MONTHERLANT

Visul

RAO

MONTHERLANT

Visul

rao international publishing company

Traducere din limba franceză
ILEANA CANTUNIARI

RAO International Publishing Company,

septembrie 2007

PARTEA ÎNTÂI

I

ALBAN RESPINGE CUNUNA DE SPINI

Ca un bolnav care se sprijină pe brațe, încercând să se ridice, Alban de Bricoule se aplecă peste marginea scaunului cu brațe de fier, trase aer în piept cu gura larg deschisă, sufocat fizic de propriu-i suflet. Lumea reîncepu atunci să comunice cu el, toate acele lucruri bune și plăcute care viețuiesc într-o atmosferă de blândețe. Deveni conștient de mirosul trandafirilor diluat în aerul umed, de freamătul minuscul al ierbii, de o ramură de glicină translucidă care atârna precum o mână divină, de cel mai mândru dintre trandafiri, roșu aprins, cu frunzele de pe tulpină roșcate ca și cum ar fi sângerat peste ele, sau ca și cum floarea ar fi fost lumină și ar fi răspândit reflexe. Simți dorința ca trandafirul să-i dăruiască ceva mai mult. Îl trase afară din coș, îl respiră adânc și, când senzația se sfârși, dorința sa se prelungi, așa cum un val se prelungește depășit de alt val; atunci, aplecându-și gura până la miezul tare și dulce, mușcă din el și rămase apoi nemișcat. Clipă încremenită. Apoi, fără bucurie, dar satisfăcut, strivi lucrul mort.

Cucerirea Troiei, anul de la întemeierea lumii 2820
Întemeierea Romei, anul de la întemeierea lumii 3250
Marathon, anul de la întemeierea lumii 3154.

Zâmbi din ochi. Iată, așadar, ce era el pe punctul să transcrie, așezat la măsuța din grădină, în ziua călduță a acelui martie 1918, când o neașteptată nevoie de destindere îl făcuse să ia

în mână şi să frunzărească broşura sosită cu poşta de dimineaţă, odată cu florile provensale de care tocmai profitase atât de brusc – acel Buletin al colegiului în care îşi încheiase studiile cu cinci ani mai înainte. Îşi aruncă ochii la repezeală peste necrologuri, scrisori de la combatanţi, camarazii lui de clasă, peste toate acele nume aparţinând unor persoane în viaţă, care luptă, care au dorinţe, care fac combinaţii sau fac să curgă lacrimi. El, care de atâtea ori vorbise despre „mania sa pentru suflete“, care se numise pe sine un „păstor de suflete“, cât de repede trecea peste toate acele suflete! „Bieţii băieţi, am ţinut oare la ei? Da, aşa cum Cezar ţinea la legionarii săi. Dar i-am detestat, uneori, de asta sunt sigur, i-am detestat când îi vedeam aplecaţi peste cărţi, sporindu-şi numărul, adică înarmându-se împotriva mea.“ Şi iată că privirea i se întoarse iarăşi spre titlu, pe care-l reciti ca şi cum nu l-ar fi înţeles bine, sau ca şi cum şi-ar fi citit acolo propriul nume:

ÎN MEMORIA
LUI
JACQUES DEJOIE
Locotenent în regimentul 152 de infanterie,
decorat cu Crucea de război,
Cavaler al Legiunii de Onoare,
Mort pentru Franţa la 12 iunie 1917,
la vârsta de 22 de ani.

La colegiu, de abia îl cunoştea pe acest mort de vârsta lui. De la terminarea colegiului, de câte ori îi vorbise? De trei sau patru ori, poate. Nu-şi scriseseră niciodată, nu-i ştiuse niciodată adresa, nu-şi mai amintea nici măcar de un singur cuvânt schimbat între ei care să fi fost mai mult decât o vorbă banală.

Şi iată că, ştiind de şase luni de această moarte, se găsea aici, în faţa acestei mici broşuri de calitate proastă, cu mâinile tremurând şi cu pometii obrajilor încinşi.

„Dar eu? Dar eu?" Pentru a patra sau a cincea oară, aşa cum privirea se întoarce spre un cadavru fără a se putea abţine; pentru a patra sau a cincea oară, aşa cum apuci ziarul, gata să-ţi dai duhul doar văzând tipărit numele aceleia pe care credeai că n-o mai iubeşti; pentru a patra sau a cincea oară, reluă Buletinul şi citi iarăşi.

Erau acolo strădaniile sale, ale acelui Dejoie, speranţele sale, evocarea zilei în care pusese mâna pe o mitralieră, şi apoi toate frazele de la douăzeci de ani: „Când mă voi întoarce, va trebui...", „ştii bine că sunt protejat...", toate acele afirmaţii de viaţă care sunt întotdeauna înscrise pe morminte. Citea şi i se părea că fiecare dintre rândurile scrise de bunul preot fusese scris cu gândul la el, Alban de Bricoule, fusese scris cu gândul *împotriva* lui, şi când sfârşi dădu din cap, ca şi cum ar fi băut ceva amar. O frază căpătă contur în conştiinţa lui, limpede, indiscutabilă, izolată de oricare alta ca banderola unui filacteriu: „Sunt îngrozitor de gelos pe acest mort".

Ah! Sfântă gelozie, şi încă exprimată cu atâta iubire! Acel mort, care nu era prietenul lui, intrase înlăuntrul lui ca o viespe într-o încăpere şi făcea acolo un zgomot enorm. Totul se trezea, totul se reaprindea. Numele băieţilor, în *adresele de pe Front* din Buletin, erau aidoma numelor alergătorilor de pe un program de curse. „Cine va fi întâiul, cine va cădea? Cine se va da la o parte? Cine va fi izolat de către camarazi?" Ieşea un val de căldură din acele nume de parcă s-ar fi aplecat peste o forjă. Simţea în piept un nod care îl sufoca, o nerăbdare febrilă, ca şi cum umbra acelui mort s-ar fi înălţat înaintea lui şi i-ar fi stăvilit trecerea; şi se arunca spre ea şi trăgea în ea cu

revolverul, iar ea rămânea neatinsă, şi el nu putea face nici un pas mai mult. Dintr-odată ambiţia se năpustise asupra lui şi-l ţinea strâns cu ghearele, iar el lupta cu ea, imobilizat parcă de un vampir: nemişcat în scaun, nemaiputându-şi înălţa ochii, nemaiputând privi şi altceva decât pietrişul, picioarele mesei, pământul straturilor de flori, nemaiputând cu adevărat să-şi înalţe privirea. Şi prin neputinţa lui treceau ca nişte străfulgerări cele mai absurde clipe ale răului care-l chinuia.

Se revedea pe sine în serile în care lecturile din istoria romană i se urcau cu adevărat la cap, când simţea într-adevăr că măreţia tuturor acelor lucruri îi influenţa creierul. Atunci gesturile îi deveneau nesigure, nu mai putea mânca, toată partea inferioară a obrazului încremenea de parcă ar fi fost cuprinsă de spaimă. „Ce pot face împotriva acestui rău?“ Supremaţia îmi este indispensabilă; nimic din ea nu mă atrage; numai că o viaţă lipsită de ea nu îmi pare a fi de conceput. „Nu caut să fiu fericit.“

Nişte nume pe un program, o cursă... Ah! La ora asta, dacă ar fi fost o cursă, i-ar fi depăşit pe toţi; dacă ar fi fost o luptă, i-ar fi strâns de gât pe toţi, i-ar fi aruncat pe toţi făcuţi bucăţi la picioare! Dar ce putea face el împotriva unui Dejoie, un mort monstruos care se joacă de-a Charlemagne, care dispare odată ce şi-a asigurat gloria, care îţi răpeşte orice şansă de a-l putea diminua vreodată în viitor? Ce poţi face împotriva simplităţii gestului său, când tu eşti aşezat la masa de lucru, când nu poţi lupta împotriva lui decât printr-o anumită putere a minţii, sau a cunoştinţelor sau a memoriei, sau a geniului? Cu coatele proptite pe masă, ţinându-şi capul în mâini ca pe un fruct putred, Alban apăsa lucrul acela învelit în oase şi păr, creierul moale ca un burete care nu ocupa mai mult loc decât o bilă de biliard, dar care era singura armă ce i-ar fi îngăduit să-şi

înfrângă toţi egalii. Când îţi evaluezi limitele la rece, se naşte un sentiment înălţător, grav şi trist, ca după un eşec, şi care îţi face bine. Însă atunci când ţi se pare că ţi se contractă creierul, că sprâncenele se încruntă, în efortul de a ajunge pe loc la ceva superior, pentru a câştiga pe loc ceva, la fel de evident ca atunci când adaugi ceva într-o balanţă, când creierul tău nu reuşeşte acest lucru şi încerci să o iei în toate direcţiile, şi din toate direcţiile te opreşti la marginea lacunelor tale ca pe buza unei prăpăstii, încerci atunci o senzaţie care cu siguranţă te duce la nebunie...

Cu un gest brusc dădu la o parte masa, se ridică, făcu vreo câţiva paşi în grădină, unde se năştea un întreg norod de mărunte speranţe. Cele două pisici care îi erau ataşate şi care, întinse cât erau de lungi, se amuzau lăsându-se să cadă, cu o mişcare de şolduri, când pe o parte, când pe cealaltă, se ridicaseră la venirea lui şi mergeau înaintea lui precum pajii: două pisici persane, de aceeaşi mărime, cu aceeaşi culoare a blăniţei, cenuşie ca fierul, şi care nu aveau nume.

„Am fost un nebun", se gândi el, aşezându-se pe iarbă şi mângâind cu o tandră pricepere capul blând şi obtuz al unuia dintre animale (avea ochii închişi şi imperceptibilul zâmbet al celor ce-şi amintesc de ceva plăcut). „Pentru ce această încredere în mine însumi? Nu mă bizui decât pe mine şi nu mă consult decât pe mine." Ştia bine că tot ce dorea va obţine, că fiecare din ţintele sale va cădea, una după alta; iar calmul cu care îşi întâmpina victoriile îl făcea demn să le obţină pe toate. „Nimic nu mă poate opri – decât boala... sau moartea..." Fără să se gândească la acest lucru, ajungea la vorba strămoşilor: „...doar dacă nu-mi cade cerul în cap".

În iarbă, o luptă între furnici îi atrase atenţia. Cea mai mare o trăgea pe cealaltă şi o devora de vie: o bucăţică din corp

dispăruse deja, pe când piciorușele încă i se zbăteau. Cu un bobârnac le zvârli mai departe: „Mă plictisiți. Duceți-vă să suferiți în altă parte!“ apoi se ridică.

„Trebuie să plec. Sunt sătul de secretarii de stat-major și de respingătorul minister. (În urma unei apendicite prost vindecate, fusese «vărsat» în serviciul auxiliar și încorporat unui minister, la Paris.) Prinet, dragul de el! *Amice primæ admissionis!* Se află la al... -lea de infanterie; îl voi reîntâlni. – (Deja nu ar mai fi suportat să fie vorbit de rău acel regiment în fața lui!) – Creierul îmi este istovit, în timp ce corpul îmi reînflorește. Gata cu gânditul! Resping cununa de spini! Resping nevoia de glorie! E nevoie să mă odihnesc în acțiune.“

Câte ceasuri mersese el prin grădina aceea închipuindu-și o anume prezență alături de el, imaginându-și întrebările și răspunsurile! De câte ori își cufundase obrazul în jetul fântânii ars de acea veșnică febră care-l făcea să păstreze întotdeauna pe masă alături o cană cu apă la îndemână! Privea în jur. I se părea că în grădina învecinată lăstarii crescuseră mai mult decât aici, i se părea că aici, pentru că prea își plimbase încetineala și pentru că prea mult meditase, dorise, urâse, se înfuriase, iarba rămăsese arsă, mugurii se ofiliseră, glicinele se înroșiseră și chiar și acum, pe măsură ce înainta, orice colț de verdeață se usca imperceptibil la apropierea lui, ca și cum el ar fi fost soarele.

– Un adăpost, mizerie, moarte... Dar totul purificat! Totul simplificat! Simplitatea acțiunii, mai ales a acțiunii de război! Pentru a-mi stabili influența intelectuală, socială, câtă răbdare, câtă trudă, câte obstacole, câtă abilitate – și mă vor discuta, și nu voi fi susținut de către cei pe care-i iubesc; cei mai buni prieteni ai mei vor risca să-mi devină adversari; mie însumi, cine poate să-mi dea asigurarea că am dreptate, să mă scape de

îndoială? Dar aici! Te urci pe un parapet, te duci să vezi și te întorci, apeși pe trăgaci, iată ceva limpede, direct și care îți aduce pe loc o glorie măreață! Aici valorile sunt prețuite, clasate; toată lumea este de acord asupra fiecăreia dintre ele. Ce superioritate! Ce odihnă!

Se îndreptă brusc, cu întregul chip înviorat într-o clipită!

– Panterele!

Mârâieli surde veneau dinspre Bois de Boulogne la marginea căruia se găsea vila lui Alban. Le auzise de nenumărate ori pe acele pantere de la grădina zoologică, iar când căscatul lor enervant, răsunând în liniștea nopții de vară, ajungea până la tânărul care lucra în fața ferestrei deschise, o exaltare tulbure îl răscolea, cu toată ființa lui se năpustea spre Roma imperială, într-o zi din ajunul Jocurilor. Însă în ziua aceea își spuse doar atât: „Briza vine deci dinspre sud", și acest cuvânt îi stârni eterna nostalgie a sudului, care se amestecă cu nostalgia primăverii. Simți cu adevărat că, în brusca lui nevoie de război, era neliniștea că viața lui nu va egala în frumusețe primăvara, că nu va fi demnă de primăvară, că frumusețea primăverii va rămâne nefolosită și pierdută. Poate că, în acea clipă chiar, trezite de aceeași emoție, niște ființe se hotărau să plece spre lacul Maggiore.

„Un adăpost, mizerie, moarte... Voi arăta că pot suporta excesul mizeriei așa cum am suportat excesul voluptății: așa cum au procedat Alcibiade și Cezar și Catilina. Voi suferi, îmi voi răscumpăra păcatele. Am păcătuit, Dumnezeule, am păcătuit! Am provocat suferință, dar eu n-am suferit. Am ridicat mâna asupra unui preot. În confesional, am luat ferma hotărâre să fac tot răul cu putință dușmanilor mei! Și mărturiseam acest lucru. Și eram absolvit de păcate! De data asta, însă, totul va fi spălat. Voi căuta mai multă suferință, așa

cum odinioară, părăsind-o pe cea pe care o iubeam şi care tocmai fusese dură cu mine, îi telefonam fără alt scop decât acela de a-i auzi duritatea vocii la capătul firului. Mă voi oferi pentru tot ce e mai ruşinos, voi îngropa morţii, iar pe fiecare dintre aceste încercări o voi oferi Dumnezeului meu pentru salvarea mea şi pentru salvarea celor pe care îi iubesc. Şi toate încercările, prin acest singur cuvânt: „O ofer", vor folosi şi se vor înrola spre binele meu..." – „Este oare cu putinţă ca eu să mor?" îşi spuse el, dintr-odată. „Desigur, moarte pentru moarte, o moarte violentă este cea mai demnă de mine." Un glas vorbi atunci, care nu era tocmai glasul lui, un glas care vorbea înlăuntrul lui şi care spunea: „îmi e totuna dacă mor".

Prin febra sa trecu fata cu numele de Douce, fata tăcută care nu s-a refuzat niciodată şi din pricina căreia n-a suferit niciodată – nefolositoare în afara dragostei şi pe care o dădu apoi la o parte cu o blândeţe fermă. Ea îl învălui ca apa, alunecând deasupra lui, dedesubt, căci el trăia în miezul ei ca în mijlocul unui pârâu cu ape iuţi. „Îţi voi săruta încă o dată fruntea, în acel locşor spre partea de sus a tâmplei, care e întotdeauna fierbinte ca şi cum ai gândi! Încă o dată voi asculta cum bate acel ceva din tine, ca şi cum ai avea o inimă! Încă o dată gustul pleoapelor tale şi al palmelor tale! Încă o dată aroma plăcută a părului tău!" Excesul brusc al senzualităţii lui îi dădea accentul tandreţei, iar recunoştinţa era nemărginită pentru tămăduitoarea tuturor relelor. „O, tu, care îmi erai atât de uşoară! Chiar şi atunci când, în faţa dorinţei mele, făceai ochii atât de mari încât pupilele se dilatau imens, chiar în ceasul copleşitor, când culcuşul nostru în zori, la ora şase dimineaţa, e o mare piatră a lunii, cenuşie şi albă, iar noi, într-un mod atât de fermecător, dăm o mână de ajutor morţii."

Camera lui de lucru era la parter, cu ferestrele deschise: cameră pe care nopţile o luau cu asalt ca pe o cabină de vas pe care o zdruncină marea. Urcă două trepte, intră.

Se văzu venind în oglindă, îşi văzu capul zbârlit de gestul pe care îl făcea de a-şi trece mâna prin păr când stătea pe gânduri, chipul brun, ridurile minuscule de la pleoape, iar în cearcănul un pic umflat, ceva fierbinte şi vlăguit, oboseala neîntreruptă din acel trup solid totuşi ca fierul, îmbibat astăzi cu bucurie şi care mâine îi va înfrânge cu ascetismul lui pe cei mai slabi, aşa cum sufletul voluptuos s-a amestecat uneori cu gloata lăsându-se în voia celor mai vulgare atenţii, pentru a-şi exersa supleţea şi a-şi afirma dominaţia asupra vieţii.

Iar jur-împrejur se găseau cărţile, unele dintre ele deschise pe nişte şevalete ca Evanghelia aşezată pe altar. Împrejur mai erau foile de hârtie, zeităţile seminude şi nude, soluţia de clor pentru curăţirea statuilor de marmură antice, pătura cu care îşi acoperea picioarele atunci când lucra cu furie, la cinci dimineaţa, în frig, la lumina lămpii; şi apoi apa de colonie de verbină cu care îşi umezea fruntea, pleoapele, gâtul, încheieturile mâinilor; masa în aceeaşi dezordine ca şi ieri-seară, când îl doborâse somnul, cu acel ceva veşted propriu locurilor unde s-a cugetat prea mult şi unde nu s-a ştiut păstra gândirea vie; pe perete; capul de taur, între două banderile ale căror fiare înnegrite de sânge închegat mai aveau încă fire din părul animalului; pe covor, dicţionare greceşti şi latineşti; şi, ici-colo, câte o frunză moartă din iarna trecută pe care vântul o împinsese prin fereastră sau pe care o pisică o avusese agăţată de coadă, ca un mic animal dionisiac. Deasupra acestui câmp de luptă al victoriilor şi înfrângerilor sale, mai sus decât cărţile, mai sus decât obiectele de artă, se înălţa un ecorşeu de amfiteatru. Floarea umană! Muzica lumii devenită trup! Să ne oprim o clipă.

Între timp ochii lui Alban se fixaseră asupra unui Crist din fildeş, pe mijlocul mesei, un crucifix frumos. Era un Crist lucrat în stilul Ludovic al XIII-lea, încadrat în lemn de stejar, cu reflexe ca de apă şiroind, cu fisuri verticale în fildeş care aminteau de dârele de sudoare şi de sânge.

Îl privea. „De ce îţi este pieptul umflat, la fel ca pieptul nostru pe stadion, când ne tragem sufletul după cursa de patru sute de metri? Şi tu eşti sleit de propria-ţi inimă?" De multe ori îşi apăsase buzele pe acel Crist, fără a şti prea bine ce anume săruta acolo, dacă era vorba de chipul Dumnezeului său ori de minunea artei, ori, pur şi simplu, de frumuseţea materiei, de materia plăcută, dezirabilă, atât de caldă încât ar fi putut inspira în preajma ei o mireasmă asemănătoare cu cea a trupurilor. Îl sărutase, îl numise geniul muncii lui şi obiect al rugăciunilor lui, *veni creator*. Îi ceruse să-i dăruiască mai multă destoinicie, îi ceruse puterea de a crea fraza tainică în stare să-i apropie de altarul său pe „cei care îl numesc pe Dumnezeu taina pădurilor". Iar locul era aranjat astfel încât, atunci când stătea la masă, tânărul se putea vedea, pe sub crucifix, reflectându-se în geamul bibliotecii pe fundalul întunecat al cărţilor legate. Şi alături de ei, atârnat în aer, adevărat spectru al unei lumi moarte, un diafan chip feminin, strălucind cu o misterioasă lumină aurie care făcea ca umbra să aibă marginile translucide: marmura adusă din Ahaia, mătăsoasă ca spuma de bere, cu sclipiri ca de paiete, precum boratul de sodiu, şi care, din fundul încăperii venea să-şi aşeze imaginea, aşa cum un cap se apleacă pe un umăr, lângă imaginea lui Alban şi cea a Crucii.

Pe masă se afla o fotografie. Alban o luă, o privi.

Dreaptă stătea fata care căta spre el, neatinsă de vreun zâmbet, cu un deget strecurat ca un semn într-o carte, fără nici o podoabă, fără nici un inel, doar cu o brăţară de fildeş, la încheietura mâinii, care nu era fragilă; dreaptă, cu nasul ei drept, cu părul ei strâns răsucit strângându-i capul şi acoperindu-i fruntea, cu gura ei cam aspră, cu sprâncenele ei un pic încruntate,

cu ochii ei gravi în care credeai că poţi vedea un suflet, şi îndărătul lui un alt suflet, şi dincolo de el încă un alt suflet. Iar privirea tânărului, încrucişându-se cu privirea aceea, a fost una dintre cele mai frumoase priviri din lume.

O căutătură bărbătească, o nobilă privire de bărbat, încărcată de admiraţie, de respect, de camaraderie, de recunoştinţă, o privire aidoma unei strângeri de mână sincere, care nici nu se bucură, nici nu zăboveşte. Platon spusese: „Un iubit este un prieten în care simţi ceva dumnezeiesc". Acea privire o definea pe ea, fără ca ea să fi fost o iubită: o iubită în care simţi ceva dumnezeiesc.

Alban înclină imaginea. Pe coperta cărţii sprijinite de mâna brună, străluciră cele două cuvinte ale titlului: *Taciti opera.*

„Dominique... Da, e bine că ea există. Cât sunt de bucuros că ea există! Frumoasa mea, ce satisfacţie reprezinţi tu pentru mine! Ce bucurie pentru spirit! O, tu, fiinţă invulnerabilă!"

– „Dar eu, am să mor, oare?" se întrebă el.

„Nu, fireşte, eu nu pot muri." Existenţa acelei fete îl ferea de moarte. „Şi totuşi?" O privi iarăşi. O voce se înălţă atunci, care nu ieşea chiar dinlăuntrul lui, care venea de la un altul, care se năştea în el, dar pe care nu o confirma întru totul: „Mi-e totuna că mor."

Revenit în grădină, pe când închidea Buletinul colegiului, Alban îşi dădu seama că, un pic mai devreme, meditând distrat, făcuse câte un semn în dreptul numelui cutărui camarad, apoi în dreptul altuia, apoi al altuia. Un semn? Ce fel de semn? Îl recunoaşte dintr-o dată, este un *deleatur* de tipografie. „Să fie distrus."– „Să fie distrus!"– Să fie distrus!" Şi tresărind, cuprins de ruşine, acoperă cu cerneală îngrozitorul semn.

II

SORA VICTORIILOR ÎNARIPATE

– Trebuie *să menţin* ce-am spus, Alban, spuse Dominique Soubrier, sprijinindu-se de masă în salonul tatălui ei – şi netezea cu palma o cută a rochiei de un cenuşiu perlat. Înţelegi cu adevărat ce cuprinde acest cuvânt: *a menţine?* Când mi-ai spus adineaori atât de brutal, aş putea spune atât de grosolan, că pleci, nu m-ai văzut nici tulburându-mă, nici plângându-mă – asta nu face parte din convenţiile noastre, adăugă ea cu voce mai scăzută, ca şi cum ar fi dorit ca acest cuvânt să fie rostit şi să nu fie auzit. Acum însă simt mai bine ce ameninţare există pentru mine în această veste a absenţei tale. De ce să mă prefac că nu o ştiu? Facem noi oare parte dintre cei care au nevoie să se prefacă? Nu, nimic nu va fi schimbat doar pentru că îţi voi fi spus, pur şi simplu, că am atins un nivel superior în a fi eu însămi alături de tine. Şi iată că tu pleci, iar eu nu ştiu ce se va întâmpla cu mine rămasă de una singură.

– Este o întrebare? spuse tânărul.

– Da, dacă vrei să răspunzi la ea.

– Atunci nu este o întrebare.

– Ah! spuse ea cu regret, şi de ce?

– Pentru că îmi refuz mie însumi dreptul de a te sfătui atâta timp cât te voi cunoaşte atât de puţin. Lumea mă crede perspicace. Lumea nu ştie cât de orb pot fi.

– Ai față de oameni o indiferență care este monstruoasă. Cum ai putea face tu efortul de a încerca să-i înțelegi?

– E adevărat, nu-i iubesc decât pe oamenii care-mi plac, nu-i iubesc pe aceia care-mi sunt indiferenți; nu-i așa că e ceva de neconceput? Dar aceia pe care îi iubesc cel mai mult, ce tenebre închid în ei! Astfel văd înlăuntrul tău lucruri pe care le socot lesne de înțeles, dar, dacă încerc s-o fac, mă lovesc imediat de ceva, așa cum o pasăre închisă ar muri izbindu-se de geamul acestei ferestre dacă s-ar arunca spre iluzia cerului liber.

Peretele mare de sticlă dintr-o singură bucată până la plafonul salonului înălța între ei și promenada Ranelagh o perdea atât de transparentă încât era aproape invizibilă. Se puteau vedea dincolo de el peluzele cu înfățișarea lor din luna martie, femeile, copiii mici, toate acele lucruri plăcute, iar în grupul fetițelor, jocurile și înghiontelile care sfârșesc prin strângeri în brațe.

Ea spuse:

– De unde să aștept un sfat?

Dintr-odată, faptul că ea, fata cea robustă, cu umerii ei drepți, cu părul ei ca o cască strânsă în jurul capului, cu mâinile ei eroice care aruncau sulița pe stadion, ea, fata cea cu chipul aspru care se crispase sub bătaia vântului în timpul alergării, se crispase până ce ajunsese la o splendidă urâțenie, ea cu sufletul ei sever, cast și sălbatic, putuse fi brusc tulburată de ceva ce-i venea din mintea lui, ceva ce mintea lui avea putere să facă să se nască sau să nu se nască, îl făcu să se simtă jenat, nemulțumit, ca și cum acea minune de trup, ajungând să depindă de ceea ce nu provenea decât de la o inteligență, se îndepărtase de la planul divin din vina lui.

– De unde să aștept un sfat?

Neatent, el mângâia cu mâna albumele împrăştiate. Într-unul din ele, pe care îl întredeschise, văzu imaginea unei siluete goale şi îi bătu inima, aşa cum i se întâmpla întotdeauna la vederea unui trup dezgolit. Şi deschise albumul ca şi cum ar fi trebuit să primească de la acea prospeţime umană un sfat fratern, aşa cum în mijlocul asprimilor naturii te duci să-l cauţi în preajma unui izvor.

Ea înţelese gestul şi se aşeză ostenită; arta era cu adevărat aidoma vieţii: aducea împăcare atunci când eşti fericit. Între timp, rezemând albumul de marginea mesei, îşi aplecară capetele care nu se atingeau.

Prin planşele mari de heliogravură treceau călăreţii de pe Parthenon. Se perindau, aidoma toţi, când împingându-se ca duşi de val, când singuri ca cineva neavând decât propria-i valoare; dădeau filă după filă şi ei treceau mai departe. Iar căluţii se ridicau în două picioare în acelaşi ritm, atât de nervoşi şi fremătători şi totuşi atât de cuminţi, până la cel ce-şi azvârle copitele spre cer cu un fel de calmă fericire; iar băieţii stăteau călare pe spatele lor, „crescuţi printre flori", frunţi liniştite care se pleacă un pic sub blânda învăţătură a lui Silene; şi, în vreme ce îşi pleacă uşor fruntea, cu privirile mereu aţintite înainte, pupilele lor pe jumătate pierdute în visare sunt încărcate de himere. Şi toţi priveau înainte, era însă unul care îşi smulgea chipul din semiobscuritatea profilului şi te fixa drept în ochi, ca şi cum din piatră ar fi vrut să-l smulgă, din piatră, din uitare, din noapte, din ceva nemărginit şi îngrozitor, pentru a-l arunca viu în veşnicie; iar Alban simţi între poza aceea şi el însuşi o asemenea corespondenţă încât îşi înălţă bustul, cuprins de emoţie. Oare nu încercase şi el să smulgă vieţii, cu ajutorul artei, clipele de frumuseţe şi de blândeţe, pentru a face din ele ceva ce l-ar fi putut împiedica să moară? Şi cum fata privea

pagina opusă, cu un gest de camarad îi prinse brațul deasupra cotului spre a o atrage spre patetica apariție. Simți atunci mișcarea acelui braț care se trăgea la o parte, se degajă pentru a-i scăpa, fugea înainte precum o aripă. Iar el zâmbi și încercă o senzație de plăcere ca și cum în loc de a face acel gest de refuz, ea s-ar fi lipit dintr-odată de el, cuprinsă de slăbiciune și înmuiată de dragoste.

Călărețul trecuse; treceau iarăși cu toții. Răni mari în piatră străpungeau dintr-o parte în cealaltă aceste himere. Nu se mai vedeau decât o coamă în formă de flacără, un grumaz ca un piept de lebădă, o mână lăsată în voie pe crupă precum mai înainte, agale, pe lâna oii, un picior omenesc zvelt, neted și suplu, într-un dumnezeiesc repaus. Și apoi, iată-i iarăși pe toți în sens invers, ca și cum se întorceau, ca și cum și-ar fi atins ținta și ar fi venit înapoi, și era ceva straniu, emoționant și greu de spus în cuvinte să vezi astfel întorcându-se, cu ochii gânditori, cu frunțile plecate, animale și oameni în același ritm, cu toții egali în acea fraternitate a grației. Și paginile se succedau și, la fiecare din ele, inima tânărului creștea, precum o simfonie la fiecare irumpere a unui nou instrument care sporește tumultul, iar vocea i se cam schimbase când își îndreptă poziția pe scaun și spuse copleșit de muzică, la ivirea unei imagini de ansamblu a templului:

– Puritatea, Dominique! Câți dintre noi, care o venerează pe Sfânta Fecioară, cutează să-și amintească faptul că cel mai faimos monument al păgânilor era închinat purității? Parthenonul: templul Tinerei Fete! – Privește-l, spuse el înroșindu-se, ca și cum nu o idee descoperise, ci o iubită neașteptată în mulțimea indiferentă. Coloanele lui fără soclu par să țâșnească din apă; ele reprezintă forța omului înrădăcinată în pământ până la jumătatea piciorului, ea, care

sprijină cerul pe umeri... Vezi tu, mi se pare un lucru remarcabil că acest templu al Tinerei Fete este construit în stil doric, de parcă atenienii, paznicul cetății lor fiind o femeie, ar fi dorit ca măcar prin locuință, ea să reamintească în mod constant că se alătură ordinii masculine...

Se opri, căci îi bătea inima tare, și o privi cum respira ușor, aplecată peste albumul în care foaia, înălțându-se un pic de fiecare dată când ea trăgea aer în piept, se lipea de cea de deasupra.

– De-ai putea ști cât am rătăcit de la o femeie la alta înainte de a ajunge la tine, răbdarea, bunăvoința pe care le-am avut, tot ce am fost nevoit să atribui femeilor, tot ce a trebuit să le iert! Și apoi, într-una din zile, un fleac, o frază, un râs, un anume mod de a bate din palme, de a cânta la pian, și ele recădeau atunci în bietul lor domeniu, se întorceau la unicul cerc de plăcere din care mă încăpățânam să le trag în afară. Astfel încât, găsindu-mă în fața ta, sunt precum un savant în fața soluției unei probleme care l-a chinuit vreme de ani buni: rămâne uimit, neîndrăznind să creadă, un pic neliniștit din pricina acestui echilibru atât de subtil... Draga mea, cât mister în acest mod în care mă copleșești! Așa cum dai ocol unei statui care e la fel de frumoasă de oriunde ai privi-o, tot astfel mă pot roti în jurul tău cu aceeași intensitate a bucuriei...

Tăcu, nu mai spuse nimic. O floare se născu din tăcerea lui, așa cum, în notarea muzicală a hindușilor, un lotus desenat indică sfârșitul unui cântec.

Părul negru al fetei se trăgea strâns peste fiecare ureche, acoperea fruntea până la sprâncene și se răsucea jur-împrejurul capului cuprinzându-l. Iar chipul ieșea din el ca un fruct pe jumătate scos din păstaie, cu gura umedă ca rana unui miez din care ai mușcat. Însă pielea închisă la culoare era mai netedă

decât pielița unui fruct, care are întotdeauna vinișoare. Întinsă, lucioasă de parcă ar fi fost lăcuită cu delicatețe, avea uniformitatea metalului sau a cerului, trandafirie doar la pomeți și căpătând o nuanță mai întunecată spre gât, acolo unde limitele corpului pun deja ceva animalic, care te face să dorești să strângi cu amândouă mâinile. Urma unei cicatrici vechi, deasupra buzei, semăna cu urma lăsată de unghie în ceară. Și, de fiecare dată când o trăsătură a acelui chip trimitea spre Alban o undă de tulburare, o altă undă de gravitate, venită mai de departe, mai din adânc, dintr-o mare care sclipea acolo, o acoperea pe cealaltă și o distrugea așa cum un talaz puternic acoperă și distruge mișcarea ușoară a valurilor care mor pe plajă. Fiecare frumusețe care se înălța era pe dată doborâtă, înlocuită, iar cea nouă cădea la rândul ei ca soldații într-o redută.

Cu un an mai înainte, când pentru prima dată o văzuse la Palestra arcuindu-și genunchii în cursa de o mie de metri în jurul stadionului, îi oferise o bucurie cu adevărat superioară, prin noblețea pasului și splendoarea stilului. O dorise, caldă și pierdută de efort la capătul cursei, în gâfâitul victoriei sau al înfrângerii, cu ardoarea riscului înscrisă pe chipul care nu se înroșise de efort. Unică dorință de o zi! Căci, după ce o cunoscuse mai bine, ea îi revelase un sentiment care, ajuns în punctul de perfecțiune, excludea dorința, un sentiment pe care dorința l-ar fi denaturat și depreciat. Pentru ce, de atunci încolo, să caute în ea, care astfel ar pierde, plăcerea pe care atâtea altele i-o puteau da, ea fiind atunci cea în câștig?

Și tot sângele urcase iarăși din adânc spre creier. Ore întregi rămânea sorbind-o din ochi, fără urmă de dorință, dar, plecând de lângă ea, se revărsa, o distrugea pe copila cu numele de Douce – cea Dulce –, de o admirabilă prostie și tot mai râvnită pe măsură ce se dovedea tot mai proastă: prețioasă fată, care îi

îngăduise să reconstituie câteva din senzațiile semizeului antic ce luase în căsătorie o fabuloasă Gâscă. În aceeași perioadă, Alban devenea conștient de faptul că lucrul straniu din felul lui de a fi era camaraderia. Știa că era capabil de prietenie, știa că era capabil de dorință, știa că nu era în stare de iubire; însă camaraderia cu băieții de vârsta lui, iată un domeniu în care obținuse calitatea maximă. Deosebind-o cu adevărat de prietenie, făcuse din ea ceva mai fermecător ca prietenia, pentru că aceasta nu se contempla pe sine însăși, în timp ce prietenia se privea pe ea însăși cu admirație, precum iubirea. Iar între Dominique și el, modelase acest lucru, care era creația lui: o camaraderie plină de încântare. Voiseră și reușiseră să fie egali unul cu altul, egali într-un sentiment de religiozitate, căci, orice ar fi făcut, unul era bărbat, iar celălalt femeie.

Între timp, o fetiță care tocmai traversase grădina împreună cu bona, intră în salon sărind într-un picior:

– O, Dominique, am dat peste o piatră tare frumoasă!

Îi întinse o pietricică trandafirie cât se poate de obișnuită.

– Piatra ta e tare urâtă, n-o vreau, spuse Dominique.

– Cine e?

– O verișoară. Vine uneori și dă totul peste cap în grădină.

Era de o drăgălășenie înduioșătoare în inutila ei ofertă, acea micuță Psyche, asemănătoare celei ce întruchipează pe sarcofage sufletul răposatului care merge în infern, împodobit cu aripi pestrițe de fluture. Ochii ei uimiți păreau că-i acoperă suprafața chipului îngust, tenul ei avea culoarea blondă a lemnului copacilor proaspăt tăiați; iar cascada părului roșcat, revărsându-se, se întredeschidea spre ceafa ascunsă. O urechiușă trandafirie ieșea la iveală, așa cum într-o vâlcea feerică se ițește o minusculă stâncă de culoarea coralului palid, în mijlocul unui torent de aur revărsat.

În vreme ce ea stăruia, tot întinzându-și darul:

– Haide, lasă-mă, i-o tăie Dominique mânioasă. Lasă-mă în pace!

– Dominique, spuse Alban (care simțea cum îi furnică prin degete dorința de a mângâia părul fetiței), Dominique, cât ești de crudă!

Ar fi vrut s-o întrebe în joacă: „N-ai mers niciodată pe lângă ea ținând-o de gaica paltonașului bleumarin? N-ai lăsat-o niciodată să dea ocol peluzei cocoțate pe arcele bolții și sprijinindu-se cu o mână de gâtul tău gol? N-ai avut niciodată nici un secret să-i spui și nu i-ai ridicat niciodată buclele ca să-i șoptești secretul la ureche, pentru ca mai apoi să-i aduci bucla înapoi peste ureche cu o mișcare ușoară a palmei? Spuse doar privind acel trupușor de o sfâșietoare fragilitate:

– Mi se pare înduioșătoare din cauza puterii pe care o tăinuiește.

– Putere... Ce rușine!

Faptul că un bărbat putea provoca o stare de confuzie în sufletul unei femei, mult prea norocoase, se gândea ea, să aibă stări de confuzie pentru a-și putea omorî timpul, era un lucru cât se poate de bun. Dar ca o femeie, stupidul cap de pasăre care va fi mai târziu această fetiță, să ajungă să influențeze o viață de bărbat! N-ar fi oare un lucru de neconceput ca un bărbat să i se adreseze vreodată unei femei dacă n-ar exista dorința? Întoarse ochii spre promenada Ranelagh, văzu femeile conform propriei sale viziuni: atârnate de brațul amanților ca niște ființe nevertebrate și care fără acest suport s-ar prăbuși din slăbiciune, ca niște uriași limacși deghizați; pe prundiș, în fața băncilor, se vedeau desenele făcute cu vârful umbrelelor de cele care stăteau să tragă cu urechea; iar băncile, tufișurile, statuile purtau urma așteptării, amintirii, calvarului, tulburării inimii.

Odată surprinsese o sărutare. „Cât e de stupid şi de urât un chip care se oferă, lucrul acela aplecat, încordat, care pare fericit..."

Se pomeni exclamând astfel şi iată că în aceeaşi clipă îşi aminti că în urmă cu două zile, la ora la care oamenii ieşeau de la uzină, întâlnind îndrăgostiţi ce mergeau înlănţuiţi, surprinsese remarca unui ucenic ce le-o luase înainte, fugind probabil spre un teren de sport şi ducându-şi sacul de fotbal sub braţ. „Dobitocilor!" murmurase puştiul. Iar ea fusese şocată şi dăduse din umeri, nu împotriva lor, ci împotriva lui! De unde venea acea contradicţie? Când lucrul cel mai important din viaţa ei interioară era să-şi depăşească sexul, îndeosebi prin sport, cum de nu reuşea să aibă vreo simpatie pentru această nouă generaţie de tineri sportivi, care nu se ocupă de femei, nu simte decât dispreţ pentru sentimentalism şi ia în zeflemea până şi voluptatea?

Mai mult ca niciodată, în acest moment în care plecarea lui Alban o tulbura, simţea dezacordul care exista în ea, opoziţia ireductibilă între ordinea sportului şi ordinea inimii, opoziţia pentru care sta mărturie faptul că, printre colegele ei de la Palestra, toate cele care ajungeau în marea clasă a atletelor aveau inima liberă – şi care poate n-ar fi dispărut decât într-o prietenie amoroasă nutrindu-se din viaţa de stadion şi contopindu-se cu ea.

Aşa cum un câine sau un copil încearcă să-ţi atragă atenţia asupra lor pentru a fi mângâiaţi, o adiere de aer pătrunse înăuntru, mireasma ierbii la căderea serii. Un porumbel îşi luă zborul din faţa intrării casei. Se puteau vedea reflexele trandafirii ale amurgului pe abdomenul şi sub aripile lui.

Pendula bătu de jumătatea orei. Alban spuse:

– Trebuie să plec.

– Ah! Acuma...

Se simţi cuprinsă de un acces de nelinişte. Teama de a părea că-şi pierde curajul, teama de a fi asemănătoare celorlalţi în acea scenă de călătorie trăită de milioane de alte fiinţe, o amuţi. Rămase astfel emoţionată, stând picior peste picior şi uitându-se la vârful pantofului care tresărea la fiecare bătaie a inimii.

În timpul ăsta, Alban privea gamba aceea puternică şi caldă, adevărată delicatesă, forţă uşoară care întinde mătasea neagră a ciorapului. Goală pe stadion, cât rău îi pricinuise! Ar fi vrut să o păstreze, mereu, să o posede total, într-o îmbrăţişare pe lângă care sărutările şi mângâierile nu înseamnă nimic; în faţa ei îşi simţea neputinţa, era chinuit de imposibil, ea îi dădea sentimentul infinitului... Şi iată că din nou, ca şi adineaori, simţi un protest care se ridica din întreaga lui fiinţă, o senzaţie de mânie că această fată atât de uimitor de desăvârşită la trup putea fi rănită de un suflet, putea să depindă de un suflet, da, trupul acesta putea să depindă de sufletul din lăuntrul lui! Iar ţipătul fetei nu stârni în el decât această tresărire: „Victorie, soră a Victoriilor înaripate, nu ţi-e ruşine să ai nevoie de mine?“ Şi proslăvi viaţa de pe front, cufundarea în elementar, nimicirea inteligenţei şi a inimii.

Îi dădu adresa, pe care ea şi-o notă fără să scoată o vorbă, îi spuse câteva cuvinte. Apoi nu mai luptară împotriva tăcerii.

În tăcere se scurse ora străveche pe care oamenii o numiseră ora lui Hermes, pentru că acel zeu veghea, de asemenea, tot ce curge şi trece, drumul, amurgul, tinereţea, frăgezimea trupului. De pe bănci, oamenii se ridicaseră. Pe deasupra acelei grădini cu copii, soarele apunea îndărătul unor copaci desfrunziţi, aidoma unui balon roşu prins între ramuri. O rândunică îşi luă brusc zborul, se învârti în jurul unui copac, cum se răsuceşte un tanc într-o carieră. Să fi fost oare o anxietate pe care o avusese întotdeauna (pe care o au probabil toate femeile), la

apropierea întunericului? Să fi fost oare faptul că vedea întruchipată în această creștere a umbrei schimbarea care se producea în viața ei? Cu ochii ațintiți asupra acelor clădiri înalte atât de decolorate pe fondul albăstrui fad al apusului, asupra înaltelor imobile fantomatice, acoperite de o stranie tentă lividă, avu senzația că intra într-o noapte veșnică, singură, părăsită parcă în adâncul unui parc. Încercă o senzație fizică atât de insuportabilă încât își întinse brațele înainte.

Ea îi puse mâna pe umăr, de parcă ar fi fost oarbă. În fața lui, foarte aproape de el, mai aproape decât se aflase vreodată, aproape lipită de pieptul lui, îl privi fix, pe sub mâna aceea care se sprijinea, fără ca el să facă vreun gest. De multe ori, singuri în salon sau pe stradă, cu toate aparențele dragostei, simțise în același timp cu el nevoia și voluptatea de a dezminți aparențele și de a-și afirma nepăsarea. Și în acel moment, ea întrezărea iarăși faptul că el nu greșea nefăcând nici un gest, că neîndoielnic el lupta chiar pentru a nu face acel gest care ar fi distrus poate echilibrul pentru care făcuseră legământ, că el era egal cu tot ce fusese întotdeauna, cu tot ce se mândriseră amândoi că erau. Și totuși se simți înghețată la gândul că el putea ieși învingător din acea luptă. Și rămase astfel, cu mâna ei pe umărul lui, ca și cum cineva ar fi surprins-o în timp ce fura ceva dintr-un sertar și ea n-ar mai fi schițat nici un gest de a bate în retragere, renunțând să se mai prefacă, acceptând totul.

Îl privi dintr-odată cu oroare, cu ochii ei limpezi care ar fi putut privi o agonie fără să șovăie. Avu brusc sentimentul că zămisliseră împreună ceva monstruos, ca un fel de copil oribil. Nu-i apăru nici un motiv precis, nu simți decât o silă care venea din adânc, dar atât de puternică încât ochii îi fugiră într-o parte, se plecară cu o stinghereală niciodată cunoscută până atunci și cu jenă își trase mâna înapoi.

El înaintă spre ușă. Ea îl urmă.

– La revedere, fidelitate! spuse vocea.

– La revedere! spuse ea, înălțând pentru o ultimă oară tristețea chipului ei spre el, într-o rugă mută.

El o luă de mână, de mâna ei plăcută, musculoasă și strălucitoare, blândă ca botul unui cal. Cum s-a întâmplat acest lucru? Se pomeni însă, după câteva secunde, că ea, Dominique, era cea care îl ținea de mână. Își dădu seama de gest și se desprinse, își aruncă privirea spre ceasul de la mână și spuse: „Ah! E șase fără cinci. Trebuie să mă grăbesc“, iar Alban rămase singur.

III

ÎNDRĂGOSTIT DE FRONT

Atâta timp cât voi fi sigur de cea care se numeşte Douce, sigur că voi putea stabili contactul cu ea, că mă voi încărca de fiinţa ei aşa cum te încarci de un fluid electric, voi fi înălţat şi dus pe sus de spiritul victoriei care sfărâmă totul; totul îmi va fi cu putinţă, totul îmi va fi îngăduit. Certitudinea mea că ea va consimţi mereu, iată lucrul de care mă voi sprijini şi totodată disciplina mea. Dominique, cu spiritul şi cu sufletul ei, îmi este un bun de mare preţ. Dar tu, Dulcea mea, doar cu trupul tău, eşti o adevărată ordonatoare a vieţii mele!

Trenul înainta ducându-i pe front pe cei ce-şi părăsiseră locuinţele la ora indicată, luându-şi cu ei gândurile, amintirile, iubirile, tot acel bagaj nevăzut care se mişca odată cu ei în spaţiu. În colţul vagonului, Alban, cu un gest uşor, ridică mâna spre obraz, simţi pe degete un slab miros de gumă, mirosul unui trup tânăr care nu era al lui. Tenacele miros al corpurilor dezmierdate! Îl lăsă să adaste pe degete aşa cum aripa fluturelui îşi lasă praful. Dinadins Alban nu-şi spălase mâinile în dimineaţa asta; evitase pe cât putuse orice alte atingeri, pentru ca nimic să nu altereze acel miros care persista, persista de parcă trupul aceleia care se numea Douce, cea Dulce, ar fi desprins o parcelă tainică în stare să-i prelungească prezenţa câteva ceasuri încă, dincolo de clipa despărţirii. Vedea în mod vag gonind prin geam grupuri anemice de arbuşti, câmpia

pustie presărată cu băltoace lungi cu apă verde-albăstruie. Oamenii care îl înconjurau existau pentru el în chip vag, cu intermitențe. Se simțea atunci cuprins de dorința de a le oferi din vinul lui, din proviziile lui, de a le face loc pentru ca ei să poată sta în voie: minunata fraternitate a sporturilor îl adusese în poziție de egalitate cu gloata. Apoi viața lui interioară îi acoperea iarăși pe toți, îi devora, viața lui atât de apăsătoare în acel tren.

„Mă duc în linia întâi, ca să mă alătur unei companii de infanterie din Hautes-Vosges doar pentru plăcerea mea. Sper că o să mă distrez bine. N-are a face, o călătorie în Spania m-ar fi distrat mai mult.“ Cu o oră mai devreme, în fața barierei care interzicea accesul la peron al civililor, timpul se oprise parcă pentru o clipă, șase perechi încremeniseră strâns îmbrățișate, în timp ce mulțimea se învârtea în jurul lor. Cu două ore mai devreme, acasă, când ranițele fuseseră închise și erau în așteptarea mașinii, timpul se oprise preț de un minut, o clipă de vid, toate lucrurile fiind făcute și spuse. Lipsită de apărare în fața neașteptatei încremeniri, mama lui căzuse în genunchi, izbucnind în plâns:

– Vrei să spui un *Ave Maria?*

Îngenunchease, crispat de neplăcerea de a fi nevoit să cedeze în fața pateticului. Ea se ridicase. Întrebase:

– Ai spus?

Răspunsese „da“ cu o voce abia auzită, de copil necăjit.

Iar cu patru ore mai înainte...

„Cât îmi placi, Douce! Cât îmi placi!“ De o sută de ori se născuse în el fraza asta, involuntară, zvârlită din lăuntrul trupului spre gură precum strigătul rănitului, printre micile mormăieli ale fetei, lipsite de vlagă și rigidă, ah!, crispată de

plăcere. Nimic din inteligenţa ei nu se vădea în tânăra fată; nimic din inima ei, în afară de acea falsă tandreţe care reprezintă spuma senzualităţii. Însă o altă realitate decât cea a inteligenţei se ascundea în acele trei cuvinte: „Cât îmi placi!“ – „Tu, dorinţă de care sunt întotdeauna sigur, directă, ce poţi fi satisfăcută, desăvârşită, cunoscându-ţi scopul!“

Acolo, în acel vagon, având impregnat în trup mirosul unui alt trup care îi aparţinea la fel de mult ca şi al său, i se păru că un univers decolorat rătăcea în penumbra unei puternice creste luminate din plin de soare. Nici o lumină a acelor tărâmuri nu putea părea luminoasă, nici una din fericirile lor nu constituia o fericire pentru cei ce fuseseră duşi o dată pe acea creastă. Celui care fusese în stare să-i spună cu sinceritate lui Dominique: „Mă satisfaci pe deplin“ îi apărea totuşi evident acum, în acest moment, când era încă buimăcit de plăcere, că arta, cunoaşterea, relaţia spiritelor şi sufletelor nu ofereau decât înşelăciune, înfometare, suferinţă cenuşie, o lume plină de întinderi insipide, plină de bariere, de capcane şi de miraje. Doar plăcerea îşi respecta făgăduiala. Doar plăcerea se confirma, dovedea fără putinţă de tăgadă că era realizată. Şi de aceea, atunci când, aflat la marginea încercării, trebuise să-şi facă plinul de forţă şi linişte pentru planul lui, instinctul îl făcuse să decidă că, dintre cele două femei, pe Dulcea o va vedea ultima. Şi se îndreptase spre tămăduitoarea tuturor durerilor lui.

Tresări însă ca la un apel muzical. O locomotivă sub camuflaj îşi încrucişa drumul cu al lor, apoi un tun aşezat pe o platformă, transportat odată cu servanţii aşezaţi în jurul lui, ca într-un tablou vivant pe un car de carnaval. Aplecat peste portieră, văzu că trecea dincolo de o lume, că se ajungea la o

alta. Nu mai existau nici femei, nici copii, nu mai existau dușmani îmbrăcați în cenușiu și în negru, ci un popor de oameni albaștri, albaștri ca și el, cu toții semenii lui, cu toții frații lui. Se simți plin de emoție, de șovăială, mișcat deja, gata să iubească, cu inima lui care se zbătea lovindu-se de cadrul acelui geam coborât. Trase în piept aerul, care i se păru mai curat, și sacru precum cel care anunță apropierea mării. Dar el ce simțea oare? Care era acea nouă patrie în care se afunda, cu senzația că se duce în întâmpinarea nopții? Unde se ducea? Se afunda într-un vis. Se ducea în țara frontului, se ducea *acolo*. Acolo... Așa cum cuvintele rostite într-un tunel capătă o rezonanță nesfârșită, vechile cuvinte răsunau, târau după ele lungi mișcări de arcuș peste tot ce este ca o carne vie în suflet: *Acolo... plecare... Întoarcere...* Ce își spuneau oare trenurile, asupra căror primejdii se avertizau unele pe altele, atunci când trimiteau în spațiu acele vaiete atât de prelungite? Le era oare teamă? Credeau că nu se vor mai întoarce? Luminile și lungimea șinelor, acea lungime halucinatorie, gâfâitul locomotivei, dispariția fumului sugerau lucruri care luptă, care se desprind, se duc, sunt irevocabile. La dreapta, la stânga, alte trenuri alergau de-a lungul trenului său și-l depășeau sau erau depășite de el, și asta se întâmpla imediat sau după ce merseseră alături, nu se știe de ce, în scopuri misterioase, așa cum par misterioase figurile dintr-un balet. Și toate mergeau spre răsărit, aspirate de acel mare vid ce se căsca îndărătul ultimei linii perceptibile, invizibilă vale a morții care le fascina, înaintând de-a lungul rețelei lor ca niște muște pe pânza păianjenului, acolo, către orizontul calm, cu pădurile, casele, colinele sale, aidoma tuturor orizonturilor pământului.

– Révigny!

Nişte oameni coborâră: cei ce se duc la Verdun. Se uită la chipul oamenilor buni pentru Verdun: băcanii, ajutorii de notar, comisionarii de mâine, acei oameni care nu sunt *de rangul tău,* care trăiesc, suferă, se mişcă fără ca tu să ştii că ei există. Îşi duse degetele la obraz, nu mai simţi mirosul Dulcei. I se strânse inima. Aceasta era cu adevărat despărţirea. Sau mai curând era ca şi cum Dulcea îl respingea, îl părăsea, lăsându-l pradă disperării. Privi copilăreşte ora la ceasul de la încheietura mâinii. Acest gest îi reaminti de ultimul gest al lui Dominique. Se simţi singur, după ce o rupsese cu tot ce constituia viaţa lui, precipitat de propria-i voinţă într-o uriaşă maşinărie în care viaţa lui nu mai avea importanţă, în care Dominique şi Douce şi toate priorităţile lui nu mai însemnau nimic, biet obiect dispreţuit, manevrat cu mâini feroce care-i dezgoleau întreg trupul şi tot sufletul pentru ca toţi să ştie cu adevărat că nici dintr-unul, nici din celălalt nu exista nici măcar o singură părticică la adăpost de puterea de a fi rănită. Atunci îl năpădi un elan trist, un entuziasm melancolic, o nostalgie din care nu distingea cu adevărat dacă era nostalgia de ieri sau cea de mâine, o delicioasă înduioşare faţă de propria fiinţă. Pleca, voia să plece, din toate puterile tindea spre patria nouă ca spre fericire; şi în aceeaşi clipă se bucura de acest lung regret, de acea lungă plângere în registru minor, de acea teamă de mizerie şi de moarte. Ah! Acel amestec de atracţie şi de ură, nu era oare asta cu adevărat iubire? Era îndrăgostit de front...

Îndrăgostit de front... Îi veni în minte fraza lui Socrate: „Nu ştiu decât să iubesc“. Iar el, ştia el oare să facă altceva decât această nebunie? Patriotismul lui exaltat, fervoarea pentru credinţa creştină, gustul pentru virtute, dorinţa de cunoaştere, toate aveau trăsăturile iubirii, exasperările lui, absurdităţile lui

aveau ceva obtuz şi carnal. Dorise acele abstracţiuni gâfâind de nerăbdare, de parcă le-ar fi avut etalate în faţa lui şi le-ar fi adorat într-o delirantă plăcere fără de cuvinte. Şi accepta frontul tot aşa cum de două ori, în pragul iubirii, şovăise; apoi, printr-o acţiune decisă, acceptase iubirea cu tot ce aducea ea în materie de dezordine: obsesia, timpul irosit, delăsarea politicii şi a muncii lui, purpuria noapte a Penelopei care avea să-şi strice munca răbdătoare a lucidităţii şi a atâtor momente de istovire.

Ideea îl îmbătă. Fără cunoştinţe militare şi, până la ridicol, lipsit de un antrenament, lipsit până şi de deprinderea desuetului mers pe jos, nebunia a ceea ce făcea îl salvă. Pentru acea natură strălucitoare şi nechibzuită, orice se reabilita devenind extrem: cel puternic îşi află liniştea în fapte extreme. Nenumăratele suferinţe bănuite nu mai constituiră pentru el decât nişte modalităţi ale frumuseţii de a trăi, opuse bucuriei, dar la fel de demne de a fi râvnite ca şi bucuria. Pentru a mia oară, cel puternic schimba între ele valorile, făcea să se prăbuşească barierele, recompunea în plin arbitrar o lume pe măsura lui care să-i fie propice. Totul se rezolva într-o mare fericire. Nici o clipă nu se gândi că-şi făcea datoria, pentru că nu se simţea nefericit.

Pe peron, încovoiat sub povara obiectelor grele, care îl ridicau însă ca nişte aripi până la sentimentul eroic al conştiinţei de sine , Alban rămase o clipă nemişcat. Ca în faţa unei fiinţe de acelaşi sânge cu el, simţise un imbold de iubire în faţa aprigului sat din Vosges. O casă prăbuşită, deschizătura unui adăpost, oameni cu căşti pe cap care stau de strajă, nici urmă de frivolitate, nici urmă de distracţie: viaţa nudă şi încovoiată, pentru a răni, pentru a exista, pentru a ţine piept. „Sfântă ordine masculină, sfântă împărăţie a celor puternici, îmi aparţineţi încă

de la laptele pe care l-am supt, când eram legănat pe un scut de aramă. Accept să mor dacă trebuie, deoarece înseamnă să mor într-o lume pe care o aprob."

Îl zări atunci pe Prinet, în picioare într-un automobil oprit în fața gării, Prinet care îl căuta din ochi, și tresări. Cu impermeabilul lui care nu lăsa să se vadă decât puțin din gulerul negru al tunicii de vânători (păstrase uniforma vechiului său regiment), cu bereta de „tankist" acoperindu-i fruntea, era cu adevărat același lungan deșirat, care urca strada Soufflot cu doi ani în urmă, purtând sub braț un caiet și o carte înfășurate într-un soi de covoraș. Întregul lor an petrecut ca studenți îi reveni în minte. Și rămase acolo fără să se arate, prelungind înșelăciunea, privind cu o mândrie nedeslușită cum arată chipul cuiva atunci când te așteaptă, pe tine, doar pe tine, și nu pe altcineva din mulțime, și când dorește să te vadă, și când se luminează văzându-te...

Înaintă, se văzură și schimbară între ei cuvinte lipsite de miez: „Ai un automobil?" – „Profit de mașina Diviziei, vom coborî la Granrupt..." În timp ce Prinet îl ținea de mână scuturându-i-o un pic, în felul acela ciudat pe care îl avea cândva, când se despărțeau noaptea în piața Observatorului, plină de luminile felinarelor suspendate ca niște picături de lumină pe cerul ploios.

Atunci Alban spuse, cu o amabilă nerăbdare:

– Hai, vorbește-mi despre tine!

Însă, fără să le lase timp, vântul îi luă pe sus. Mii de aripioare le biciuiră chipurile, compunându-le un soi de mască fremătătoare. Se năpustiră direct în pădure; pădurea îi înghiți; copacii înălțară un arc de triumf pentru cel ce pătrundea în împărăția morții sub semnul primăverii.

Şi Alban simţi cum trăieşte din nou, din pricina acelei vigori neregulate. Senzaţia de odihnă în mişcare, de parcă ar fi despicat aerul rămânând totuşi întins, îi transmitea un copilăresc orgoliu. Buzele strânse, trăsăturile înăsprite îi sporeau energia sufletului. Viitorul îl biciuia aidoma acelui vânt. Viaţa dominată de dorinţă renăştea în el. Totul în el năzuia să depăşească în viteză maşina.

Stând amândoi nemişcaţi şi tăcuţi, îşi regăsea totuşi prietenul aşa cum regăseşti în minte o muzică uitată. Îl regăsise, se regăsise pe sine însuşi atunci când, la un pasaj de nivel care avea să facă maşina să salte peste şine, se ridicase uşor, în timp ce Prinet, neavând habar de această mişcare prudentă, primea şocul în şale. Şi parcă îl auzise atunci când, în seara aceea de iarnă, căutând biserica Saint-Séverin, Alban întrebase: „Ce facem, o luăm la dreapta? la stânga?“, iar vocea resemnată din spatele lui, în întuneric, spusese, cu acea uşoară rostire peltică pe care o dădea limba sprijinindu-se de dinţi:

– O, n-are nici o importanţă, din moment ce, într-un fel sau altul, tot o să ne rătăcim...

Şi-l revedea în faţa bisericii Saint-Séverin... Şi-l revedea, sub ploaia de la ora şapte, cu gulerul paltonului ridicat, în faţa bisericii Saint-Germain-des-Prés...

Prinet avea în partea din spate a capului acea ciudată şuviţă rebelă de păr care indică, aproape cu siguranţă, un elev din „lumea noastră“. Însă cei doi băieţi se cunoscuseră cu adevărat pe colina Sainte-Geneviève, în primul an de război, Alban îşi termina studiile la Litere, iar cel mai tânăr începea dreptul.

Fiu unic la părinţi, orfan, locuind împreună cu un unchi mizerabil în fundul îndepărtatului cartier Auteuil, Stanislas Prinet era din naştere un izolat. Prin ce întâmplare, între două

cursuri, Alban îi adresase cuvântul? În acele cinci minute, nimic din cele spuse de Prinet n-a fost altfel decât foarte banal. Or, atunci când se despărţiseră, un mic fenomen formidabil se produsese: Alban simţea simpatie pentru el.

Ce plăcere să simţi simpatie! Cum se potriveşte mai apoi totul în chip firesc! Cum suplineşte ea totul! Odată născută acea simpatie, diverse *motive* au putut fără nici un inconvenient să o justifice: natura curată, puritatea lui Prinet, delicateţea lui bănuitoare, pudoarea, acea proaspătă uscăciune a adolescenţei... Dar cât de inutile erau toate acestea pentru cel ce se dăruia fără să ceară nimic, fără să controleze nimic şi fără să aştepte nimic! Părtinitor şi conştient de parţialitatea lui, ceea ce l-ar fi iritat la un altul îl lega şi mai mult de Prinet. Prinet nu avea o bună memorie şi avea să cadă la examenul de Drept, pe care acceptase să şi-l pregătească aşa cum totul se acceptă în Franţa, aşa cum soldatul acceptă războiul, aşa cum cei din spatele frontului acceptă preţul untului. Prinet spunea că Racine îl plictiseşte. Prinet nu-i pricepea pe filozofi, habar n-avea de politică, de istorie, de artă, de muzică, de afaceri. N-avea nici o seriozitate, dar arăta adesea gravitate. Era inteligent, dar avea inteligenţa copiilor, alcătuită din străfulgerări în noapte, şi care nu le este suficientă decât copiilor. „Nu e oare adevărat că l-aş dispreţui dacă n-ar fi prietenul meu? Pentru mine doar *valorile* au importanţă. Nu e oare adevărat că el nu este o valoare? Dar ce contează, din moment ce ţin mult la el?“

Acea simplitate, astăzi, chiar îi apropia pe cei doi băieţi. Distrus, descurajat de contactul cu intelectualii, Alban nu întreţinea cu cei de la şcoală decât relaţiile indispensabile. Se adunau ca „să schimbe idei“. Alban, ţinând pe genunchi pisica familiei, se vindeca în contact cu mica viaţă fremătătoare, de

prostia şi plictiseala acelor gânditori. Uneori, din acele schimburi de idei se năştea în mod detaşat, rece, câte o derizorie prietenie a spiritului; apoi o absenţă, un neînsemnat incident *(prietenul* care se duce să locuiască într-un cartier îndepărtat*)*, strica fără urmă de regret comuniunea în Debussy sau Beyle. Dar cu Prinet era cu totul altceva. Alban putea să pună surdină sufletului lui de bătrân de cincizeci de ani pentru a-l lăsa să iasă la suprafaţă pe cel de paisprezece, acel suflet de ucenic dornic de veselie care neîncetat căta spre lumină, sub constrângerile şi preocupările ridicole ale vieţii moderne. Şi acest lucru ar fi fost suficient pentru a-i uni.

O, plecările din zilele de joi, iarna, la ora unu, la Porte Maillot, spre a se duce să vadă un meci de fotbal! O, plecări! O, bucurie! O, bucurie! Nebunia primei tinereţi îi cuprindea pe cei doi băieţi atârnaţi pe scara unicului tramvai care mergea pe lângă Bois de Boulogne, iar crengile ude lăsau, în trecere, să cadă câte o picătură pe părul lor descoperit. Bucurie! Sfântă bucurie! Care nu vine dintr-o conştiinţă liniştită, ci se iscă dintr-un guler suplu şi suficient de larg! Şi pantofii cu şireturile înnodate, şi noroiul bulevardelor aruncat pe pantaloni, şi plăcerea de a nu gândi! De a nu gândi! De a nu trebui să-şi ascundă lacunele din cultură şi infirmităţile spiritului! De a nu-şi motiva raţionamentele! De a face critici prosteşti! De a se contrazice, de a fi incoerent! Miile de probleme asupra cărora nu ai nici o părere! Ah, datul iama prin idei, masacrul practicat printre profeţi şi poeţi! Cunoaşterea şi inteligenţa şi geniul arzând într-un splendid autodafé! Uneori, cuprinşi de ameţeală în culmea divinei distracţii: „Cu adevărat suntem nişte idioţi!“ râdea cel mai tânăr. – „Ah! idioţi! de-am putea fi aşa mereu! mereu!“ azvârlea la rându-i cu patimă nefericitul de Alban,

gândindu-se că în seara aceea chiar va fi nevoit să reînceapă să facă dovada propriei destoinicii.

O pantă micșoră viteza. Reușiră să vorbească.

– E viață aspră aici, spuse Prinet.

Celălalt însă spuse cu semeție:

– Ai vrea să fii supus la încercări mediocre?

Tinerețea e dură, neputincioasă, îndrăgiți-o! Vântul îi lua cu el vorbele din gură, iar el spunea: „Așa cum le va lua moartea poate", fără să se gândească defel că viața va fi cea care le va face într-o bună zi să fie atât de inutile și depășite.

Drepți, nemișcați, cu chipul țeapăn, fiecare din ei tremura la gândul marilor lucruri care se petreceau în el și la prezența, alături, a acelui rezonator viu care le înzecea intensitatea. Primele sârme ghimpate pe care le depășiră le înregistrară ca pe o irumpere de dorință sau de muzică.

– Vezi camuflajul?

O perdea înfrunzită se întindea de-a lungul îngustului promontoriu aruncat între viață și moarte. Alban se gândi: „Mă simt în stare de orice".

– Ne pot vedea? Ei sunt acolo?

– O să vezi gropile de obuz la marginea drumului.

Însă auzi un nume. „Douce", spuse trupul său, „Douce", și apoi, tulburate, mintea sa, inima sa, totul repetă: „Douce". Viața lui se văzu năpădită de lucruri care-și aminteau și care-și repetau: „Douce". Mirosurile și culorile trupului ei, diferite după loc, după ore și după anotimpuri, precum miresmele și culorile pământului; încetineala în sărutări și în dragoste; îngusta porțiune de ceafă între păr și gulerul *à la Robespierre,* acolo unde gura se strecoară cu greu, dar cu mult mai plăcut decât în decolteul pe care nimic nu-l limitează, toate astea îl

făcură să se umfle în pene, plin de orgoliul vieţii. Pentru că ea îi aparţinea, totul îi aparţinea, puterea de sacrificiu, gustul de a se simţi răspunzător, hotărârea rapidă, siguranţa zeilor.

Acţiunea simţurilor putea într-adevăr să fie eliberarea şi salvarea spiritului, astfel încât nu ar fi putut exista Dominique, nu, Dominique n-ar fi existat dacă n-ar fi existat fiinţe precum Douce: simţea că doar din voinţă se năştea o putere universală, o facultate supraomenească de captare şi născocire. În acel moment, tot ce oferea el, tot ce îi stătea în putere era alimentat de memorie, de speranţă şi de certitudinea plăcerii. Patria se mişca, flacără limpede, în vârful rugului nedesluşit. La fel ca-n imaginile foarte vechi, din sânul femeii ieşea arborele imens, care purta toate fructele pământului.

– Aici suntem pe adevăratul front, nu-i aşa?

Ar fi vrut ca acest lucru să fi fost clar perceptibil aşa cum, copil fiind, atunci când intra pe teritoriul Belgiei, aştepta ca vreun semn oarecare – cerul dintr-odată roşu – să indice în sfârşit, fără putinţă de îndoială, că se afla cu adevărat „în străinătate". Drumul făcea un ocol pe coasta dealurilor împădurite. La stânga lor, deasupra, la dreapta, coborând iute, pădurea de brazi. Dădea la iveală cât vezi cu ochii crenguţele cu ace proaspete, verzi-cenuşii, cu câte un copac, pată de roşu închis, pe alocuri. În spaţiile libere, se vedeau hăţişuri dese, adânci, brazii albăstrui în zare, ca şi cum cerul albastru ar fi curs peste ei. În două rânduri, pe marginile drumului, trecură livezile recente, plantate cu copaci albi, simetrici, în formă de cruce, şi care poartă un fruct tricolor în locul inimii.

– Am ajuns la front?

În pantă se deschideau nişte tranşee.

– Ăsta e un adăpost de artilerie, explică Prinet.

– Şi ăsta?

– Ăsta e un P.C. de luptă, un post de comandament.

„Da' ştii nişte lucruri!" se gândea Alban, îmbătat de cuvintele acelea tehnice şi meditând la studentul nesigur care-i spunea într-o zi: „Am să-ţi vorbesc. Uite, e ceva destul de stupid... Ar trebui să-mi faci un plan de viaţă, să-mi dai tu nişte idei".

Înghesuit în fundul maşinii, vedea omoplaţii care îi înălţau un pic impermeabilul prietenului său, pata de umbră din spatele urechii prea mari, obrazul care i se scofâlcise aşa cum i se scofâlceau lui obrajii când era mic şi slăbea vara din pricina căldurii; iar vântul înroşindu-i pometii, acolo unde nu se iveau pistruii, făcea să apară mai palide cearcănele de oboseală, îngheţate şi albăstrui ca sideful. Pe neaşteptate, băiatul întoarse capul şi ochii îi străluciră, cu o căutătură fixă. Alban îi urmări privirea.

Pe deasupra pădurilor întunecate, pe care sfârşitul zilei le topea deja laolaltă în aceeaşi pată, doar o creastă înaltă rămânea luminată de soarele palid, o fâşie de sol descoperit, răvăşit, de culoare roşcată, cu trunchiuri goale, pe alocuri asemănătoare catargelor dintr-un port. Nu puteai şti dacă era un lucru foarte apropiat, la o oră de mers, sau o iluzie care se îndepărtează pe măsură ce înaintezi şi care îşi va lua zborul în văzduhul de peruzea moartă. Nu puteai şti dacă era o lepră, o boală a lumii, acea placă de cicatrici şi de negi, sau poate locul pur, ars de puterea spiritului, piscul ales pe care îl înălţa întregul munte, oferindu-l tot mai sus. În partea de jos, pe pante, nişte fiinţe se mişcau în jurul caselor, un vânticel îndoia vârfurile ierburilor de parcă un strat de gaz s-ar fi târât pe deasupra lor, din partea cea mai deasă a pădurilor urcau dâre subţiri de fum albastru,

dând de gol sufletul ce sălăşluia acolo, cu toate făgăduinţele lui. Şi încununând toate aceste lucruri, pământul devastat, împânat de fiinţe vii, stătea nemişcat. Pământul pe care mulţimi de oameni sufereau de ani de zile, nădăjduiau, se zbăteau, mureau, apărea pustiu ca un loc ce nu fusese locuit vreodată, sau locuit poate de titani, înaintea vârstelor omenirii, atunci când fluviile se năşteau din tăcere. Nu se ştia dacă era un bârlog al unor fiinţe blestemate, izolat pe acea înălţime pentru ca răul să urce fără a se răspândi, sau poate chipul lumii, chipul lui Prometeu doborât, întors spre cer. Nu puteai şti dacă era zidul lui Dite, pe care îl văzuse Dante, sau Golgota.

IV

HRANA FRUMUSEȚII

Atât de aproape alerga Dominique pe urmele Suzannei Kestner încât își menținea fără nici o greutate privirea pe vena albastră care străbătea porțiunea bombată de la scobitura genunchiului fetei. Își reglase pasul după cel al lui Kestner; mișcările lor se angrenaseră una într-alta ca dinții unui mecanism; pașii lor deveniseră regulați ca acei cinci pași reglementari ce trebuie parcurși între două garduri. Iar capul celei de-a doua ocupa atât de precis locul gol lăsat în aer de capul celei care conducea cursa încât vântul care venea în sens invers nu-i atingea fața.

Era cursa ei favorită, „cursa ei favorită de o mie de metri", cum spunea ea și tocmai terminau penultimul tur în această dimineață de antrenament. La început lăsase să i-o ia înainte câteva puștoaice nebunatice, pe care le depășise repede, lăsându-le cu respirația tăiată, iar nevolnica lor bătaie de picior pe gazon deja nu o mai auzea. Alergase primul tur în coada plutonului, încercând o ciudată satisfacție în această umilință plină de orgoliu. Apoi, celelalte prăvălindu-se, se pomenise, fără nici un efort deosebit, în spatele lui Kestner, vechea și dura rivală, iar între cele două fete de aceeași valoare aproape totul se reducea acum la o chestiune de inteligență.

Cât de mult îi plăcea această inteligență a sporturilor, această veselie a inteligenței care se combină cu veselia

corpului pentru a da un rezultat fără pereche! Din instinct se lăsase atrasă spre lumea atletismului care o stârnea mai mult, cursa de semifond – cursele de viteză, concursurile de sărituri și de aruncări nedându-i aceeași satisfacție, pentru că ele nu pun în joc decât valoarea corporală și tehnică. În minutul acela ea își evidenția în același timp perspicacitatea, știința mersului, ținuta, prezența de spirit, complexa organizare a rezistenței la efort și apoi libertatea și soliditatea picioarelor, calitatea deosebită a pielii obrajilor care nu tremurau atunci când zvâcnea, capacitatea de deplasare, toate virtualitățile corpurilor musculoase, profundele rezerve de forță și de respirație neatinse încă în pieptul care respiră. Deși se știa frumoasă, știa că în cursul alergării era transfigurată; iar sentimentul acelei perfecțiuni fizice era atât de mare încât o cuprindea tristețea la gândul că nimic din acea perfecțiune nu putea rezista. În zadar pusese de treizeci de ori să fie fotografiată pe stadion: ce însemna acel lucru? „Faptul că recad atât de ușor pe vârfurile picioarelor, că dau senzația că mă mișc nu în aer, ci în ulei, că îmi folosesc forțele într-un mod atât de chibzuit, că mișcările mele sunt atât de încântătoare (mi-am dat seama de acest lucru după fotografii și, de altfel, o simt cu adevărat), ce va rămâne din toate astea? Abia câteva sute de persoane m-au văzut, din care majoritatea nu au fost sensibile la ceea ce realizam eu atât de desăvârșit..." Și, îmbătată de viteza ei, avea același sentiment ca și cum, în mijlocul deșertului, ar fi scos dintr-un instrument divin o muzică pierdută.

Începeau acum ultimul tur. Dominique regretă că rămăsese aproape lipită de Kestner. Trebuia să-și ia avânt, sfârșitul cursei se apropia; simțind-o „decolând", Kestner nu avea oare să o ia înainte de teamă să nu fie surprinsă? Șovăi câteva clipe; apoi

se hotărî și trecu la atac, dar încetinind, pentru a nu deveni un motiv de îngrijorare pentru rivala ei. Manevră îndrăzneață, care își atinse neîndoielnic scopul, căci Kestner nu spori ritmul, dar care o făcu pe Dominique să câștige doi metri. Astfel abordară „linia din față“, ultima linie dreaptă înainte de cea de sosire.

Nu de forțele ei era ea nesigură, ci de tactica ei. Veșnica problemă: în ce moment să sprinteze? Exista întotdeauna în ea o perfidă dorință de a o face exact în ultima clipă, eleganta temeritate a iepurelui în întrecerea cu țestoasa. De data asta era însă un pic tulburată de acel mare gol dintre Kestner și ea. „La curbă o voi ajunge din urmă. Voi vedea atunci ce va face.“

Or, pe când luau curba, dintr-un grup de colege, îngrămădite la extremitatea elipsei, se ridicară voci: „Dă-i bătaie, Kestner!“, „Suzanne a câștigat!“ și brusc hotărârea ei se schimbă complet. „Ah! Suzanne a câștigat. Ei bine, o să aibă ele ce să vadă!“ Și, sfătuită de mânie, nu o ajunse din urmă pe Kestner, vrând să mențină până la capăt speranța prietenelor, pentru a o spulbera apoi și mai brutal.

Linia de sosire se văzu în fața lor, în dreapta lor era tribuna goală. Își spuse: „În dreptul rândurilor, voi țâșni“. În clipa în care ele depășeau micuța clădire, cu calm, pe deplin stăpână pe ea însăși, lungi pasul. Îmbătătoare, îmbătătoare senzație de a face apel la tine însuți și de a simți că răspunzi, de a vedea cum ajungi din urmă concurentul, de a simți că poți încă și mai mult și că voința îți este destul de puternică pentru a rezista ispitei! Pista te fascinează, te absoarbe ca un abis, te atrage de parcă ar fi în pantă, te poartă așa cum vântul siajului îl poartă pe ciclistul care se face una cu motocicleta. Ea îți împinge piciorul ca și cum acesta ar fi din cauciuc. E un mister să poți alerga atât de bine fără nici un efort...

Dintr-odată, la optzeci de metri, țâșni. Într-o clipită, o întrezări pe fată alături de ea. Se pomeni singură în fața spațiului larg, chipul de la proră al întregului pluton. Nu mai era nici un punct de reper. Ce fac celelalte? Oribila amenințare îndărătul ei. Dorința unică de a micșora distanța până la acel potou stupid. Limita forțelor. Cu ochii ațintiți asupra locului de unde se va ivi panglica verde a liniei de sosire, cu ochii ațintiți acolo, ca și cum ar fi avut totuși ochi la tâmple, o *vede* pe cea care a revenit. Cea care este iarăși alături de ea. Una lângă alta, umăr lângă umăr, ele aleargă alături și echidistante ca niște obiecte legate unul de altul, alături și echidistante ca doi cai înhămați la același car, ca două roți ale unui car. Fata i-a luat-o înainte. Cu un piept. Cu cincizeci de centimetri. Fac amândouă un zgomot nemaipomenit. Limita forțelor? Nu există limită a forțelor. Merge până la capăt. Nu poate ajunge din urmă fata de parcă ar fi existat între ele o masă de aer comprimat. Este inconștientă. Tenebre ale efortului extrem, când nu mai simți cu adevărat că alergi, când nu mai ești absolut sigură că alergi, când nu mai simți nici o mișcare în tine mai jos de brâu... Nu-și recapătă capacitatea de înțelegere decât în clipa în care percepe faptul că spiritul ei nu mai comandă trupului, că nu mai există artă, ci doar natura frustă; talia i se leagănă, brațele bat cadențat, este trasă înainte ca de niște hățuri. Încă șase metri. Fata se află înaintea ei. Ea își trage bustul îndărăt și renunță.

Dar abia a renunțat că Dominique s-a simțit golită de tot. Bustul tras înapoi cu violență se întoarse mișcându-se înainte; ea tăie pista din trei pași greoi, alergând de parcă gonea pe urmele bustului care o luase înainte, trei pași lovind cu călcâiul, care produseră trei zgomote mate; și se prăvăli pe gazon, căzu pe spate, întinsă, cu brațele în cruce, cu picioarele depărtate,

plată ca un lucru lipsit de substanță umană. Cerul înalt de deasupra curse peste ochii ei care se închideau. Pieptul i se zbătea la suprafața solului.

Simți foarte aproape de ea acea căldură stranie a pielii proaspete, cu un iz de vanilie. După miros o recunoscu pe Kestner. Deschise din nou ochii. Fata era alături de ea, roșie de parcă sângele ar fi stat să-i țâșnească pe nări, prin gură, prin urechi; iar panglica verde a liniei de sosire îi flutura încă pe umeri. Își strânseră mâinile râzând, „strânsoarea“ mâinii urcând până la îndoitura antebrațului. Și, gâfâind, nu putea articula o vorbă, în timp ce un val de iubire o năpădea pentru cea care o învinsese. Continuau să râdă. „Soubrier, emoția a făcut să nu ți se mai vadă nasul înroșit de soare... Ți-e nasul alb, foarte alb...“

Așezate una lângă alta pe gazonul înmiresmat se priviră, lăsându-se în voia unei plăcute inerții, îmbătându-se de minunata dimineață, parcă în mod special pentru ele făcută, de mângâierea ierbii, de atmosfera frugală, de prezența colegelor, dintre care nu exista vreuna măcar căreia să-i dorească răul, de aerul care, și el, are ceva feminin, de o întreagă rânduială a vieții în care nimic nu te poate răni. În acel club foarte serios și închis, din cele treizeci de fete care se aflau acolo, majoritatea erau încântătoare; cinci cel puțin în posesia unui stil desăvârșit, creau frumusețe. Chiar în acea clipă, una din ele care făcea exerciții pentru săritura în înălțime îi producea o mare bucurie lui Dominique. Atât de tânără, picioarele ei puternice și delicate te trimiteau cu gândul la expresia homerică: „virilitate fermecătoare“. Luându-și elan de foarte de aproape, oarecum disprețuitoare, pornea cu o mică bătaie seacă, nervoasă, din picior, care transmitea un tremur în mușchii degetelor de la picioare. Și de fiecare dată când se afla deasupra barei, suspendată

în culmea efortului, Dominique observa un uşor zâmbet pe buzele ei, pe chipul serios şi senin pe care nu se vădea în acea secundă decât deplina satisfacţie a actului perfect. Iar ea, la rândul ei, contemplându-şi colega, era cu totul copleşită de bucuria acesteia.

Le vedea şi pe altele trecând de linia de sosire, uneori aşezate toate într-un singur rând ca un val, cu capetele date pe spate, cu ochii închişi, cu o expresie de extaz; iar gesturile lor semănau cu cele ale unui dans, însă nu i se păreau ridicole deoarece acel dans ar fi avut drept scop forţa, şi nu graţia. Altele alergau, braţul îndoit ţinând suliţa la înălţimea gâtului; şi aruncând-o, cu scobiturile subsuorilor care urmau mişcarea şi păreau că se împing asemenea unor valuri, erau tare frumoase, cu adevărat demne de a fi iubite. Toate ardeau fără flacără. Nici una n-ar fi putut da o senzaţie de răceală degetelor care ar fi atins-o.

Le vedea perfect neatinse, desăvârşite în viaţa aceea plină de nobleţe. Aproape goale, erau mai pure decât femeile îmbrăcate.

– Cele mai bune se aseamănă, spuse ea, la veşmânt şi la trup, cu amazoanele pe care le vedem luptând pe frontoanele templelor greceşti. Crede-mă, Kestner, am cu adevărat înaintea ochilor acele basoreliefuri. Ei, bine, Jarrier, Pluvinel, micuţa Lemaître sunt identice cu acele chipuri. Dar cui îi pasă? Cine le este recunoscător? Cine recunoştea răbdarea, energia, cuminţenia care au fost necesare pentru a ajunge la aşa ceva?

Apoi, mergând cu mintea ceva mai departe:

– Batalioane de femei! Prima dată când v-am văzut defilând pe toate împreună pe stadion, aşezate pe rânduri, cu paşi mici şi egali, am avut revelaţia a ceea ce ar putea fi o armată de

femei (a cărei idee pare în primul moment ridicolă), alcătuită din femei ca noi.

Se opri, rămase pe gânduri. Suliţa producea în aer un zgomot tremurător ca un bâzâit. Discul cădea fără zgomot pe gazon.

– Ai fost pe ambulanţă, Kestner?

– Da, scumpo, în '914 şi '915.

– N-ai mai rămas?

– Şase luni, apoi te saturi. Dar de ce mă întrebi?

– Pentru că mi-a venit ideea că pentru nişte fete ca noi, care sunt sănătoase şi demne, care nu sunt femei denaturate, nu există loc unde ar fi mai potrivite decât pe ambulanţe.

– Ai aşteptat trei ani de război pentru a descoperi una ca asta? Nu cumva ţi-e logodnicul rănit?

– Nu am logodnic, spuse ea, stând cu piciorul drept îndoit, înţepându-şi pulpa piciorului stâng cu crampoanele de fier fixate pe talpa pantofului.

Pe gambele învingătoarei, de culoarea cafelei cu lapte palide, pe partea din faţă şi doar acolo, firişoare de păr blond străluceau, minuscule firişoare din aur curat. Picioarele lui Dominique erau brune ca măslina foarte coaptă, netede, fără firişoare de păr, precum ceara, cu genunchii mânjiţi de pământul pistei de sărituri, cu zgârieturile recente, cafenii, cu cele vechi, acoperite de un soi de culoare rozalie semănând cu cea a siropului de căpşuni, şi având pe deasupra un strat cenuşiu-auriu, ca de cocleală, iar peste el, lipite de pielea jilavă, fire din gazonul proaspăt tuns. Gamba stângă, cu glezna înfăşurată în bandă elastică, era întinsă, astfel încât muşchiul geamăn, împins spre partea interioară, desena de-a lungul peroneului o brazdă adâncă plină de umbră. Îşi mângâia genunchiul, cu mici porţiuni

de piele ce pare cadrilată şi care zgârie un pic când mâna merge în sus. Îi plăcea încheietura solidă a mâinii ei, palma lungă şi cărnoasă, ca palma unei zeităţi; îi plăcea mâna ei murdară, fără inele, aşa cum nu poartă inele plantele marine care trăiesc şi se mişcă, şi pe care le vizitează zeii.

– Nu veniţi la aruncarea suliţei? strigă una dintre fete. Ea spuse: „Nu, sunt frântă". Însă Kestner se ridica deja, o trăgea de mână. Redeveni atunci ea însăşi, supărată şi sălbatică, bătoasă în faţa armăturii ei interioare ca un aspru arhanghel purtător de sabie.

– Dar, din moment ce îţi spun că nu, nu insista!

Kestner se îndepărtă, iar muşchii ei semănau cu nişte cizme ce-i ajungeau până la genunchi. Nu sugera nimic altceva decât propria-i frumuseţe.

De îndată ce Dominique tăcu, gândul ei păru că pândeşte acel gol pentru a se strecura acolo: „Sunt douăsprezece zile de când a plecat, şi nici o scrisoare. O ridicolă carte poştală militară, fără plic şi cu ce cuvinte insultătoare: *E grozav. Am deprins o grămadă de lucruri. Nu mi-aş ceda locul nici pentru o grămadă de bani. O strângere de mână. Alban*". Recunoştea aici acea brutalitate amestecată cu candoare care îi era familiară, ţeapănă şi proaspătă ca apariţia unui jet de apă. „Cât e de ridicol şi de jignitor! Cât e de firesc să-l deteşti. Aşa s-a întâmplat că pretutindeni pe unde a trecut s-a făcut nesuferit prin neruşinarea şi lipsa lui de blândeţe. Dar tot aşa în fiecare din aceste locuri există câte o fiinţă care acum nu-l va mai uita niciodată."

Îşi ridică cu degetul bentiţa ce-i ţinea părul, împletit cu şuviţele răsucite peste urechi; şi pe dedesubt trecu o boare de aer şi îi scăldă fruntea.

„Trăieşte! Trăieşte! Se simte devenind mai bun! Mi-a spus adesea că era necesar pentru el să iasă din societate pentru a începe s-o îndrăgească, să devină bun, să dorească să o slujească; mi-a spus că dacă societatea dorea să-l folosească, trebuia ca ea să îi procure mai întâi o retragere, o solitudine, fie şi cea a închisorii... Da, e mulţumit acolo! Da, a deprins *o grămadă de lucruri!* A plecat, e cu adevărat pierdut pentru mine, cu adevărat recâştigat de acea ordine masculină, în care, orice aş face, nu voi pătrunde niciodată, şi care este domeniul lui. *Nu mi-aş ceda locul...* ce mult se simte că acolo totul îi place! Într-adevăr, nu-mi închipui nimic din viaţa aceea ce l-ar putea răni. Rezistă la rău, nu se sinchiseşte de confort (şi ceea ce e confortabil îl dezgustă chiar), încântat că se află în mijlocul unor soldaţi de mâna a doua şi nu printre ofiţeri. Cred că simte o repulsie fizică pentru rafinaţi; nu ar putea fi prietenul cuiva foarte sensibil la frig. Spune că geniile au laturi animalice mai mult decât ceilalţi oameni, pentru că ţin de natură mai mult decât aceştia; că există o asprime a cuceritorilor, cuceritori în război, sau cuceritori ai gândirii şi ai artei. Există tot felul de scrupule şi pudori pe care le ignoră, sau pe care mai curând le dispreţuieşte, sau mai degrabă le detestă ca pe nişte piedici, nişte pierderi de timp şi de forţă, elemente decolorante ale vieţii. Iar el însuşi e la fel de grosolan ca părul lui aspru, ca sprâncenele lui dintr-o singură linie arcuită, ca mâinile lui mari cu degete pătrate, cu articulaţii groase, mâini care nu-s frumoase, care par făcute mai mult ca să ţină puşca decât pana. E puternic şi sănătos, sănătos până la ingenuitate, sănătos în toate căutările lui şi întotdeauna pur, din pricina acestei sănătăţi şi a acestei forţe. Într-o zi, când îl însoţeam la întâlnirea la care urma să se împace cu un preot care îi rănise amorul propriu şi

pe care îl pălmuise, era atât de cuprins de exaltare încât a început să-i curgă sânge din nas; ei bine, niciodată n-am mai văzut un sânge atât de frumos, limpede şi roşu, cu adevărat strălucitor aidoma culorilor pe care le vedem pe prisme sau pe gheţari."

Din nou fu smulsă din gândurile ei de privelişte. Douăsprezece fete dansau fără flaut, iar graţia le însoţea. O nălucă, un duh al libertăţii, dănţuia printre paşii lor. Soarele tânăr curgea peste trupurile cu piele tânără şi ai fi putut crede că ora matinală nu fusese aleasă decât pentru această armonie. Fetele loveau în cadenţă solul cu pas iute. Mişcările păreau că nu conţin nimic dincolo de frumuseţea lor; totuşi, fiecare din ele era gândită în scopul înviorării unui anume muşchi, eliberării unui anume organ, reliefării unui model, mlădierii unei articulaţii, perfecţionării unui punct deosebit în economia miracolului omenesc; fiecare din ele desăvârşea creaţia. Când îşi ridicau braţele implorând parcă soarele, când, cu toată pacea care domnea peste sufletele lor, îşi dădeau capul pe spate, cu mişcarea clasică a menadelor cuprinse de furie; iar gestul de dans dionisiac al acelor fecioare paşnice avea o captivantă ambiguitate. În mijlocul lor, semănând cu un satir, dansa în cămaşă omuleţul cu pântec rotofei, cu pulpe groase şi barbă încreţită mărunt, aşa cum ţi l-ai fi închipuit îndărătul unei tejghele, îndeletnicindu-se cu treburi vulgare; şi astfel, părând că tot întinde şi sloboade invizibile fire cu braţele lui înălţate, părea frumos, uşor ca o bulă de aer, sărind ca un căluţ, aducând bucurie în suflete. Şi măcar un atom din trupurile lor, ale fetelor şi al omuleţului, încetase sub soarele blând, preţ de o clipă, să mai moară.

Cu adevărat era aici ceva *nou*, ceva ce constituia un *progres:* cuvinte vechi atât de tocite își recâștigau aici întreaga tinerețe. Acele mic-burgheze restituiseră trupul feminin pur așa cum i-a dat naștere natura la începuturi, pierdut cum era și profund șters sub deformările cerute de modă, de fantezia sexuală a bărbatului, de eroarea artiștilor ce luau acea fantezie drept ideal, de secole de convenții născute din ignoranță și din prostie. Ordinea impusă trupurilor pătrunsese în întreaga lor viață. Luminate de râsul deschis, erau vesele și serioase în tunicile lor negre și scurte, liniștite, asemănătoare firelor de iarbă prin simplitatea lor. Limbajul slobod, ridicola curiozitate pentru templele fără mister erau dezarmate de acele fecioare pe jumătate goale, care puteau râde, dar care nu zâmbeau niciodată. Dacă vreuna din ele și-ar fi scos ciorapii pe gazon, opt din zece băieți dintre cei mai grosolani nu s-ar fi gândit să facă o glumă, într-atât de nevinovat ar fi fost acel gest. Iar Dominique, gândindu-se la protectoarele „distinse, afectuoase" din anunțurile din *La Vie parisienne,* suflete dezgustătoare, extrem de murdare, gândindu-se la nefericitele imitatoare, înnebunite de neputință care, pierzându-și echilibrul, te agață cu unghiile în vagoanele de metrou, își privea colegele de stadion ca pe adevăratul sex feminin, așa cum a existat el la origine; – pe când acele doamne cu adevărat pariziene nu erau femei, ci monștri născuți dintr-un contact fără nume, buni doar să fie uciși cu pietre, precum hermafrodiții odinioară, văzuți ca o insultă adusă naturii.

Bătu de ora unsprezece. Tresări. O prietenă o aștepta la ora unsprezece! Fugi repede spre vestiar, apoi, lăsând dușul pe mai târziu acasă, părăsi stadionul.

Împărăţia războiului îi reapăru în minte, confuză, plină de goluri, şi imediat se poticni de propria ei incompetenţă. Dacă închidea ochii, nici măcar pe Alban nu şi-l închipuia: mult prea preocupată fiind de ea însăşi pentru a fi o bună observatoare, n-ar fi putut spune cum e croită şi cum se încheie cu nasturii o manta militară... Amănuntul ăsta prostesc o opri. Simţi mai bine cât de multă putere avea cel mai mic fapt faţă de ceea ce crezuseră ei că pun în comun, cât era de grea sarcina de a se strădui neîncetat pentru a recupera distanţele şi, exagerându-şi gândul, cu stângăcia ei de izolată, îşi imagina straniile studii care i-ar fi necesare pentru a putea participa la preocupările lui Alban, ca şi cum ar fi trebuit pentru acest lucru, de pildă, să înveţe pe de rost depozitele tuturor regimentelor din Franţa. Îşi propuse să frunzărească prin revistele ilustrate ale tatălui ei pentru a vedea fotografii de pe front. Căută din ochi pe bulevard un soldat care ar fi fost în trecere pe acolo, aşa cum odinioară, când era fetiţă, căuta cu privirea o doică sau un cioclu, pentru că, dacă întâlneşti în cursul unei zile trei doici, trei ciocli şi trei cai albi, ţi se va întâmpla ceva fericit. Văzu un soldat şi traversă spre a-l privi mai bine.

Alban semăna cu acesta. Alţi soldaţi se încrucişară cu ea; îi privea cu atenţie, cu o simpatie nouă; îi descoperea. Îşi dădu seama că dacă ar fi fost de faţă, Alban i-ar fi fost de ajuns. Dar el fiind absent, simţea că o cuprinde curiozitatea. Şi regretul; regretul de a nu-i cunoaşte mai mult trecutul, ideile, plăcerile, de a nu-l fi întrebat mai multe.

După ce scăpă de prietenă, o cuprinse din nou neliniştea când rămase în cabinetul de toaletă ca să se bucure de duş.

Recunoştea cinstit că acea plecare îi dezechilibrase viaţa şi avea oroare de singurătatea lipsită de culoare în care se afunda

de douăsprezece zile. Gândul de a-şi oferi serviciile unui spital de pe front sau din spatele frontului începea să prindă contur. Să plece! Se abandona astfel pe ea însăşi; pătrundea în acea ordine masculină pe marginile căreia rătăcise întotdeauna cu gelozie; îşi pecetluia pentru întâia oară libertatea morală printr-un act. Dacă-şi punea întrebarea: „Nu cumva *fug după* Alban?“, spectrul slăbiciunii ei nu se ridica pentru a o paraliza: deoarece nu-l va întâlni pe tânăr, deoarece, rămânând aici, nu va fi alături de el. Însă faptul că îşi crea astfel preocupări analoge cu ale lui, amintiri pe care să le poată confrunta într-o zi, însuşi faptul că se apropia de el, exaltau în voie o dorinţă de care chiar nu avea de ce să se alarmeze.

Se dezbrăcă dusă pe gânduri, împrăştiind în jur, în toată încăperea, un miros de lavandă pe care o răspândeau lenjeria şi prospeţimea ei; iar temerile, incertitudinile, distanţa ce exista între ceea ce poseda ea şi ceea ce dorea, între ceea ce era ea şi ceea ce este lumea, îi apăsau sufletul, îi toropeau viaţa, o făceau să fie atât de înceată, să facă atâtea pauze încât brusc, atunci când rămase goală, se pomeni îndrăgostindu-se pe neaşteptate de ea însăşi.

Se văzu pe sine şi într-o clipă îi bătu inima în faţa acestei supreme frumuseţi. „Dragul meu corp!“ spuse ea, cuprinsă de emoţie, de tandreţe. „Dragii şi frumoşii mei muşchi!“ Şi tonul ei pătruns, gravitatea ei puerilă, accentul pus pe cuvântul *drag,* aveau o nuanţă de iubire care distona pe buzele ei, ca o vorbă echivocă rostită într-o biserică. Celulele muşchilor drepţi abdominali se îmbinau ca tambururile a două coloane ale căror capiteluri erau sânii, şi aşa cum în partea de jos a capitelului se evazează fusul coloanei, tot aşa sânii nu se desprindeau brusc din drepţii abdominali, ci masa însăşi a muşchilor abdominali

se bomba puțin câte puțin, susținuți și înălțați de un fus de carne. Nu purtase niciodată corset, dar dezvoltarea pectoralului și a dorsalului îi creaseră o „talie“ firească, astfel încât brațele lăsate în jos nu-i atingeau șoldurile, iar ea ar fi putut întruchipa, prin umeri și nu prin șolduri, conturul oului în care a fost înscris hermafroditul. Răspândea lumină și căldură ca și cum ar fi existat în interiorul ei o flacără blândă, sau floarea vieții.

Era aurie ca grâul copt, mai închisă la culoare spre ceafă, spre șolduri, la subțiori, de culoare cărămizie la brațe și picioare, atât de des expuse la aer, de culoarea focului pe pătratul decoltat îngust lăsat de tunica de sport și care se înroșise, la fel ca nasul. Jartierele îi imprimaseră pe coapse o dantelă trandafirie. Și astfel, atât de variată, era totuși „turnată“ dintr-odată, fără cusături.

Fără să schimbe poziția, își contractă mușchii, de jos în sus. Atunci o întreagă lume, ascunsă sub piele, apăru așa cum ar apărea la suprafață o lume de continente dacă marea ar fi pe jumătate înghițită de propria ei matcă. Întregu-i corp păru un obiect din metal delicat ciocănit. Și dintr-odată, prin acea îmbogățire a corpului – dar și prin evazarea gâtului – obrazul își pierdu din importanță, toată spiritualitatea se scurse din obraz, coborî în bustul pe care-l lumină; genunchii, atât de fini și de cizelați, se asemănară cu două chipuri prin armonie. Adânciturile laterale ale abdomenului se rotunjiră, urcară îndepărtându-se una de cealaltă, alunecând sub sânii pe care-i dădeau la iveală, cu acea curbă care era cea a evazării; iar cele trei mănunchiuri ale mușchiului dințat țâșneau de dedesubt, splendide, ca razele unui soare ascuns. Mușchiul drept anterior al coapselor ieși în relief, mănunchi ușor și bine delimitat; iar

sub genunchi, muşchiul anterior al gambei, cu aceeaşi înclinare, cu aceeaşi formă, părea reflexul lui diminuat. Extremităţile inferioare ale muşchiului vast extern se bombară, sfărâmară aproape prea dur linia coapselor, ca la dansatoare. Vigoarea lor justifica apostrofa pe care Alban o formulase într-o zi pe stadion: „Atâta vreme cât coloanele picioarelor tale îţi vor susţine viaţa şi întreaga ta vivacitate..." Întreg corpul se subţia pornind de la umerii largi, întreaga minune carnală se sprijinea şi stătea drept pe labele picioarelor alăturate, bine construite, late ca acelea ale îngerilor.

Îşi atinse uşor cu buricul degetului mijlociu vena cubitală un pic ieşită în relief: deoarece privirea îi cuprinsese totul, pipăitul îi dezvăluia lucruri noi. Se întoarse încet în faţa oglinzii triple, încruntă sprâncenele în jocul subtil ce încerca să discearnă grăsimea de muşchi, recunoscu în trecere toate elementele îndrăgite şi plăcute: fermecătoarele adâncituri dintre cele trei mănunchiuri ale deltoidului; aceea dintre cele două porţiuni vizibile ale tricepsului; valea de umbră care desparte pe coapsă muşchiul vast extern de masele lui posterioare: toate catifelate, topite în unitatea tinereţii.

Fiecare muşchi pe care-l desluşea îl numea cu denumirea lui, îşi imagina o mică divinitate anume pentru el, ca zeităţile obiectelor mărunte din vechea Romă. Monotonă litanie! Dădea nume fibrelor revărsate! Dădea nume fibrelor acoperite! Fascia lată ca un amplu şi minunat curs al unui fluviu, fascia mare şi lată întinsă pe toată faţa extremă a coapsei, de la şold şi până dincolo de genunchi, muşchiul croitor aruncat dintr-o parte în cealaltă parte, promontoriu solitar şi trufaş; fibrele corpurilor cărnoase, aparente ici şi colo ca şi cum pe alocuri pielea ar fi fost uşor uzată; digitaţiile muşchiului dinţat, ca o treaptă deasupra

unei alte trepte; profundul coraco-umeral, invizibil, foarte misterios, dar care țâșnește prin subțioară ca o coardă dacă brațul este înălțat; iar deasupra acelui braț înălțat, la inserția deltoidului pe umăr, acel tumult admirabil, acea scobitură largă dislocată, ca pâlnia unui vârtej în mare... Orice mâhnire era alungată. Se întoarse cu gândul la Alban. Își dădu seama că gândul acela se cuvenea să fie mai curând trist, dar nu-i simți tristețea, așa cum despre un leac pe care îl bei ținându-te de nas știi că este amar, însă nu-i simți amărăciunea. Orice mâhnire era alungată. Sentimentele, gândurile, cuvintele erau umbre fără trup. Acest bine o copleșea într-atât încât devenea un pic chinuitor. Era depășită de propriul ei trup. Orice mâhnire era alungată.

V

ANIMATORUL PETRECERII

Muntele zis „Animatorul Petrecerii“ se trezea dintre norii dimineții, dominând lumea, îndepărtat și pierdut, populat și viu. De abia se puteau desluși trunchiurile copacilor că deja se auzeau zgomote ca acelea ale unor ciocane de lemn izbind, ușoare și aeriene, în imensitate. Altitudinea, izolarea, virginitatea sacră a aerului, norii care se mișcau în josul pantelor, înceata trezire la lumină, murmurele tulburi, muntele care părea suspendat în apă, toate sugerau o lume de început, care din clipă-n clipă își schimbă forma într-o auroră de culoarea pietrei lunii, profundul vag muzical în care urcă și coboară simfonia în misterul wagnerian.

– Prinet!

În penumbra adăpostului, îl văzu pe băiat aplecându-se peste apa neagră dintr-o găleată în care se reflecta flacăra unei lumânări, apoi ieșind, cu capul șiroind de apă, în picioare în fața soarelui care răsărea, opus parcă Aurului din fundul fluviului. Și i se păru că simte recea mângâiere curgând peste propriu-i chip, atât de iute se produse mișcarea care-l făcu să împărtășească plăcerea prietenului.

– Mergem?

Își petrecuseră noaptea la Compania de rezervă, în inima pădurii, la o mie cinci sute de metri mai jos de primele poziții care ocupau creasta. Iar acum Prinet, detașat pentru câteva zile

pe lângă şeful batalionului, avea să-şi însoţească prietenul până la postul lui de pe linia de luptă.

Aerul era tare. Îl primeau cu gura închisă, tot atât cât poţi primi din aerul câmpiilor într-o lentă inspiraţie. Dimineaţa se afla în mâinile lor, lipită de pleoapele lor, înlăuntrul ochilor, între gât şi guler, între încheietura mâinii şi mâneci, învăluindu-i şi pătrunzându-i din toate părţile, la fel ca Douce înainte de a se dărui sau după ce se dăruise.

Casca lui Prinet, trasă mult în faţă, îi înăsprea trăsăturile, îi ascundea fruntea, nu mai făcea din el decât un ucigaş juvenil. La fel ca masca de la şold, revolverul în frumoasa-i teacă, băţul pe care-l ţinea în mâna goală, jambierele murdare! Alban purta şi el toate acele lucruri. Şi urcau, cum urca şi lumina zilei.

O, ce urcuş tăcut, ce urcuş înăbuşitor! Alban nu vorbea, nu-şi ridica ochii şi avea impresia că astfel forţa lui reţinută sporea: „Viaţa mea! Viaţa mea! Cât este de frumoasă! Cât îmi iubesc viaţa!“

Uneori îşi deschidea teaca browningului, îşi strecura mâna cu un gest aproape impur, închipuindu-şi supleţea, moliciunea braţului său neîncordat atunci când va ţinti. Încerca sentimentul unui tânăr catolic care şi-a interzis să cunoască dragostea până în seara în care căsătoria îi pune în braţe o femeie, cu toate permisiunile posibile. „Morţii ucişi de vecinii tăi, se gândea el, cu siguranţă că îţi zdruncină nervii, însă nici mortul cel mai hidos nu e detestat atunci când tu eşti cel care l-a omorât, aşa cum o femeie care plânge nu e ridicolă dacă plânge din pricina ta.“ Însă dezinvoltura lui în faţa gestului de a ucide nu era mai mare decât ieri, în Parisul nocturn, când nu aştepta decât o provocare pentru a asasina în mod legal.

Pe o platformă Prinet se opri. („Dar eu nu-s obosit“, îşi spuse Alban.)

Tristețea, blândețea arborilor de un verde palid pe cerul alb ca laptele! Parcă erau niște flăcări palide de clor. Şi, cât puteai vedea cu ochii, copacii coborau mai jos de ei; iar lumina la marginea pădurii părea şi ea de acelaşi verde palid, ca şi cum s-ar fi răspândit dintre arbori. Se vedeau sticlind firele de sârmă ghimpată, picurând de rouă, ca dâra prelungă a unui melc monstruos. Se vedea o pasăre strecurându-se printre fire, cenuşie, semănând cu un şoarece, de parcă n-ar fi ştiut să zboare.

– Ah! Norul!

Un nor trecea în jurul lor. Erau în nor. Erau pierduți în nor. Erau desprinşi de pământ, răpiți, deveniți ireali. Se aflau în miezul acelui lucru pe care de obicei îl vedem, compact, în înaltul cerului.

– Nimeni nu ne mai poate vedea. Suntem liberi! Liberi!

Întinse mâinile şi un abur fin i se destrămă printre degete. Iar Prinet la câțiva paşi de el, uneori era vizibil, alteori se îndepărta, aşa cum se şterge o amintire, aşa cum un mort se trage înapoi, nemişcat, pe malul ce se pierde.

Când ceața se risipi, se văzură din nou; iar lumina dimineții le scălda chipurile.

– Priveşte!

Aşezat pe jos, Alban îşi frecă piciorul de țărână. Pantalonul rămase mânjit de o pată mare galbenă.

– Uite ce-mi pot permite să fac! Înțelegi ce înseamnă asta? Uită-te cât de murdar sunt. Nimeni n-o să-mi zică nimic!

Repetă:

– Nimeni n-o să-mi zică nimic...

Se ridică, parcă plutind, ca şi cum ar fi vrut să se înalțe de la pământ. Şi ce-i dădea aripi nu era doar acea beție pe care atmosfera de la țară o dă orăşenilor, nu doar acel duh întunecat care-l împingea să evadeze cu furie dintr-o societate pe care nu

reuşea să o domine, ci presimţirea că acea mare comunitate a frontului, născută la înălţimea ierburilor şi apelor, era mai apropiată de adevăr şi de natură. Şi îşi amintea de răspunsul dat de Iuliu Cezar tribunului care îi reproşa că jefuieşte tezaurul unui templu – acel răspuns care avea să-i apară de atâtea ori ca o justificare fără replică: *Vremea armelor nu este şi cea a legilor.*

– N-aveţi voi cumva vreo Secţie combatantă neregulată în care regula şefului să sune cam aşa: „Ţi-l trimit pe primul acolo unde e primejdie. În schimb, în ce priveşte tot restul, închid ochii"? Să-l porneşti pe fiecare potrivit cu valoarea lui! Sunt cuvintele lui Paul al III-lea, „Oamenii de valoare... nu trebuie constrânşi prin nimic..." Ah! De-ar fi să mă lase liber, până unde ar merge curajul meu!... O să mă duc la Secţia neregulată.

O mitralieră ţăcăni cu lovituri seci, iuţi, aşa cum se întâmplă în spatele cortinei, înaintea „celor trei lovituri". Alban îşi îndreptă ţinuta, ca şi cum sufletul i-ar fi răpit corpul în văzduh pentru a zbura spre acea chemare plină de exaltare. Atunci, în faţa lor, o altă mitralieră ţăcăni, iar el avu senzaţia că ele întindeau o cortină funestă între lume şi ei, care îi ferea. Avu senzaţia unei solitudini apărate, ca într-un ţarc.

– Du-te, o să afli curând care ne sunt decepţiile.

– Ai avut decepţii? întrebă Alban, dar pe un ton atât de plictisit, cu atât de puţin interes, încât Prinet nu răspunse. Alban se simţi uşurat. Sufletul îi apărea ca o boală. Imaginea lui Dominique, ce-i dădu târcoale, o socoti inoportună.

Reîncepuseră să meargă şi, chiar dacă Prinet nu-l avertizase, un simţ tainic îi semnala că ajungeau pe culme. Mitralierele continuau să lovească, iar cele două sunete distincte, pe tonuri diferite, încetau, reîncepeau, ca două persoane care certându-se încearcă să-şi acopere vocile una alteia. Şi

astfel, din pricina soarelui, mergeau în direcţia morţii cu sentimentul că ei doi nu puteau muri.

Câţiva oameni săpau o tranşee. „Secţia de disciplină“, lămuri Prinet. Cu revolverul alături, un sergent îi supraveghea. Auziră când treceau:

– Atenţie la aspide! şopti unul din oameni, îndoit spre pământ, fără să-şi ridice ochii.

– Păi da, muşcă.

Alban nu dădu atenţie acelei fraze, dar după câţiva metri, cum privirea i se opri pe chipul prietenului, desluşi acolo o umbră; ochii erau mai puţin limpezi, colţurile gurii un pic căzute. Îşi aminti de vorbele lui: „O să afli curând care ne sunt decepţiile“. „Să fie oare o legătură între *aspidă* şi *aspi*, diminutivul familiar de la aspirant? Un joc de cuvinte jignitor pentru el? Şi de ce e întotdeauna sumbru? Ce se află sub toate astea?“

Mai făcură câţiva paşi în tăcere. Apoi întrebă:

– Ai necazuri aici? De ce nu vrei să le spui?

Fraza îi venise pe buze astfel: „...să *mi* le spui?“ Dar îi displăcu, era prea intimă, şi aşa cum el vorbise sec, tot sec îi răspunse şi Prinet:

– De aia.

După duritate, Alban ghici că totuşi el avea să-şi dea drumul.

Ştia asta, cel mai tânăr dintre ei doi, ştia că avea să-şi dea drumul şi să vorbească exact în clipa în care spunea: „De aia“, ştia că acel refuz era absurd, din moment ce n-aştepta decât o vorbă pentru a vorbi, deoarece peste un minut va vorbi, deoarece din clipa în care, în picioare în automobil, îşi zărise prietenul, suferise că nu vorbeşte, şi, cu şiretenie, în mici fraze temătoare, ceruse să i se dea un semnal de începere. Şi avea mare nevoie să vorbească, totuşi se întreba cum va putea vorbi.

– Tipii nu sunt cumsecade?

– O, cred că toate astea sunt mai curând din vina mea.

– Totul e întotdeauna din vina noastră, o ştii prea bine. În fond, despre ce e vorba? N-ai făcut impresie, aici?

– E lucru evident, nu le sunt pe plac. E ceva ce nu merge.

Ieşiseră din pădure, se aşezaseră pe jos, îşi scoseseră căştile. Prinet îşi lovea cu băţul una din jambierele de piele.

Jur-împrejurul lor era creasta pleşuvă sub soare, „miriştea" răvăşită de obuze, dar şi mai mult încă de lucrările abandonate. Însă, între plăgile uriaşe, scandaloase, iarba fostelor păşuni încă se mai ivea, împrospătată de flori.

– Presupun că sunt neîndemânatic. E ciudat, oamenii cu care vorbesc pentru întâia oară sunt foarte drăguţi, apoi a doua oară sunt mai puţin drăguţi, a treia oară mă tratează cu răceală, a patra oară nu se mai întâmplă nimic: se fac cum că nu mă mai cunosc. Acum am început eu să jignesc, ca să arăt cu adevărat că nu umblu după nimic.

„Am început să jignesc", îşi repeta Alban. „Câtă nefericire în aceste câteva cuvinte!" Se gândea de asemenea: „Fraza lui: «Oamenii cu care vorbesc pentru întâia oară...» a sunat prea bine, e prea cumpănită; e mult timp de când i-a dat această formă. Tot ce vrea să spună izbuteşte să exprime abia acum, dar i se învârte de zile întregi în minte şi în inimă, şi luând forma cuvintelor, o să-l facă să pară cam ameţit, aşa cum pare un bolnav când iese pentru întâia oară".

– La Paris sau aici, văd pretutindeni oameni care-şi găsesc un mediu unde să se poată mişca în voie, din toată inima, în vreme ce eu mă aflu întotdeauna pe un teritoriu inamic. Aici, la început, am crezut că o să meargă. Iar mai apoi, nu ştiu cum, i-am iritat pe cei ce-mi arătau bunăvoinţă. Nu pot purta pică nimănui. Ştiu că totul e din vina mea.

„Vai, se gândea Alban, demon al sufletelor, ce vrei de la mine? Aşa cum un animal este invincibil atras spre vizuina unde agonizează un alt animal, şi eu credeam că mă îndrept spre liniştea după care tânjesc, dar un instinct neştiut mă conducea spre această rană şi spre această tulburare. Atunci când atâtea alte ambianţe îmi propuneau o viaţă romanescă – vânătorii, zuavii, Orientul, frontul veneţian – eu am ales-o pe aceasta pentru că regăseam aici o fiinţă în care am încredere. Trebuie aşadar să accept povara acestei încrederi, trebuie ca, în pragul uneia din cele mai mari bucurii pe care le-am bănuit vreodată, să mă întorc îndărăt şi să sufăr, din pricina acestei suferinţe care nu-i a mea." Şi, fără voia lui, găsea povara aceea grea, pentru că întreaga afecţiune pe care o poţi avea pentru o fiinţă nu ascunde adevărul că acea fiinţă nu este fiinţa ta.

– Sunt obligat, spunea Prinet, să iau masa cu ofiţerii. Am mâncat la început la cantina ambulantă, cu oamenii, dar ofiţerii au fost furioşi, au crezut că încercam să mă fac popular. Cât despre oameni, ei au crezut că ăsta era un mod de a fi. E unul care a întrebat „pentru ce anume trebuia să fiu iertat". La început, nu-mi puteam da cu părerea despre vreo chestiune militară fără să nu mi se dovedească faptul că era ceva idiot. Dacă citeam *Manualul şefului de secţie,* oamenii îşi băteau joc: „ştiinţă scoasă din cărţi"... Acum, oricare ar fi subiectul, nu pot rosti o silabă fără a fi mustrat. Ah! Fiinţele te omoară, nu obuzele.

– Da, şi tot fiinţele te salvează.

– Când mă aflu în mijlocul lor, mi se învârte capul, mă simt ca un om ajuns în marea Moartă, care nu poate ridica apa în jurul lui. Simt ca şi cum nimic bun nu ar mai putea veni de la mine... ca şi cum n-aş mai putea face nici măcar un gest... Dar mai apoi, după ce am lăsat cu adevărat să se depună tot ce am

primit de la ei, mă regăsesc la fel ca înainte. Am nevoie de acest îndelungat timp de solitudine spre a recăpăta un pic de încredere în mine.

Simţea în el o volubilitate interioară, fluxul acelora care s-au stăpânit prea multă vreme. Şi totuşi nu vorbea repede. De un an întreg nu mai vorbise într-un mod mai profund; nu mai ştia nici el prea bine. Şi se chinuia un pic, era sigur că în seara aceea îl va durea capul, că va fi nevoit să înghită o pastilă de piramidon. Destăinuindu-se astfel cu pudoare, cu efort, evoca parcă imaginea a două mâini care sprijină o masă de nisip, nisipul însă se cam scurge printre degete.

Alban asculta şi, sub soarele puternic, tremura ca la căderea serii. Îl simţea crispat, strâns în el şi comprimat aşa cum comprimate îi erau fruntea şi urechile sub chipiul strâmt care-i acoperea sprâncenele. Până la urmă, chipiul acela i se păru a fi un simbol, îi deveni de nesuferit. Nu încercă să i-l scoată; familiaritatea îi era fizic imposibilă; câţiva străini îl strigau pe Prinet cu numele de *Stanislas*, sau *Stann*, însă el nu-l striga niciodată altfel decât *Prinet.* Nu îi scoase chipiul, dar îl sfătui s-o facă, aşa cum el, Alban, îşi scosese casca, pentru a se răcori. Celălalt, fără a da atenţie, îşi descoperi capul.

Dar când îl văzu ciufulit, cu părul în dezordine căzându-i un pic peste urechi (care erau prea mari şi păreau translucide în lumina soarelui), nu i se mai păru strâns în el şi comprimat, ci, dimpotrivă, în dezordine şi pierdut. Şi-l privi cu spaimă, ca şi cum prin acel gest el nu şi-ar fi scos ceva ce-i acoperea capul, ci o mască, şi şi-ar fi dat la iveală sufletul cu toate abisurile lui.

Şi se simţi plin de milă, iar mila asta nu-i făcea bine.

Prinet continua să spună, ronţăind tija unui spic:

– La sfârşitul anului trecut, îngrozit de tot ce nu-mi reuşise, hotărâsem că de la 1 ianuarie aveam să-mi schimb firea, să am mai multă vioiciune şi îndrăzneală. De atunci urma să dateze adevărata şi marea mea dominaţie peste mine însumi. Până la 1 ianuarie puteam face cum mi-era voia; n-avea importanţă dacă eram inferior.

Vorbe-n vânt, pe care unul nu le isprăvi, cărora celălalt nu le dădu importanţă. Însă, ceea ce îi leagă pe tineri sunt lucrurile neexprimate; ei se înţeleg prin bâiguieli.

Apoi spuse:

– Am stat tăcut atât de multă vreme! Cred că a fost foarte rău pentru mine, pentru că acum, prima dată când îmi voi da drumul la limbă, voi atrage atât de mult atenţia! Va trebui să fie foarte bine.

Adăugă destul de repede:

– Din moment ce eşti aici, mă bizui pe faptul că mă vei ajuta.

Era un ecou al uimitoarei fraze de odinioară: „Va trebui să-mi dai idei, să-mi faci tu un plan de viaţă". Îşi tot lovea jambiera cu băţul. Se poate spune că de zece minute, nici măcar o singură dată Alban nu-i surprinsese privirile. Dar, după acele ultime cuvinte, îl văzu căpătând culoare în obraji, înviorându-se, ca un jăratec peste care sufli. Spuse:

– Ai nouăsprezece ani, e firesc să trezeşti gelozii. Şi apoi nu le eşti pe plac pentru că dai senzaţia că nu-ţi plac lucrurile de aici. Strânge-ţi un pic cravata, asta o să-ţi îmbujoreze obrajii şi vor crede că eşti fericit.

Îl văzu pe Prinet întorcând spre el un început de zâmbet, cel mai trist zâmbet din lume. I se păru că aude un copil strigând: „O, nu! Fără bătaie de joc!" şi avu o pornire de ură pentru fraza

pe care o spusese şi pentru tot ce-l putea face pe acel băiat să se îndoiască de viaţă.

– E ciudat, spunea Prinet, semăn cu nemţălăii (şi zâmbea iarăşi). Nu prea ştiu să mă fac iubit de cei pe care-i caut. Chiar şi de cei de care cred că sunt cu adevărat legat, trebuie să fac eforturi ca ei să-şi amintească de mine. Uneori, văzând tot ce zace în mine... În fine, totuşi, atâtea lucruri... sunt...

Şovăi.

– ...Sunt uimit că le pot fi atât de indiferent celorlalţi. Ah! Cum de-ţi pot spune lucrurile astea! Cum de pot fi atât de sincer cu tine! Vezi tu, ăsta e unul din lucrurile care mă împiedică să mă destăinui cuiva: teama că mai apoi va fi exact cum era şi mai înainte. Mai înainte, poţi crede: „Nu mă cunoaşte“, dar apoi: „Acuma ştie, şi e tot la fel“. Şi tu, poate, te vei purta mâine ca şi cum ceea ce îţi spun nici n-ar fi existat.

Alban strânse din buze: „Cum pot să-i dau asigurări? Ce leac să folosesc? Ce leac?“ Se vedea suferind la şaizeci de centimetri lângă el, aşa cum l-ar fi văzut rănit pe un pat de spital. „Atunci am avea injecţii, medicamente. Există o materie care vindecă materia. Dar există oare în spirit ceva ce ar putea vindeca spiritul?“ Profundă îi era emoţia pricinuită de prietenie. Cum înclinaţia lui în privinţa oamenilor erau plictiseala şi antipatia, acea emoţie avea cu adevărat valoare.

– Nu pot face nimic pentru tine. Poţi oare face ceva bun pentru cineva?

Cu durere îşi măsura părţile de umbră ale inteligenţei, neputinţă care-l împiedica să discearnă şi adevărata boală a lui Prinet, şi leacul ei. Întotdeauna ajungea să se poticnească chiar de aceia care îi stârneau curiozitatea şi chinul, dar se poticnea mai curând de propriile sale tenebre, cu un veşnic: „Nu pricep“. Hipertrofierea personalităţii lui, ardoarea pe care o punea în

pasiuni, modul de a se exploata pe sine însuşi cerând doar foarte puţin de la lume, o prea bună cunoaştere a mişcărilor lui specifice, diferite şi adesea la opusul mişcărilor celorlalţi, creaseră până la urmă în el o inaptitudine, uneori dramatică în consecinţele ei, de a nu înţelege nimic prea bine din ceea ce nu era el însuşi. Iar cuvintele crude ale lui Epictet făceau întotdeauna să-i vibreze inima intens: „Când te înşeli asupra cuiva, crezi că-l iubeşti cu adevărat?"

– Şi eu, vreme de şase ani, de la şaisprezece ani până anul trecut, am bâjbâit prin întuneric, chemând în ajutor şi singur fiind cum n-ai să ştii niciodată. Dur şi intransigent şi tăios, dispreţuiam să mă adresez celor pe care nu-i stimam, şi fiecare din ei a devenit duşmanul meu. Iar în ce-i priveşte cei pe care-i stimam, nici unul dintre ei nu m-a recunoscut. Apărătorii lucrurilor pe care le adoram m-au ţinut de-o parte, iar cei pe care voiam să-i slujesc s-au temut de mine.

Totul, am făcut totul complet singur, mereu. Am rătăcit, am suferit poate, nu-mi mai amintesc bine... Cred că-mi aduc aminte că au greşit faţă de mine cutare şi cutare, dar n-aş fi deloc în stare să precizez cum. Astăzi le spun: „Voi sunteţi cei ce m-aţi salvat". Ce glumă bună e politeţea! Din trecutul meu nu-mi rămân decât bucuriile. Am înăbuşit tot ce mi-a adus durere. De-ai şti cât de bine ştiu să uit! Şi fără nici o supărare afirm acest lucru: n-am obţinut niciodată vreun sprijin, n-am primit niciodată vreun sfat – decât de la cei care mă îndemnau cu blândeţe să mă încurc în plasa a ceea ce ei ştiau că erau greşelile mele... O spun fără amărăciune.

Vedea ochii lui Prinet fixaţi asupra lui şi chipul lui luminându-se; şi înţelegea că acel cuvânt tămăduitor pe care în zadar îl căutase, tocmai îl găsise fără s-o ştie, deoarece toată nefericirea cu care se încărca, o scotea treptat din celălalt. Aşa

cum Alban, cu puţin timp în urmă, simţise o vagă repulsie de a împărtăşi supărarea prietenului său, tot astfel Prinet era acum fericit, în mod vag, pentru că prietenul său suferise. Iar prietenia lor, atingându-şi limitele, revenea spre ea însăşi şi se simţea mai solidă. Din toate astea se năştea ceva bun.

Termină:

– Şi atunci, iată că am devenit calm. E ciudat; n-am obţinut încă nimic, dar am ceva din calmul celui care ar fi obţinut totul. Da, calmul, Prinet, cu adevărat calmul.

– Le-ai făcut rău celorlalţi. Ai adus tulburare şi suferinţă. Crezi că până la urmă nu se află?

Alban ridică din sprâncene. Nu-şi mai amintea bine... Pe cine oare făcuse el să sufere? Văzu o expresie bizară, penibilă, pe chipul aspirantului. Atunci Prinet îi spuse:

– Simt că adesea te înşeli. Dar nu ştiu destul pentru a-ţi putea răspunde. Ah! Aş vrea ca cineva care ştie să-ţi spună tot ce trebuie să fie spus.

– Este total inutil.

– Inutil? Şi adevărul?

– Ce este adevărul?

Se făcu tăcere, apoi Prinet zise:

– Haidem!

Se ridicară, merseră fără să scoată o vorbă. Între ei se rupsese ceva. „Să fie oare pentru că i-am zis: «Nu pot face nimic pentru tine»? se întreba Alban. Este într-atât de stângaci încât nu mi-a recunoscut geamătul?“

– De ce faci mutre?

Nici un răspuns. Reluă, nerăbdător:

– Ascultă, şi aşa o să avem parte de destulă suferinţă; hai să n-o mai sporim şi noi, doar ca să ne jucăm. Dacă te-am jignit, spune-mi cu ce:

– O să-ţi par un prost. O să-ţi spui: „Amicul ăsta e un prost..."

Brusc, în mintea lui Alban încolţi o idee absurdă.

– Nu, nu-i cu putinţă... Nu cumva pentru că am spus: „Ce este adevărul?"

– Ba da.

Avea ochii plecaţi, vocea un pic ruşinată.

Îndărătul lor, bubuitul unui tun de calibrul 73 sfâşie cerul. Ca o trombă de apă, o tristeţe năvalnică se năpustea peste Alban, o descurajare de moarte. Astfel, la ceasul acela, pe sute de kilometri, sute de mii de oameni nu trăiau decât pentru a constrânge materia sau pentru a se feri de materie. Inteligenţa umană se oprise la cocoşul unei puşti, la amplasamentul unui braţ de crengi, la rezistenţa unei sârme de fier; vieţile oamenilor depindeau de pătrunderea unei bucăţi mici de metal în carnea obtuză şi surdă; iar soarta popoarelor, poate, de cucerirea sau cedarea câtorva metri de dărâmături. Însă pe acea înălţime hărţuită de moarte, chircită în chiar odihna ei sub planarea morţii care se putea năpusti în orice clipă, două fiinţe legate se pomeneau dezlegate – din pricina adevărului! Gândul, oribilul nevăzut, se strecurase între ei, pe sub bolta de ţiuituri pe care obuzele o întruchipau pe deasupra lor. În comparaţie cu oamenii ucişi de fier şi de foc, şi cu cei ce luptau împotriva spaţiului care înăbuşă, împotriva noroiului care suge, împotriva apei care îneacă, zarva şi drama celor două fiinţe care luptau împotriva a ceva ce nu însemna nimic, deveneau extrem de ridicole.

„Mă faci să invidiez viaţa câinilor", îi veni lui Alban să-i spună, scuturându-se în sfârşit de melancolie. Dar nu voia să-l mâhnească pe băiat şi-i spuse cu blândeţe:

– Haide, haide, nu-i nici o onoare să te simţi tulburat, tot aşa cum nu e nici una să fii bolnav. Suntem cu toţii mai tulburaţi decât o merităm. În ceea ce mă priveşte, nu mi-e ruşine să-mi aflu forţa în calm.

– De altfel am greşit punând toate astea la inimă, căci tu nu eşti chiar aşa de calm, o, nu, nu eşti deloc aşa de calm...

– Calm şi liber, dacă ai şti! Uite, auzi? Ei bine, ceea ce urcă dinlăuntrul meu cunoaşte această seninătate...

Din fundul văii, dinspre Granrupt, orologiul bisericii lăsa să se desprindă în aer, ca nişte bule, sunetele-i subţiri. Spiritul cristalin se avânta spre lumină, între două schije de calibru 75, extraordinar cântec al vieţii normale ajungând până la acel platou pustiit. Nefericiţilor prizonieri ai zonei morţii, oare ce le putea trezi acea voce care de douăzeci şi patru de ori pe zi repeta: „La o mie cinci sute de metri de voi e pace“? Era cumva o dureroasă amărăciune? Sau poate o împăcare, o credinţă extravagantă că, atât de aproape de zona sigură, era aproape cu neputinţă ca oamenii să moară? Dintr-odată, cei doi băieţi se întoarseră cu aceeaşi mişcare unul spre celălalt, se priviră cu ochii mari...

– Fanfara care repetă!

Strivind sunetul scos de clopotul bisericii, o simfonie supranaturală izbucni mai jos de ei. Jos, în pădure, mascaţi de unghiul mort al coastei, muzicanţii regimentului repetau – fiecare pentru sine, partea lui –, fără să se sinchisească unul de celălalt, iar ecoul muntelui dădea iluzia că ei cântau la doar câţiva paşi depărtare. Era ca o simfonie naturală, acel discordant concert de pistoane, trompete, oboaie, cântând în contratimp, uneori sunetele crescând toate odată, iar alteori scăzând, nelăsând loc decât unei mici modulaţii aeriene, uneori doar vacarm, iar alteori o muzică barbară care te ducea cu

gândul la cea a ruşilor, stranie, înfricoşătoare şi caraghioasă, departe, foarte departe de frumuseţe. Era ca vocea unei alte lumi, ca şi cum (în ce scop oare?), la acel sunet de goarnă de la ora nouă, toate duhurile misteriosului Animator al Petrecerii şi-ar fi slobozit ţipetele. Însă în acel tumult brusc substituit cântecului limpede în care dorea să-şi recunoască sufletul, Alban auzea multe alte lucruri. Chemări, strigăte eroice, suspine de voluptate, lungi vaiete omeneşti, triluri de copii, sunete de cristal şi sunete de purpură, întreaga Grecie cuprinsă în luminosul oboi, întreaga Romă cuprinsă în alămurile pretoriene, toate vocile tuturor pasiunilor, fiecare ascultându-se doar pe sine şi refuzând cu furie să le recunoască pe celelalte, toate vocile imensei orchestre a lumii; iar ei se priveau, în timp ce o mână amorţită le încleşta partea de jos a obrazului, iar în fundul inimilor o voce mică răsuna ca sunetul fragil al oboiului: „Nu eşti aşa de calm, Alban, o, nu, nu eşti deloc aşa de calm...“

VI

TRUPURI CHINUITE

Există momente, de pe la vârsta de şaisprezece sau şaptesprezece ani, de care până şi omul puternic se ascunde ca de nişte fantome. Bieţii băieţi, de ce nu suntem mai înţelegători cu ei! În faţa acelei neputinţe, acelei viziuni false, acelor lanţuri de hârtie totuşi greu de rupt, în faţa acelei nevolnicii supuse la insolenţe şi la scandal, omul puternic se ruşinează de ceea ce a fost. Amintiri, de ce nu puteţi fi ucise!

Astfel o ia la goană Dominique atunci când amintirea dă năvală din întâmplare peste săptămâna în care, pentru întâia oară, s-a luat la trântă cu viaţa.

Făcută pentru singurătate, dezobişnuită să se exprime, se întorsese istovită de la prima discuţie cu doamna Verlet, infirmiera-şefă, epuizată, spunându-şi că n-ar putea niciodată suporta acea schimbare de existenţă, din moment ce doar o conversaţie de o oră era de ajuns pentru a o anihila şi a o face să se simtă atât de plină de nelinişte, atât de inferioară momentului. Ah! Era desigur dezechilibrată, dezorganizată fără s-o ştie, în ciuda triumfurilor înregistrare de trupul ei, de vreme ce evenimentul cel mai mărunt şi mai neobişnuit o făcea să dea astfel greş, simţindu-şi gura amară, nesimţind foamea, predispusă la dureri de stomac! Miile de obstacole împotriva cărora fusese prevenită, teama de acele clipe de *absenţă* în voia cărora se lăsa atunci când nu era singură, dezgustul şi ura pe care le simţea

dinainte pentru celelalte infirmiere, perspectiva de a se găsi în mijlocul unor bărbaţi tineri, întrebările ce i se vor pune, necesitatea de a se impune într-o direcţie care nu era cea a firii ei, de a face efortul de a râde, de a se interesa, de „a şti cum să-i iei“, totul constituia pentru ea un viitor spinos spre care înainta tremurând.

Nu era oare puternică decât în camera ei, cu uşa închisă, în faţa jurnalului ei intim, din moment ce recunoştea acum că, pentru a avea încredere în sine, i-ar fi trebuit un mic eveniment exaltant, i-ar fi fost necesar să fie un pic iluminată? Nu era tare decât pe pista de alergări? Râse amar evocând clişeele: „Dominarea corpului, obţinută pe stadion, duce la dominarea sufletului“ etc. Acel suflet, viril şi cuminte când nu se depăşea pe sine, nu ştia că datorită cărţilor, în pragul acţiunii, se dovedea pueril, asemănător aceluia al unui mic licean împiedicat. Păcălită de cuvinte, luând totul în serios, plină de scrupule şi văzând peste tot lucruri care se opun, îşi construia o lume din formulele-clişeu pe care admirabila doamnă Verlet i le repeta cu o convingere de duhovnic: „Rolul dumitale... nu impune doar îngrijire, ci şi o influenţă morală...“ – „O influenţă morală“, se gândea ea, şovăitoare, „când eu nici măcar nu ştiu dacă voi putea *rezista!*“

Se întreba iarăşi: „O să adopt oare genul deschis, electoral? Sau poate pe cel grav, imperturbabil? Sau poate pe cel prostuţ, ca să trec neobservată? Sau poate privirea strălucitoare, cu sprâncenele încruntate, ca să se spună: «Este remarcabil de inteligentă»?“ Apoi, înflăcărându-se, deformând monstruos realitatea, exclama: „Eşecul meu va fi dovada nereuşitei personalităţii mele. Iată ce este solemn în această clipă: O să ştiu dacă, da sau nu, mai pot fi încă la fel ca toată lumea.“

Acestea erau gândurile care o tulburau, așezată în birouașul alb al infirmierei-șefe, în care aceasta discutase cu ea în prima zi. Dintr-odată, prin ușa deschisă, văzuse „răniți ușor“ traversând încăperea, vorbind tare și râzând, iar când își spusese că-i vedea, nu ca o spectatoare detașată cum fusese până atunci, ci ca o participantă, încercase neliniștea și beția dictatorului în fața zgomotului mulțimii. Murmurase: „O să-i țin pe toți în mână“, și toate acele fraze gândite de niște bieți băieți pierduți în vise de uriași.

A doua zi era acolo, șovăitoare, în mijlocul oamenilor care pierdeau vremea, fără să vorbească cu nimeni, fără ca cineva să-i vorbească. Se refugie pe lângă infirmiera-șefă, discută cu ea despre psihologia soldatului amestecând în discuție lucruri pe care și le amintea din *Revue des Deux Mondes*, în care-și căutase idei înainte de plecare. Ah, plimbarea aceea făcută cu pași mici, întreruptă de opriri! După o tăcere prea lungă, bătrâna doamnă îi spuse: „Știi ce ar trebui să faci în clipa asta? Să te duci să le vorbești, să te arunci în apă“. Dusă astfel, fără să fi făcut vreo încercare, înaintea obstacolului, Dominique se lăsă să alunece la o parte, se eschivă tremurând. Născocind un pretext, o șterse, urcă până la etajul întâi fără a întoarce capul, de parcă ar fi urmărit-o vreo divinitate. Se sprijini de geam, se uită la ei, care stăteau în curte. Degeaba îi veniră în ajutor sofismele: „Mi s-a spus să am o influență morală. Pentru asta trebuie să-i cunosc. Or, dacă trăiești în mijlocul lor nu-i cunoști; te supraveghezi doar pe tine. Aflu mai multe despre ei într-un sfert de oră stând lipită de geamul ăsta decât într-o zi petrecută dând din gură alături de ei“. Erau cuvintele lui Sordello spuse pelerinilor dantești: „De aici veți putea observa gesturile lor mai ușor decât dacă ați fi în cercul lor.“ Însă chiar partea de adevăr cuprinsă în asemenea

gânduri nu o consola, pentru că ştia prea bine că e o înfrângere: nu acea parte de adevăr le dădea lor atâta putere.

Se văzu laşă şi incapabilă. Timp de o oră rătăci fără măsură prin uriaşa casă goală la ceasul amiezii, trecând dintr-o încăpere în alta, hărţuită de zgomotele pe care le auzea, voind să coboare, poruncindu-şi s-o facă şi neputând să dea ascultare propriei porunci, temându-se de îngrijitoarele bănuitoare de prin săli, temându-se mai cu seamă de doamna Verlet cea prea cumsecade şi temându-se, în privirea ei, de mărturisirea pe care n-o mai aştepta. Cu buzele uscate, fiindu-i sete, îi respingea pe toţi, dădea înapoi, protesta zbătându-se în faţa efortului, neputincioasă în a ridica acea povară, iar senzaţia timpului pierdut o cufunda într-o adevărată beznă. Totuşi, la drept vorbind, nu suferea, căci gestul de a respinge o datorie, chiar dacă acea datorie nu i-ar fi fost penibilă, îi strecura o senzaţie de obscură mulţumire. Ah! Această neîmblânzită şi misterioasă deprindere din firea ei!

Atunci, cu tot sufletul tremurând în acea tensiune extremă, dădu buzna în gând spre viaţa tihnită, spre cămăruţa dinspre promenada Ranelagh, spre lecturile din tramvaie, spre discuţiile cu prietenul ei. Se gândi să renunţe. Să renunţe! Să renunţe! Cel mai frumos cuvânt din limba franceză şi care, când îl rosteşti, îţi injectează blândeţe! Îşi imagină o presupusă telegramă, care o chema îndărăt, o plecare precipitată, o lungă scrisoare adresată mai apoi doamnei Verlet: la fel ca toţi cei ce nu ştiu să vorbească, avea nevoie de lungi scrisori. I-ar spune: „Scuzaţi-mă. M-am înşelat. Nu am dreptul să continui într-o direcţie potrivnică firii mele..." Îşi imagina patru pagini scrise pe tonul ăsta.

La cinci şi jumătate, fără nici un motiv, se simţi ceva mai bine.

Săptămâna aceea a fost în întregime alcătuită din treceri bruşte de la una la alta, din zile de speranţă şi zile de descurajare.

Pe primele, la căderea serii, le descria amănunţit în jurnalul ei. Despre celelalte, nota doar: „Zi proastă". Iar scrisul ei era atunci aproape ilizibil, scria atât de repede pentru a se gândi la ele cât mai puţin.

Or, iată că era aici de opt zile şi se simţea... da, Doamne, se simţea fericită. Se mira de acest lucru, aproape că o cuprindea indignarea. Îşi spunea în timp ce făcea o partidă, manevrând nişte cărţi de joc soioase: „Cum aşa! Asta sunt eu! Şi îmi mai face şi plăcere!" Dar imediat apoi: „Oamenii nu văd decât suprafaţa mediocră, ei nu cunosc toate nuanţele pe care eu le pun, cum fac eu ceva imens dintr-un nimic". Ideea asta o legăna, minunată în inconştienta ei rea-credinţă, şi cu atât mai mult cu cât nu putea admite că îngrijirile date de toate acele femei, mai cu seamă de cele tinere, erau cu totul gratuite. Nu era vorba doar de acea imposibilitate aproape fiziologică pe care întotdeauna o avusese, de a-şi exprima admiraţia, ca şi cum o calitate pe care o lăuda însemna o calitate care îi era ei refuzată; era vorba aici de gustul de a le înjosi şi de a le împroşca cu noroi. Dacă una dintre ele ţinea un băiat de nasturele de la haină, sau îi dădea o mică palmă peste obraz, ea începea să ricaneze, îi credea complici.

Ştia bine că şi ea făcea acele mici gesturi pe care le făceau femeile. Dar ale ei erau alese, îndelung chibzuite, pline de intenţii. De pildă, să-i ia de braţ, să le pună mâna pe umărul apropiat de ea (şi nu pe celălalt, ceea ce ar fi adus a îmbrăţişare). Prin acele gesturi, ea voia să spună: „Sunt o camaradă, sunt ca un frate pentru dumneata, nimic mai mult..."

Îşi mai dădea seama şi de faptul că nu făcea gesturile acelea decât cu vreo patru-cinci dintre ei. Nu-i spusese de altfel chiar doamna Verlet: „Sunt oameni şi oameni, mai e şi micul Bouchard, de pildă...?" Se uitase la Bouchard. Avea ochii mici,

nasul prea gros, gura prea mare, în sfârşit, era fermecător. Se dusese să cerceteze lista prezenţilor. Bouchard Marcel, clasa 1918, regimentul 8 de geniu, electrician, recrutat în regiunea Seinei, glonţ în coapsă. Îşi notase toate astea în carneţelul ei, zâmbind că se numea Marcel, un nume atât de popular. Nu încercase să-i cunoască şi numele sufletesc.

Într-o seară, la cină, vorbind despre marile pierderi din zona Oise, un medic militar spusese: „Există sacrificii necesare". Cuvintele acestea pătrunseseră în sufletul ei pe nesimţite. Două ceasuri mai apoi, cuvintele urcaseră la suprafaţă. Tresărise: „Există bărbaţi, într-un spital, de care o infirmieră nu trebuie să se ocupe, dacă doreşte ca să fie bine îngrijiţi ceilalţi. Peste tot sunt necesare sacrificiile: în devotament, ca şi în strategie, ca şi în artă..."

Ideea îi trezi exaltarea. Mii de alte idei o năpădiră: „Sunt oare cu adevărat devotate cele care îngrijesc la fel de bine şi pe Pierre şi pe Paul şi pe Jean? Care nu pun nimic personal, nimic intim în acţiunea lor? Frumoasă plăcere pentru Pierre să-şi spună că atenţiile de care se bucură sunt un soi de material de sector care rămâne la dispoziţia spitalului şi de care se va bucura şi necunoscutul care îi va lua locul în post! Apoi, dacă te simţi legat de toţi, te dispersezi, nu mai cunoşti, din pricina asta, pe nici unul; da, trebuie făcută o selecţie, e nevoie de un fel de simpatie fizică, e nevoie să poţi spune: «Soldaţii mei» aşa cum spui: «Soldatul meu». Şi de altfel, unul îl cheamă pe celălalt, căci întreaga masă va profita în curând de acel sentiment încercat mai întâi de unul dintre ei. Dacă cineva te întreabă: «Ce părere ai de soldaţii dumitale?» nu vei răspunde: «Există unul care merită să fie îndrăgit», ci: «Merită toţi să fie îndrăgiţi». Iar după ce vei fi repetat acest lucru de mai multe ori, acest lucru va fi adevărat..."

Culcată în patul rudimentar, respirând mirosul tare al fenolului, auzind zgomotul înăbuşit al camioanelor ce erau descărcate în curte, Dominique Soubrier ajungea la acel punct superior al voluptății cerebrale în care inteligența zboară în ajutorul instinctului. Inteligența dând fuga în ajutorul Instinctului, ce subiect de alegorie pentru plafonul biroului lui Alban! Iar dacă o voce interioară o interpela: „Dar ceea ce tu ceri aici se numeşte dragoste!" – „Da, îşi răspundea ea pe un ton doct, dragoste în sensul în care grecii spuneau: dragostea dintre magnet şi fier." Aşa cum se întâmplă atunci când ceea ce noi creăm este derizoriu, simțea nevoia să-şi aşeze mişcările într-o formulă, să construiască în jurul lor o întreagă dogmatică, conform năravurilor intelectualilor. Toate astea le făcea aşezată în patul rudimentar, respirând mirosul fenolului, auzind camioanele şi de asemenea, în sala învecinată, gemetele. Şi fiecare din aceste gemete îi producea ceva ce nu era durere, nu, ceva ce nu era durere.

A doua zi dimineața, intrând în sala mare, un extraordinar sentiment de libertate îi dădea aripi. Totul devenea uşor, căci era cu putință să-şi mărturisească, de acum înainte, fără scrupule, că trei sferturi din acei băieți îi erau indiferenți.

Vindecarea lor, reîntoarcerea lor pe front, situația lor de după război îi erau indiferente, dar îi plăceau felul lor de a fi, buna lor dispoziție, se simțea mulțumită în mijlocul lor; recunoscătoare celui mai neînsemnat dintre ei că îi adresa cuvântul, se complăcea în a se simți slabă față de întreaga putere pe care le-o atribuim asupra noastră unor ființe lipsite de importanță. Când erau cu toții adunați, îi alegea, după chipurile lor, pe cei cărora li s-ar fi devotat şi pe cei pe care i-ar fi lăsat să moară. Era plină de milă şi de teamă pentru ăsta, pentru

celălalt, pentru cel de colo – zumzăind în jurul ființei lor ca o viespe închisă lipită de un geam. Şi i se părea că înclinația ei pentru aceia trei se răspândea peste întreaga masă. De fiecare dată când atingea unul din aceste trei puncte, înclinația ei căpăta forță şi strălucea jur-împrejur pentru toți ceilalți. Din pricina celor trei, şi doar din pricina lor, Dominique se simțea în stare să le facă bine tuturor.

Sub această mică simpatie se ascundea o absolută detaşare. Această detaşare menținea legătura dintre viața ei de ieri şi cea de astăzi. Datorită ei nu se nelinişte a văzând cum încolțesc de la sine acele preocupări şi acele gesturi neaşteptate. Se simțea instalată în ceea ce fusese întotdeauna obiectul dezgustului ei, i se părea foarte simplu să fie acolo şi să se simtă bine, pentru că se simțea în siguranță, la adăpostul unui „Nu-mi place". Dar gândul la Alban o făcea să se sperie. Trase de aici o concluzie: cu cât va exista mai puțin sentiment în relațiile ei cu soldații, cu atât va fi mai credincioasă idealului ei. Printr-o stranie întâmplare, un anume cinism devenea modul de salvare a demnității proprii.

Într-o zi când Bouchard şi ceilalți curățau cartofi, stătu să-i privească: era în fond, mereu, adevărata ei plăcere, aceea de a privi. Se jucau bombardându-se cu cojile de cartofi. Bouchard primea multe coji în cap; se apleca foarte iute pentru a le strânge şi a le azvârli înapoi. Râzând, surescitat, gâfâind, dintr-odată o vorbă urâtă îi scăpă din gură aşa cum ar fi țâşnit un țipăt nearticulat, iar vorba aceea scăpând parcă fără voia lui, căpăta o minunată intensitate pasională. Şi pentru prima oară, Dominique se simți emoționată.

În aceeaşi clipă Bouchard o zări, se îndreptă către ea, îi ceru să vadă *L'Illustration*, în care se vorbea de regimentul lui: într-una din săli se găseau încuiate cărți şi reviste de care

soldații puteau dispune la anumite ore. Ea răspunse că era prea târziu, accesul în sală era acum interzis.

El îi făcu semn că asta nu avea nici o importanță, cu o mișcare a capului un pic golănească. Ea zâmbi. Se duseră în încăperea cu pricina.

Îi dădu revista. Schimbară câteva cuvinte. La întâmplare încercă să facă puțină ordine, mai curând dezordine în dulap. Atunci el dădu paginile mai departe și începu să citească.

Se apropie de el, își întinse peste umărul lui întreg antebrațul și, aplecându-se pe deasupra lui, se prefăcu că citește. Un articol grozav! Dacă își dăduse cumva seama despre ce era vorba!

Îi vedea de aproape părul uscat, îi plăcea felul în care îi ședea părul pe partea dinspre spate a capului, în sus, tuns de curând, lăsând liberă o mare parte din ceafa proaspătă, care dădea astfel o senzație de goliciune. Își spuse: „Dacă m-aș apleca zece centimetri, gura mea i-ar atinge gâtul și abia de-ar simți". Își dădu seama că pentru a face acest lucru, ar fi trebuit să întoarcă totuși capul, pentru ca obrazul ei să poată fi cuprins în scobitura gâtului, își spuse că neîndoielnic părul lui, care încă arăta că trecuse pe sub foarfecă, înțepa probabil un pic, se închipui pe sine făcând gestul de a-i trece mâna peste cap în răspăr, sau de a scărpina ușor pentru a vedea dacă nu cumva torcea precum pisicile (i se părea că are ochi de pisică). Avea impresia că el nu va zice nimic, că probabil va zâmbi. Îl simți aproape ca pe ceva al ei, atât de aproape, fără să bănuiască nimic, aproape lipit de ea și fără să răspândească nici un miros.

Clipă frustă și plăcută. În jurul lor, câtă liniște! Câtă reală singurătate! Totuși atmosfera era primejdioasă, geamurile erau deschise spre curte, ușa era deschisă spre casă. De pretutindeni erau poate pândiți. Dar și dacă și-ar fi dat seama, tot n-ar fi avut

puterea să se smulgă. Ba chiar nici nu-şi putea închipui o situaţie în care să fi avut voinţa de a face aşa ceva.

El se mişcă puţin, ea îşi retrase braţul. Când el rămase din nou nemişcat, îşi aşeză iarăşi braţul la loc, fără nici o şovăire. Şi acest lucru de mai multe ori. Prudenta ei îndrăzneală!

Când lectura se isprăvi: „Haidem“, spuse el, ridicându-se. Apoi o întrebă: „Vii?“ şi ieşiră.

Nu crezuse niciodată că senzualitatea era un lucru rău, ci doar sentimentalismul. Plăcerea pe care o încercase datorită lui Bouchard o distră şi nu o tulbură. Dacă ar fi văzut doi amanţi ţinându-se de mână, i-ar fi privit ca şi altă dată cu dispreţ.

„N-ar fi trebuit oare să vorbesc, se întreba ea, să-i spun să nu scoată o vorbă? Dar dacă asta ar însemna, dimpotrivă, că-i atrag, stângaci, atenţia?“ Era un pic frământată când, a doua zi dimineaţa, fură cu toţii adunaţi pentru vizită. Aşezat în pat, ţinându-şi pe pătură pantalonii care trădau încă forma rotunjită a coapselor, Bouchard pălăvrăgea cu bunul lui camarad Carton, şi de mai multe ori Carton se uită la ea. Tremura ca nu cumva el să spună ceva. Când medicul militar făcu observaţii vorbind tare, astfel încât cei doi prieteni fură nevoiţi să tacă, respiră uşurată; dar când începu turul sălii, oprindu-se lângă fiecare om, iar Bouchard se întoarse spre prietenul lui, rămase descumpănită. Putea ea cu adevărat să se ducă să le ceară să păstreze tăcerea? Nu ar fi însemnat că recunoştea ceva ce altfel poate că nici n-ar fi existat?

Când ea intrase, el îi zâmbise în faţa tuturor; ea îi susţinuse zâmbetul, dar fără să-i răspundă. Însă cu ce efort? Degeaba de altfel, privirea ei fusese ca un fel de apăsare a mâinii.

Acum el era cel care o privea – îndelung. Deja cunoştea bine la el acea insistenţă în privire, care îi conferea uneori un pic de strabism. Cu pleoapele plecate, profund absorbită într-o

foaie de temperatură, ea își încorda toți mușchii obrazului pentru a-l menține impasibil, dar își simțea sângele cum îi bate urcându-i în obraji, ca un întuneric ce-i învăluia creierul. Ghicea jur-împrejurul ei ochii îngustați, pișicheri, ai acelor mărunți oameni de la țară, de care în acel moment se temea atât de mult. Își spunea: „Oare ce crede el despre ce am făcut? Știe că acest lucru a existat?“ Era o întrebare amăgitoare, puțin îi păsa ei dacă el era sau nu inteligent. Considera că el se situa „un pic mai sus de medie“. Dar uneori, la vreunul din cuvintele ei, întorsese spre ea o privire zăpăcită, șocată poate, iar ea fusese stânjenită că el nu avea o putere de înțelegere mai rapidă.

Când, ridicându-se, se încrucișă cu ea, începu să fluiere cu un aer degajat. Atunci ea înțelese că el știa și că va ascunde acest lucru, și avu un acces de afecțiune, nu pentru orice fel de Bouchard, ci pentru Bouchard cel ascuns. „Dar ce ștrengar! Fluieră ca să pară natural. O să ne dea de gol cu candoarea asta.“ Simți nevoia să-l șlefuiască. Era insuportabil de roșie la față. Aplecându-se, se prefăcu că-și înnoadă un șiret, pentru ca cei din jur să-și explice astfel sângele care-i năvălise în obraji.

După-amiază, la ora „închiderii“, toată banda se afla în sala de lectură. Cu blândețe îi împinse afară. Când îl văzu pe micul electrician rămânând pur și simplu în urmă, arătând că nu era vorba și despre el, complicitatea asta o copleși de satisfacție. În sfârșit oamenii îl strigară:

– Ei, Bouchard, nu vii?

Ea spuse:

– Știți bine că Bouchard dă o mână de ajutor la aranjarea revistelor.

A fost primul ei abuz de putere. Nu poți gusta din așa ceva fără urmări. Avea să fie intoxicată pe viață.

Dar când îl văzu aşezându-se şi citind, ca şi data trecută şi când ea, întorcându-i spatele, mişcă din loc la întâmplare nişte cărţi în dulap, la fel ca rândul trecut, simţi cu violenţă lehamitea faţă de împrejurările identice, nevoia de ceva nou şi totodată faptul că ceea ce o lăsase calmă în ajun, sau mai curând o amuzase, astăzi o descumpănea. Încercă să bată la o uşă, dar degetele ei se rătăciseră. Spuse, privindu-şi degetele prăfuite din pricina cărţilor vechi:

– E o fericire să te murdăreşti aici.

– Ţi se pare asta o fericire! i-o întoarse el, cu o tresărire de băiat care are obiceiul să se spele bine. Totuşi, ei îi plăceau mâinile lui, niciodată complet curate, cam umflate de muncă, cu unghiile frumoase dreptunghiulare.

– Ne sufocăm, suspină el după o clipă, simţind apăsarea zilei furtunoase.

La aceste cuvinte, unul în faţa altuia, prilejul i se ivi. Cu un instinct admirabil, cu oportunism, ea spuse pe un ton autoritar:

– Te sfătuiesc să-ţi scoţi haina. Ştii ce ţi-a spus medicul: „Eşti încă slăbit, evită tot ce te poate obosi“. Nimic nu te slăbeşte mai mult decât să transpiri...

– Ah, ia te uită! zise el, fără ca ea să înţeleagă bine sensul acestei exclamaţii. Atunci ea îşi aminti de o servitoare pe care o avusese şi care spunea tot aşa, fără motiv: „Ah, ia te uită!“ Simţi pentru el o repulsie plăcută. Se gândi de asemenea: „În anumite momente, există pe chipul lui ceva urât ce-mi place grozav“.

Iar apoi, imediat, îl văzu dându-i ascultare, cuminte, scoţându-şi haina, şi când văzu acest lucru, ca şi cum ar fi uitat că aproape îi poruncise s-o facă, crezu că e un soi de provocare. Şi simţindu-l acolo, în mijlocul încăperii, gata pregătit şi utilizabil, cu ochii lui de mică vieţuitoare

inteligentă, se duse de la un dulap la altul, ca urmărită, fără a se întoarce spre el, precum o bilă de biliard care ricoşează dintr-o bandă într-alta intersectând colţurile.

În timp ce el citea, ea întrebă, fără să-l privească: „E interesant?“, mai puse şi alte întrebări rămase fără răspuns, pregătindu-şi astfel gestul de a veni să citească peste umărul lui. Şi dintr-o dată veni alături de el.

Fără să şovăie, îşi închise degetele peste una din bretelele lui, iar apoi, cu îndrăzneală, îşi strecură mâna dedesubt, între bretea şi cămaşă. Mâna urcă, se plimbă, se opri în sfârşit, încântată. Simţea mirosul cămăşii proaspete, simţea căldura umană străbătând pânza, pătrunzând în palma ei proptită, şi acea căldură se răspândea, creând o atmosferă plină de fascinaţie care o subjuga. Îi vorbi râzând de o aluniţă pe care el o avea pe gât. El îşi duse mâna la gât cu un gest fermecător, de parcă ar fi vrut să se asigure că era tot acolo. Şi în acea mişcare de ridicare a braţului, ea simţi sub mână o scobitură formându-se, un muşchi mişcându-se. Aproape calmă, cu certitudinea unei plăceri susţinute, niciodată lămurite, niciodată abordate, stătea acolo, mulţumindu-i în tăcere, cu pasiune, pentru că stătea nemişcat, pentru că nu făcea nimic spre a se desprinde, dar nici pentru a se face şi mai mult simţit. Iar ceea ce ea trăise, senzaţiile care încetau, cele care începeau, toate fuzionau în acea bucurie explozivă.

Toate astea fără să-l privească, fără să ştie ce expresie putea avea chipul lui.

Răsunară nişte paşi. Îşi retrase mâna în grabă.

– Ah, Bouchard! Iată de ce nu te puteam găsi! Era medicul! Avu presentimentul inevitabilului. Dar aşa cum taurul vine câteodată drept peste toreador, împunge cu coarnele în gol şi trece pe lângă el fără să-l fi atins, doctorul, după ce trecuse pe

lângă subiect, continuă. Dădu explicații, deveni patern și tehnic. Dominique avea să-și amintească mereu de scena aceea. În timp ce medicul vorbea, ea avea acea căutătură a oamenilor care sunt foarte atenți pentru a înțelege, privind aparent în gol, dincolo de el. Însă privirea aceea nu era ațintită în gol; era cu ardoare fixată asupra lui Bouchard care se afla în spatele medicului, iar comunicarea pe deasupra primejdiei, problemele legate de pansamente, la care dădea aprobator din cap în timp ce, din toată ființa ei, tindea spre cel ce-i dăruise bucurie, toate astea o îmbătau. Părăsiră încăperea toți trei împreună.

În întreaga ei viață de spital se strecură încetul cu încetul ceva bănuitor și stingherit, deoarece se temea să lase să se vadă că-și afla aici o tainică plăcere. După ce-și proclamase sus și tare entuziasmul și își arătase zelul, i se păru prudent să afecteze o anume indiferență: indiferență foarte naturală, din care trebuia să se înțeleagă că ea se străduia nu spre a-și îndeplini îndatoririle ei, ci spre a fi de folos personalității oamenilor; trebuia să-și facă devotamentul cunoscut, lăsând totuși să se creadă că îi era greu. Așadar nu mai vorbi despre răniți decât în termeni clinici sau administrativi. Începu să-și supravegheze gesturile, își exageră, în public, răceala față de cei pe care îi prefera, ca și cum fiecare trebuia să creadă, așa cum credea și ea despre celelalte infirmiere, că ea nu se putea găsi acolo decât dintr-un motiv de nemărturisit. Totuși, din instinct, le dibuia repede pe cele pure, iar propriile ei piedici îi sporeau animozitatea pe care o simțea pentru ele, care își puteau îngădui totul fără urmări neplăcute. Totodată, așa cum se poate imagina, ea se apropia de oamenii aceia; făcea avansuri, dădea dovezi de prietenie, își pregătea prieteni pentru orice eventualitate. Cel puțin încerca toate aceste lucruri.

Doar Dumnezeu știe cât a trudit în toată povestea asta! Le detesta. Între ea și câinele spitalului era mai puțină diferență decât între ea și acele femei. Firește, din inima lor bună, din devotamentul lor, din sacrificiile lor, uneori din curajul lor, din toate astea ea nu vedea absolut nimic. Nu erau genul ei.

Doamna Verlet însăși, care îi fusese simpatică în primele zile, dădu prilejul unei întâmplări nostime. Dominique îi scrisese tatălui ei: „Această doamnă Verlet e simpatică. Cine este? Etc.“. Când primi răspunsul: „Sunt bucuros că doamna Verlet îți place...“ Îl citi ricanând, căci, în timpul în care cele două scrisori călătoriseră, ea începuse deja s-o deteste. O ridiculiza pe față, îi maimuțărea atitudinile plângăcioase, căci nefericita tocmai își pierduse unul dintre fii. Pe deasupra, doamna Verlet mai era și bigotă, iar Dominique, liber-cugetătoare, simțea pentru catolicism mai curând greață decât indiferență. La masa prezidată de bătrâna doamnă (care-și sufla nasul, tușea, trăgea zgomotos aerul pe nări, suspina, își umezea buzele, care făceau zgomot dezlipindu-se, atât păreau de uscate), Dominique întorcea capul pentru a nu vedea masca aceea chinuită amintind de Sfânta Monica, simțind în întregul ei trup repulsia zeilor greci care-și întorceau fața la vederea cadavrelor: „Cadavru! Murdărie! Cadavru! Îți urăsc suferința!“ Pe cât îi plăcea suferința tinerilor, pe atât detesta această suferință. Atunci un gest încerca parcă să se înfiripe, o mângâiere abia schițată, iar mâna ei recădea la întâmplare, rămânea așezată pe un trup, pe gâtul unei sticle unde poposea ca pe un gât din carne.

Ah, admirabilul, încântătorul prim contact cu viața! În fiecare zi se instruia, se transforma câte puțin, se conforma ceva mai mult la *ceea ce există,* simțind cum toate părțile ființei ei rigide și construite se mlădiau, adaptându-se. Acasă, când se

vorbea de anumite intrigi ale „vieții pariziene“, când citea anumite romane, își spunea, neavând imaginația faptelor, că într-o viață atât de complexă, ea va fi întotdeauna manevrată fără a putea manevra ea însăși. Şi iată că astăzi, cufundată în această viață, trage sforile din instinct cu supleţea şi viclenia acelor vulpi bătrâne care o fermecau. Doar un singur detaliu mărunt se mai cere a fi corectat: vocea ei încă mai coboară un pic atunci când minte.

Îi plăcură, ajungând să le preamărească, întâlnirile pe care le fixa, neliniştea, semnele (oh, semnele!), întreaga strategie măruntă: când unul de la celălalt capăt al sălii ridica mâinile, cu degetele îndepărtate, zâmbind, pentru a o face să înțeleagă: „Zece... te voi vedea la ora zece“; când se oferea pentru a face un comision (cât este de serviabilă domnişoara Soubrier!), dar asta doar spre a putea intra în sala B şi a-i întâlni privirea lui Hérivel; când clasa fişele şi intra Bouchard. „Mă duc să dau o raită. Vrei să mă însoțeşti?“; dădea peste cap, cuprinsă de o adevărată nebunie, munca de o oră întreagă, îşi împingea claie peste grămadă în sertare fişele atât de bine orânduite... Toate astea, departe de a o umili prin meschinăria lor, o făceau să se fălească. „Trăiesc! Trăiesc! Îşi striga ea, sunt singura care trăiesc în mijlocul proastelor ăstora!“ Sufocându-se de dispreţ, un năvalnic dezgust îi accentua mulţumirea.

Încântătoare plecări pe furiş, împreună cu acel băiat! Dădea totul naibii, lasă că se vor descurca ceilalți! Ce voluptate simţea neamestecându-se, rămânând de-o parte, treaba fiind gata făcută, dar făcută de ceilalți! Lăsând veşnic totul pe a doua zi, repezind când pe unii, când pe alții, ca îmbătată, ca toropită de lipsa ei de conştiință, se năpustea printre îndatoriri însufleţită doar de ideea ei fixă. Cum cădea totul baltă de îndată ce era vorba de plăcerea ei! Nici măcar de plăcerea ei; cum cădea

totul doar pentru plăcerea ei de a respinge! A respinge! A respinge! Gestul ei esențial era cu adevărat acela de a respinge! A evada, a te strecura nu doar în afara grijilor și responsabilităților și obligațiilor, ci în afara a *tot ce nu îți place!*

Fiecare ordin care i se dădea o revolta, ca o formă de uzurpare; fie și numai faptul de a fi obligată să-și împăturească singură lucrurile la culcare îi apărea ca o măsură jignitoare, sau măcar ca o insuportabilă pierdere de vreme, pe care nu o compensau cei douăzeci și doi de ani din viața ei pe care-i petrecuse nefăcând nimic. Sfârși prin a nu mai avea altă regulă la slujbă decât aceasta: să facă pe cât se poate mai puțin. „Am un suflet de servitoare“, își spunea ea. Și doar situația ei un pic specială o împiedica să se ducă să strige acest lucru peste tot, într-atât era de entuziasmată să descopere în sine o josnicie, o mârșăvie spontană. Astfel, în acea casă a durerii, în care colegele ei veneau spre a se dărui, ea, adevărată povară moartă și inertă, se lăsa în voia bucuriei, în detrimentul efortului față de tot ce nu era persoana ei, consumând fără să producă, primind și nedăruind nimic. Dar, cu adevărat, ce putea ea face împotriva acelei temeinice neputințe de a se interesa și de altceva decât de ea însăși? După cum nu pot rămâne nepăsători cei care au în sânge nevoia de a se devota.

Manierele ei deveniră ciudate. Fantezia ei, despotismul, pasiunea pentru favoritism și încălcări de drepturi, neputința ei de a suporta ceea ce nu-i plăcea, modul ei de a o rupe, după cum se ivea prilejul, cu ceea ce afirma cel mai tare, tot ceea ce era aprig și excesiv în firea ei se împlini. Mai mult ca oricând se arătă inegală, la cheremul momentelor, fără nici o direcție. Dacă ființele care o iubeau s-ar fi aflat cumva acolo, le-ar fi făcut să sufere din greu. Simțea, de altfel, că întrecea măsura. Predispusă la a exagera totul, își închipuia că cel mai mărunt

dintre gesturile ei era un subiect de conversaţie. Şi cu toate astea, la fel ca acum, când stătea sprijinită de tânăr, ştiind că sunt poate pândiţi, dar neclintindu-se din loc, tot aşa pentru nimic în lume n-ar fi renunţat la satisfacţiile ei.

Ba chiar, întru câtva, le făcea să devină o regulă. Îşi oferi încântătoarea bucurie de a-i aduce lui Bouchard ţigări, dulciuri, apoi, încetul cu încetul, tot ce acesta îi ceru. El nu se jena să ceară, iar ea înţelese repede că el considera aceste mărunte cadouri ca pe ceva ce i se cuvenea. Dar ce-i păsa ei, Dominique, de ce dracu' i-ar fi păsat că el nu avea pentru ea decât acest fel de interes! Ceea ce ea căpăta de pe urma propriei ei generozităţi era fără îndoială mulţumirea de a-i fi plăcută, de a-şi afirma superioritatea socială, de a cheltui etc. Mai era şi satisfacţia de a-l lega printr-o învoială, un târg pe bază de reciprocitate, un mijloc de presiune. Această introducere a unei idei mercantile în raporturile lor, departe de a o şoca, îi surâdea. Pentru că simplifica lucrurile, o elibera pe ea de orice sensibilităţi printr-un rapid aranjament. Mai cu seamă că Dominique afirma astfel, o dată în plus, acel dispreţ pentru sentiment care-i îngăduia să se creadă intactă. Şi apoi, ce distracţie! Toate acele ascunzişuri pentru ţigări, iar când îşi peria pantalonii, buzunarele care miroseau mereu a ciocolată...

De altfel dădea tot mai puţină importanţă nevoii de a se crede intactă. Felul ei de a se purta cu Bouchard era cumva tocmai ceea ce dispreţuise ea întotdeauna? Ei bine, dar tocmai asta era partea amuzantă! „Dacă aş vedea-o pe una din astea făcând ce fac eu, ce greaţă mi-ar face! Să te învârţi în jurul unui soldat! Să-i dai putere asupra ta. Dar dacă o fac ele, e ceva urât! Dacă o fac eu, e bine." Aceste energice simplificări o încântau. A pierde un prilej de distracţie pentru a-şi pune de acord viaţa şi principiile i se părea a fi gestul unei bolnave periculoase. Fie, era incoerentă, din moment ce atât obiectul, cât şi opusul lui o

ispiteau rând pe rând; însă pornirea de a se lăsa fără scrupule în voia unuia sau a altuia, pentru că se justificaseră îndeajuns plăcându-i, pornirea asta rămânea mereu aceeaşi şi făcea legătura între stările ei contrastante. Devenind conştientă de acest lucru, îşi spunea: „Bine, dar asta-i exact ce ar face Alban!" Şi, preţ de o clipă, măsura atunci cât de mult o influenţase el, cât o făcuse să se împlinească. Şi se posomora, nemaiştiindu-se sigură de ea însăşi.

Se mai uita uneori şi la ceilalţi băieţi. Când, la citirea vreunui comunicat, îi vedea pe unii dintre ei „făcând bancuri proaste", îşi spunea (ciudată psihologie!) că moralitatea lor era desigur în toate privinţele la fel de scăzută, că poate, la momentul potrivit, ei ar închide ochii aşa cum îi închidea Bouchard. „Ce mai canalii", se gândea ea, topindu-se toată de dragoste, de plăcere, de ceva greu de definit.

Vom înţelege deci că în felul acesta, la limita infracţiunii, ea îi evita pe medicii militari, se tulbura ca o şcolăriţă dacă-l întâlnea pe vreunul dintre ei, aşteptând mereu să i se transmită „că nu se doreşte prelungirea şederii ei la spital". Se vedea în ziua declanşării furtunii, aidoma acelor tije din cauciuc din sălile de box, care se îndoaie în toate sensurile când sunt lovite zdravăn, dar care întotdeauna revin la poziţia iniţială. „În acest caz, domnişoară, îţi redăm libertatea. Ne-am înşelat în privinţa dumitale. Credeam că avem de-a face cu o tânără din lumea bună..." – „Domnule doctor-şef, vă făgăduiesc că de acum înainte vă voi da deplină satisfacţie. Aş putea poate să mai rămân opt zile de probă..." Îşi dădea bine seama că există un exces în platitudine de care nu e capabil decât un exces în orgoliu. Amintindu-şi de proverbul japonez: „Victoria îi aparţine aceluia care poate să reziste un sfert de oră în plus", îl modifica astfel: „aceluia care se poate lăsa insultat un sfert de oră în plus". Şi zilnic, la fiecare din temerile ei, scena îi

revenea brusc în minte şi, la fel ca în amintire, având relieful unui lucru deja trăit, jumătate voluptate şi jumătate coşmar.

Regăsea, împins la extrem, acel gust de a ceda pe care-l adoptase acum în viaţa ei. Să domine cedând. Să cedeze pentru a-şi păstra liniştea, să cedeze şi pentru că „ele sunt prea proaste, n-am să mă opun la nimic din ceea ce vor“. Acest ultim motiv îi dădea pe deasupra şi plăcerea de a colabora la o nedreptate, la acea victorie a mediocrilor pe care şi Alban o vede acum pe front (unde, de pildă, eşti silit să-l trimiţi pe ofiţerul laş în spatele frontului).

Totuşi, aproape întotdeauna, din străfundul temerilor ei, Dominique se întorcea la vorbele ducelui de Guise: „Ei n-ar îndrăzni s-o facă“. Îşi enumera relaţiile familiei Soubrier, măsura locul lor în societate: ministrul cinase la ei acum două luni... generalul... Simţea atunci cât de mult toate aceste lucruri, pe care le dispreţuise din tot sufletul atunci când ea se situa în afara acestei vieţi, aveau dimpotrivă importanţă. Nu doar că întârziau scandalul îndepărtând bănuielile; însă, scandalul odată declanşat, poate că va fi înăbuşit chiar de unul dintre acei oameni cărora ea le întorsese spatele ieri cu atâta insolenţă. Şi îi apăru astfel necesitatea de a-i linguşi, turnând parcă o licoare nouă peste întreg viitorul ei. Nimic nu dezmeticeşte mai bine decât aşteptarea zilnică a unui cataclism.

Toate astea ţinură până în dimineaţa în care, intrând în sală, Carton o abordă cu aceste cuvinte: „Ştiţi, Bouchard a ieşit“. Ce însemna acest lucru? De ce să i se vorbească ei despre Bouchard? Ce-i păsa ei de Bouchard? Atunci începu să se afişeze cu primul venit (acesta fu Mainadier), întrebă peste tot dacă el era demn de interes, îi făgădui o slujbă de grădinar la un unchi de-al ei, la întoarcerea acasă. În acelaşi timp se lăsa cuprinsă de o frenezie ipocrită: „Ştii ce înseamnă spitalul pentru mine... o mare familie...“ etc. Ce zgomot minunat produceau

acele cuvinte care-i acopereau râsul batjocoritor! Viața ei începu să arate astfel: ba își dădea frâu liber, ba se stăpânea, imprudență și comedie cu intermitențe.

Se gândea uneori că războiul se va sfârși, că peste o săptămână această amabilă camaraderie cu vulgul va deveni anormală și *deplasată* în ochii lumii, că orice fel de punte va fi tăiată între ea și acest vulg, că niciodată nu se va mai adresa spunând *tu* și nu va mai pune suflet în această tutuire, că toată această libertate și plăcută simplitate nu vor mai exista. Și încă de pe acum urcau în ea o nostalgie după acea promiscuitate și o dorință candidă, pe care o asculta, pe care o întărea chiar în clipa în care vedea sângele curgând și auzea gemetele: dorea ca războiul să nu înceteze înainte de ziua – ineluctabilă – în care ea se va fi săturat de toate acele lucruri.

Se vor găsi unii să spună: „Stricata de Dominique!“ Însă și cele care acordau îngrijiri, și ea care trăia, cu toatele i-au ajutat pe oamenii aceia să trăiască. Să le mulțumim tuturor.

În ziua de 20 iunie, dorința de a-i da o sărutare puse stăpânire pe ea. O sărutare pe furiș, pe gât; pentru că gâtul lui era ceea ce cunoștea ea mai bine și mai de aproape; și pentru că astfel, nevăzându-i în clipa aceea expresia chipului, avea impresia (era femeie, la urma urmei) că acest lucru avea mult mai puțină importanță. Și-l închipuia foarte bine lăsându-i-se în voie, râzând poate un pic. El nu provoca niciodată, nu respingea niciodată. Avea un stil al lui cu totul aparte..

Ideea asta cu sărutarea începu să-i otrăvească întâlnirile între patru ochi cu el. Își spunea că niciodată nu vor mai da peste asemenea ocazii, că timpul trece și că totul avea să se sfârșească. În timpul întâlnirii, dar și după, își blestema zilele. *Voia* să aibă voința sau îndrăzneala de a se hotărî s-o facă data

următoare. Trebuia. Trebuia cu orice preţ ca acest lucru să se întâmple. Îşi fixa locul şi ora...

Cu toate astea simţea că timiditatea ei nu era singura de vină. Se vedea făcând acest gest cu energie, cu o orbire brutală, însă senzaţia pe care şi-o închipuia nu era niciodată aceea de plăcere. Simţea ea bine că acest gest îi apărea – dar de ce oare? – mai puţin ca o distracţie cât mai degrabă ca îndeplinirea unui soi de datorie, care nu i-ar fi liniştit decât raţiunea; nu dorinţa după un chip ar fi fost satisfăcută, ci ideea de a nu lăsa să se piardă nimic şi de a nu avea nimic de regretat. Era îngrijorată că nu va putea face gestul, dar singurul câştig, făcându-l, va fi acela de a scăpa de îngrijorare. „Ce foame o să-mi fie, îşi spunea ea, când totul se va fi terminat." Asta era, aşadar, o obsesie, nu o tentaţie.

Pe 23 iunie, un fapt mărunt, dintre cele pe care le aduce întâmplarea, o împinse spre un demers la care altfel nu s-ar fi gândit niciodată.

La cină, domnişoara Roselier, una din infirmiere, vorbi despre „Căminul Soldatului" şi secţiile afiliate care, în oraşele vecine frontului, mergeau să dea reprezentaţii în faţa regimentului din sectorul cel mai apropiat. Astfel, cu o zi în urmă, secţia din Lunéville dăduse o reprezentaţie la Gemaincourt, pe 28, cea din Saint Dié avea să se ducă la Granrupt... Dominique tresări.

Cunoştea dificultatea pe care o întâmpină femeile care doresc să ajungă pe adevăratul front. Dar mai cu seamă nu simţise niciodată până atunci nevoia puternică de a se duce să-l întâlnească pentru câteva ceasuri pe Alban. Însă de data asta (cu atât mai mult cu cât o maşină de legătură care mergea la Ch... adică până la jumătatea drumului, trecea în fiecare dimineaţă prin faţa spitalului), putea ea să dea cu piciorul ocaziei?

Se informă, vorbi despre o rudă apropiată, camaradul de joacă din copilărie... Oamenii se dovediră foarte amabili; aproape că o făcură să se simtă ruşinată, tocmai pe ea care-i repezise de atâtea ori! O permisie de patru zile îi putea fi acordată: cât priveşte folosirea maşinii, nimic mai lesne. Dar la Ch..., oraş sadea, va mai găsi ea o altă maşină? Şi cu preţul câtor osteneli? În cât timp?

Şovăi întreaga dimineaţă a zilei următoare. Pe de o parte împrejurarea era preţioasă, iar pe deasupra domnişoara Roselier, care ştia pe cineva la „Cămin“ la Saint Dié, îi oferea şi un bileţel de recomandare. Dar, pe de altă parte, perspectiva dificultăţilor la Ch..., iar apoi proiectul pe care-l făcuse de a ieşi duminică împreună cu Bouchard, o făceau să fie nehotărâtă. Duminică... Se vedea, rămasă singură cu el, ţinându-l de cot şi urmărind amuzată cum se mişcă osul cotului, sau apucându-l de partea de sus a braţului dinspre subsuoară, strângându-l de braţul puternic. Îi era cam greu să-şi întoarcă gândurile spre Alban. Cealaltă plăcere îi decolorase universul.

La amiază îl văzu pe Bouchard. Pentru că el pleca pentru toată durata zilei ducându-se la câţiva kilometri depărtare, la un centru de mecanică, ea îi spuse la revedere. La rândul lui, luându-şi rămas-bun, el adăugă: „Gândeşte-te la mine“, apoi reluă şi rosti apăsat, ca la şcoală: „Gândeşte-te la mine“. Se simţi mişcată. Deja, adineaori, el strănutase într-un mod atât de copilăros încât se simţise cuprinsă de tandreţe, de tandreţe, dar şi de bucuria de a simţi tandreţe. Şi hotărî să rămână.

Brusc însă, la ora şapte, poate doar pentru că îşi imaginase maşina mare mergând fără nici un călător înăuntru până la Ch..., se hotărî să plece. Hotărârea o luă într-o clipă, fără putinţă de întoarcere.

Doamna Verlet era de negăsit. Se văzu nevoită să alerge peste tot. Ar fi fost tulburată dacă ar fi intervenit vreo piedică.

A doua zi dimineață gonea pe drumul spre Ch... Şoferul era un tip oarecare.

VII

O NESFÂRŞITĂ ZI DE JOI

Într-o dimineaţă, pentru întâia oară, compania lui Alban a fost serios bombardată. Alban nu-şi pierdu cumpătul. Însă i se păru că nu se mai termină.

Se gândea, când liniştea se restabili: „Când şuierul cobora asupra mea şi puteam fi într-o clipită azvârlit în veşnicie, nu m-a încercat nici un gând religios, nici o căinţă, nici un elan spre vreunul din cei pe care îi iubesc". Din ziua în care se hotărâse să plece la război, nu zăbovise nici măcar o singură dată asupra ideii de moarte, nu scrisese nimănui, nu întocmise vreun testament.

Şi totuşi, ce câştigase din acea alarmă era înţelegerea primejdiei dublată de apetitul pentru primejdie. Se bucura că în sfârşit simţise teama de moarte. Era un sentiment foarte frumos, foarte emoţionant. Aşa cum un om care a trăit vreme îndelungată într-o atmosferă în care nu se simte în elementul lui, s-a deprins totuşi cu ea şi nu suferă din pricina asta, dar dacă într-o zi i se întâmplă să respire din nou climatul său natal în care se simte în largul său, el nu mai acceptă să trăiască în atmosfera de până atunci, tot astfel Alban nu mai simţea că trăieşte cu adevărat decât în exaltarea pe care o dă primejdia. Aici se afla atmosfera care îi era prielnică, cea în care dădea el cel mai bun randament.

Fără îndoială că pentru acel botez al focului nu-şi păstrase întreg sângele rece. Dar asta pentru că atunci fusese luat pe nepregătite. Din primejdia căutată printr-un act de voinţă

dobândise o minunată exaltare a vieții, pentru că acolo, în primejdie, se desfășoară cu adevărat jocul.

Atunci când indica pe planul de luptă o pistă la vedere și o prefera celorlalte, când grăbea pasul spre punctul de cădere a unui obuz pe care-l vedea picând la două sute de metri, când zăbovea cu bună știință într-un loc lovit de o mitralieră, simțea ceva asemănător, putem crede, cu ceea ce anumiți artiști cer stării de beție, o accelerare a gândului, un flux al memoriei, o inflorescență de imagini, până la străfulgerări de pătrundere a unor suflete care îi rămâneau nocturne, până la explozii de bucurie creatoare care-l făceau să exclame: „Voi avea mulți copii!", o plenitudine de care devenea conștient, dar smerit, plecându-și privirea, cu un zâmbet pe buzele-i închise, ca și cum ar fi făcut ceva rău. Și este adevărat că acest soi de curaj are aparența păcatului. El nu este doar o formă de curiozitate în fața vieții, așa cum gustul pentru sacrificiu nu este doar o formă de risipă a vieții: el este acapararea întregii ființe de către ispita unui act, abolirea a tot ce ar putea constitui o piedică, iar eroismul nu mai înseamnă atunci să zbori la chemarea primejdiei, ci să-i rezişti. Apoi, toată acea bucurie era înecată în sânge. Războiul va exista întotdeauna, pentru că vor exista întotdeauna băieți de douăzeci de ani care-l vor face să se nască, din dragoste.

Această amenințare mai apropiată a morții îi trezi senzualitatea. „Încă o dată înainte de a muri! Încă o dată și accept să mor!"

În mai multe rânduri, obligațiile de serviciu îl făcură să coboare în sat în timpul nopții. Nu știa niciodată, coborând, cine îi va dărui plăcere în seara respectivă.

La căderea nopții pornea la vânătoare. După cum unele animale capătă când vânează o înfățișare deosebită, tot astfel tânărul, doar după felul cum arăta, își dădea de gol din prima clipă preocuparea. Aplecat în față, cu brațele bălăbănindu-i-se, umbla repede și cu picioarele cam obosite, cu pasul cuiva care a mers mult prin junglă, cu trăsăturile încremenite pe chipul

care pare neclintit, doar ochii se mişcă, se plimbă cătând când la dreapta, când la stânga, iar chipul păstrează o admirabilă gravitate; regăsea poate astfel gestul primilor strămoşi atunci când se afundau în pădurea plină de culori. Ceea ce-l mâna, ceea ce-i mâna pe toţi acei oameni care se împrăştiau la căderea serii, nu era doar căutarea bucuriei scurte, ci obscura nevoie a unui simulacru de creaţie, din fiinţa atât de multă vreme încordată ca să distrugă şi să tot distrugă.

Uneori femeia îl insulta. Nu erau decât firimituri de pâine azvârlite într-o fortăreaţă: chiar aşa, el nu e omul care să poată fi umilit. Alteori erau tenebre neaşteptate, orizontalitate, bezna gurilor, chipul răsturnat care consimte. Iar apoi plecarea rapidă, voinţa de a nu şti nici numele, nici prenumele, nici măcar înfăţişarea distinctă a chipului, voinţa de a considera că nu există nimic în comun între ei în afară de acea înaltă clipă oarbă şi pe dată mistuită. „Habar n-am pe cine am iubit în întuneric." Şi era adevărat că, adesea, el ar fi fost incapabil să recunoască a doua zi acele duhuri ale nopţii.

O dată lucrul ăsta se petrecuse în ierburile înalte care te pot ascunde. Altă dată în pod, iar din fân se înălţa un praf învăluitor. (Ah! Şi-ar fi dat viaţa pentru clipa din pod, înspăimântătoare în fericirea pe care i-o dăruia!) Altă dată în căruţă, noaptea, în mirosul de cânepă al sacilor goi, îndărătul spatelui lat şi nemişcat al tatălui, care se face că nu se pricepe... Ce nechezături!

Astfel se punea el la adăpost împotriva cumplitei întrebări din clipa agoniei: „M-am folosit oare de un număr îndestulător de fiinţe?"

Cu toate astea, sub bucuriile sale mocnea un regret, acela că nu ucisese. Cum? Acel prilej oferit de război va trece aşadar degeaba? şi asta îi lăsa un vag sentiment de inferioritate, analog cu acela ce-l cuprindea cândva când se gândea că pe ring, la campionatele de amatori, îi bătuse pe unii dintre adversari la

puncte, îi silise pe alții să abandoneze, însă nu izbutise niciodată un knock-out.

Într-o noapte fură atacați. Fortificația era apărată de câțiva puștani. În sector, pentru prima oară în cinci zile, se bătură pe viață și pe moarte, aruncând grenada cu țipete, exclamații, îmbrânceli care semănau cu acelea de până mai ieri, când se bombardau la școală cu bulgări de zăpadă. Alban își aduse contribuția, dar într-un mod confuz, lipsit de eficacitate.

Altă dată, folosindu-se de libertatea pe care i-o dădea serviciul lui de legătură, pătrunse în liniile germane doar ca să se distreze, dădu peste trei soldați mai vârstnici care nu-i simțiră prezența, ascuns cum era îndărătul unui taluz. Oricât de mare i-ar fi fost dorința de a-i ucide, în fața numărului lor bătu, prudent, în retragere. Dar tremura de ciudă.

Cu altă ocazie, găsindu-se în prima tranșee, un glonț îi șuieră pe la urechi. Furios, se năpusti spre parapet, dar un camarad, văzându-l pornind ca un smintit, îl înșfăcă de picioare. Se răsturnă. În clipa aceea un glonț străbătu spațiul, în locul pe care l-ar fi ocupat el dacă ar fi rămas în picioare.

Faptul de a fi mărturisit cu naivitate, la sosire, că trecuse la cererea lui din serviciul auxiliar în serviciul activ, și, tot la cererea lui, din interior în acel regiment de infanterie, crease, printre ofițeri, o asemenea stare de neîncredere față de el, încât înțelesese că „eroismele sale zadarnice“ ar fi trebuit să fie tăinuite. Totuși, un fapt neînsemnat, dar care a avut parte de un martor, i-a adus citarea pe ordinul de zi al regimentului.

Într-o dimineață, aducând supa, bucătarul îi întinse trei scrisori:

– Sergentul de la cooperativă a adus astea pentru tine de la Saint-Dié.

Le luă, privi plicurile, îl strecură pe unul în buzunar. Cât timp își înghiți supa, plicul rămase acolo. Îi plăceau acele mici exerciții de voință, care îi arătau în ce măsură totul în el funcționa cum se cuvine. Recunoscuse scrisul mărunt al lui

Dominique, un scris atât de inteligent. Ah! Cu adevărat vedeai pe dată că nu era o scrisoare care venea de la Deauville!

Le citi pe celelalte. Una era de la Marsilia, de la o confrerie a unor penitenţi – una din ultimele existente în Franţa – care însoţea la groapa comună trupurile condamnaţilor la moarte. Era invitat la nişte ceremonii. Nu putu să nu se gândească la faptul că şi aici făcea parte dintr-un imens ordin călugăresc trăind totuşi în societate, un ordin poate şi mai măreţ decât cel de acolo; pentru că şi aici trăia în preajma condamnaţilor la moarte. Şi îşi văzu mantaua ca pe o rasă călugărească.

După ce îşi termină supa, scoase scrisoarea de la Dominique şi, citindu-şi numele pe plic, se simţi cuprins de o uimire amuzată, ca şi cum ar fi aflat că ea îi cunoaşte numele!

Dragul meu prieten,

Se întâmplă un lucru destul de absurd. Nu aveam nici un motiv deosebit să vin să te văd. Dar s-a ivit o ocazie şi plec.

Ştii fără îndoială că, pe 28, Căminul Soldatului de la Saint-Dié va oferi la Granrupt o serată pentru regimentul tău.

Voi veni şi eu cu oamenii aceia. Vom sta un pic de vorbă.

Îţi strâng mâna prieteneşte.

DOMINIQUE

Ce surpriză! Ce orgoliu! Ea, fata cea mândră, să vină pentru el! Dar, o clipă mai târziu, expresia chipului i se alteră.

Încotro mergea el? Încotro se îndrepta fluviul vieţii lui? Ea însă, cu toate calităţile ei, găsindu-se dintr-odată acolo, întruchipa un obstacol. Avusese întotdeauna grijă, în relaţiile sale cu oamenii, ca iniţiativele să nu vină decât de la el. Fiinţele cele mai îndrăgite, de câte ori nu le îndepărtase cu o crudă înţelepciune, pentru că nu era momentul potrivit! Astfel că se simţea în mod confuz şocat de cea care venea să i se ofere, văzând în ea o duşmană a libertăţii lui.

Şi totuşi, îşi spunea recitind: „Da, mândră fată! Este tocmai cuvântul potrivit". Îi plăceau ariditatea acelui bileţel şi acele

scurte paragrafe despre care știa, din experiență, că fiecare „de la capăt“ e ca o apăsare pe frână. Iar pe acel text rece, dar atât de voluptuos pentru el, prenumele acela, singur, care, orice s-ar zice, pune pecetea intimității lor!

Mergea prin tranșee, prin spațiile înguste, făcând să se rostogolească niște cartușe goale, urmând la întâmplare uimitorul labirint al acelor linii care înaintau mult, prin care puteai merge cale de zece minute fără să dai cu ochii de vreun suflet de om. Reaua-voință a oamenilor, jigniți că echipa de schimb ar putea găsi curat ceea ce ei găsiseră murdar, monstruoasa nepăsare care îi făcuse să prefere întotdeauna primejdia în locul ostenelii de a organiza adăposturi ar fi putut transforma acele „spații de apărare“ în niște îngrozitoare locuri unde puteai fi spintecat, dacă dușmanul n-ar fi avut dorința asemănătoare de a justifica denumirea sectorului: era un sector de odihnă. Uneori tranșeea era astupată și, pentru a putea continua drumul, trebuia să te cațeri pe dărâmături, să te expui deasupra parapetului; uneori era atât de largă și de erodată pe margini că avea mai curând aparența unui drumeag pe care trebuia să meargă încovoiat; alteori câte un trunchi de copac era așezat de-a curmezișul pentru a menține pereții care alunecau. Acolo pătrunsese Alban, între cei patru pereți strălucitori de azur și aur: galbenul soarelui și al pământului, albastrul cerului și al umbrelor. Iar contrastul între umbra glacială în care-și cufunda obrazul când se apleca, și soarele arzător care-l dogorea când mergea normal, era atât de puternic încât la fiecare din aceste treceri îl apuca strănutul.

Dorința de a reciti scrisoarea năvăli, violentă precum dorința de a-și potoli setea, vara. O citi în penumbră și i se păru cu mult mai minunată decât în plină zi. Atunci, puțin câte puțin, faptul că fata venise, că era acolo, la o depărtare de zece minute de mers cu mașina de sălbatica împărăție, departe de a-i mai apărea ca o violare, trezi în el acel orgoliu al vieții pe care îl cunoștea prea bine. Din înălțimea propriului eu, văzu lucrurile acestei lumi mișcându-se, așezându-se în jurul lui ca pilitura de

fier în jurul unui magnet; iar culmile vieţii lui se aprindeau una după alta, aşa cum focurile de legătură ale cohortelor îşi răspundeau unele altora în noaptea romană. Văzu că luptase din greu, dar că tot ce voise, cu mai multă sau mai puţină perseverenţă, obţinuse; că visele de fericire cele mai extraordinare, mai nebuneşti pe care le făcuse, după ani de zile lipsiţi de strădanie (dar, uneori, şi de bucurie) se împliniseră – toate visele nebuneşti şi rătăcirile care creşteau în el odată cu lumina. Văzu fiinţele pe care le iubea fără ca ele să-l iubească la fel, dar şi pe cele care-l iubeau fără ca el să le iubească, văzu duşmanii pe care şi-i apropiase prin valoarea pe care o dovedise, dar şi pe prietenii deveniţi, din pricina aceleiaşi valori, duşmani, şi cu toţii se armonizau, se completau, se compensau unul pe celălalt, erau la fel de necesari; iar puritatea vreunui camarad, impuritatea celei care se numea Douce, forţa lui Dominique, slăbiciunea lui Prinet, toate îi erau necesare, şi nici una nu însemna mai puţin decât cealaltă; căci bogăţia firii lui le împăcase pe cele ce erau de neîmpăcat, entuziasmul şi calculul, brutalitatea şi cultura, devoţiunea şi desfrâul, prietenia şi dragostea; iar din bine, din rău, din plăcere, din suferinţă, lua doar atât cât avea nevoie, aşa cum pictorul ia o tuşă de culoare de pe paletă...

În întuneric, batalionul coborî să se odihnească.

La Granrupt dădură peste chipuri tulburate.

– Mergem în Oise.

– De data asta treaba e serioasă.

– Trecem sub comanda lui Mangin.

O voce se auzi:

– Mangin! O, e grozav!

Ăsta-i Prinet, pe care sergentul de la biroul de informaţii l-ar strânge cu plăcere de gât pentru exclamaţia asta.

În jurul lor, protejaţii colonelului puşi până atunci la adăpost făceau nişte mutre lungi. Însă oamenii batalionului rămâneau nepăsători: „Se pare că o să dăm de greu. În sfârşit,

nu trebuie să ne plângem; de patru luni n-am mai avut parte de așa ceva." De la un grup la altul nu era vorba decât de „greu". Riscul apropiat apărea aproape ca o distracție, din pricina *refrenului* repetat până la saturație căruia îi dăduse naștere.

– Distracția va fi pentru mâine? întrebă Alban. Sigur că da.

Își petrecură ziua printre sergenții de companie auxiliari. În satul acela care fusese sistematic cruțat, în care moartea nu mai putea să purifice, domnea o grosolană mediocritate. Și apoi, în toată armata franceză nu există ceva mai stupid, mai trândav și mai rău decât un subofițer de birou. Aici te afli în societate, e la fel ca duminica petrecută în compania portăresei. Cineva dintre cei de față dă glas unei mari uimiri de dezaprobare pentru faptul că *domnul* de Bricoule n-a pus să i se coasă buzunare-fantezie la haină. Un plutonier îl imită pe Mayol. Se face auzit un: „Bună ziua, prieteni". Se vorbește despre niște *verișoare.* Alban e năucit. Pentru întâia oară de când se află pe front e preocupat de faptul că nu are un aer *fudul.* Sfânta libertate de acolo de sus nu mai există. „Josnici neisprăviți, care vă strâmbați disprețuitori dacă cineva nu vă zice pardon când trece pe dinaintea voastră sau uită să ciocnească paharul înainte de a bea, sunteți la fel de dezgustători ca pielea de căprioară folosită la confecționarea unui jupon. Ah! De s-ar vedea întors cât mai iute acolo sus, și cufundat în brutalitate!"

Aici oricine știe că cel mai plăcut camarad – ar trebui spus mai curând coleg – poate, în ciuda tuturor lucrurilor, să-ți salveze viața dacă se ivește prilejul: nu mai poți cuteza, ca în viața civilă, să-ți faci dușmani doar ca să te distrezi. Așadar, cafea, joc de cărți, joc cu bile, Franța e pierdută, nu există trupe americane, ofițerii sunt niște asasini; și mai presus de toate, să ne pierdem vremea. Da, aici e cu adevărat necontenit duminică, duminică, ziua cea mai stupidă a săptămânii, ziua în care mai mult ca în alte dăți încerci să-ți omori timpul (o, timp! omoară-i tu, omoară-i). Totul îți este iertat dacă, în chip fățiș, îți pierzi vremea. Alban, care scoase o carte, e luat drept „seminarist". Ba chiar cineva sugerează: „Poate că e un ofițer degradat".

A doua zi, duminică de-a binelea, a cântat fanfara. Alban avea să-şi reamintească mereu de acel soare puternic, de izbucnirea muzicii, iar mai apoi de ameninţarea suspendată, de chipurile grave. Se găsea printre grupuri, împreună cu Prinet, în curtea castelului. Întregul stat-major era acolo. „Uniformele astea frumoase, galoanele astea, n-am să le văd cumva luând-o la goană pe drum, în debandadă? Cum vor arăta chipurile? Va plânge cumva locotenentul? Cum o fi arătând când plânge? Alămurile dădeau o notă eroică sentimentelor. Un apel de goarnă amintea de trompetele romane la porţile arenei, salutând sosirea Cezarului. Un ţărănuş-soldat, stând cu picioarele atârnându-i în gol pe un zid al castelului, semăna cu cel care contempla pectacolul de acum douăzeci de veacuri, aşezat pe un pinten de *spin;* era acelaşi mic legionar care, într-o zi pe când Nero juca teatru şi pusese să fie legat în lanţuri de către unul dintre actori, dăduse fuga tinereşte în ajutorul lui.

Prinet se distra văzând ochii lui Alban tot întorcându-se şi fixând fără voia lui baretele decoraţiilor pe care le purtau ofiţerii superiori.

– Trebuie să nădăjduieşti că vei căpăta într-o bună zi Legiunea de Onoare, spuse Alban.

– Dacă o merit, da.

– Unul din verii mei, care este la statul-major al armatei, va putea probabil...

– O, nu! Aşa ceva nu! i-o tăie Prinet tresărind.

Iar lui Alban îi fu ciudă că se scăpase. Că doar îşi aducea aminte de o întâmplare ridicolă: Prinet, pierzându-şi capul la bacalaureat, fusese trântit la examen şi nevoit să repete un an de studii, după ce se azbrutizase muncind cu stângăcie, şi totul doar pentru că refuzase să se lase recomandat, când nimic nu era mai simplu. Alban era emoţionat până în adâncul sufletului de o asemenea delicateţe pentru care îşi făcea totuşi griji, văzând-o dublată de atâta neputinţă. Chiar ieri, în cursul acelei zile care-i punea în contact cu persoane noi, putuse să remarce

cât de puţină încredere i se acorda aspirantului, cât de nepriceput era el de a se face apreciat şi cum aproape că se instalase în acea inaptitudine: nimeni nu asculta ce spunea, îi tăiau vorba, când cineva vorbea, nu se întorcea niciodată înspre el. Jumătate ofiţer, jumătate subofiţer prin gradul pe care-l avea, era ciudat să observe că întotdeauna băiatul se apropia de subofiţeri; era curios lucru să simtă că el accepta dinainte să stea toată viaţa în posturi subalterne, ştiind că va fi cel care nu are de-a face decât cu secretarele, că un instinct tainic îl îndrepta de preferinţă către cei ce n-au reuşit în viaţă. „Peste zece ani ne vom mai cunoaşte noi oare?" se întreba Alban, năpădit brusc de un val de tristeţe.

Muzica tocmai încetase. Îl văzură atunci pe căpitanul Véran ieşind brusc printr-o uşă a castelului, apărând în spaţiul gol dintre muzicanţi şi asistenţă, ca un taur care iese în arenă. Neliniştit, felin, cu şira spinării îndoită şi privind pe furiş, ochii i se mişcau necontenit şi tresări atunci când îi făcu semn colonelul, căci îl rodea un gând: „Bătălia asta mă va face oare comandant?"

Alban îl privea cu o admiraţie copilărească. Ştia că panglica aceea roşie de pe piept însemna sângele soldaţilor săi.

Însă rămânea mut cu ochii ficşi, încărcaţi de iubire, fascinat de dominatorul cel crud. Prinet îl ataca în cuvinte voalate.

– Totuşi, spuse celălalt, izbuteşti tu, poţi tu chiar să izbuteşti să ţi-l închipui zicând: „La dracu'! Cât m-am păcălit?"

Prinet nu răspunse, iar vorbele astea pătrunseră încet în mintea lui. Şi începu şi el să se uite cu o privire copilărească, îmblânzită şi plină de iubire, la omul acela ce dovedea atâtea calităţi.

Muzica reîncepea. În mod evident, dirijorul fanfarei, imberb şi cu un profil impozant, îşi stăpânea bine formaţia.

– Sunt sigur că ar putea fi un dirijor bun, spuse aspirantul, cu un aer complice.

„Pentru că își stăpânește formația și are profilul lui Napoleon, băiatul ăsta crede că tipul ar putea fi un dirijor bun!", se gândea Alban. „Ieri, când se dădea alarma pentru avionul german, striga: «Uite-l, e în flăcări!», dar ceea ce strălucea era de fapt soarele peste elice. Câtă tinerețe! Și jumătate din băieții din batalionul ăsta sunt la fel! Iar viața combatantă a Franței se află în mâinile acestor adolescenți!"

Tresări stimulat de ambiție când, într-un moment de muzică asurzitoare, grupurile se dădură la o parte pentru a lăsa să treacă un automobil frumos care intră în curte, foarte repede, alunecând fără zgomot. Coborâră din el niște ofițeri încărcați de fireturi. Îi văzură vorbind cu colonelul, apoi intrară cu toții în grabă în castel. Atunci, în timp ce dansurile lui Brahms păreau că deznoadă și leagănă, pe deasupra capetelor alese, toate panglicile din lume, câțiva oameni întoarseră capul, încetară să mai asculte muzica, câteva glasuri se auziră:

– Ce spun ăștia? Ce zic?

– Merge prost.

– Ah! Iarăși!

Iarăși...! Cât să ți se strângă inima.

Fiindcă oamenii plecau, Alban îl abordă pe abatele Perrin, secretarul colonelului. N-avea să uite niciodată, la sfârșitul unei zile de sărbătoare, disperarea de pe chipul acelui om.

– Mai are loc spectacolul?

– Da! Dar știți, suntem pierduți.

„Însă ea va veni!" gândea Alban.

În seara aceea, se încleștă într-o luptă sălbatică, mobilele fură răsturnate, pisica sări pe fereastră îngrozită, cei doi protagoniști zbătându-se pe creasta unui incendiu...

Calm adormi tânărul. Ucisese. Posedase. Dominique putea veni. Era de acum pregătit pentru partea sufletească.

VIII

ÎNVĂLUIŢI DE MUZICĂ

Îndărătul cortinei, în tăcere, în penumbră, o voce de femeie se înălţă, apoi alta, apoi încă una, ca jeturile de apă pe care succesiv le-ar fi deschis cineva, apoi întregul cor, iar atunci toate capetele se plecară. Soldaţii, sergenţii, veteranii, lucrătorii, birocraţii mărunţi, cei mai obscuri, cei mai săraci, cu toţi simţiseră că o prezenţă supraomenească coborâse în umilul hambar. Iar frunţile se înclinaseră la Înălţarea unui nevăzut chivot; măruntă viaţă fusese transfigurată aşa cum este transfigurat peisajul în care tocmai a căzut primul obuz, aşa cum este transfigurat salonul în care bărbatul aşteaptă, iar femeia intră; şi cântecul molcom ridicase acoperişul, aşa cum aburii apei care fierbe ridică un capac, şi se răspândise afară; iar santinelele, înălţându-şi capul la acea muzică ce se plimba pe deasupra lor, crezuseră că Dumnezeu îşi făcea rondul de noapte peste linii.

De îndată ce sosise, în vreme ce doamnele de la Cămin se îndreptau spre clădire, deja plină de rumoare în asfinţit, Dominique se amestecase printre grupuri, căutându-l pe Alban. Nu-l zărise, intrase ultima în hambar, foarte necăjită la gândul că nu-l va vedea. Iar acum, sprijinită cu spatele de zidul din fund, lângă uşă, descoperindu-l în sfârşit printre băieţi, se uita la cel pentru care venise.

Lucidă, deprinsă să se cerceteze şi să se descopere pe sine, nu şovăia: experienţa ei de la spital ar fi fost de ajuns spre a o

lămuri. În timp ce-l privea, în timp ce-i reînvăța chipul, simțind dintr-odată acele mase nesfârșite de tristețe, încercând un sentiment de bine, crud, care o năpădise precum un acces de febră, nu-i mai rămânea nici o îndoială: recunoștea că pentru prima dată din cauza lui acea parte a ei care nu era controlată de inteligență, era cuprinsă de emoție.

„E îngrozitor!“, își spuse ea, căci văzuse căscându-se botul leoaicei pe care, aidoma Cybelei, o ținuse adormită pe genunchi: „Să fie oare cu putință?“ Holbă ochii, își scutură trupul și sufletul, își redresă trupul și sufletul, așa cum un pilot își redresează aparatul aflat în tangaj: „Să fie oare cu el la fel cum a fost cu Bouchard?“ Într-o clipită și-l închipui în împrejurările în care-l cunoscuse pe electrician. Nimic din ea nu tresări, dar o voce pe care n-o mai auzise niciodată îi azvârli acest strigăt iscat din străfundul ființei: „Ah! Mâna mea pe sub breteaua lui, la fel ca la celălalt, iar el nerespingându-mă...“

Cortina tocmai se ridicase și dădea la iveală corul floral, cincisprezece femei tinere, fete, fetițe. Și-ar fi dat seama doar văzând schimbarea de pe trăsăturile prietenului ei, buzele răsfrânte într-o mutră mai mult nerușinată decât impudică, acea nerușinare pe care o punea în tot ce constituia viața lui. „Probabil că s-a întrebat dacă nu cumva le tremurau mâinile înainte de a începe să cânte. Dacă el ar simți în clipa asta în fața uneia dintre aceste femei ceva din ce am simțit eu în fața lui Bouchard, n-ar șovăi o secundă: ar lua-o cu el, ar săruta-o chinuindu-i obrazul, ar întreba-o ca o brută, direct, dacă da sau nu. Că doar are sentimentul că totul îi e îngăduit; orice i se pare glorios dacă a mai a făcut-o deja. Cu acel ceva jignitor din ființa lui, va ajunge el oare până la capătul vieții fără probleme? Și cât trebuie să sufere dominându-și natura, până ce aceasta, de bine, de rău, ajunge la un compromis cu societatea! Căci îi

joacă acestei societăţi prea multe feste pentru a se putea dispensa de indulgenţa ei în ziua în care ea îl va prinde într-o capcană, şi îşi face prea mult sânge rău tot dându-i garanţii..."

Începu apoi să se uite la femeile de pe scenă. „Eu, să ajung eu la fel ca astea! Ca astea!" Nu mai râdea, acum, că putea fi confundată cu acea pleavă. „Astea arată prost; eu arăt bine": *energica simplificare* nu mai simplifica nimic! Când simţise că-i sporise gustul pentru bărbaţii de la spital, câteva sofisme fuseseră de ajuns ca s-o liniştească; ba chiar, puţin câte puţin, ajunsese să i se pară picant să-şi contrazică propriile principii. Dar acum se răzvrătea; erau acum angajate lucruri prea profunde. „Am ajuns o îndrăgostită... Ca astea! Ca fiecare dintre astea!" Când se ridicase cortina, un freamăt străbătuse sala. Freamătul ăsta îl denatură, văzu în el ceva grosolan. Vană i se părea recunoştinţa ce-i purta pe acei nefericiţi spre mesagerele vieţii plăcute; van şi miracolul muzical ce transforma pentru un ceas în instrumente vrăjite pe acele maestre ale cântului, pe acele tinere fete de la aşezămintele de binefacere, pe acele negustorese venite din reşedinţe de judeţ. Voia să le înjosească, le voia josnice şi proaste. „Cu cât o femeie este mai *muziciană*, cu atât e mai proastă, am verificat asta de o sută de ori. O gâsculiţă care are talente de societate, care face muzică împreună cu un verişor şi ascultă concertele de duminică... Şi care iubeşte! iubeşte!" Oroarea pentru ceea ce îşi închipuia o aruncă departe de dragoste şi atunci, sigură de sine, îl văzu pe Alban despicând grupurile şi venind către ea. Îi strânse ea mâna, simţindu-i mâna mare, jilavă, plină parcă de sânge şi de apă. Se simţi puternică.

– Îţi mulţumesc că ai venit, spuse el, pentru mine şi pentru ceilalţi. I-ai văzut, întorşi pe furiş spre dumneata? Pur şi simplu,

toţi te sorb din priviri. Mâine, vor lua cu ei chipul dumitale, vor trăi pe seama dumitale luni întregi...

Îl văzuse pe unul din băieţi privind-o pierdut; îl simţise moleşit de toate acele făgăduieli de fericire, cu adevărat slab în mâinile vieţii. Muzica era o amintire a bucuriilor care s-au dus.

– Dar eu doar pentru dumneata am venit, spuse ea cu simplitate.

Regretă cuvintele astea, se întrebă dacă le-ar fi rostit când era alta decât cea de acum. Nu-şi mai amintea ce anume putea fi, ce anume putea gândi şi spune când era alta. Nu-şi mai simţi puterea.

El se interesă de viaţa ei cea nouă. Ea îi răspunse cu prudenţă. Dându-şi seama că discutau amândoi cu voce scăzută în mijlocul acelei mulţimi, Alban nemaivorbind cu nimeni altcineva, izolaţi amândoi încă şi mai mult de acele chipuri nerăbdătoare care se întorceau spre ei făcând „sst!“, ea reîncepuse să şovăie. Iar el, când se apropia de gura ei, avea impresia că se apropie de o flacără şi se apleca atunci mai mult, tot mai mult, pentru a-i simţi mireasma gurii, căci gura ei mirosea întotdeauna frumos (în unele zile nu mirosea a nimic); şi o punea să repete, de parcă ar fi fost un pic surd, pentru a mai simţi încă o dată acea mireasmă. Şi încet-încet – încântător mister – observă că aerul în jurul ei devenea pe o rază mare domeniul gurii ei, se impregna de ea; căci mai întâi fusese nevoit să se încline pentru a o simţi, în timp ce acum, fără să se mişte, primea adieri. Şi era uimit, se speria, se întreba prin ce miracol o gură omenească, o gură care mănâncă şi care bea, poate avea un parfum atât de fermecător. Îşi aminti de mama sa când spunea despre el, băieţel fiind, că gura lui avea aroma piersicii; îşi aminti toate mirosurile acelora pe care le dorise sau le cunoscuse, foarte diferite aşa cum sunt diferite chipurile, şi

fiecare miros diferit de cel al cefei, care nici el nu semăna cu mirosul gâtului, care nu era precum cel al pielii mâinilor, care nu semăna cu cel al palmelor, care nu era mirosul frunţii. Astea erau gândurile lui şi nici unul dintre ele nu era impur.

Dar, lângă uşă, se auziră nişte cuvinte:

– E alarmă colo sus!

–Alarmă?

Întredeschise uşa.

– Ah!

Ea se strecură afară, în spatele lui.

Alarma, *trommelfeuer*, era ca un lanţ de munţi făcut din sunete, fără o pauză de tăcere, fără o fisură, neîntrerupt. Cu miile, alarmele de pornire se izbeau, se ciocneau, sugerându-i tânărului nişte mânere ale unor sirene pe care mii de oameni le-ar fi tras şi cărora le-ar fi dat apoi drumul, într-o uzină, în timp ce ecourile lor îi sudau unul de altul, făcea din ei o continuitate. Acel bubuit mortal părea că face parte din ordine, părea un fel de a fi al tăcerii. În jur era beznă.

Ea întrebă când pleca regimentul.

– Poimâine, poate, cu camioanele. Aşteptăm ordinul.

– Fie ca fatalitatea să se împlinească!

– Cum adică! zise el zbârlindu-se tot, pentru că o prindea în flagrant delict de lipsă de inteligenţă, sunt aici la cererea mea, din hotărârea şi din încăpăţânarea mea, iar dumneata numeşti asta fatalitate! Voinţa mea este cea care constituie fatalitatea, adăugă el, cu o duritate fermecătoare care o făcu să se înfioare de plăcere. De altfel, nu voi muri, pasiunile mele mă ţin pe pământ. Dar, în fine, câte baliverne în jurul morţii! Cum adică? Să fiu trist pentru că mă voi duce să-i întâlnesc pe Platon şi pe Marc-Aureliu! Mi-a plăcut tot ce este elevat; nu există nici o plăcere pe care să n-o fi cunoscut; am avut parte şi de

fericire, de adevărata fericire... la urma urmei, nu sunt deloc contrariat dacă sunt silit să opresc acum jocul. Am trăit după pofta inimii.

Zâmbi, nu fără gravitate:

– Dacă mă voi întoarce, din voia Domnului și dacă într-o bună zi, cu ideile lor înapoiate, vor veni unii să-ți spună că eu nu dau doi bani pe viața semenului meu, le vei putea răspunde că fac parte dintre aceia cărora le este îngăduit acest lucru, pentru că mai ÎNTÂI n-au pus preț pe viața lor.

Ea nu răspunse, agasată de acea formulă „din voia Domnului" și găsindu-l cam *tânăr*. „Cum poate să-mi vorbească de plăcerile lui? Și acel: «Am trăit după pofta inimii...»" Dintr-odată, un vechi, foarte vechi amănunt îi reveni în minte. Într-o zi remarcase, pe porțiunea cărnoasă a mâinii lui de bărbat, trei cicatrici micuțe, așezate în semicerc, urma neîndoielnică a trei dinți. „Ce ai acolo?" – „O, nu-i nimic", și își feri mâna. Într-o clipă, ea pricepuse tot ceea ce se povestea, tot ceea ce întrezărea ea din libertatea și din violența vieții lui. Dar brusc își spuse: „Ieri, m-aș fi bucurat de sinceritatea lui. Era un semn al solidității noastre care ne făcea să putem vorbi de aceste lucruri de la egal la egal..."

– Să ne întoarcem înăuntru, spuse ea, cu un obscur instinct că femeile de pe scenă îi vor da putere, așa cum o făcuseră adineaori, că o vor reașeza prin contrast în cântul lor liturgic vocal. Între timp Alban se căia de exclamația lui de nerăbdare. „Câte baliverne în jurul morții!" căci tocmai își închipuise moartea lui Prinet, iar din fața acestui lucru fugea fără nici o putere.

Muzica îi înghiți, dar o muzică nouă, sacadată, datorată de data asta numai orchestrei, ca o nebunie monstruoasă. Îi ghiciră pe ruși, pe un elev al rușilor mai degrabă, căci nu

recunoşteau acea muzică, iar Dominique, care credea că-şi regăseşte echilibrul revenind în hambar, se apleca peste acest abis care o aspira, brusc neliniştită, ca şi cum acolo, dedesubt, se zbătea o fiinţă care-i ştia tainele şi avea să-i rostească numele.

Corurile melodioase şi simple creaseră o comuniune; orchestra înălţa o barieră, vorbea o limbă ermetică din care majoritatea nu pricepea decât un patos scandalos şi dement, iar câţiva, un anunţ misterios ce le era susurat la ureche. Erau izbucniri bruşte, apoi toate notele o luau la goană, şiroiau de-a valma, ca un lichid care se răspândea; iar femeile, coborâte în sală, gâfâiau puternic şi îşi înălţau bustul, dintr-odată mai frumoase şi neliniştite; iar fetiţele de cincisprezece ani îşi întorceau privirile, de parcă li s-ar fi spus ceva urât. Valul muzical îl cuprindea pe Alban ca un adânc marin, care se mişca, curgea jur-împrejurul lui, iar pe această pantă lină, vizibile şi invizibile din toate punctele, senzaţii delicioase veneau să-l învăluie. Tremurul mâinilor pe coarde (oare nu le *asculta*, acele mâini?), muşchii mişcându-se de-a lungul braţului gol care mângâie un violoncel, şi mişcarea trudnică a capului cu un zâmbet forţat asemănător aceluia al unui tânăr vâslaş ostenit: mai puţin distincte erau însă pentru el acele detalii decât cele care urcau la suprafaţă din străfundul vieţii lui întredeschise ca o carte. Jurăminte eterne, ţări îndepărtate, legături amoroase care se făcuseră şi desfăcuseră cu uşurinţa cu care se alcătuiesc şi se desfac grupurile în balet, clipe în care Dumnezeu parcă tăbărâse asupra lui copleşindu-l, ca un câine care îţi sare înainte bucuros că te vede, şi neaşteptata bucurie a plăcerii iubitelor atunci când puteai crede că ele doar cedau, o impetuozitate a vieţii, o amintire simultană a tuturor bucuriilor oferite şi primite îl umplea, îl obtura, îi dădea o tresărire nervoasă în jurul

buzelor în efortul de a rămâne bărbat. „O, Doamne, lasă-le viaţa acestor copii care mai au atâtea de cunoscut. În ceea ce mă priveşte, eu am avut totul. Neîndoielnic, ar fi mai plăcut să trăiesc; dar într-adevăr, nu pot crede că e nedrept să fiu ales pentru a mă întoarce în întuneric."

O privi pe Dominique. Un soldat se strecurase printre ei şi, după cum el se apleca sau ridica, tot astfel se ivea sau dispărea frumosul şi fermecătorul ei chip feciorelnic, ca o stea pe care o acoperă sau o dezvăluie norii. O privi îndelung, gândindu-se cum va fi ea mai târziu, cu un sentiment sigur şi calm. Credea în inima ei, în ceea ce exista în ea serios şi solid, în ceea ce exista bun şi fin, sensibil la grandoare, întors spre viitor. Soldatul se mişcă puţin. Alban se pomeni prea aproape de ea pentru a o putea privi mai multă vreme.

Brusc muzica deveni mai barbară, elevul îşi depăşea maeştrii, iar Alban ghicea acum că elevul nu era altul decât dirijorul fanfarei regimentului, chiar acela care dirija orchestra, compozitor din tânăra şcoală şi binecunoscut amatorilor. Se produse un moment de confuzie în care toţi orchestranţii fură cuprinşi de agitaţie de parcă boxau, făceau o cursă şi încercau să se depăşească fără să se mişte din loc, iar când femeile, pentru a ciupi corzile viorilor, îşi întoarseră mâinile cu arcuşurile brusc înălţate, acestea evocară silueta unor lumânări, iar toţi orchestranţii avură aerul unor preoţi şi slujitori ai unui cult nou. Bariera ridicată de muzică deveni înaltă precum o baricadă. În mijlocul oamenilor, ofiţerilor, Revolta îşi înălţă bustul şi strigă. Încălcarea legilor, dezmăţul instinctelor, eliberarea gândirii şi a vieţii, speranţa unei epoci mai bune fură toate fluturate şi clamate în faţa acelora care mâine aveau să moară pentru ordinea stabilită. Clipă tragică, clipa acelui apel ascuns, despre care nimeni nu putea şti cine îl auzea şi cine nu-l auzea.

Dominique se apleca în faţă, făcând ochii mari, expresia unor ochi cuprinşi de dragoste. Şi pentru că nu găsea nimic în ea care să protesteze împotriva acelei muzici, avea senzaţia că tot soiul de bariere interioare erau distruse şi călcate în picioare, senzaţia că bunul ei cel mai preţios era lăsat la discreţia unei hoarde de asediatori sălbatici. Aşa cum satirul adormit fusese surprins de trupele lui Sylla, condus la general şi interogat cu ajutorul tălmacilor, vocea lui nefiind însă decât un strigăt abominabil, nechezat de cal şi behăit de ţap, încât Sylla, cuprins de oroare, dăduse poruncă să fie luat din preajma sa: tot astfel, în faţa colonelului şi a oamenilor, cântul muzical frigian se dezlănţuise şi, în cuvinte de neînţeles, se răsucea spumegând sub ochii lor. Însă colonelul nu era oripilat ca Sylla. Aşezat în rândul întâi, el, nobil bătrân de viţă-veche, simbol al tuturor lucrurilor străvechi, cu ochii săi albaştri, mai limpezi decât albastrul uniformei de culoarea orizontului, asculta, amuzat şi placid. Alban ar fi vrut să se ducă la el, să-l scuture de braţ, să-i strige: „Nu vezi că eşti trădat, că eşti pălmuit, că muzica asta te subminează, distruge tot ce constituie autoritatea şi forţa ta? Ah! Nefericit orb, care mai pari şi complice!“ Îl vedea inconştient ca un om care râde în vreme ce ucigaşi ascunşi îl pândesc, inconştient precum o mamă în mijlocul copilaşilor ei cei cuminţi care, cufundaţi în cărţile lor, sunt departe de ea şi o înşală! Brusc, în mijlocul unei fraze, muzica se opri pe neaşteptate, retezată, suspendată în văzduh. Crezură că după o pauză avea să reînceapă, aşteptară. Dirijorul se întoarse, zâmbi văzând neînţelegerea la care se aştepta, se înclină. Toţi aplaudară.

– Aplauzi? spuse Alban, cu un soi de stupoare, ca şi cum ar fi aprobat public ceva impur. Şi, cu adevărat, ceea ce ea azvârlise spre el era un suflu impur. Gestul ei fusese dintre cele care provoacă dorinţa, pentru că par să dea dovadă de o

slăbiciune care ar face posibile toate îngăduințele: pentru femeia care joacă cărți, iar tu îți dai seama că trișează, pentru femeia care are un acces de tuse...

Dar colonelul se ridicase. Spunea că aveau să încheie cu imnul regimentului. Ceru să fie cântat în picioare. Vocea lui era cea a unui adevărat bărbat. Fiecare îi simți efectul binefăcător.

Se ridicară cu toții în picioare. Fanfara se ridică și ea, asemănătoare la rândul ei cu o mulțime care se ridică în picioare. Toate sufletele se înălțară. Dumnezeu se înălță de asemenea. Mulțimea celestă se înălță. Un sentiment de fraternitate făcu să freamăte mulțimea. Într-o clipă, se cântă:

„Veteranii din regiment

Veteranii-s tot aici!"

Alban îl auzi pe Prinet cântând: „*Tinerii* din regiment"! Substituție puerilă, înduioșătoare, în care se regăsea tot sufletul batalionului, și acest cuvânt a fost de ajuns ca să-i sfâșie inima, din care curse un șuvoi de tandrețe și îi învălui pe oameni. Erau de-acum departe vocile prostuțe ale femeilor, care avuseseră atâta putere adineaori, răutăcioasă invitație la dulcegărie și la slăbiciune. În hambar se înălțase o biserică nevăzută. Cântau cu toții, și Alban, și cei care mai înainte râdeau când se vorbea despre înfrângere, și Prinet, ca un suflu nemișcat, și colonelul cel cu ochi albaștri și blânzi, a cărui voce nu se auzea, și chiar și ea, camarada. Alban îi vedea trăsăturile înăsprite, nările care i se umflau, gâtul solid, umerii care i se înălțau atunci când începea să cânte, cenușa ce se deslușea în orbitele ei ca în cele ale morților; percepea tinerețea pe care o dădeau la iveală dinții ei și cerul gurii ei, amplul volum de aer care se forma în ea și care țâșnea scuturând-o. Prin masa vocilor, simțea voluptatea de a desluși limpede și de a urmări printre toate celelalte vocea lui Dominique; și faptul că putea

desluşi acea voce era ca semnul unei intimităţi. Şi, într-un sentiment cast, ar fi vrut să cuprindă cântecul încă de la ieşirea lui, din gură, mai înainte ca el să se fi răcit, mai înainte ca el să-şi fi pierdut mirosul, şi să-l lipească de el ca un trup. Dar de ce n-auzea el mai curând cuvintele pe care le rostea fata, în loc să asculte bietele cuvinte ale imnului!

Toată inocenţele ei ardeau în cântec; ardeau, se topeau arzând, şi, la fel ca zăpada, dădeau la iveală pământul murdar şi noroiul de dedesubt. „Simt, ştiu că aşa e bine. Să rămân demnă că am cântat cu ei imnul lor bărbătesc! Să rămân cu adevărat ca un frate pentru băieţii ăştia de treabă care se duc la moarte! Să găsesc în mine ce e necesar pentru a putea rezista ispitei! Dar ce e? Ce se întâmplă? Ah! Trebuie să plec... imediat..."

Vocile se desprinseră de pe buze, îşi luară zborul, pieriră. Zarva crescu. Începeau să vorbească toţi, săreau peste bănci, săreau de la balcoane, se împingeau spre uşă. Ea spuse: „Pardon..." celor mai apropiaţi, care se dădură la o parte, îl auzi pe Alban în spatele ei: „Unde mergi?", răspunse: „Colonelul oferă o cupă de şampanie doamnelor" (azi nu-şi mai aminteşte să fi răspuns astfel), se duse drept spre estradă, spunând tot timpu: „Pardon... pardon...", ajunse din urmă grupul doamnelor şi al ofiţerilor. Atunci doar, pe furiş, întoarse capul.

Nu-l mai văzu. Simţi o slăbiciune, o moleşeală deasupra genunchilor, de parcă acea parte a trupului ei era moartă sau pe punctul de a muri. Se pomeni azvârlită pe culmea suferinţei ei aşa cum oul este aruncat în vârful jetului de apă la tirul de bâlci. Una din fete o strigă. Vorbi atunci despre serată, în cuvinte excesive, iar această minciună a vorbelor faţă de gând îi făcu un imens bine.

„Să nu vină după mine! Să nu vină după mine! Să fiu cruțată de luptă! Nimic de la el să nu vină să acopere cântul faptelor mele bune! Mă pot ascunde... Poate că va suna apelul, va fi nevoit să se întoarcă. Va crede că aveam de gând să revin, că ghinionul..." Îl zări atunci în mulțime, stând cu Prinet, cu mâna pusă camaradereşte pe centironul aspirantului. Fără a mai spune vreo vorbă fetei cu care era, străbătu sala în direcția lui uitându-se țintă la el, aşa cum un dansator pe sârmă ațintește cu privirea, ca să nu cadă, stâlpul de la capătul sârmei.

El spuse:

– Ce mult ai stat! Hai să ieşim.

– Unde?

–Ascultă! Ah, parcă niciodată Dumnezeu nu a coborât mai aproape de mine şi nici nu mi-a oferit lucruri mai mărețe!

Bombardamentul nu mai era continuu. Erau clipe de tăcere, urmate de icniri ale pământului crispat, asemănătoare acelor adânci suspine ale copiilor de după lacrimi; apoi clipe de frenezie care se datorau gurilor noastre de foc, în spatele lor, ca şi cum, întorcându-se, aveau să vadă o prezență, moartea izbind cu furie într-o uşă închisă, mişcând-o din țâțâni, gata s-o doboare şi să se strecoare prin ea. Îi văzu chipul nesigur:

– Ai avut o privire de fetiță pe care o s-o înghită căpcăunul.

– Crezi cumva că mi-e frică! zise ea cu voce sugrumată, sufocându-se pentru că nu-i putea spune că de el îi era frică.

Luna, încercuită de un galben ca şofranul în miezul haloului, acoperea câmpurile cu o zăpadă rozalie, făcea să strălucească frunzele arborilor de parcă ar fi fost din metal. În depărtare se vedeau trasoare înălțându-se. Trasoare verzi: „Începeți tirul", Trasoare roşii: „Lungiți tirul", urcau, ajungeau la zenit într-o mişcare de bucurie, de spasm acut, apoi cădeau

brusc, de parcă le-ar fi atins un obuz rătăcit. Tragice apeluri! Biete strigăte! Lacrimi lungi pogorând din cer!

Cine ar fi cutezat să-şi pună o dorinţă văzând acele stele căzătoare? Ele sugerau norodul oamenilor tupilaţi, neliniştea, venirea morţii, vigilentul calcul pentru a ucide, întreaga suferinţă şi bestialitate invizibile sub acel orizont negru, inocent precum cea mai inocentă privelişte de ţară, din care se înalţă icnirea hidoasă în noaptea divină.

Frica! Frica! Tremura ţinându-se după el, da, spusese adevărul, tremura ca o fetiţă pe care o fură căpcăunul. El îşi dădu seama şi-i spuse:

– Ţi-e frig? Vrei să ne întoarcem? Cum rămâne cu faimoasa cupă de şampanie?

– Nu... nu...

Ca şi adineaori, când se întorsese la el după ce-l părăsise, tot astfel, pentru a doua oară, având putinţa să-l evite, se ataşa totuşi de el. Căci, în faptul că se aflau acolo, în miezul acelei nopţi, cumplit de singuri şi aproape gata să se compromită, ea desluşea punţi tăiate, un exces care, în mod confuz, o elibera. Iar conştiinţa capitulărilor ei era parţial redusă la tăcere de aceea, mai vagă, a unei necesităţi.

Acum Alban îi descria sectorul. Ea simţea că lui i-ar fi plăcut să continue pe tema asta. Toate acele istorii despre război, despre soldaţi, erau specialitatea lui, locul vieţii lui devenite mai bune. Dar iarăşi avea senzaţia că ceva în ea era sfărâmat şi deschis, lăsând să scape de data asta tot ce nu exprima decât inteligenţa şi sufletul prietenului ei, iar ea se lovea îngrozitor de acel vid, ca de un zid. Da, într-adevăr, ea nu se arăta interesată de ce spunea el, de ce gândea el, de ce anume devenise el. Ceea ce i se impunea ei, în acel ceas, implacabil, era amintirea celuilalt băiat pe lângă care, cu câteva zile în

urmă, mergea la fel ca pe lângă acesta. Retrăia clipa în care, mergând astfel alături de el, ea îi petrecuse braţul pe după talie, îşi strecurase mâna pe sub haina lui, pe şoldul lui, şi, lăsând-o sprijinită acolo, simţise jocul articulaţiei la fiecare pas... Şi se întreba dacă acesta, care păşea acum uşor alături de ea, cu supleţea paşilor lui mari de erou, făcea şi el să se simtă la fiecare pas articulaţia aceea amuzantă care se mişca.

Şi totuşi, în tot acest timp, iubindu-l încă şi mai mult, avea impresia că-l trădează, ca şi cum l-ar fi iubit mai puţin. Simţindu-l atât de aproape de ea, el crezând-o pe ea neschimbată, când de fapt ea nu mai era aceeaşi, avea impresia că-l înşală, că face un lucru nedemn, şi o cuprindea mila pentru el. Mila aceea, gândul că face ceva rău îi nutreau intens dragostea.

Într-una din acele clipe, zări, la o distanţă ca la o aruncătură de disc, doi soldaţi care mergeau, în faţa lor pe drum. Unul îl ţinea pe celălalt pe după talie, în acelaşi fel cum îşi imagina ea, apoi mâna acestuia urcă ţinându-l pe celălalt acum de braţ, în timp ce întorcea capul dintr-o parte în alta cu un aer îngrijorat. Dominique fu intrigată, un pic stingherită. Dar Alban spuse:

– Iată un tip care nu se dă în vânt decât după ruşi. Dacă n-ar avea un bun camarad care să vegheze asupra lui, l-ai vedea mergând în patru labe...

– E cumva beat? întrebă ea cu candoare.

– Păi, nu-l vezi!

Atunci ea se gândi la gestul acela care aducea a îmbrăţişare, pentru ea părea o mângâiere, pentru celălalt un sprijin fratern; se gândi că privirea ei era neliniştită de teamă să nu fie surprinşi, pe când privirea acelui băiat – de teamă ca nu cumva camaradul lui să-şi atragă vreo pedeapsă. Se simţi plină de dezgust faţă de ea însăşi, dar dezgustul era neputincios.

Trecură de un izvor care curgea în liniştea nocturnă de parcă ar fi fost o cişmea uitată deschisă la căderea serii. Mai departe, apa era nemişcată, iar luna se reflecta în ea, mic obiect rotund care alungeşte, în apă, o nesfârşită coloană de foc; tot astfel, un mic cuvânt de numai o silabă poate aşeza într-un suflet ceva ce pare nesfârşit. La orizont, în faţa lor, compact pe fundul văii W... ca pe fundul unui creuzet, fumul exploziilor din partea noastră se aduna, fum de culoarea trandafirilor şi a violetelor, ca nori căzând din cer. Şi glasurile muzicale prelungi ale obuzelor îi chemau precum glasurile Walkyriilor.

Ea îşi încreţea fruntea, strângea din pleoape pentru a-şi reţine şi pune în rânduială gândurile. „Suntem singuri. Peste un sfert de ceas vom fi despărţiţi, pentru un timp greu de prevăzut. Mâine poate că va fi mort. Asta pe de-o parte... (Avea nevoie de un efort teribil pentru a pune cap la cap aceste constatări.) Iar pe de altă parte doresc aşa de mult, aşa de mult să-l ating, să... Dacă rezist, orgoliul meu, forţa mea şi puterea pe care o am asupra lui rămân neştirbite. Dacă cedez, pierd toate astea pentru o clipă de plăcere, dar această plăcere o doresc atât de mult, încât asta pune totul în cumpănă, scuză totul, şi cine ştie dacă nu cumva şi el, pe viitor... Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? De ce parte se află ceea ce îmi face bine?“ Din clipa când simţise acea moliciune, deasupra genunchilor, şi străbătuse, uitându-se fix la el, hambarul, nimic din hotărârile ei nu-i mai aparţinea. Trebuia să reconsidere totul.

Se simţea blocată din toate părţile, incapabilă să ia o hotărâre, incapabilă să vorbească, simţind în trup o neputinţă de a face alte gesturi decât de a pune un picior în faţa celuilalt pentru a merge, având în ochi o neputinţă de a privi altceva decât suprafaţa acelei ape, acoperită de mişcări mici, de parcă ar fi plouat, când de fapt nu ploua. În spatele lor, nişte

miorlăieli de trompetă, întretăiate, perturbau aerul, precum cele ce se pot auzi duminica la periferie, după prânz, de la băieţii care se duc să piardă vremea la acţiuni de binefacere. Apoi o voce se înălţă; un bărbat care se întorcea în cantonament fredona refrenul unei arii populare pe care tocmai o auziseră la spectacol:

„Dacă asta nu-ţi place,

Spune-ne ce pre-fe-eri..."

Şi ea tresări la genul ăsta de bucurie în noaptea ce închidea în sine moartea; iar tresărirea o aduse lângă el. Ah! Toate momentele de fericire evocate, pentru acea biată voce a unui om comun! Succesiv primi în nări mirosul ierbii, mirosul apei, mirosul pământului, mirosul nopţii, mirosul fânului, fiecare impunându-se la rândul său, şi s-ar fi putut crede că mirosul pământului era cel al apei, că mirosul ierbii era cel al nopţii. Un gest la fel de instinctiv precum cel de a pune mâna pe pasărea care fuge dintr-o colivie o îndemna să-l atingă pe acela care se afla alături de ea, să atingă fie şi stofa hainei lui, chiar dacă nu i-ar simţi trupul de dedesubt; iar urletul sirenelor, orizontul fabulos, cu nuanţele lui de violet şi de sânge, aşezau acea clipă dincolo de viaţă.

„Momentul îngăduie orice, îşi spunea ea. La ce bun această neorânduială în lume dacă n-avem dreptul să fim şi noi excepţionali? Cum adică, epoca unei extraordinare dezordini ar putea trece fără ca măcar o singură dată această dezordine să ne fi servit la ceva? Regulile nu mai există, binele nu mai este bine, răul nu mai este rău, tradiţiile, iluziile, toate vechile temelii sunt date peste cap, iar eu mă aflu aici, singură, liberă, departe de ai mei şi de legile noastre, iar de mâine voi reîncepe la fel ca şi până acum? Mâine? Nu, peste cinci minute!..." Se văzu în autocar, în mijlocul femeilor care trăncăneau, atunci

când acest minut va face deja parte din trecut, același trecut ca și pentru minutele de acum zece ani; iar mâine dimineață, în camera străină, se va apleca peste jurnalul ei și va descrie lucrul de care nu avusese parte, înălțându-și uneori bustul sufocat ca să respire; și va trebui să aibă curajul să încerce să-și amintească și cele mai mărunte detalii, când ar fi atât de plăcut să poată uita... Ah, regretul ăsta, mâine! remușcarea!

Îl auzi spunând „Nu-i așa?“ cu glas puternic, ca atunci când încerci să repeți o frază. Nu auzise că el vorbea. Clipa trecu, destul de confuză. Se pomeni la câțiva pași înaintea lui, care se oprise.

– Să ne întoarcem, spuse el, aud că se pune în mișcare motorul uneia din mașinile voastre.

Se uită la el; în timp ce mergeau alături, nu-l putuse privi. În umbră, gâtul lui îi apăru straniu de luminos, ca și cum concentra tot ce lăsa dâre luminoase în întuneric, inaccesibil și apropiat la fel ca mirajele. Și în acea secundă în care, revăzându-l, se simțea de parcă i s-ar fi făcut o injecție cu alcool, gestul de a se întoarce spre ceea ce se afla în urmă, de a pierde din ochi orizontul de flacără și acel paradis imposibil, intensifica în sufletul ei conștiința plecării până la punctul la care realitatea se transformă în muzică. Crezu că există ceva deznădăjduit ce se putea adopta, folosi, crezu că există o posibilitate care nu se va mai regăsi niciodată pe pământ. Războiul considerat ca o epocă în care totul este permis și scuzat – la fel ca în timpul carnavalului din străvechea Veneție – această idee o copleși și o stăpâni așa cum se întâmplă cu ideile care se nasc nu din inteligența noastră, ci din stratul cel mai profund al pământului nostru carnal. Știu că nu va rezista, că nu mai voia să reziste. Ar fi rezistat el oare, el care spusese: „Eu n-am rezistat niciodată decât prin exercițiu“? Astfel că în fața iminenței

actului pe care-l punea la cale, şi la gândul că el va trebui realizat înainte să fi ajuns la acele maşini a căror masă o întrezărea în umbră, înaintă clătinându-se şi temându-se cu adevărat să nu leşine.

„În clipa în care vom trece de sârma ghimpată, mă voi ridica, îl voi trage spre mine, îl voi săruta. Totul se va sfârşi sau totul va începe." Nu-şi mai închipuia nici o plăcere în acel sărut, nu mai multă plăcere decât dacă ar fi îmbrăţişat trunchiul unuia din copaci; vedea plăcerea asta ca pe o datorie dificilă, o necesitate pentru a-şi potoli tremurul, un fel de formalitate care ar introduce-o pe ea într-o lume nouă. Întreaga ei viaţă afectivă fiind anesteziată şi inertă, n-o preocupa decât propria ei deliberare privind modul în care va fi dat acel sărut. Va lua ea mai întâi braţul lui Alban? Ce va face el? În ce loc de pe chipul lui va nimeri gura ei? Înaintea lor, sârma ghimpată era tot mai aproape, lungă fâşie strălucitoare prin câmpia întunecată, asemănătoare reflexului Căii Lctee pe pământ.

Tânărul spunea:

– De-ai şti cât de fericit sunt în ceasul ăsta! Şi pentru ce? Pentru că exişti, şi pentru că exişti aşa cum eşti. Uneori te pot uita, de ce să n-o spun? Pot uneori să stau mai multe zile fără să am nici un gând pentru dumneata, dar sub această uitare se află siguranţa că dumneata continui să exişti; şi dacă îmi închipui viaţa mea lipsită de această siguranţă, dintr-odată – ştii asta? – totul se prăbuşeşte. Într-adevăr, dacă nu te-aş fi cunoscut, s-ar înălţa în clipa asta din mine un regret atroce, o revoltă atroce care m-ar face să protestez şi să blestem în agonie, mâine poate... Soubrier, Soubrier, ce disperare a fi dacă ceea ce există prin dumneata n-ar mai fi!

„De ce a spus asta? De ce a spus asta? De ce nu mai pot crede că toate problemele astea de război contează pentru el

mai mult decât contez eu? Nu, nu mai e cu putinţă acum să distrug... Ah, de ce m-a vrut astfel? Dar de ce eram eu astfel? De ce el şi cu mine nu suntem la fel ca ceilalţi?“ Gândurile lui Dominique goneau, goneau cu zgomot de tren. Ar fi vrut să vorbească, să spună ceva, să-şi repare tăcerea de mai înainte, şi nu putea, de parcă i-ar fi fost tăiată limba, şi crezu că nu răspunsese nimic, fără să-şi dea seama că şoptise o mică frază puerilă, absurdă de altfel, aproape de neînţeles: „Sunt aşa cum crezi dumneata...“ Nu mai văzu sârma ghimpată din faţa ei. Trecuseră.

Trecuseră! Îşi aminti. Făcu ochii mari. Se simţi mai bine, ca atunci când ai vomat. Era ca şi cum acel sărut devenea materialmente imposibil; ca şi cum într-adevăr, odată depăşită sârma ghimpată, nu mai era nevoită să dorească, nu mai trebuia decât să accepte. Ei, bine! Accepta. Va trăi nutrindu-se doar din orgoliu. Va părăsi spitalul şi toate lucrurile lui tulburi. Îşi va regăsi viaţa ei de odinioară, va restabili şi va menţine stilul acelei vieţi care constituia partea ei de neînlocuit. Din nou vor face „să progreseze ceva în lume“, aşa cum îi spusese într-o zi prietenul ei. Va fi eroică; îi lipsise lucrul ăsta până acum. I se făcuse o favoare, aceea de a putea fi eroică.

Însă din stânga ei, glasul se îndrepta spre ea, iar forţa şi blândeţea se amestecau în fiecare frază, şi nu existau fraze dure şi fraze blânde: „De aceea am putut fi orb, da, orb în mijlocul abisurilor pline de muzică, dar fără a face vreun pas greşit atât timp cât mi-am pus mâna pe umărul dumitale ca pe o rampă, şi am putut păşi în mijlocul flăcărilor cu gândul existenţei dumitale în jurul meu ca o platoşă de nepătruns...“ Nu mai auzi nimic, apoi auzi iarăşi: „Când mi-era de ajuns să-ţi zăresc în depărtare silueta pentru a simţi ca pe o adiere dorinţa să fii fericită, şi când această fericire pe care ţi-o doresc îmi sfâşie

sufletul..." Nu mai auzi nimic, apoi iarăşi auzi: „Te-am ţintuit de toate lucrurile puternice la care ţin. Forţa mea e mereu alături de dumneata! Mereu alături de dumneata!" Îşi aminti de o frază pe care el i-o spusese: „Trebuie să-ţi închipui întotdeauna că ceea ce-ţi spun este rostit în mijlocul unei muzici sublime, Beethoven sau Wagner, sau muzica să fie sublimă pentru dumneata, căci lucrul ăsta se naşte în mine dintr-o asemenea muzică şi nu poate fi înţeles decât în această muzică". Ea-l întrebase: „Ca fulgerele prin zgomotul unei furtuni?" El răspunsese: „Mai curând ca nişte păsări luate pe sus. Am dat drumul strigătelor mele ca unor păsări mari care se vor întoarce să se rotească în toate amurgurile dumitale". Atunci corul imens al soldaţilor crescu, o ridică, o luă cu el pe înălţimi neomeneşti, printre vânturile fermecate. Văzu cerul mare şi negru crăpând precum o ceaşcă, un izvor de foc curgând prin crăpătură, un alt cer întredeschizându-se, unde se aflau cei puri şi cele pure. „Nu te teme! Nu te teme! Nu voi fi cea al cărei corp mereu oferă sau cere. Voi rămâne dură pentru a te putea susţine, şi fără a putea fi niciodată atinsă de ceva, şi închisă, şi duşmănoasă, şi sterilă, şi lipsită de mişcare, şi fără grai, şi fără alt zâmbet în afară de zâmbetul gheţarilor strălucitori al căror frig te arde, ca mine, – aşa cum ţi-o făgăduiesc în seara asta, în întunericul ăsta, doar cu dumneata singur lângă mine singură..."

Ajunseseră în spatele hambarului, unde se auzea încă zgomot de voci. De partea cealaltă, motorul maşinilor duduia. Se opriră.

„Dominique Soubrier, îi zise el luându-i mâna, îţi spun la revedere." Şi apoi, cu o emoţie intensă, dar zâmbind, cu pleoapele pe jumătate închise: „Să fii mereu cuminte". Fără a înceta să zâmbească, îi spuse iarăşi ca unui copil; „Ţin mult la dumneata..."

Stătu înaintea lui, faţă în faţă cu el. Îl privi, îi văzu zâmbetul, îi văzu sufletul până în străfunduri, sufletul lui mare care cobora spre ea ca un fluviu. Preţ de trei secunde îl privi astfel. Apoi totul se topi, se pierdu înlăuntrul ei. Îşi plecă obrazul peste acea mână care i-o ţinea pe a ei. Şi îşi apăsă acolo gura, fără să şi-o mişte, cu buzele nemişcate, buze nemişcate care nu sărutau.

IX

ARGO

Parcă era nava *Argo:* era încăpătoare maşina în care, în umbră, nu se vedeau strălucind decât reflexele albastre ale puştilor, cutiile de metal ale măştilor, capetele purtând căşti care, stând faţă în faţă, răsăreau la ferestre, aşa cum într-un desen de pe o cupă grecească apar capetele eroilor la ferestruicile navei; era ceva frumos ce ţinea de război şi care, în liniştea nopţii pe sfârşite, mergea spre bătălia dură. Luna, care urmase câtva timp camioanele, definitiv lăsată acum în urmă, rămăsese agăţată deasupra unui acoperiş parcă spre a muri acolo. Puţin câte puţin, jur-împrejur, masele copacilor căpătau formă, se desluşeau căpiţele şi cătunele joase singuratice; brusc întreg răsăritul izbucni ca într-o muzică. Era plin de incandescenţă şi de lavă care, cu fiece clipă, îşi înteţeau culorile, cele strălucitoare devenind şi mai strălucitoare, cele întunecate şi mai întunecate, iar asta făcea să retrăiască acropola Titanilor, certurile zeilor deasupra *Iliadei*, fabuloase traversări ale Mării Roşii, având în fundal, îndărătul norilor barbari, cetăţi de portocali ce coborau la vale. Apoi totul se potoli. Atunci soarele se ivi, alb şi curat ca o ostie sau ca o perlă, şi se rostogoli pe drum ca un avion care rulează înainte de a se desprinde de sol; în sfârşit se desprinse şi începu să urce. Se iviră primii ţărani. Opriţi pe marginea drumului, îi priveau pe vitejii care o

porneau spre bătălia cea grea şi, ridicându-şi mâinile, îi salutau.

Tristeţea zorilor. Ce se va întâmpla în această zi? Era atât de frumoasă! Ce va lumina oare acest soare pe care-l priviseră născându-se şi pe care, la aceeaşi oră, oamenii îl vedeau pe promenada Ranelagh sau pe bulevardul Courcelles, foarte jos printre case, ca un lampadar electric nestins încă? Fiecare observa în tăcere schimbarea înfăţişării regiunilor pe care le străbăteau. În centrul unei imensităţi pustii, plină de ţipetele ciorilor, în faţa orizontului viclean, zăriră trei, patru baloane de observaţie care *te vedeau* şi despre care nu puteai şti dacă erau franceze sau germane, zăriră de fiecare parte a drumului pâlniile recent scobite, şi mulţi ochi cătară pieziş după un şanţ apropiat. Iar apoi, parcă pentru a răni şi mai mult, schimbară direcţia, se întoarseră îndărăt; câţiva din contingentul 18 de recruţi se întrebară (din moment ce, la urma urmelor, nu li se spuseseră decât lucruri vagi) dacă nu se coborau pur şi simplu la odihnă. Se vedeau totuşi în depărtare pe câmpie dâre lungi de aburi, pe care le asemuiră la început cu cele care plutesc dimineaţa peste râuri; însă vântul se pornise şi putură desluşi că era vorba de praful altor convoaie, altor nenumărate convoaie care rulau toate în acelaşi sens ca şi propriul lor convoi, căci vântul, spulberând praful îndărătul lor, le detaşa ca pe nişte umbre chinezeşti; şi speranţele se stinseră. Lăsară în urmă alte sate asemănătoare, alte câmpuri asemănătoare; se încrucişară cu nişte turme. Pe spinarea oilor stăteau cocoţaţi nişte grauri, iar oile păreau aproape negre pe pământul alb de promoroacă; văzură plugari, iar fierul plugului sclipea la răstimpuri, pe întinderea aceea, cu un luciu de nesuportat, ca şi cum omul, săpând materia misterioasă, făcuse să ţâşnească din ea stele.

Şi din colţul şaretelor de pe drumuri, de pe şlepurile care alunecau pe apă, din pragul uşilor, dindărătul grilajelor pe care chiciura punea dantele argintii, oamenii ridicau mâna şi îi salutau.

Era o binecuvântare care renăştea la nesfârşit, care mergea de la unul la altul ca flacăra. Femeile şi copiii îi binecuvântau pe vitejii care porneau la bătălie. Două bătrâne dădură fuga în grădină, când camioanele stătură, şi tăiară toţi trandafirii; ba una, şi mai bătrână, înălţă mâna fără s-o agite şi, tot timpul cât trecu şirul, îşi ţinu mâna nemişcată în aer, iar uneori mâna ei slăbea de oboseală, dar iute o ridica mai mult pentru ca băieţii ăştia care trec acum să nu creadă că erau iubiţi mai puţin decât cei de dinainte; o tânără mamă îşi ridică în braţe copilul; un bătrân schiţă salutul militar; un băieţel culese o panseluţă din faţa porţii, în timp ce convoiul era oprit, dar la început nu îndrăzni s-o ofere; mama lui îl împinse de la spate, dar când maşinile plecară din nou, alergă după ele şi azvârli, roşind, floricica într-una din maşini, iar cel care o luă fu Alban, mişcat până în străfundul inimii. Iar oamenii gândeau: „Am văzut-o şi pe-asta. Eram doar nişte bieţi ţărani şi funcţionari, n-am crezut niciodată că am putea avea o asemenea importanţă. Dacă ne vom întoarce, ne vom aminti mereu de ceasul ăsta în care lumea ne iubea aşa de mult. Dacă vom muri, ei bine! Ştim că n-o să murim părăsiţi. Vă mulţumim, la toţi şi la toate, pentru ceea ce ne dăruiţi acum. Primiţi mulţumirile soldatului care se va duce să se bată plin de curaj". Şi porneau mai departe, întrezărind şi lăsând în urmă fericiri în pragul uşilor, şi făgăduieli şi răspunsuri, şi mereu, ca o necontenită înflorire, capetele se descopereau, iar mâinile salutau; cele care întorseseră brazda, sau care torseseră lâna, sau ţinuseră

mătăniile, sau cunoscuseră plăcerea, toate capetele se descopereau şi toate mâinile salutau, aşa cum sunt salutaţi morţii.

X

NOCTIUM PHANTASMATA

– Dragul meu Prinet, cât eşti de murdar!

Alban îl vedea pe băiat în faţa lui, aşezat pe pragul adăpostului, îi vedea nuanţa cenuşie a obrazului scofâlcit de oboseală, urechile mânjite de pământ, părul care-i cobora peste gât, ţeapăn, fără culoare ca lâna unui mic animal de la ţară. „Nu ne mai apărăm. Au căzut miile de podoabe sociale. Iată bietele noastre trupuri nude şi tristele noastre legi inferioare. Şi totuşi, departe de inferioritatea trupească şi de toate misterele deloc frumoase, sufletele noastre sunt intacte şi în siguranţă şi nu s-au gândit niciodată să se trădeze pe ele însele." Şi, în acea negare a aparenţelor, prietenia lor căpăta şi mai multă nobleţe.

Tristă zi de 19 iulie! Debarcaţi din camioane lângă Oise, de două săptămâni umblaseră din sat în sat, cantonând în fiecare dintre ele timp de câteva zile, pentru a adopta în sfârşit poziţiile secundare, noaptea trecută, în inima acelei pădurici pe care o moleşea o ploaie parfumată.

După cină, Prinet venise să stea cu Alban şi acum era aşezat la intrarea în strâmtul adăpost, sub ploaie, ca şi cum nici n-o simţea. Cu casca şiroind de apă, cu mâinile uscate, cu bizara pânză cauciucată pe care o ţinea prinsă pe el cu capete de sfoară, cu jambierele pe care se distingea stratul umed de noroi proaspăt pe deasupra stratului uscat, ai fi spus că ieşea direct din epoca vâscului şi a suliţei. Un câine vagabond pe care-l

adoptase stătea în fața lui, cu botul așezat pe genunchii lui, uitându-i-se în ochi cu o privire înecată de tristețe. Înăuntru, ghemuit pe un pat de ferigi, Alban, cu încălțămintea sfâșiată, își înfășura cum putea în jurul piciorului două batiste, în locul șosetei pline de pământ.

Tristă zi! Trist sfârșit de zi! Marele atac german, așteptat zi de zi, timp de o lună, se declanșase în ziua de 16. Se spunea că fusese mai puțin fulgerător decât celelalte. Oricum pentru Prinet și Alban, dușmanul putuse trece peste Marna și lucrul ăsta îi descumpănea.

De la 21 martie, fiecare ofensivă germană pătrunsese ceva mai departe spre inima Franței. De fiecare dată când voiseră ceva, obținuseră. La 21 martie ajunseseră la Montdidier; la 10 aprilie la Bailleul; la 27 mai ajunseseră la Château-Thierry; la 9 iunie cuceriseră Matz. Astăzi, manevră dificilă în toate veacurile, traversarea unui fluviu a fost făcută într-o singură noapte, ca și cum n-ar fi găsit pe nimeni în fața lor. Au avut răgazul să construiască poduri! Au avut suficientă încredere pentru a se lupta cu râul! O stupefacție posacă îi amorțea pe cei doi tineri.

Tristă zi! Trist sfârșit de zi! Ploaia oricum a încetat. Se aude bubuitul tunului, la intervale regulate, ca sforăitul unui om. Undă după undă, o amorțeală coboară, se lasă peste suflete, odată cu amurgul. Pe pământ, în dreptul chipurilor lor, se văd cutii de conserve găurite, pline cu apă galbenă, cu bucățile de hârtie și smocurile de iarbă care au șters gamelele, impregnate cu grăsime coagulată. Iar în adăpost, claie peste grămadă, dispărând unul câte unul pe măsură ce le acoperea umbra, toate acele biete lucruri, o dezgustătoare gamelă răcită în care muștele stau nemișcate, un coltuc de pâine presărat cu pământ pe care-l poți auzi cum scârțâie în dinți, o sticlă de un sfert cu

drojdia de vin pe fund, o pânză de cort pe care sclipesc cristalele de praf, un mic volum de Plutarh pătat pe care Prinet tocmai i l-a înapoiat lui Alban, raniţe cu pete de grăsime şi de ceară de la lumânări, biete lucruri înădite şi trecute, biete lucruri pe care le izbeşti noaptea cu capul, care se rostogolesc, care fac să-ţi cadă pământ pe gât, care fac atâta zgomot când îţi ţii respiraţia, care ocupă atâta loc când sunt împrăştiate, şi totuşi, peste cinci minute, le vei închide în raniţă şi le vei ridica, şi le vei căra, le vei desface, le vei reface de sute de ori înainte de sfârşitul vieţii ăsteia de câine. Şi peste toate astea, peste alimente, peste pături, în toate locurile unde îţi vei aşeza obrazul sau vei pune gura, şi chiar pe corpul tău (de parcă ar vrea să marcheze prin acest lucru în ce măsură le aparţii), sumedenie de gângănii murdare ieşind din pământul umed odată cu seara, ieşind din găoace în mijlocul gunoaielor odată cu căldura, muşte, libărci, ţânţari, larve, se aşază, mişună, dau de ştire că în noaptea asta te vor năpădi aşa cum îi năpădesc pe cei morţi. Şi totuşi, pentru cei doi băieţi, pentru faptul că trăiesc acest lucru împreună, toate astea sunt bune.

...Din străfundul mizeriei, chipul tinerei fete se înalţă...

Iat-o înaintea lui, Soubrier cea frumoasă, caldă şi aurie de parcă ar fi stat mereu în lumina asfinţitului. Nu vorbeşte, această veşnică tăcută care spune prima la revedere la telefon; nu râde, nici nu zâmbeşte. Alban îi cunoaşte însă dintele de aur.

În destinderea de după alergare, deschidea gura, aspira aerul. Alban îi văzuse atunci dintele de aur. Fata părea un element al naturii purtând în sine o pepită neatinsă.

Aurul acela se potriveşte cu tot ceea ce în fiinţa ei este strălucitor şi feciorelnic. În orice împrejurare, în orice moment al zilei ar fi surprinsă, totul în ea este perfect feciorelnic, iar batista care i-ar şterge chipul n-ar lăsa să se vadă nici măcar o

pată. Se pare că natura a vrut să realizeze aici o capodoperă umană într-un stil limpede şi viguros. Nu şi-a lăcuit niciodată unghiile, dar pe unghiile ei se mişcă lumina; nu-şi umezeşte buzele, dar buzele ei strălucesc; marginea urechilor ei pare dată cu lac; corneea ochilor ei este proaspătă. Părul ei are un luciu uşor precum cel al frunzelor de laur.

Nu-şi dă cu parfum, însă veşmintele ei se odihnesc noaptea între săculeţi cu lavandă, parfumul acesteia se păstrează până la amiază. De la prânz până seara, mirosul pielii ei este mai puternic. Pielea ei are o aromă, ca fructele, ca plantele, ca lemnul copacilor; şi această aromă e ca o mână care modelează inima lui Alban.

O vede mergând, venind spre el, cu pasul ei hotărât, care o face să pară un pic stângace când trebuie să meargă fără nici o ţintă. Occiputul şi omoplaţii ating acelaşi plan. Stă atât de dreaptă, şi e atât de suplă, fără să-şi folosească muşchii, încât nu e nimeni care, chiar şi pe stradă, să nu fie sensibil la acea spontaneitate. Sub fustă, atunci când întinde piciorul înainte, partea din faţă a coapsei se bombează, de la şold şi până la genunchi: o delicată rotunjime, cu totul divină. Labele picioarelor sunt lungi cât jumătate din lungimea de la rotulă până la pământ.

Păşeşte, vine spre el, se apleacă peste mâna lui şi o sărută.

Un fior îl străbate. Durerea izbucneşte în el ca o conductă de apă care se sparge. Scutură din cap pentru a alunga imaginea. „Ce faci! Ce faci!“

– Cum se numeşte câinele tău? întreabă Alban.

– Se numeşte Câine.

– Câine, cum aşa?

– Da.

– Câine… Să fie într-un ceas bun! Păi, e un nume!

Alban mângâie animalul, îl ridică de spate trăgându-l de coadă, își bagă degetele în botul lui, îi sucește o labă, îl trage de mustață, îi întoarce pe dos o ureche, îi face tot ce îi place unui câine să i se facă. Câine latră ușor, cuviincios, dar nu mai poate de bucurie că se ocupă cineva de el.

– Se pare că se dă alarma în fiecare noapte. De altfel, știi că avem în pădure un mic cimitir? spuse aspirantul. Dacă sunt ucis aici, tot aici vor veni să mă vadă cei de acasă. Mă întreb la ce gară trebuie să cobori. Dar crezi că vor lăsa trupurile aici?

Alban făcu un gest: nu-i păsa.

– Îți mărturisesc că eu gândesc la fel cum gândea călugărul Joseph Bernier, care cerea, fiind pe moarte, să i se arunce trupul la gunoi. Credem noi oare în suflet, da sau nu? Dacă da, toate poveștile astea cu înmormântări și coroane... Îți mărturisesc că văd în ele o cumplită victorie a sensibilității exagerate asupra rațiunii.

Simți că îl șoca pe aspirant. La rândul său se simți șocat de lipsa de curaj pe care o întâlnea în jurul lui. „Este emoționat de o *imagine*; e revoltat de imaginea trupului său azvârlit la gunoi." Și cum Prinet spunea: „Eu, dacă aș fi ucis, aș prefera să rămân aici cu camarazii", deși acea frază își făcuse drum spre inima lui, răspunse sec: „O voi spune unchiului tău, dacă va fi cazul", astfel încât Prinet nu mai spuse după aceea nimic.

„De ce sunt oare răutăcios cu flăcăul ăsta bătrân?" se întreba Alban, cu un pic de remușcare. Dar îi plăcea atât de mult să conducă un suflet orb drept în fața realității, ca pe un cal cu ochii legați pe care îl duci la taur, apoi să pună față-n față sufletul și realitatea și să părăsească acolo acel suflet șovăielnic. Nu-i cruța de acest joc pe cei pe care-i iubea cel mai mult, iar scuza lui era că nu se cruța pe el însuși de această încercare. De aceea confirmă ceea ce spusese. Apoi îi veni ideea că, rămânând acolo, în noaptea ce se lăsase, Prinet mărturisea

poate o obscură dorință de a se găsi alături de el dacă bombardamentul va avea loc; și acest gând nu-i fu pe plac, apoi îl înduioșă, iar în cele din urmă categoric îi displăcu. Nu cumva își pierdea ceva din stima pentru această ființă, tot spunându-și că ființa asta avea nevoie de el? Asta era suferința lui.

– O să-ți găsești drumul de întoarcere? întrebă el cu cruzime. Aproape că nu te mai disting, atât e de întuneric, dacă n-ar fi vârful țigării tale.

– Nu-ți bate capul.

Păstrară tăcere îndelungată. Câine dormea desigur. Nu se mai auzea zgomotul oamenilor, nici cel al muștelor, nici cel al tunului, nici cel al ploii nesfârșite. Nu se mai auzea nici un zgomot. Cu fiece clipă, noaptea le acoperea tot mai mult chipurile. Tot astfel, odinioară, când, în amurgurile de iarnă, cu gulerele ridicate, traversau grădina Luxembourg: grupuri de colegieni care „ieșeau" umblau fără rost pe aleile pustii; răpăitul îndepărtat al unei tobe se auzea intermitent și îi făcea să viseze la vitejii milităresti pe acei copii dintre care mulți aveau să moară; ceva înfierbântat și un pic trist urca dinspre vechea grădină a culturii în care, mergând de la un grilaj spre celălalt, dintr-odată mai fermi în întunericul care se lăsase, simțiseră cum gloria merge alături de ei.

Din gura invizibilă, din gura beznei, se auzi un glas:

– Te-ar necăji dacă am fi bătuți?

Vocea aceea a nu știu cui! Căci Alban nu mai deosebea nimic în beznă.

– Tot tu ești cel care-mi vorbește?

– Păi...

– Cum poți să mă întrebi așa ceva? Crezi cumva că fac parte din cei care nu se simt bine decât atunci când aud muzica militară?

Dintr-odată, Franța îi apăru ca o persoană care va muri, și se simțea plin de remușcare din cauza neajunsurilor pe care i le pricinuise.

– Biată patrie! Știi, o iubesc mult. Noi nu prea ne asemănăm... Ei îi place zâmbetul, îi place cântecul sentimental, îi place să se dăruiască fără noimă... dar nu o pot lăsa baltă. Și apoi, e totuși mai bine să fii cinstit.

– Da, și eu sunt mulțumit că nu-s lichea.

Prinet mai adăugă:

– Mi-am făcut întotdeauna datoria.

Argoul ăsta și emfaza asta măruntă, micile jurăminte rostite în fumul țigărilor, bietele fraze de iubire spuse cu vorbe de liceeni, să stăm să le ascultăm, să le ascultăm! Sunt șoaptele spuse la pieptul cuiva, și e nevoie să taci ca să poți apoi vorbi mai bine.

Când Prinet trage din țigară, capătul incandescent al acesteia îl luminează. Preț de o clipă ies din întuneric lungile mâini uscate, frumosul chip sever și obosit, oboseala tragică de sub cască, mai puțin tragică totuși decât în dimineața aceea în care Alban l-a văzut, sleit, dormind în plină zi. În fața gurii căscate a adăpostului, Prinet să fie oare cel pe care tocmai l-a văzut Alban, sau, în străfundul viselor lui, îl văzuse pe cel mai tânăr dintre legionarii care se încălzeau la poarta Mormântului? O, mărunți legionari care vegheați asupra Franței, nu veți cădea când o veți vedea reînviind!

– Îmi iau o permisie peste trei săptămâni, spuse Prinet. Apoi, după un scurt moment: Eh, zic și eu așa... Dar după patru zile n-o să mai știu ce să fac...

Iarăși o perioadă de tăcere, și întrebă:

– Te gândești vreodată la moarte?

– La a mea, niciodată.

– Dacă ar trebui să faci micul pas care desparte promisiunile, intențiile, vorbele, de actul care este cu adevărat sacrificiul total, micul pas care îi desparte pe cei care consimt să dăruiască *mult* de cei care consimt să dăruiască *totul*, l-ai face?

– L-aş face.

Alban gâfâie un pic, precum Pythia când intră în transă. Glasul ăsta din întuneric se plimbă pe deasupra lui ca arcuşul pe coardă.

– L-aş face, dacă ar trebui – mă jur pe sacramentele pe care le-am primit ieri-dimineață! Nu cunosc utilitatea jertfei mele şi, în fond, cred că mă jertfesc pentru ceva ce nu înseamnă nimic, ceva ce reprezintă gloatele pe care le urăsc. Crezându-mi sacrificiul inutil, şi poate şi nechibzuit, lipsit de martori, lipsit de dorință, renunțând la viață şi la minunatul parfum al ființelor, mă năpustesc asupra viitorului indiferent doar din mândria de a fi fost atât de liber. În *Iliada*, Diomede se năpusteşte asupra lui Eneea, deşi ştie că Apollo îl face pe Eneea invulnerabil. Hector prezice ruina patriei sale, captivitatea soției sale, înainte de a se întoarce să se bată de parcă ar crede în victorie. Atunci când calul profet îi vesteşte lui Achille moartea sa apropiată, eroul răspunde: „Ştiu“,dar, în loc să-şi încrucişeze brațele şi să aştepte, se năpusteşte şi ucide alți oameni în bătălie. Astfel am trăit şi eu, cunoscând zădărnicia lucrurilor, dar acționând ca şi cum m-aş fi lăsat păcălit şi jucându-mă de-a omul pentru a nu fi respins ca zeu. Da, hai să contopim indiferența mea şi indiferența viitorului! După ce m-am prefăcut că am ambiție, şi nu aveam, după ce m-am prefăcut că mă tem de moarte, şi nu mă temeam, că sufăr, şi n-am suferit niciodată, că aştept, şi n-aşteptam nimic, voi muri prefăcându-mă că aş crede că moartea mea serveşte la ceva, dar fiind convins că nu slujeşte la nimic şi proclamând că totul este drept.

Un lung moment se scurse fără nici un răspuns din partea aspirantului, ca şi cum aceste cuvinte l-ar fi dat gata.

– Eşti tot acolo? zise Alban.

– Fireşte.

– Nu mai spui nimic.

Auzi glasul care parcă se prăbuşise:

– Mă gândesc că vorbeşti, scrii, proclami lucruri nobile şi frumoase, oamenii te urmează, se bizuie pe tine, şi dintr-odată te eschivezi, distrugi totul şi nu doar ce păreai să construieşti, ci tot ce era solid în tine! Aş putea aminti acele conversaţii ale noastre mai serioase, în care mi-ai spus lucruri care mi-au strâns inima.

– Ţi-au strâns inima... Eşti convins că eu sunt nefericit! Probabil că numeşti asta o „doctrină a disperării"! Dar cine m-a pus să vorbesc? Ah! De mi-ar smulge limba obuzul ăla care mă va răni! De-aş putea în sfârşit să fiu luat drept unul dintre ai lor! De-aş putea în sfârşit să iubesc fără să mă mai trezesc, aşa cum fac ceilalţi!

Culcat în adăpost, tristeţea îl învălui de parcă ar fi fost culcat pe fundul unui fluviu. Neputinţa şi generozitatea lui, îndoiala că ar putea iubi complet pe cei pe care trupul lui nu-i iubea, oboseala de a nu fi niciodată de acord cu majoritatea, însăşi acea concepţie asupra morţii care, un pic mai devreme, îl încânta, iar acum era pe jumătate stinsă pentru că băiatul acela n-o admira, şi multe alte lucruri, şi multe alte motive de a fi singur şi lipsit de blândeţe, toate astea îi ţesură un soi de plasă întunecată care-l ţintuia de pământ, cu braţele întinse ca pe o cruce.

Glasul reapăru, aşa cum o stea se iveşte iarăşi dintre nori:

– Cunoşti jurământul tinerilor atenieni? Tocmai l-am citit în volumul tău din Plutarh.

– Nu, spuse el cu o voce lipsită de inflexiuni.

– „Nu voi dezonora aceste arme sacre. Voi lupta pentru căminul meu şi pentru zeii mei, singur sau cu un prieten... (făcu o mică pauză). Nu-mi voi părăsi camaradul în luptă..."

Alban ghici întrebarea învăluită, speranţa, reproşul poate, îndrăzneala neprevăzută în bezna bună pentru cei slabi. „Nu, nu, nu te voi părăsi, camarad al meu, în luptă! De-ai şti cât mi-ar fi de uşor să-mi dau viaţa pentru tine! şi totuşi, sacrificiul ăsta suprem l-aş face pentru o prietenie de care uneori mă îndoiesc! Bietul de tine, incoerenţa mea îţi «strânge inima», dar mulţumeşte-mi că nu sunt mai logic, pentru că abia atunci te-aş putea părăsi..."

Tocmai se pregătea să vorbească când se auzi şuierul. Printr-o intuiţie fulgerătoare, îl situă chiar în spaţiul pe care ei îl ocupau. Nici nu apucase să arunce pătura de pe picioare că o lucire roşcată lumina deja tranşeea ca o prezenţă care tocmai intrase. Aerul se dislocă. Tavanul de pământ păru că se prăbuşeşte peste ei.

– Afară! strigă Alban. Unde-i adăpostul? Poţi să găseşti drumul?

– Nu, nu, să rămânem aici, nu văd absolut nimic...

Alban se lipi de unul din pereţi, pentru a micşora suprafaţa de trup expusă. Auzi glasul prietenului:

– E prima dată că se dă alarma când suntem împreună.

– Unde eşti? Nu văd absolut nimic. Nu văd nici măcar intrarea în tranşee.

– Atenţie!

Sunetul se rotunjea, îşi amplifica gâlgâielile, se îndrepta tocmai spre ei acum, cumplit, cu zgomotul unui tren complet care circulă în spaţiu şi se năpusteşte asupra ta... Dumnezeule!

Simţi că se întâmplase, se petrecuse lucrul acela oribil, strivirea, separarea trupului în dreptul şalelor, cu pământ în gură şi în nări care-l sufoca, cu creierul plin de pământ, moartea. Inconştient îşi îndreptă trupul, ca un obiect străbătut de un curent electric, inconştient lovi cu capul în ceva tare, făcu câţiva paşi clătinându-se, inconştient strigă „Aaaa! Aaaa!", apoi îşi dădu seama că era în picioare, dar nu ştia dacă murise sau trăia, nu ştia dacă trupul lui mai exista, dacă membrele lui nu erau împrăştiate. Când îşi recăpătă respiraţia pentru a striga iarăşi „Aaaa!", ceva venind din creier probabil că se declanşă şi interveni, căci nu mai slobozi nici un strigăt. Atunci îşi dădu seama că trăia.

Fără să fi remarcat zgomotul ca de tren, auzi noua explozie apropiată, văzu apariţia luminii străbătute de trunchiurile copacilor, nici măcar nu-şi coborî capul atunci când schijele, bulgării de pământ, ramurile rupte plouară împrejurul lui.

În întuneric, glasul lui Prinet se făcu auzit, sacadat:

– Eu... eu.... eu... eu nu pot... eu nu mai pot vorbi...

Nu răspunse, ca şi cum n-ar fi înţeles.

– Alban!

Nu răspunse. Frunzuliţe desprinse se aşezau pe chipul lui, discrete ca nişte degete feminine. Un sufocant miros de pârlit otrăvea aerul.

– Alban!

Vocea era hidoasă, cu adevărat un suflet care iese din gâtlej, care este scuipat în afara corpului pentru a implora.

– Prinet! strigă el, dezmeticit.

– Sunt rănit.

– Doar n-o să mori?

(Fără îndoială că nu-şi dădea prea bine seama de ceea ce spunea.)

Glasul, jalnic, scăzut, adunat parcă asupra pământului, spuse:

– Nu știu.

Din nou șuierul. Un altul. Un altul. Fulgerele jur-împrejur, ca în timpul furtunilor. Apoi ele încetează, tirul se alungește, obuzele cad mai departe. Întreg spațiul nocturn e parcă plin de pisici hidoase, asemănătoare acelora zidite de vii și a căror urmă crispată se vede pe piatră. Zboară precipitat miorlăind, cad asupra oamenilor pentru a-i mușca de ceafă.

– Unde ești?

– Sunt aici.

– Nu te văd! Nu văd nimic! Unde ești rănit?

– La coapsă, poate la pântece, nu știu.

– Îi aud glasul din toate părțile.

Îl atinse, își plimbă mâinile de-a lungul brațelor lui.

– Du-mă la postul de prim-ajutor. Nu mă pot mișca.

– Dar e cu neputință! Nu se vede nimic, nimic. Te ating, dar nu te deslușesc.

– Nu pot rămâne aici! Nu pot rămâne aici! Am poate o schijă în burtă. Pot să crăp peste un minut dacă nu se face nimic cu mine.

– E cu neputință! Mă duc să caut chibriturile, să văd ce ai...

– O să fim reperați cu chibriturile tale... Ah! M-am săturat de toate astea! Ajunge! Ajunge!

Încruntându-se, holbându-și ochii, într-un nemaipomenit efort bărbătesc, Alban încercă să-și stăpânească mintea care o lua razna. Întinse mâinile, bâjbâind după cutia cu chibrituri, nu mai recunoscu nimic, se întrebă dacă nu fuseseră cumva azvârliți la câțiva metri, îi strigă „Scârboșenie!“ lui Câine care se pitula printre picioarele lui, își dădu rapid seama că nu trebuia să aștepte lumină de nicăieri.

– N-ai la tine pachetul de pansamente?

– Nu. Dar tu?

– Nici eu.

Din nou își întinse mâinile, avu impresia că cercetau pretutindeni când de fapt mâinile se întorceau mereu în același loc, și erau febrile, iar întreaga lui voință nu era în stare să le liniștească.

– Nu le găsești?

Se poticnea de lucruri tari care-l loveau, băga mâna în pământ noroios, simțindu-și sufletul cum o pornea din nou în derivă, coborând, coborând, așa cum coboară lucrurile în coșmaruri. Iar șuierul obuzelor, încovoindu-se pe deasupra capetelor lor, lansa parcă niște curbe sonore care se încrucișau și îi țineau prizonieri.

– Nu le găsești?

Pipăi o raniță, băgă mâna înăuntru, își recunoscu după atingere aparatul automat de ras, săpunul, o pungă cu acte care se împrăștiară, lucruri nedefinite pe care le arunca în dreapta și în stânga.

– N-o să găsesc nimic! N-o să găsesc nimic! strigă el, gata să plângă de neputință. Apoi, spuse, în mod absurd: Mă duc să caut pe cineva.

– Nu! Nu! Alban! Te implor, nu pleca!

Ah! Cuvintele acelea, fraza teatrală spusă nu pe scenă, ci în viață, alături de tine, de cineva care, poate, o să moară. Îi venea să-i strige: „Nu muri! Nu muri!“ ca și cum ar fi fost nevoie să-l convingă.

– Dar pot să strig după cineva! exclamă el, brusc iluminat de această idee atât de simplă, prima pe care ar fi trebuit ei s-o aibă.

Strigă, nu-şi recunoscu vocea, nu căpătă răspuns, chemă iarăşi. Împrejur, tot cerul, greu de desluşit, era plin de lungi vaiete de obuz, care semănau cu vaietele unor copii mici, tot cerul semănând cu ceva viu care se tânguie. Nici o fiinţă nu răspunse, deşi erau acolo sute de fiinţe.

Veni înapoi.

– Sângerează tare rana?

– Cum vrei să ştiu, din moment ce nu se vede nimic? Nu simt plaga... simt locul unde mă doare... Nu simt mirosul sângelui pe degete.

– Poate că-i doar o schijă mică. (Reîncepea să spere.) Şi pe pântece?

– Nu simt nimic. Dar locotenentul Guillout nu s-a ales şi el cu o schijă în coapsă, care a mers mai sus şi a perforat intestinul?

– Aşa s-a spus, dar...

Nu era adevărat? Nu spusese asta toată lumea? Neliniştea reîncepu. Dintr-odată piciorul lui strivi ceva care scoase un zgomot sec...

– Chibritele!

Scăpără unul, care nu se aprinse, mai numără încă cinci în cutie, îl scăpără pe al doilea cu o nesfârşită emoţie. Flacăra ţâşni. Întrezări corpul, chipul. Flacăra se stinse.

– Unde-i cutia?

N-o mai găsea. Bâjbâi, simţi că o făcea să cadă, îşi plimbă mâna pe jos, recunoscu o gamelă de un sfert, îşi udă degetele, recunoscu cutia în lichid: în mijlocul adăpostului răsturnat, gamela pe jumătate plină cu vin rămăsese intactă, iar cutia căzuse înăuntru. Scăpără cele patru chibrite. Nici unul nu se aprinse.

Se dădu pe spate, își sprijini spinarea de perete, își deschise spre adâncul nopții ochii care-l ardeau. Măsură marea indiferență a naturii, care, rând pe rând, când îi proteja, când îi chinuia, iar mintea lui acceptă asta, găsi că era în ordinea lucrurilor. Pe deasupra agitației lor comune, el și natura își uneau părțile inaccesibile. Întinse mâna spre gamelă și bău restul vinului pe nerăsuflate.

– Cât poate fi ceasul? întrebă Prinet.

– Nu-i târziu. Unsprezece, îmi închipui...

– Unsprezece!

Mai erau încă patru ceasuri lungi până în zori.

– Nu te simți rău?

– N-am dureri, dar îmi simt toată partea dreaptă paralizată.

– Poate că te-a lovit ceva din lemn sau pământul căzut.

– Dar tu, n-ai pățit nimic?

Zâmbi. În sfârșit cineva se îngrijea și de soarta lui! Spuse că nu, fără umbră de amărăciune. Apoi:

– Știi, ar trebui să încerci să dormi.

– Ah, să dorm!

– Nu ți-e frig?

– Un pic.

Fără zgomot, pentru ca Prinet să nu-i ghicească gestul, își scoase mantaua, o așeză peste aspirant, își închipui că așa l-ar fi acoperit dacă ar fi murit.

– Hai, dormi. Dacă ar fi ceva rău, Câine ar scheuna. Câinii au presimțiri, știu multe lucruri... Dar vezi, e liniște. Doarme dus.

Se așeză. Îi puse mâna pe umăr; din nou își întoarse ochii spre cerul greu de deslușit. Așa cum dintr-o pajiște îndepărtată nu poți distinge mai întâi decât nuanța verzuie, apoi, după câteva secunde, se ivesc micile pete care întruchipează flori, tot

astfel descoperea treptat stelele pe cer, prizoniere în capcanele frunzişului. Nu se mai auzea nici un zgomot, în afară de acela al unei crengi, pe jumătate secţionate, care pârâia, şovăia, cădea într-un lung foşnet de frunze, dacă nu cumva căderea ei se oprise scurt, stopată de alte crengi. La răsărit, foarte departe, în spatele a mii de copaci care se profilau atunci pe fundal, învăpăieri se ridicau uneori, coborau, se intensificau şi mai tare, ca şi cum nişte lucruri ar fi ţâşnit şi ar fi ars în tăcerea imensă.

O respiraţie uşoară, regulată, urcă alături de el. Aproape în aceeaşi clipă, ceva viu şi cald îi atinse dosul mâinii, sprijinite pe umărul fratern. Era obrazul adormit care se rezema.

Şi dintr-odată speranţa se ridică din străfunduri, speranţa, confuza certitudine că orice rău era acum imposibil. Anxietatea se risipise, frica de moarte dispăruse, geniile tenebrelor fugeau mânioase din cauza acelei blândeţi sărmane ce se manifesta la nivelul solului, inima lui se deschidea şi se desfăşura ca un evantai mare făcut din aripi care măturau hotarele nopţii; şi, în chip misterios, el înţelese tot ce nu izbutise să înţeleagă în cursul vieţii lui, pentru că se încăpăţânase să respingă afecţiunea umană.

Deasupra mâinii obrazul se lăsa greu, mâna mai uşor s-ar fi desprins dintr-o menghină, iar cel care nu dormea era mai nemişcat decât cel cufundat în somn. Pe mâna aceea, în ziua trecută, se mişcaseră buzele lui Dominique; locul acelui sărut era chiar cel pe care-l acoperea obrazul soldatului. Una din atingeri era sănătoasă precum atingerea substanţelor sacre pe altare; cealaltă era o înfrângere a tot ce este mai bun, şi făgăduiala unei degradări încă şi mai rele. Una era atingerea unui trup moale şi tremurător, cealaltă era cea a unui os dur care transmitea aproape durere degetelor, atingerea unui lucru dur care, desprins şi aruncat, ar fi ucis un om. Pe acel îngust teren de

luptă se întâlneau două ordini ale vieţii, una spre a fi strivită de cealaltă.

– Mi-e frică! Mi-e frică!

– Nu, amice, nici vorbă.

– Ai auzit ceata aia care trece cântând, cu vioara şi cu mandolina?

Alban se înfioră.

– Visezi.

– Îl aud pe Trivier cum sforăie. Nevastă-sa îi dă peste nas cu mănuşile de bal: „N-ai de gând s-o termini cu sforăitul? Lasă-mă să dorm".

– Dormi, dormi, nu-i nici o primejdie.

– Sunt treaz sau visez?

– Oricum baţi câmpii.

– Am aţipit sau mai e un pic până la ziuă?

– E miezul nopţii poate.

– Of, of, offff!

Îşi aminti de pasajul din Plutarh, pe care aspirantul îl citise fără îndoială în cursul zilei, pasaj din care se născuse halucinaţia nocturnă. În toiul nopţii care precedase bătălia decisivă dintre Antoniu şi Octavian, în timp ce oraşul Alexandria stătea consternat şi tăcut în aşteptarea evenimentelor, dintr-odată o armonie barbară de instrumente de toate soiurile, amestecată cu ţipete şi dansuri ale satirilor, se făcuse auzită în depărtare, din ce în ce mai tare, apoi se îndepărtase, se pierduse fără ca cineva să fi putut vedea ceva...

Imaginea se înălţă în el, recăzu ca un jet de apă, din toate părţile, cu sunete care-l înfiorau. O dată în plus, la momentul potrivit, nobila viaţă antică îi trimitea fiului ei exilat puţinul de care avea nevoie din partea ei spre a crea mai multă frumuseţe sau forţă; marele mormânt se întredeschidea, iar din el ieşeau

o cucuvaie sau un vultur care zburau către el cu semnele prevestitoare. Așadar, același vis trecuse prin capul ăsta cumsecade a cărui căldură o simțea pe mână, în această noapte de neliniște din Marele Război, dar și cu două mii de ani în urmă, în noaptea de neliniște a unui vechi popor, chiar în ajunul acelei bătălii din care se născuseră prin victoria lui Octavian ordinea romană și soarta lumii! O, semne! O, semne! Concordanța fabuloasă avea oare să se continue până la capăt? Ziua ce avea să vină putea fi aidoma cu celelalte?

După frigul care se făcuse mai pătrunzător, ghici că ziua aceea chiar se apropia: erau deja în a doua parte a nopții, interminabilă pentru cel ce stă de veghe. La răsărit, departe îndărătul copacilor, luminile stranii continuau să apară și să dispară. Mult mai familiarizat cu lumea antică decât cu a noastră, și de altfel dispus, datorită tensiunii nopții, să accepte totul fără control, Alban se credea spectator al minunilor descrise de istorici și poeți. Lava revărsată, izvoarele de sânge curgeau poate în străfundul acelor luminișuri; fulgerele tăcute nu cumva erau aidoma fulgerelor și trăsnetelor pe cer senin care anunțaseră moartea lui Cezar? O frază a lui Prinet îi tot revenea în minte: „Plutarh al tău spune că ploile abundente precedă întotdeauna marile bătălii“. Acele mărețe lucruri ale naturii i se păreau familiare; se simțea la același nivel cu ele. Epoca antică și epoca modernă, regnul fantasmelor și regnul lucrurilor se amestecau pentru a crea un univers fantastic ce nu-i mai voia răul. Toată noaptea pământul agonizase cuprins de muncile facerii unei ere noi. Dimineața ce avea să se nască era cea de a treia dimineață a lumii, asemănătoare dimineții care se născuse după potop.

Simți mișcare lângă el. Nu mai percepu atingerea de pe mână, pe care frigul o șterse instantaneu. Câțiva centimetri de vid îi despărțiră, tot atât cât ar fi făcut-o kilometri de beznă.

– Eşti aici? întrebă Prinet.

– Ştii bine că da. Dar tu, cum te mai simţi? Sunt sigur că mai bine.

– Nu mă doare prea tare. E un punct care e parcă răsucit, iar împrejur e ţeapăn, de parcă ar fi scrobit, mort; dar sunt mişcări pe care acum le pot face.

Tânărul se ridica, sprijinindu-se de umărul lui Alban. Trezit, „Câine“ se freca de el.

– Nu crezi că doar ţi-ai sucit vreun nerv sau un muşchi când ai sărit ca să te fereşti?

– S-o crezi tu! zise glasul cu reproş.

– Se pare că ne înşelăm neîncetat, că există schije despre care nici măcar nu ştii că ţi-au pătruns în corp, altele pe care le-ai luat drept o simplă contuzie. N-ar fi exclus ca o răsucire violentă de nerv să dea aceeaşi senzaţie pe care ar da-o un corp fixat într-un muşchi...

– Ţi s-a povestit asta la secretarii de stat-major.

Jignit cu siguranţă, Prinet nu mai vorbea. Şi un puternic presentiment căpăta formă în mintea prietenului lui, care-i spunea că Prinet n-avea nimic. Şi această eroare, acest uşor văl de ridicol pe deasupra primejdiei şi neliniştii prea sigure îi dădeau un fel de înduioşare, ca şi cum ar fi vegheat un copil rătăcit. Brusc se ridică:

– Se face ziuă!

– Unde vezi tu ziua?

– Nu ştiu. Dar simt că vine.

– Peste douăsprezece ceasuri va fi o zi identică.

– Sfârşitul tuturor acestor lucruri nu-i departe.

– N-o să se sfârşească niciodată.

– În vreme ce tu dormeai, noaptea era plină de miracole.

– Ah!

Cu ce ton de îndoială, acel „ah!“, ceva de genul: „Iar spui povești“.

– Mâine vom rezuma totul în mica frază: „A, da! În clipa aia era cumplit“. Asta e!

– Ooo!

– Ce s-a întâmplat?

– Steaua, s-a stins!

– Uite alta!

Se distingeau trunchiurile copacilor.

– Acum o să te pot vedea.

O pasăre își lansă chemarea doar pentru ei, cântă doar pentru ei. Atunci glasul spuse:

– Ascultă, trebuie să-ți spun. E ciudat însă, nu mai simt aproape nimic... mă întreb...

Totul începea să apară deslușit. Părea că lumina ieșea din sol ca aburii.

Alban spuse:

– Te văd!

Zâmbea. O ilaritate urca din adâncul ființei lui.

– Nu ești mai ciufulit ca înainte...

Într-o clipă băiatul își dezveli coapsa. Se aplecară. Nu era nici un strop de sânge.

În penumbra lividă, de culoarea pânzei de păianjen, Alban văzu în sfârșit ridicându-se ca o auroră omenească tânărul chip, cu ochii grei de somn și încercănați, cu pământ în păr, iar pe obraz, neșterse încă, cele trei dâre roșii lăsate de încheieturile degetelor. Atunci, fără să se mai sinchisească de cât de crud putea să pară, izbucni în râs. Nu era doar din pricina aerului cam jalnic al prietenului său, ci pentru plăcerea de a-și fi arătat încă o dată superioritatea, din nevoia de a se destinde, de a respira adânc, de a simți soarele care izbucnea în el așa cum avea

să izbucnească peste lume. Şi-l cuprindea dorinţa de a-l lua peste picior pe micul soldat, de a se juca sălbatic cu el. Şi toţi muşchii obrazului intrau în acţiune în mimica pe care o făcea pentru a exprima faţă de el sentimentele cele mai jignitoare. Şi râdea ca un faun lipsit de ruşine, pe jumătate zeu prin proporţiile amuzamentului şi copilăreasca sa lipsă de milă.

Dar dintr-odată ochii săi deveniră mai gravi. Întunericul se retrăsese şi acum se putea vedea în jur. Tranşeea dispăruse; amplasamentul însuşi nu mai era de recunoscut. La câţiva metri mai departe o pâlnie se deschidea, în jurul căreia totul era pustiit: arborii retezaţi la înălţimea unui stat de om, înclinaţi până ce ramurile vecine făcuseră un obstacol împiedicându-i să cadă, iarba tunsă de flacără, sfărâmături de scânduri, obiecte nedesluşite care aparţinuseră probabil lui Alban, totul carbonizat şi înnegrit. Dincolo de pâlnie, arborii rămaşi în viaţă aveau cioturi de crengi, trunchiuri pline de crestături, frunze înroşite şi crispate cum probabil că fuseseră cele care rămăseseră atunci când Dumnezeu îşi făcuse apariţia în tufişul care ardea fără să se mistuie. Din loc în loc, jur-împrejur, ieşind cu jumătate de trup din pământ, fără nici o mişcare ca şi cum apariţiile de foc i-ar fi răpit într-un vis nesfârşit şi ar fi rămas acolo noaptea întreagă, în picioare şi cu ochii larg deschişi fără să vadă, oameni de culoarea cenuşii contemplau năuciţi.

Băieţii nu rostiră nici o vorbă, însă râsul celui mai mare dintre cei doi se stinsese. Şi îşi aminteau acum amândoi.

Atunci, de la hotarele răsăritului, fără ca soarele să fie vizibil, un val de aur se rostogoli neîndepărtându-se de sol, iar oamenii, pe care îi scălda până la jumătatea trupului, ca atinşi de o vrajă începură să se mişte. Pe măsură ce se ridicau, înaltele trunchiuri drepte şi nude, sub bolta încă nocturnă, păreau rachete de lumină ţâşnind de la sol, prin care ai fi putut trece

mâna, sau lungi făclii diafane înălțate zeului necunoscut. Zările de culoare gălbuie aprindeau ușor puținul care se vedea din cerul albastru. Din ramură în ramură, cu zgomot ușor, zbura vestirea pe care o dădeau păsările.

Dar, din hățișuri, un om se ivi, întunecat ca noaptea. Sărind de la o exscavație la alta, se întoarse în trecere spre cei doi prieteni, cu un zâmbet larg pe chip:

– Hei, voi de colo, înlemniților, i-am dat gata. Notă pentru colonel: „Am atacat pe tot frontul, nemții o șterg, am trecut peste Marna, am luat zece mii de prizonieri și două sute de tunuri".

PARTEA A DOUA

XI

CAMARADUL MEU

Camarade, ai făcut-o de bună voie?
Eu sunt Roland, cel ce atâta te-ndrăgeşte.
CÂNTECUL LUI ROLAND

Câmpia care precedă pădurea din C... se întinde cât vezi cu ochii ca un ocean ale cărui faleze ar fi lizierele pădurii. În acest 23 iulie 1918 căldura copleşeşte. E amiază. Cerul fără nici un nor nu-i albastru, e cenuşiu ca şi cum, la fel ca fierul înroşit, şi-ar fi pierdut culoarea prin forţa căldurii; lumina e lividă, iar umbrele sunt slabe; ai zice că se pregăteşte o eclipsă. La apus, orizontul, pe care praful îl face de nedesluşit, e astupat de un vacarm necontenit de mitraliere. Într-acolo se îndreaptă drumul (care nu ştie ce-l aşteaptă), alb ca fildeşul sau ca laptele. În depărtare, pe marginea acestui drum, trei sau patru obuze explodează. Se vede fumul celui din urmă rămânând un lung moment nemişcat înainte de se risipi, negru ca cerneala, atât de dens şi atât de clar decupat încât ai putea crede că e un copac înalt, solitar, pe tot cuprinsul câmpiei.

Pe drum, însoţiţi de Câine, Prinet, Alban şi Riffard, telefonistul, îşi ajung din urmă companiile; ele sunt cele care fac zgomotele acelea de moarte. Alban ar fi putut pleca chiar seara, după ce s-ar fi mai răcorit, dar a preferat să facă drumul cu prietenul lui. Să mai spunem şi că propria lui tendinţă îl făcea să încline

spre acea soluţie extremă. Nu e el omul care să aleagă anume, pentru a-şi da osteneala, momentul cel mai sălbatic, dar, de va trebui, va găsi în acel exces de oboseală o mulţumire, împlinirea zelului. Pasărea furtunii, lăsându-se în voia aripilor, se odihneşte în încleştarea elementelor.

Căldura e năucitoare. Furia ei nemişcată se dezlănţuie precum cea a vântului. Pe vreme de pace, nu ţi-ar veni să treci nici măcar printr-o fâşioară îngustă din acel soare, aşa cum nu-ţi vine să treci printr-un fluviu; până şi găinile s-ar feri. Un gard viu, pe o lungime de câţiva metri, proiectează o dungă strâmbă de umbră. Se opresc acolo, se sprijină cu spatele de taluz, îşi scot căştile. Prinet, atât de rezervat când e în civil, s-a despuiat până la scobitura stomacului.

– Ştii ce bombardează acolo? întreabă el înălţându-şi harta. E o fermă.Uite. În 62-80.

Alban priveşte. După o clipă:

– Cred că te înşeli şi că e vorba de podul peste care o să trecem.

– Ba nu!

Prinet se apleacă din nou peste hartă. Sprâncenele lui se încruntă.

– Da, e adevărat... Confundasem. Atunci, noi ne aflăm aici?

Alban ar fi vrut ca Riffard să nu fi auzit. Ce s-ar fi întâmplat totuşi dacă aspirantul şi-ar fi condus formaţia!

– Va trebui aşadar să trecem pe aici, constată Prinet cu glas nu prea puternic.

– O să fie foarte distractiv! Atenţie, să nu ratăm mişcarea.

Îşi închipuie nişte gimnaşti profesionişti care se sinucid dacă nu şi-au luat avânt în aceeaşi secundă. A avut întotdeauna chef să străbată un tir de baraj, manevrând în zigzag, calculând

sosirile și punctele de cădere: aceeași senzație, se gândește el, pe care o ai traversând la orele de vârf marile bulevarde.

Implacabil cer! La început casca îi apără mai bine, dar treptat devine fierbinte și n-o mai pot suporta. Atunci își pun chipiele – Prinet, bereta – cu batistele (foarte murdare) în chip de apărători la ceafă. Și după câtva timp își vor pune din nou casca; apoi iar vor schimba. Praful le scârțâie între dinți și face ca vântul să fie de nerespirat. Iarba, frunzele de pe marginile drumului, toate sunt prăfuite. Praful le colbuiește cu făină genele, sprâncenele, mustățile lui Riffard. Prinet merge în fața lor. Atât de zvelt, un pic deșirat, cu picioarele lui lungi, seamănă mai mult cu băieții care fac pregătire militară decât cu un șef, un responsabil de soarta oamenilor, care merge spre bătălia cea cruntă. Alban știe că băiatul nu e prea viguros: cum de nu-l dă gata zăduful ăsta? Stă cu buzele strânse. Alban bagă de seamă că abia i se văd ochii, atât de adânc sunt înfundați în orbite. Are pe nas picături de sudoare care nu se preling și sudoarea îi scaldă și pieptul, tânăr ca miezul de pâine proaspătă.

Au ajuns pe o ridicătură. Pe dată au zărit podul, în jurul căruia aerul era întunecat de fumul nerisipit încă, la fel ca după un incendiu.

– Ce neîndemânatici! aruncă Riffard. E neatins.

– Oarecum, zice Prinet, sumbru.

– Să așteptăm următoarea rafală. De îndată ce va cădea, vom trece cu ușurință.

– Și dacă rafala ta o să taie podul?

– Așa credeți dumneavoastră, domnule aspirant!

Pe ce ton, acest „credeți“! Ce oameni, francezii ăștia! S-ar zice că, timp de patru ani de război, niciodată nemții (niște ageamii) n-au izbutit să le provoace nici cea mai măruntă pagubă francezilor. Dar Alban este uimit mai ales de „dumneavoastră“, de „domnule aspirant“. Își privește prietenul.

Simte că ar avea mai multă încredere în Riffard decât în puştiul ăsta. Percepe ca pe ceva monstruos faptul că acela e comandat de acesta, că acela ar putea fi împuşcat dacă nu i-ar da ascultare acestuia. Şi totodată autoritatea asta, galoanele lungi un pic ridicole, care-i acoperă toată mâneca – prea scurtă totuşi – îl fac şi mai înduioşător. Ar ţine mai puţin la el dacă ar fi soldat clasa a doua.

Au decis să aştepte următoarea rafală. La optzeci de metri de pod, iată-i opriţi. Ciudată senzaţie. Ciudat spectacol, câmpurile atât de obişnuite, podul – fals inocent –, peste care, în orice clipă, moartea se năpusteşte. Alban se uită la Prinet. Cât e de frumoasă emoţia pe chipul unui bărbat! Riffard, în schimb, pare mulţumit. Câine îşi ronţăie puricii şi se aude zgomotul, uşor strident, pe care-l face cu dinţii.

– Uită-te la râu, cum se fereşte de linii!

E adevărat, râul ăsta fuge, fuge nebuneşte în urmă. E nostim să vezi. Dar Prinet fluieră uşor.

– Nu mai fluiera aşa, îi spuse Alban, care a recunoscut fluieratul pe care-l scot băieţii mici atunci când le este frică, seara, în fundul grădinii, acolo unde se ascunde lupul.

Obuzul îşi anunţă apariţia, cu zgomotul unui bondar. Alban cască ochii mari pentru a-i vedea bine traiectoria. Cum de nu-l vede? Chiar atât de iute goneşte, cu vâjâitul ăsta ostenit? Toate astea par tare ciudate. În sfârşit, obuzul cade, dar nu explodează. – Altul, prea departe. – Un altul, în râu. Adevăraţi crini de spumă după bujorii focului!

– Înainte! strigă Prinet.

Alban îl vede alergând, ţinându-şi raniţele cu amândouă braţele, ca să nu-l lovească peste şolduri. Aude îndărătul lui vocea lui Riffard: „Nuu!“: totuşi îşi ia şi el avânt. E pe punctul s-o pornească pe pod când aerul şuieră, se lipeşte atunci de

pământ, obuzul cade la douăzeci de metri. Se ridică și fuge cât îl țin picioarele.

– Ai plecat prea devreme! îi azvârle celuilalt, cu reproș.

– Ei bine! Nu trebuia să mă urmezi.

Cât e de palid micul aspirant! Cât e de rănit, sângerând tot, nu în trup, ci în suflet! De două ori, în cuprinsul unei singure jumătăți de ceas, s-a înșelat, a dat greș. Iar Alban, preț de o secundă, îi vede ochii care – exact așa – *înoată*. Într-o secundă, recunoaște o privire hăituită pe care a mai văzut-o deja... la cine oare? A, da: la ordonanța căpitanului Véran, valet în civilie, căruia îi este teamă.

În jurul lor, ca o burniță, praful coboară din copacii pe care i-a zgâlțâit suflul obuzului. Dar, iată-l pe Riffard și chipul lui cumsecade, care râde. Strâmbându-se, îl amenință pe Câine: „A, jigodie nesuferită! Jigodie nesuferită". Începe să dea explicații:

– Dacă vă pot da un sfat, domnule aspirant, e să scăpați de câine. Dumneavoastră erați în față, n-ați văzut, dar când străbăteam podul, s-a vârât în picioarele mele, m-a făcut să cad. Pe legea mea, cădeau obuze, ar fi putut să iasă urât. Potăile îmi plac, dar în spatele frontului; în fond, un câine nu prea are cusururi... Dar aici, unde o clipă te poate costa viața, ai și așa destulă bătaie de cap ca să-ți salvezi propria piele fără să te mai ocupi și de potăi. O să vedeți.

– Are dreptate, zise Alban. De mult gândeam asta.

– Dar ce vrei să fac cu el! Dacă unul din voi vrea să mi-l țină...

– Hei! Nu mai spune, am impresia că nici unul din noi nu merge în spatele frontului.

– Atunci? Doar nu crezi că o să-l azvârl în apă?

– Și totuși asta ar trebui făcut.

Nu-şi spun mai multe despre acest subiect. Soarele e cumplit. Interiorul corpului e uscat de parcă i s-ar fi pompat aer cald printr-o ţeavă. Prinet, care bea din bidon, îşi toarnă apa, galbenă de rugină, pe faţă, pe tâmple, de unde-i curge până pe piept, prin gulerul deschis, fără a-l răcori deloc. Apoi zice:

– Mai e apă. Vrei şi tu?

Alban crapă de poftă; bidonul lui e gol. Însă, dintr-o aruncătură de ochi, consultă chipul prietenului, ghiceşte că oferta amabilă îl costă:

– Nu, nu prea mi-e sete, păstreaz-o pentru tine.

– Ţine, îi spune Riffard lui Alban. Nu te jena! E plină.

Şi-i întinse plosca lui. A înţeles totul, mitocanul ăsta.

Obscur cadril al mişcărilor. Prinet se abţine. Alban se abţine. Riffard se abţine. Plăcere tainică a războiului – n-aţi răscumpărat voi astfel totul?

Însă, în gestul de a ridica plosca, Alban simte pe partea de deasupra a antebraţului o jenă, postavul se lipeşte de piele.

– Pun prinsoare că am căpătat o schijă.

Ceilalţi se apropie de el. Nimic vizibil pe manta, dar, pe tunică, o mică pată brună. Îşi scoate tunica, îşi ridică mâneca de la cămaşă. Şi simte un val de iubire faţă de propriul lui sânge.

Tăietură umedă, strălucitoare, purpurie! Carnea mea! Sângele meu! Şi, în adâncul rănii, mica bucată de metal. Riffard lărgeşte plaga cu degetele. Alban culege schija, mare cât o monedă de zece bani, şi o aruncă.

– N-o păstrezi ca amintire? întreabă Prinet.

Alban ridică din umeri la ideea asta de fată. Totuşi, îşi spune mai apoi: „E adevărat. N-am trimis acasă nici o amintire, nici trofeu inamic, nici schijă de obuz. Într-o bună zi, băieţelul meu, dacă voi avea vreunul, nici măcar n-o să ştie că am făcut războiul".

Dar iată că Riffard îi părăsește, o ia pe o scurtătură spre compania lui. Își strâng mâinile. „La revedere, bătrâne, noroc." Ceremonii după atâtea plecări lipsite de rămas-bun. Sufletele tari au devenit aici insensibile, sărăcite de vigoarea lor.

Pleacă, iar Alban se gândește că nevasta lui, fermiera, nu va ști niciodată cât era el de viteaz. Îl va numi trântor și se va crede mai cu moț decât el.

Abia îl pierduseră din ochi că au și zărit un avion greu german care venea spre ei din mijlocul liniilor inamice, la cincizeci de metri de la sol, care creștea și se îndrepta țintă spre ei, iar Alban se simte până și el impresionat. „Atenție la tirul de mitralieră", gândește el. Deja aspirantul se strecurase în șanț, mărginit în zona aceea de un gard viu stufos, și se ascunsese cum putuse sub crengi. Alban face la fel. Însă în mijlocul drumului, iritat din pricina înfățișării lor bizare, Câine se uită la ei lătrând.

Un câine oprit și lătrând, în mijlocul acelor întinderi pustii: nu cumva e ceva ce ar putea trezi bănuielile?

– Potaia ta o să ne omoare, mârâie Alban.

Simt amândoi monstruoasa insectă zbârnâind pe deasupra lor, acoperind cu vâjâitul ei lătrăturile micului animal. Se scurg câteva secunde, mai penibile decât cele cunoscute sub ploaia de obuze; e un apogeu înspăimântător; apoi avionul trece mai departe, gonește cu aceeași viteză spre orizont.

– Iată că se confirmă ce te sfătuia Riffard să faci, spune Alban ridicându-se. Ceva mai multă atenție din partea observatorului, și câinele tău ne-ar fi semnalat.

Apoi, sever, cu nervii încă încordați:

– O să-mi faci plăcerea să omori animalul ăsta, dacă nu vrei să te omoare el pe tine sau să omoare camarazii.

– Să-l omor pe Câine! Un animal care a împărțit cu noi toate mizeriile, care a fost tovarășul nostru în adăpost! Dacă

sunt obligat s-o fac, o voi face! Dar numai în caz de forță majoră.

– Ai fi făcut-o atunci când venea avionul peste noi? Haide, destul cu copilăriile, ce spui tu acum nu e demn de un bărbat. Îți repet că, în ce privește propria mea viață, puțin îmi pasă de câinele ăsta, din moment ce vă părăsesc, pe tine și pe el. Dar reprezintă un pericol pentru viața ta și pentru aceea a prietenilor tăi. A ta, e treaba ta! Dar s-o riști pe a celorlalți pentru un câine, asta, nu.

Mânia creștea în el, începea să-și muște buzele: una din acele teribile mânii cum avea în adolescență, când le striga celor care încercau să-l facă să se simtă rușinat: „Nu! Nu! Lăsați-mă să fiu mânios! Nu vreau să fiu calm!“

– Și dacă tu n-ai curajul să-l faci să dispară tu însuți, o s-o fac eu, sfârșește el, simțindu-și creierul ca un burete îmbibat cu sânge.

– Aș vrea s-o văd și pe asta, spune Prinet cu voce sacadată, cu pupilele mai palide.

– Ei și ce? Ai să mă omori? îl ia celălalt în râs, cu o strâmbătură urâtă.

Stoic atunci când trebuia să suporte rezistența lucrurilor, cea a persoanelor îl înnebunea. Apoi, mai era și dezgustat de excesul ăsta de sensibilitate, așa cum ești dezgustat de un șarpe.

Își deschise teaca browning-ului.

– Alban, dacă faci asta...

Glonțul sfărâmase probabil ceva în partea din spate a câinelui, căci animalul se lăsă în jos, rămase așezat, întorcând către cel care-l ucidea niște ochi de o stupefiantă tristețe. Auzi vocea îndărătul lui: „Brută ce ești! Sălbaticule! Brută dezgustătoare!“, se așteptă să fie lovit, nu primi altă lovitură decât privirea imploratoare a animalului, mai umană decât ochii oamenilor, sprijini țeava sub ureche, trase din nou. Animalul se

înclină încetişor, aşa cum pagina ridicată de briză, într-o carte deschisă, se înclină atunci când briza conteneşte.

Înălţă capul, îşi privi prietenul. Îl văzu sufocat de emoţie, făcând o mişcare ca să vorbească, nespunând nimic, întorcându-se, luând-o printre câmpuri, îndreptându-se spre pista care ducea spre linii. Atunci şi el, asigurându-se că într-adevăr câinele murise, îşi reluă drumul.

Din amor propriu, de teamă ca Prinet să nu-i surprindă slăbiciunea, nu aruncă nici o privire spre el. „Dintre noi doi, eu sunt cel care *are nevoie?*“ Merse puţin, gândindu-se că celălalt avea să se oprească, să-i facă semn. Îşi aminti de îmbufnări asemănătoare cu prieteni de la colegiu, în timpul „parcursurilor“, ţâfne vechi de şase ani, totuşi proaspete de parcă s-ar fi întâmplat ieri. Astăzi însă, într-un moment atât de grav! „Chiar pleacă aşa la luptă, fără o vorbă? Oare pentru a ajunge la aşa ceva am trăit noi doi împreună toate câte le-am trăit? Cu neputinţă.“

N-auzea nimic, şi fiecare pas îl sfâşia. Atunci, foarte simplu, se opri din mers, privi, la o sută de metri deja pe câmp, silueta subţire care se micşora. Avu impulsul să cheme, să alerge. Imaginea: „Eu alergând după Prinet“ îl umplu de ruşine, îl ţintui locului. Rămase nemişcat, cu ochii fixaţi asupra acelui foarte mic lucru viu pe toată întinderea, mai mic decât trunchiul unui arbore retezat, dar cu inima lui, ocolişurile lui, alegerea lui între da şi nu, monstruoasa lui putere de a provoca durere. „Nici măcar nu se va întoarce!“ în clipa în care ţâşnea din el acel reproş, îl văzu pe băiat întorcându-se spre el, strâmbându-se din pricina soarelui, dar fără să se oprească, fără să se oprească deloc. Nu se mişcă din loc, cu o mască de nepătruns, recunoscând totuşi prin atitudinea sa: „Da, aşteptam ceva de la tine“. O secundă încă se mai găsiră unul în faţa celuilalt, nu şi

cu inima în fața inimii celuilalt; apoi aspirantul își întoarse fața. Şi niciodată Alban nu avea să-i mai vadă chipul.

Cu violență reîncepu să meargă. Ceva exploda în pieptul lui, și se gândea că era vorba tot de mânie. Cu ochii fixați cu furie pe pământul prăfuit, își spunea: „Nu mă voi întoarce nici măcar o singură dată înainte de timpul necesar ca el să fi dispărut". După câtva timp, întoarse capul, nu mai văzu nimic altceva decât câmpia caldă și uscată care dogorea la nesfârșit.

Atunci, chiar din acea clipă, din clipa în care avu noțiunea că acel mic punct de viață dispăruse și că în mijlocul deșertului viclean era singur, avu, foarte distinctă, senzația pe care o are cel neputincios căruia o mână răutăcioasă tocmai i-a smuls bastonul. Privi în jurul său, căutând sprijin. I se făcu frică.

XII

CÂTĂ SUFERINȚĂ

„E vina mea?“ se gândea Alban, așezat, în noaptea care se lăsase, cu brațul bandajat, printre camioanele și caii Convoiului de Luptă. „Nimeni nu trimite în aventuri bărbătești copii de soiul ăsta. Asta-i dă complet peste cap, și e firesc. Fără nici o îndoială nu are dreptate. Dacă, atunci când eram atât de mânios, ar fi trebuit să-mi dau viața pentru a o salva pe a lui, jur că aș fi făcut-o!“

Dar neliniștea lui se potolise și iată de ce.

Cu puțin timp înainte, în vreme ce medicul militar îi examina rana, acesta îi spusese: „Ah, dacă-i vorba de rană, apoi iată o rană zdravănă! Și tocmai în ajunul unui atac!“ – „Bine!“ zisese băiatul, îngrozit de acel om ca de un lepros și, luându-i repede bandajul din mână, făcuse stânga-mprejur. După douăzeci de metri, un infirmier îl ajungea din urmă. „Ordin de la doctor să te întorci. Și să știi că nu glumește.“ – „Spune-i doctorului tău că mă pisează...“ Și totuși se întorsese. „Iată fișa dumitale de evacuare.“ – „Nu vreau să fiu evacuat.“ – „Ce vrei atunci?“ – „Vreau să merg la atac alături de ceilalți.“ – „La naiba! Ți-o spun atunci deschis: prefer un tip care-și bagă piciorul sub un camion ca s-o poată șterge, decât un tip care se resimte ca să poată merge la asalt. Ce zici? Înțelegi? Hai, vei rămâne două zile la Convoiul de Luptă, și apoi vei face ce vei vrea.“ – „Nu vreau să rămân...“ – „Dacă mai spui o vorbă, te bag înăuntru, o, da! Te bag înăuntru cum n-am mai făcut-o

până acum niciodată..." Exasperarea îl sufoca. Alban, cuprins de milă, încetase să-l mai hărţuiască.

Astfel încât se afla acum acolo, condamnat să rămână timp de două zile alături de bătrânii din Convoiul de Luptă, umilit, lipsit de plăcerea şi de norocul de a câştiga Gloria. Ce va face? Va rămâne? Regimentul va trece peste câteva minute; ce-ar fi dacă şi-ar relua pur şi simplu locul? Dar fără doar şi poate că medicul era cu ochii pe el şi ar interpreta urât toată afacerea, iar o nesupunere atât vizibilă era un lucru grav...

La drept vorbind, gândul lui predominant era că, la trecerea companiei, avea să-l poată recunoaşte pe Prinet, să-i vorbească, să-l însoţească o sută de metri de-a lungul drumului; orice nor ar fi atunci risipit. Deja, se auzea la dreapta un tropăit puternic. Apoi primii oameni ieşiră din întuneric, batalionul 4 începu să defileze.

Nu se auzea nici o vorbă, nimic altceva decât zgomotul picioarelor şi târşâitul bastoanelor. Însă un miros pătrunzător şi cald învăluia chipurile, mai puternic decât mirosul cailor. În liniştea aceea, s-ar fi putut spune că trecea un popor de umbre. Micile puncte arzânde ale pipelor şi ţigărilor păreau ele însele fantastice. În pofida clarului de lună, nu era prea uşor să distingi feţele.

Vehiculele companiei de mitraliere anunţară că batalionul trecuse. Defilară însă atât de multe încât Alban, surprins, îl întrebă pe un şofer:

– Ce batalion e ăsta?

– 4.

– Cum, n-a trecut tot?

– Suntem în frunte.

– Şi batalionul cinci?

– E în faţă.

– Nu se poate. Ce tot spui?

O voce spuse:

– Uite, batalionul 5.

– Îl cunoşti pe aspirantul Prinet?

– Nu-l cunosc.

– Unul înalt, subţire, în uniformă de vânători.

Nici un răspuns. Un ofiţer călare îl sili să se dea la o parte. Oamenii reîncepură să defileze. Recunoscu pe unul din batalionul 4, apoi pe unul din compania de necombatanţi. Complet ignorant în ce priveşte teoria lucrurilor militare, se pierdea cu totul voind să pună ordine în acea mulţime. O presimţire îi spuse că nu-şi va regăsi prietenul.

– Sunteţi dintr-a 19-a?

– Eventual. Neisprăviţii ăia!

– Nu l-aţi văzut pe Prinet, aspirantul?

– Nu, nu. A 19-a? Nu trece pe aici.

– Cum aşa?

Omul se topise în masă. Iar masa se scurgea, cu Alban stând pe marginea ei. Recunoştea oameni din compania lui, trebuia să-i asculte, să le răspundă: „Eşti rănit! Băftosule! – E norocos. – Învârtitule!“ De-a lungul fluviului uman, oamenii care se uşurau la marginea drumului îşi ajungeau din urmă unitatea alergând. Pe căştile lor, pe metalul puştilor, luna agăţa reflexe, iar punctele sclipitoare ale ţigărilor continuau să înainteze ca nişte luminiţe fermecate.

Dintr-odată îl văzu pe Prinet, înaintea lui, foarte uşor de recunoscut din spate, atât de înalt şi de subţire, cu pasul lui lung şi vioi, elastic. Totul ţinu o fracţiune de secundă. Forma dispăru în beznă. Se năpusti după ea

– Prinet! Prinet!

Cineva strigă:

– Pe cine caută?

– Pe Prinet, aspirantul.

– Era în frunte, cu ofiţerii.

– Nu, nu, e dincolo. E la vânători.

– Nu l-am văzut. Nu-i cu noi.

Alban merse spre capul coloanei. N-avea curajul să continue să alerge. Era sigur că nu-l va mai regăsi şi, cu toate că încă mai cerea informaţii, vocea lui descurajată descuraja la rândul ei răspunsul. După siluetele noi care se iveau – biciclişti, oameni fără raniţă, cu chipiu – ghici că regimentul se terminase. Curând se pomeni singur. Ca şi mai înainte, simţi că fiecare secundă îl îndepărta ceva mai mult de camaradul lui. Se aşeză pe taluz, cu sufletul trist.

Acum se distingea în depărtare pasul cailor, numai el, ca şi cum s-ar fi apropiat un corp de cavalerie; apoi puţin mai târziu, uruitul furgoanelor. Treceau Convoiul regimentului şi Convoiul de Luptă. Alban îşi arătă actul de identitate, urcă pe o banchetă lângă conductor. Pădurea sinistră se închise în urmă.

Merseră mult timp. Bezna era densă. Nu ştiai că se află un vehicul în faţa ta decât datorită scânteilor care scăpărau sub copitele cailor. Totuşi, la orizontul drumului, între copaci, desluşiră o poiană luminată de lună şi, coborând spre ea, părea că merg spre un lac din poveste. „Când vom străbate poiana, îşi spuse Alban, dacă trece cumva vreun avion..."

Şi imediat tresări. De când avea el astfel de temeri? Să fi fost inima lui nemulţumită care-l făcea să vadă totul tulbure? Niciodată, niciodată de trei luni de zile, gândul că ar putea să se teamă de un avion nu-i trecuse prin cap...

Capul convoiului ajunse în poiană. Ieşind din bezna completă, erau acum ca în plină zi. Se auzi un şuierat, apoi dintre cai veni un „oh!" pe care şi-l trecură de la un vehicul la altul: „oh! – oh! – oh!" Se opriră.

„Iată-ne opriţi în loc descoperit, îşi spuse el, şi pe deasupra la o răscruce." Fără să vrea, privi cerul îngheţat, căutând o

amenințare. Porniră din nou. Nu făcură nici cincizeci de metri că un miorlăit binecunoscut se născu deasupra pădurii. Auziră explozia îndepărtată, în față, iar Alban își lăsă capul în jos. Convoiul continua să înainteze.

– Poate că e bombardat regimentul.

– Poate că da, aprobă conductorul.

Placiditatea acelui om îl exaspera. Atunci, la aceeași distanță, același șuierat coborî, apoi un al treilea, un al patrulea. Opt cu totul. Apoi încetară.

Alban era crispat, frământat. O neliniște fizică îi anula durerea inimii. Brusc simți frigul și își puse din nou casca, îi mai încălzea capul. De ce nu se opreau în loc să facă mișcarea asta pe drum, vizibilă pentru orice observator din cer? Da, dar atunci etapa ar risca să nu fie terminată înaintea zorilor; ar trebui făcute manevre la vedere, în plină zi. Avea presimțirea că noaptea asta nu se va sfârși fără tulburări. „Peste o secundă obuzele vor cădea aici. Suntem poate trei sute de oameni. Există oare măcar un singur ajutor de medic militar? Ce voi face? Voi sări din camion, mă voi îndepărta de drum, dar în ce parte? De obicei, la urmă ei lungesc tirul; voi fugi așadar în direcția inversă, spre nemți. Dar atunci înseamnă să mă apropii de liniile lor... Unde sunt ei acum? Câți sunt?“ Se vedea alergând prin crânguri, încurcându-se, lovindu-se de copaci, dispărând poate într-un lac.

„Sunt nebun, se gândea el, sunt nebun. Dar în după-amiaza asta nu-mi era frică. Prinet nu joacă totuși rolul «norilor» care, în *Iliada*, coboară în jurul eroului îndrăgit pentru ca el să se poată plimba nevătămat în bătălie! Și, când stau să mă gândesc, lângă el am fost eu rănit! E ridicol, la urma urmei.“ Strângea din fălci, își mușca buzele pentru a se sili să rămână stăpân pe sine.

Reîncepură să înainteze. De ce? Nimeni nu fluierase. Cine dăduse ordinul ăsta? Dar cine dădea ordine, aici? Ah, să fii între mâinile acestor oameni din Convoiul de Luptă, care sunt nişte incapabili din spatele frontului! Să ai simţul luptei şi să fii nevoit să te duci chiar în gura morţii, pentru că aşa a comandat locotenentul ăla gras de la Aprovizionare, conţopistul ăla cu lornionul care stă mereu să-i cadă! Şi oamenii ăştia imbecili care-şi tot aprind lanternele. Încă unul! Încă unul! Nu există aşadar nici un şef care să le trântească cinşpe zile de închisoare criminalilor ăstora! Ba nu, mai curând riscă moartea decât să ia o iniţiativă.

Observa acum o lumină stranie, la stânga, o întindere de lumină albă îndărătul arborilor care se decupau pe acest fundal. Nu s-ar fi putut spune dacă se afla la câţiva kilometri sau în bătaia grenadei.

– Asta nu e lumină?

– Lumină? Astea-s câmpuri.

„Brută!“ se gândi el. Fixa cu nelinişte întinderea de culoarea cretei care se tot lăţea. Nu era cea lăsată de un proiector? Dar ceilalţi şi-ar fi dat seama...

Ah, şi-ar fi dat seama! De ce anume îşi puteau da seama brutele astea? Dacă moartea ar fi fost acolo, te-ar fi condus către ea cu aceeaşi inconştienţă.

Totuşi, tot holbându-şi ochii, îşi dădea seama că masa arborilor din stânga lui îşi diminua adâncimea şi se tot subţia. În curând nici o eroare nu mai fu posibilă: erau cu adevărat câmpuri ce se întindeau în depărtare. Pădurea se sfârşea, împingând de-a lungul drumului o limbă fină până ce ajungea să nu mai fie decât o înşiruire de arbori. Poiana se deschise în faţa lor, alburie sub lumina lunii. Strigară: „Stop! – Stop! – Stop!“

„Eram sigur! Ne oprim în loc deschis!“ Şi, zgâlţâit de o panică teribilă care-i anihilă voinţa, Alban sări de pe scaun, cu

riscul de a se răni – caii se dăduseră îndărăt în unghi drept cu camionul – spre a fi mai liber în mişcări în caz de alarmă.

Acolo poposiră. Peste câteva minute somnul, domolindu-i frica, îl dobori pe Alban.

În zori, îşi reluară drumul. Ajunseră în curând la o fermă, transformată în spital ambulant.

Curtea fermei era un cimitir de fiinţe vii. Unii alături de alţii, aşa cum vor fi seara în morminte, extraordinar de asemănători pe aceleaşi tărgi, sub acel soare puternic care anihila trăsăturile particulare, toţi la aceeaşi înălţime, nu mai sus de firul ierbii, iarba verde când trăieşte sub întinderea cerului, cu toţii asemănători, unii alături de alţii, francezi şi germani îşi isprăveau în sfârşit marea ispăşire a unor greşeli necomise. Totul era tăcut în acea grădină a agoniilor, ca şi cum oamenii aceia nevinovaţi n-ar fi avut nimic de spus. Dar, în tăcerea şi nemişcarea care domneau, ochii înfundaţi în orbite pe chipurile plumburii şi pământii priveau, se întorceau, te urmăreau la dreapta şi la stânga. Deveniseră frumoşi, de o frumuseţe supranaturală, ochii aceia care nu se opriseră niciodată decât asupra celor mai neînsemnate lucruri din lume; sufletul întreg se refugiase în ochi, alungat din corpul ce putrezea; străluceau precum acei aştri trecători – sticlă, bucată de metal, ardezia de pe un acoperiş – care sclipesc tot mai tare în amurg, pe măsură ce în jur se scurge lumina. Era un suflet al suferinţei, iar chipul întreg era luminat de acea suferinţă ca de o lampă, şi fiecare chip devenea astfel înspăimântător, ca o lampă aprinsă în soare. Şi totuşi o nesfârşită nobleţe coborâse peste aceşti oameni cruţaţi de râs, cruţaţi de cuvânt, un profund mister poposise în acele biete fiinţe, ieri grosolane sau mediocre, astăzi tabernacule ale unei formidabile taine, şi care nu tăceau decât pentru că auziseră, şoptite la ureche, „tainicele cuvinte ce nu-i e

îngăduit nimănui să le rostească." Pe deasupra acelei mase de cadavre, tremurând în norişorul vaporos al sufletelor luându-şi zborul, cu dorinţele lor neîmplinite, cu proiectele lor zadarnice, cu fericirile lor netrăite, cu sumedenia tuturor lucrurilor retezate şi călcate în picioare înainte de a înflori, litere de foc alcătuiau spusa Apostolului: „Iată-i pe cei ale căror nume sunt scrise în cartea vieţii".

Din când în când, cu inima strânsă, Alban se smulgea din acea viziune, se ducea până la sala mare a fermei, unde erau pansaţi sumar „răniţii care se ţineau pe picioare". Prin uşă, ca şi prin uşile deschise ale furgoanelor sanitare, o boare fadă te învăluia, venind de la materiile organice şi de la sângele supraîncins. Îl văzuse cineva pe Prinet? Nu, nimeni nu-l văzuse; şi de altfel, tot întrebându-i pe oameni, nu întâlnea pe nici unul din compania a 19-a. Atunci, oprit în faţa cerdacului dinspre curte, se uita la cei ce veneau de pe drum. Cei care mergeau nu-i dădeau vreo certitudine; însă cei care erau purtaţi sau împinşi în roaba-targă şi a căror înfăţişare nu putea fi desluşită îl făceau să simtă o teamă sufocantă. În curând totuşi, în ciuda dorinţei de a fi mereu în faţă pentru a-l recunoaşte cât mai iute, dacă trebuia, pe prietenul lui, în ciuda temerii că, tot contemplându-i la nesfârşit pe acei muribunzi, putea să pară împins de o curiozitate indecentă, se întorcea spre grupul răniţilor, atras, sumbru, de moarte.

Nişte vehicule mai mici tocmai îi luaseră pe francezi şi nu mai rămâneau decât nemţii, pe care-i lăsau la urmă, după ceilalţi, cum era şi firesc.

De două ore nemţii se aflau acolo. O dată, targile lor fuseseră cărate mai la o parte, pentru a fi scoşi răniţii din zona luminată de soarele care cădea peste ei. Apoi soarele îi ajunsese iarăşi din urmă şi, de o bună bucată de timp, stăteau sub acea tortură a focului, fără ca nimeni să îndrăznească să aibă

inițiativa de a-i muta, fără ca, mai degrabă, cineva să se gândească s-o facă. Erau acolo, mușcați de cangrena care din clipă în clipă urca, simțind-o cum urcă, simțind că mai era încă timp, dar că peste cinci minute va fi prea târziu, și văzându-l pe ajutorul medicului militar cum se învârtea prin fața lor; le-ar fi putut face o injecție de acum o jumătate de oră, dar era rândul lui să se odihnească.

Ce gândeau oare? Ce puteau să gândească? Alban remarcase printre ei câțiva subofițeri, mai puțin grav răniți: tineri imberbi, cu chip supt, cu înfățișare fină de intelectuali. Între acele chipuri și chipul lui găsea asemănări. Se închipuia pe sine acolo, în mijlocul lor, cu cascheta plată pe ureche, iar unul dintre soldații francezi îl repera și zicea: „Ăsta are cu adevărat un cap de neamț". „În clipa asta, se gândea el, poate că aș putea conversa cu ei despre Hesiod." Când se uita la ei, își înăsprea privirea, pentru că se întreba dacă nu avea să le zâmbească. Însă în jurul lor se aflau sărmanele chipuri obișnuite, fețe încă și mai livide, sub părul de culoarea uleiului, alături de banda purpurie a chipielor, sau fețe verzui ca uniformele din care răsăreau, verzui ca fețele unor Criști bizantini; și încercuindu-i astfel pe acei trei sau patru ce nu erau marcați de moarte, părea că trebuiau să-i piardă doar prin acel contact, așa cum zece fructe ar face să putrezească un fruct sănătos pe care l-ar înconjura într-o fructieră. Multora nimeni nu le-ar fi dat mai mult de șaisprezece ani: dacă vreunul își mișca brațul gol, se vedea subsuoara netedă de copil. Cum majoritatea erau acoperiți până la bărbie cu mantaua, nu se putea ști ce formă avea distrugerea care făcea din ei niște morți în viață. Incertitudinea ridica o nouă întrebare asupra acelor sfincși ai durerii.

Împrejur, câteva uniforme azurii priveau: bărbi falnice din serviciul de transport motorizat, soldați din armata teritorială folosiți la serviciul de gunoaie, gloabe bătrâne împodobite la

întâmplare cu panglici comemorative italiene, toate figurile infame ale oamenilor care nu merg la război. Parodiau: „Pariss! Pariss! Victoria lui Wilhelm!“ Îl înconjurau cu simpatie pe unul dintre germani, „rănit uşor“, care vorbea puţin franceza şi care spunea că moralul nemţilor (spunea nemţi) era la pământ. Poate că acela va căpăta îngrijiri.

Cum Alban încerca să se izoleze câteva clipe în partea pustie a fermei, se întâlni cu un mic neamţ, venit neîndoielnic cu acelaşi scop şi care, văzându-l, avu o privire de animal hăituit şi se făcu din trandafiriu cenuşiu. „A crezut că-i tai beregata în colţul acela“, înţelese el.

De îndată ce se întoarse, remarcă un nou rănit care cu siguranţă abia fusese adus: ochii i se fixară asupra lui, nemaiputându-se desprinde.

În mijlocul mulţimii de oameni întinşi, singur, pe targa lui, acela stătea aşezat. Bustul îi era gol, încins de la piept până la pântece într-un pansament amplu, iar conturul de sânge proaspăt care îmbiba la spate bandajul, în jurul petei deja închegate şi negre, indica limpede pentru ce nu-l putuseră culca la fel ca pe ceilalţi. Tot ce apărea din trup era marcat fără drept de apel de moarte; pieptul plat, un pic scobit, era învineţit, omoplaţii ieşiţi în afară erau învineţiţi, mâinile fine erau învineţite. Însă chipul, niciodată Alban nu avea să-l uite; e întipărit în inima lui precum chipul lui Isus pe năframă; ani după ani, dureri, bucurii, uri, iubiri vor trece peste acel chip ca peste toate celelalte lucruri ale războiului, iar toate acele lucruri ale războiului, numele camarazilor, marele decor azuriu şi ocru, oroarea în faţa câte unui loc, toate vor fi şterse, mai puţin unul, mai puţin acel chip care nu va fi niciodată şters. Foarte german după tip, cu ochii mici, nasul acvilin, bărbia un pic teşită, fruntea pe care o ghiceai şi pe ea teşită, deşi în întregime ascunsă sub chipiul cu bandă stacojie tras în faţă până la sprâncene,

părea crud și viclean și viperin, acel chip imberb de adolescent; iar acea răutate, acea tinerețe, acea iminentă agonie, atingeau în Alban coardele cele mai tainice. Nasul era deja subțiat, buzele strânse, greu de deosebit de chip, într-atât de mult un gri uniform era răspândit peste tot chipul, culoarea însăși a cenușii. Și dominându-i cu statura pe cei treizeci care zăceau, singurul înălțat deasupra acelui noroi orizontal, băiatul privea ceea ce în curând avea să fie el însuși, imagine vie a Spiritului Morții.

Vedea, știa; misterul tăcerii sale era de nesuportat. Alban nu-și putea lua ochii de la el. Și-l învăluia cu mila lui, ca și cum l-ar fi apărat de soare. „Oare ce întrebări își pune? Împotriva cui e pornit? Dar e pornit împotriva cuiva? Ce regrete are? E învăluit de același aer pe care-l respir și eu, la doar șase metri de mine. Dacă m-aș apropia de el fără să-l ating cu mâna, nici atunci n-aș ști nimic din ce gândește. Nu citesc nimic pe chipul lui. Și eu aș fi la fel de închis, dacă aș fi în locul lui." Dintr-odată ochii înfundați în orbite se întoarseră, se fixară asupra lui Alban, rămaseră acolo. Alban le susținu privirea patru secunde, apoi întoarse capul lăsându-l în jos, ca un bivol pe care un om îl îmblânzește apucându-l de coarne; se răsuci pe călcâie și se îndepărtă.

Totul se clătina în el, totul își ieșise din limite: „Știu, știu. Într-o bună zi Germania va reîncepe. Fiecare om căruia îi cruțăm viața va ucide pe unul dintre ai noștri; acesta, dacă supraviețuiește, îl va ucide poate pe fiul meu. E victoria mea dacă spatele lui e tot o rană și carnea i se descompune. Da, trupul meu ar tremura, dar rațiunea mea n-ar putea decât să aprobe dacă, pe măsură ce ei ar trece de poartă, discret, de cealaltă parte, cineva le-ar tăia beregata. Acest război nu e ca o partidă de fotbal, în care, la fluierul arbitrului, cele două echipe se opresc și ciocnesc un pahar; începem un război care va dura un veac și orice mijloc folosit pentru a distruge un german în

plus este bun. Pe de altă parte, nu cumva presimt că în Germania răniţii noştri sunt desigur trataţi la fel cum îi tratăm şi noi pe ai lor, aici? Atunci? Ce anume mă şochează?"

„Raţiunea îmi spune să fiu dur şi port mila în mine ca pe un cancer. Ah! Îngrozitor lucru să ţii la fiinţe! Nu, nu, eu n-am supt laptele Lupoaicii; eu sunt fiul femeii; oameni tari sunt medicii ăştia insensibili, nu eu. Spiritul e puternic, iar trupul este slab. Şi totuşi, ieri încă, trupul însuşi nu era de neînduplecat? Şi eu am ucis fiinţe asemănătoare cu aceasta, iar trupul meu n-a tremurat lângă cadavrele lor. Dacă eu aş fi fost cel care i-a ars pe ăştia cu aruncătorul de flăcări, aş fi fost oare ferm şi triumfător în faţa lor? Câte lucruri se adaugă în mine celor pe care nu le puteam spune! Nu mi-era deja lehamite de ele?"

Ah! Era nevoit să se recunoască pe sine: era omul modern, la urma urmelor, haosul indecent, monstrul format din toate instinctele, din toate idealurile lumii de douăzeci şi cinci de veacuri, cele mai disparate, cele mai contradictorii, şi care se adaugă, se suprapun fără a se exclude vreodată. Ceva din el striga: „Nu numai că facem un război drept, dar ne mai şi apărăm cu arme ridicol de loiale şi, de fapt, suntem sortiţi să fim bătuţi, chiar şi după ce obţinem victorii trecătoare, pentru singurul motiv că subapreciem forţa"; iar o voce răspundea printr-un cuvânt, un singur cuvânt, absurd, dar prin care răspundea mereu, neîncetat, la orice vorbă: „Crima... crima..." – ca şi cum ar fi fost o crimă să distrugi invadatorul! Ceva din el striga că viaţa asta de pradă era cea care se potrivea firii lui, că va fi mai fericit mâine luptând – pe nedrept, de data asta – împotriva câtorva arabi nevinovaţi, că niciodată nu va fi fericit în oraş, iar o voce îi răspundea: „Ceea ce se petrece aici este înspăimântător. Nimic nu scuză măcelul inutil." Şi, rând pe rând, fiecare voce învingea, sau strigau împreună, ca nişte oameni care se ceartă. Cele două gânduri se băteau ca doi vulturi

deasupra întinderii, şi se roteau, şi scoteau ţipete îngrozitoare, iar penele negre cădeau, şi se izbeau încleştându-se.

Deodată, pe drumul pe care Alban se îndepărtase puţin, văzu apropiindu-se o roabă-targă; de sub mantaua albastră, rănitului îi ieşeau picioarele – singurele vizibile pentru el – înfăşurate în moletiere negre. Moletierele negre! Uniforma de vânător a lui Prinet! La fel ca după explozia foarte apropiată a unui obuz, un val de sânge îi năvăli din lăuntru spre piele. O presimţire îl împunse, ca un vârf de lansetă. Dar abia făcuse câţiva paşi că şi recunoscuse chipul plăcut de puşti golănaş al sublocotenentului Le Hagre.

– Ah, domnule locotenent, cel puţin nu-i ceva grav?

– Un glonţ în pulpa piciorului. Şi diseară, la spital!

Ce plăcere pentru Alban să-i vorbească acestui mărunt mecanic devenit sublocotenent, al cărui farmec provine din faptul că ţi-l puteai cu greu închipui ca ofiţer, dar în mod irezistibil ca soldat clasa a doua! E un fel de uşurare să-l vezi astfel culcat, foarte asemănător la înfăţişare cu cei morţi de alături, dar extrem de viu, cu tenul trandafiriu, cu zâmbetul pe buze, „iar diseară la spital."

– Din ce companie vii?

– 20.

– L-ai văzut cumva din întâmplare pe aspirantul Prinet?

– Da.

– Da?... Unde?

– Azi-dimineaţă, în zori, înainte de atac. Compania 19 n-a atacat decât la amiază.

O mică ezitare, apoi:

– Şi... ce făcea?

– Îi curgea sânge din nas.

Alban nu pricepe, îşi închipuie o rană.

– Rănit?

– Nici pomeneală, şi-a suflat nasul prea tare şi i-a curs sânge din nas. Ba încă se necăjea pentru că murdărise batista, iar căpitanul era acolo. Îl cunoşti?

– Da. Şi nu l-ai mai văzut după?

– Ah! După, nu.

– A fost greu, la ei?

– Noi, noi n-am avut parte decât de mitralieră. Dar la a 19-a au avut parte de obuze. Nu ştim prea bine de unde veneau. Poate că de la noi.

Obuze... Ba nu, Alban e mai liniştit. Prinet a fost văzut! Îi curgea sânge din nas! Sângele ăsta pueril, pe lângă sângele cumplit de aici, îl face pe Prinet un pic ridicol, e la fel ca marea spaimă din adăpost care s-a terminat cu un nerv răsucit. Alban îl va lua într-o bună zi peste picior, din pricina asta. De altfel, n-au atacat decât la amiază; au riscat cu cinci ore mai puţin decât ceilalţi. Şi apoi, cum să dai crezare presimţirilor? A avut o presimţire în adăpost, şi presimţirea aceea a fost falsă. A avut o presimţire, adineaori, pe drum, văzând moletierele negre ale lui Le Hagre, şi presimţirea asta a fost falsă...

– O ţigară, domnule locotenent?

Da, Prinet se va întoarce. Şi un gând nou îşi face loc în el: „O să încercăm să-l punem la adăpost". I se pare că întreaga sa activitate de război a căpătat un scop precis. Numai că, din moment ce el, Alban, trebuie să rămână, va rămâne aşadar singur? Îşi aminteşte de acea senzaţie de părăsire pe care a avut-o, ieri, pe drum... Ei bine, atâta pagubă. Va trage totuşi nişte sfori pentru a-l îndepărta pe aspirant. Dar va accepta oare Prinet? Ah, nu poţi şti niciodată...

Se întorsese lângă targă, lângă grămada de nemţi. Ar fi ghicit acest lucru cu ochii închişi, după mirosul dens alcătuit din mirosul trupurilor, al veşmintelor încinse de căldură, al sângelui, al pielii, al sudorii răcite, iar pe deasupra, foarte precis,

stagnează duhoarea descompunerii: totul foarte dens și cu adevărat otrăvind aerul, comprimat parcă sub un clopot de sticlă invizibil, ca un edificiu de miasme. Băiatul stătea tot așa înălțat, dominându-i pe ceilalți, însă Alban evita să-l privească; se temea că, dacă privirile li se vor întâlni, germanul îi va face vreun semn sau îl va chema: totul i se părea cu putință, acum. Și ce va face el, atunci? Pentru ce anume i-ar trebui mai mult curaj: pentru a răspunde acelui semn și a se duce către el, sau pentru a se face că nu pricepe și a întoarce capul?

Iar soarele ăsta! Mereu soarele ăsta! Ah! E cu adevărat ceasul panicii. Din când în când, ghicea că vreunul dintre ei tocmai își dăduse sufletul, fără a ști imediat care anume; un zeu se dădea la o parte, pe undeva, spre a nu fi pângărit de vederea acelui mort. La un moment dat, un infirmier veni lângă el, ținând o pânză de cort în mână, cu care acoperi un chip. Se îndepărta când rănitul de lângă cel mort se agită, întorcându-se spre acesta și părând că-l arată celor de față. În sfârșit, înțeleseră că le făcea semn să scoată pânza. Un sergent o ridică din curiozitate.

– N-a murit, zise el calm, s-a uitat la mine.

Și, fără să scoată pânza, o coborî doar până la bărbie. Atunci văzură chipul livid, crispat și ud (de sudoare) ca o bucată de chewing gum scuipată din gură, cu ochi îngroziți care implorau, la fel ca ochii lui Câine pe drum. „Poate că la ora asta Prinet e la fel ca ăștia, cu muște în gură și în ochi.“ Boarea de speranță care se stârnise în el, pe drum, în fața locotenentului-puștan, cădea precum un lucru ucis. Și, ca de fiecare dată când rațiunea i se bloca, imensul sentiment creștin începea să funcționeze în el.

„Ah! se gândea el, iată-l aidoma copiilor Gentililor, păgânii pentru care nu se aduc rugăciuni. În colegiile noastre, când un copil este în pericol de moarte, se trimit scrisori tuturor

mânăstirilor, tuturor seminariilor pentru ca cei de acolo să se roage, se fac liturghii pentru el; din aproape în aproape, se țese o întreagă rețea de rugăciuni pentru a-l proteja. Însă Prinet nu e iubit. Când era mic scăldat în sudoare, cine-i sărea în ajutor? Și acum, cine se va ruga pentru el? Pot face eu de unul singur cât toți cei care nu se vor ruga pentru el?“ Așa cum nu se temea de moarte în ceea ce-l privea, dar se temea pentru prietenul lui, tot astfel, din mândrie, detesta să se roage pentru ca propria lui viață să fie cruțată, dar nu simțea nici o rușine să se roage pentru cruțarea vieții prietenului. Și, făcând acest lucru, simțea un soi de blândețe, pentru că ușurința de a uita complet de sine pentru un altul îl unea, pe deasupra unei vieți, goală și seacă și lungă, cu vârsta de aur a generozității care fusese pentru el epoca petrecută la colegiu. Trecuse supărarea celor șase ani, de a fi fost exilat din acea „suferință-împreună“, al cărei har îl primise pe culoarele colegiului într-o iarnă. Sub o câmpie plină de mărăcini, două izvoare se întâlneau.

În clipa aceea, coborând dintr-unul din automobilele care veneau să-i ia pe răniți, conducătorul, un „aliat“, se apropie de germanii care mureau. Femeia care-l însoțea, cu chipiul tras pe-o ureche, scosese un aparat foto Kodak și se tot învârtea în jurul nefericiților, cu privirea un pic sticloasă, din pricina excitației pe care o au oamenii de pe la noi sub influența alcoolului. Însoțitorul ei îi indica cele mai frumoase subiecte: oamenii cei mai pitorești aflați în agonie, cei a căror rană era foarte vizibilă, cei care aveau o figură caracteristică. După ce termină pelicula, băgă din nou aparatul în cutie și scoase niște foarfeci micuțe. Se apleca acum deasupra oamenilor și desprindea epoleții și nasturii. Ei o priveau cu priviri vagi: totul era lăsat în voia sorții, abandonat. Chiar o ajutau, trăgeau de propriile lor însemne. În fundul curții, stând la o parte, cu o strâmbătură de dezgust greu de uitat în colțul gurii, doi șoferi aparținând unei

alte națiuni „aliate“ și care nu intrau în legătură cu nimeni contemplau în tăcere scena abjectă.

„Nu va pune nimeni mâna pe un revolver ca să-i omoare?“ își spunea Alban. „Nici unul dintre muribunzi nu se va ridica înainte de a muri ca să-i ucidă pe cei ce s-au transformat în demoni pentru niște biete ființe într-o asemenea stare? Trebuie cumva să fiu eu cel care să le salveze onoarea?“ Dorința de a-i ucide pe șofer și pe femeie punea stăpânire pe el, teribilă precum dorința sexuală sau ca setea. Din fericire, cei doi plecară.

Ca niște pești fripți de căldură, cei ce rezistaseră până acum începeau să se chircească. Atunci când, pentru câte unul din ei, chinul se sfârșise, se spunea: „E unul, colo, terminat“, se uitau, vedeau o gură larg deschisă, imensă, căscată, arătându-și toți dinții, aidoma cailor morți. Adesea, omul nici nu murise încă și deja în gură, pe orbite, pe fiecare pată de sânge, se înghesuiau muștele, atât de strânse una într-alta, încât păreau o spumă marină sau un burete negru, atât de amețite încât ar fi putut fi culese cu degetele fără ca celelalte să se miște, de parcă și ele ar fi fost moarte! Unul din oameni își dăduse sufletul apăsându-și o fotografie pe buze; poza primise ultima suflare; în gura acum căscată poza se înfunda un pic, aspirată: vidul pe care-l lasă în urmă un suflet are o astfel de putere. Un altul gemea de fiecare dată când trecea cineva pe lângă el, apoi tăcea când acela se îndepărtase, și la fiecare geamăt pântecele lui gol rămânea scobit, supt, așa cum arată pântecele fiarelor când rag. Un altul era atât de anapoda așezat pe targă încât îi ieșea capul în afară și cădea înapoi, neavând nici un sprijin. Cum se nimerise lângă el, Alban îi strecură sub ceafă o pătură făcută sul care zăcea într-o grămadă de căști, de măști de gaze, de încălțăminte însângerată.

Atunci îl zări pe unul din infirmieri, care până atunci nu făcuse nimic – chiar *nimic* – și care, văzându-l la treabă,

încerca şi el acum să aşeze un pic mai bine capul unuia dintre ceilalţi condamnaţi. „L-am făcut cumva să simtă şi el milă?“ se întrebă Alban.

Însă, cu eforturi, omul pe care-l ajutase încerca să-şi scoată din deget un inel. „Vrea să-mi dea un inel drept mulţumire“, gândi Alban, trăgându-se îndărăt, vrând să se facă nevăzut. Celălalt i-l întindea acum, repetând un cuvânt, mereu acelaşi, pe care Alban nu-l înţelegea. „*Îngrijire*“, spuse un soldat din spatele lui care privea scena. „Spune: *îngrijire*. Vrea să fie îngrijit.“ Alban se întoarse cuprins de oroare, simţind privirea deznădăjduită a omului, cu oferta lui refuzată, cu mâna lui întinsă în care ţinea un biet inel...

Începând din acel moment, Alban acţionă cu un soi de automatism, ca într-o halucinaţie: o voinţă artificială se instalase în el şi-l conducea.

Merse până la fermă. Medicul militar trecea prin faţa uşii. Se opri în faţa lui, luă poziţia de drepţi, salută.

– Ce doreşti?

– Domnule doctor, nu ştiu dacă ştiţi... (vocea lui era răguşită, sacadată), sunt nişte nemţi acolo, ar mai fi încă timp să-i salvaţi cu o injecţie; peste o jumătate de oră însă va fi poate prea târziu. O injecţie, nu durează mult. Ar dura exact zece minute...

Omul îl privi o clipă, ca şi cum nu înţelegea. Apoi izbucni în râs. Râsul lui, la început spontan, sincer, se transformă într-un râs silit. Alban îl privea cu un fel de spaimă şi se străduia să se stăpânească pentru a rămâne la o distanţă atât de mică de el. În fine medicul zise:

– Şi ce-mi pasă mie?

– Chiar şi unii de la noi, de aici, spun că se exagerează.

– Ei bine, lasă-i să zică. Iar dumneata, vezi-ţi de treburile dumitale. Dă-i drumul.

Alban se întoarse brusc, se duse spre nemţi.

Mergea ca un om care are un scop bine stabilit. În doar cinci secunde, foarte clar, într-o străfulgerare, îşi închipui toată dezaprobarea pe care avea să i-o aducă gestul său, toate suspiciunile celor care de obicei stau în fotolii. Îi îndepărtă cu mâna pe oamenii care stăteau în picioare în jurul răniţilor, pătrunse printre tărgi, intră din plin cu faţa în aerul încărcat ca într-un aluat care i se lipea de obraji, simţi mai curând decât văzu toţi ochii întorcându-se spre el, fără ca vreun corp să se mişte. Când se văzu cu adevărat în mijlocul acelei aglomerări umane la suprafaţa solului, în îngusta potecă dintre două şiruri de trupuri, atât de îngustă încât i se părea că merge pe deasupra lor, simţi că i se face frică. Şi continuă să înainteze spre tânărul care-l privea, galvanizat în inimă precum catalepticii în trup, dar tremurând mai tare decât muribunzii.

După ce ajunse la el, puse un genunchi pe pământ. Şi văzându-l atât de aproape, respiră puternic.

Îl întrebă în germană:

– Pot face ceva pentru tine?

– Nu. O să mor.

– Ai părinţi?

– O am pe mama.

– Dă-mi numele şi adresa ta şi o voi înştiinţa pe mama ta, într-una din zile, că mă aflam alături de tine.

Cuvinte destul de vagi, dar foarte clare pentru amândoi. Celălalt îl privi şi, la fel ca mai înainte, Alban îşi puse la bătaie întreaga forţă ca să nu-şi piardă capul sub acea privire. Germanul se uită o clipă astfel la el, în tăcere, apoi îi spuse:

– O să-ţi dau portofelul meu. I-l vei trimite când vei putea.

Îşi plimbă mâna prin învălmăşeala de postav verde care-i acoperea genunchii şi, din pricina efortului, îl năpădi suferinţa,

buza incoloră se răsfrânse la colțul gurii și dădu la iveală un dinte ascuțit, foarte alb.

– Ah! spuse el, mi l-au luat.

– Spune-mi numele mamei tale.

– Mama mea se numește Maria Ertle, la Bremen, Rheinstrasse, 19.

Alban șovăi:

– Și pe tine, cum te cheamă?

– Numele meu este Conrad.

În clipa aceea cineva îl bătu pe Alban pe umăr. Un sergent se afla în spatele lui:

– Hei, nu se vorbește cu prizonierii. Ce faci aici?

– Sunt preot, zise el, și omul acesta m-a chemat.

– Grăbește-te, atunci.

Se întoarse spre băiat.

– Când voi ajunge în fața lui Dumnezeu, voi da mărturie că ți-a fost milă de mine.

– Nu pentru asta am făcut-o, spuse Alban, cu dinții clănțănindu-i în gură. Haide, adio.

Cuprinse mâna pământie, uscată și înghețată ca pielea șerpilor. O ținu o clipă, cu putere, repetând încă o dată: „Adio, curaj“, simțind cum parcă se golea de sine în acel sacrificiu. Dar când vru să-și retragă mâna, simți că celălalt o ținea. „Dă-mi drumul“, spuse el, în picioare, reținut de mâna aceea lungă, acoperită de sânge închegat ca scorojeala de vopsea veche. „Dă-mi drumul, știi bine că trebuie să plec.“ Atunci celălalt șopti:

– *Verlasse mich nicht*! („Nu mă părăsi!“)

Repetă de mai multe ori acea implorare imperceptibilă, în timp ce Alban își pierdea capul și spunea tot mai tare: „Dă-mi drumul, dă-mi drumul“, și cuvintele astea spuse tot mai tare se amestecau cu celelalte, tot mai slabe. Până la urmă, iritat, cu

mâna rămasă liberă Alban desfăcu degetele care-l ţineau, aşa cum cineva desface mâinile încleştate ale cadavrelor. Şi fără nici o privire în plus, fără să mai privească altceva decât zidul fermei strălucind în soare, se îndepărtă, cu ochii măriţi ca şi cum i-ar fi ţinut cineva larg deschişi ajutându-se cu degetele.

Când ajunse în sala de pansat, se întoarse. Băiatul, pe care-l vedea din spate, era tot aşezat. Dar, după chipul căzut pe piept, după mişcarea umerilor, înţelese că plângea. „Iată tot ce am fost în stare să fac“, îşi zise el.

Cum privirea i se trăgea înapoi, avu timp să-l observe pe infirmierul despre care crezuse că-l învăţase mila. Cu o gamelă în mână, acesta le dădea să bea apă nemţilor care-l chemau; astfel, o rană la pântece, încă vindecabilă, risca să devină mortală din cauza apei pe care el le-o dădea! Atunci Alban se gândi că de la el pornise mila aceea ucigaşă. Şi se simţi adânc tulburat, neştiind unde era binele şi unde era răul.

Dar sergentul care-l bătuse pe umăr când era în mijlocul răniţilor îl strigă.

– Mi-ai spus adineaori că eşti preot. Tocmai am aflat adevărul de la omul ăsta, care te cunoaşte. Nu eşti deloc preot.

– Nu.

– Bine. Lucrurile n-au să rămână aşa.

– Cum vei dori.

După ce plecă sergentul, celălalt se jelui: „Dacă aş fi ştiut... Te-am dat de gol...“, dar Alban zise:

– Din ce companie eşti?

– 18.

– Nu-l cunoşti cumva pe Prinet, aspirantul de la 19?

– Ba da.

– Ah! L-ai văzut în dimineaţa asta?

– L-am văzut la Morainville, înainte de atac, de atunci nu l-au mai văzut.

– Aş vrea chiar acum să-l găsesc. Cum să fac?

– O iei pe şosea. Cunoşti şoseaua? Nu te poţi înşela. Ajungi la nişte plopi. Of! Da' ştiu c-ai încasat una peste bot mai înainte! Dar aici, pricepi, nu-ţi pot zice mai mult: îţi spun doar ce trebuie să faci...

– Continuă, continuă. Când ajung la plopi, ce fac?

– O iei la stânga.

– Îmi arăţi cu mâna în partea dreaptă!

– Vrei să zici că nu ştiu care-i stânga şi care-i dreapta?

Dar Alban deja nu mai era acolo! Îşi luă dintr-un colţ al fermei puşca, raniţa, pătura făcută sul în bandulieră şi o porni pe drum, aproape liniştit.

XIII

ARES

Drumul purta nenumăraţi răniţi îndărăt şi, din pricină că el era singurul care mergea împotriva acestui curent, singurul care se îndrepta de la viaţă către moarte, în mijlocul oamenilor care fiecare, unul după altul, îl priveau atenţi cum trecea, Alban era cuprins de un orgoliu naiv şi o mască mai dură i se imprimă pe chip. La două sute de metri dincolo de sat, pe marginea drumului, cu o ţigară în colţul gurii, medicul-şef evacua răniţii, evacua încontinuu. Unii răniţi grav şi alţii care pretindeau că fuseseră gazaţi, mirosind de la o poştă a prefăcătorie, infanterişti din regiment şi apoi artilerişti, negri, soldaţi din armata teritorială a drumurilor, flăcăi zdraveni genişti, cu capete de care mai bine să nu-ţi aminteşti, toţi erau evacuaţi, defilând rapid prin faţa acelui soi de control la care se distribuiau fişe de culoare roz sau albă; şi aşa cum oamenii care află că sunt decoraţi nu pot suporta gândul de a mai rămâne câteva ore în plus fără nimic la butonieră şi dau fuga la Palais-Royal sperând să-şi agaţe decoraţia mai devreme, tot astfel oamenii opriţi, încurcând drumul, îşi agăţau cartonul pe piept. „Într-adevăr, se gândea Alban, mai mult ca niciodată, cei ce rămân sunt cei ce doresc mult să rămână, sau sunt cei mai abandonaţi dintre robi", şi îi venea în minte zvonul mincinos care circula la regiment: „Generalul de la D.I. – Divizia de Infanterie – s-a săturat. Ordinul e să fie evacuată cât mai multă lume cu putinţă pentru ca divizia să fie înlocuită." Şi se întreba,

neştiind ce să-şi răspundă, într-atât nu-şi cunoştea prietenul: „Oare Prinet ar fi de acord?“

Aşezate în ordine, grămezi de obuze noi, abandonate de duşman, se aliniau pe fiecare margine a drumului. Le rostogoleai sub picioare, alături de gloanţe intacte; un adevărat mister că nimic nu exploda. În adăposturile apropiate, străbătute de lumina soarelui, căşti, tăbliţe indicatoare în germană, urme proaspete de cai povesteau graba retragerii. Oamenii se îngrămădeau în jurul unei raniţe de vagmistru neamţ, lăsată deschisă, luând fiecare câte o scrisoare din care nu vor putea citi o iotă. Dădură şi peste primele cadavre. Un cal mort zăcea cu picioarele depărtate, cu gâtul graţios curbat, şi în această postură clasică a calului în galop semăna cu motivul de pe un monument semifabulos, coborât de pe soclul lui cel înalt şi pe care te miri să-l poţi vedea pe acelaşi plan. În faţă, dincolo de linia plopilor, în aerul uşor, fumul unor rachete fuzante persista, negru şi compact, ca flegma unui tip cu guturai scuipată într-un bol cu apă.

Un artilerist care şchiopăta îi făcu semn, ca şi cum ar fi avut ceva important să-i spună. Când Alban s-a apropiat, omul îi şopti: „Ocheşte-l pe Isus Hristos care semnalizează“, întorcându-l pe Alban cu faţa spre o moviliţă în vârful căreia o statuie tip Sacré-Cœur îşi întindea braţele, în gestul tradiţional. Şi, pe legea mea, iată-l pe Alban râzând, râzând, în timp ce-l vedea pe celălalt rănit, purtat pe umerii unui camarad, cu obrazul căzut pe capul celui ce-l cară şi inundându-l cu sângele pe care-l varsă, dând impresia că-i devorează craniul, ca în poemul lui Dante. Acum răniţii erau mai rari, veneau din dreapta peste câmpurile unde desigur bătălia se reîncinsese de curând. Alban se pomeni singur. Dispăruse mica excitare pe care o simţea când era contemplat cu un soi de respect de către cei ce se întorceau. La cinci sute de metri în faţa lui, din când

în când, o floare albă sau neagră se ivea, se năştea din spaţiu, contrazicând expresia homerică „aer sterp". Îşi spunea: „Eram foarte liniştit, iar acum înaintez chiar spre locul unde oamenii ucid. Ciudată idee, totuşi! Ciudată idee!" Nu încerca nici o emoţie, fascinat de gândul că avea poate să-l găsească pe aspirant şi să lupte alături de el. „O să vadă el de ce sunt în stare dacă îmi dau osteneala. Iar în seara asta voi avea lauri la crucea mea de război, sau poate că mai curând voi fi ucis. Dar mi-e totuna." Pe cât de mult tremurase ruşinat noaptea trecută, gândindu-se că putea să moară în spatele frontului, în mijlocul celor ce se puseseră la adăpost şi pe care-i dispreţuia, în afara comuniunii cu camaradul lui, pe atât de mult simţea un soi de indiferenţă sălbatică la gândul că ar putea fi ucis şi, uneori, o adevărată dorinţă de a fi ucis, dacă acest lucru trebuia să se întâmple sub ochii acestuia şi după o faptă excepţională.

Peste toate astea, gândul că la ora aceea ar fi trebuit să se afle, în mod normal, la Convoiul de Luptă, şi că astfel tot ce făcea era întru câtva pentru plăcerea lui, gândul că putea să meargă la dreapta, la stânga, şi chiar să fugă dacă avea chef, fără a greşi mai mult decât în clipa în care îşi pierduse din vedere cantonamentul, gândul ăsta satisfăcea gustul independenţei pe care-l avea înnăscut. Totul i se părea uşor, ca pe vremea colegiului în care se ţinea întotdeauna izolat, stând în curte în timpul orelor de studiu, mergând la studiu în timpul recreaţiei, la gimnaziu în timpul afectat plimbării, la bibliotecă în timpul slujbei religioase de seară, niciodată ca toţi ceilalţi şi totuşi niciodată pedepsit, nici măcar o dată în cursul a şapte ani, ca şi astăzi, ştiind bine că în fond îşi părăsise postul, cu toate astea nici măcar o dată nu se gândise că putea fi pedepsit.

Observă totuşi, la un moment dat, că la stânga lui, desprinse din copacii care mărgineau drumul, frunze verzi cădeau. Un mic zgomot uşor, un altul, un altul: aerul era parcă plivit de

traiectoriile gloanțelor ca de dinții unei uriașe greble invizibile. Oarecum la întâmplare, se întinse pe jos, înălțat în coate. Bunul-simț îl sfătuia să se culce în șanț, dar, dacă ar fi făcut-o, s-ar fi simțit ridicol și aproape rușinat; nemaicunoscând și altceva în afară de obuze și de grenade, nu avea în minte imaginile necesare pentru a fi convins fizic, în propriul lui trup, că gloanțele ucid. De aceea, după un minut, și cu atât mai mult cu cât gloanțele se răreau, se ridică și începu să meargă prin șanț, vârându-și capul între umeri, ca un băiețel fricos care se teme să nu primească în cap mingea expediată vertical și asigurându-se că pătura, pusă în bandulieră, îi acoperea solid inima.

Șrapnelele explodau acum foarte aproape, și la fiecare din ele se întorcea dintr-o parte în alta, ca și cum niște trenuri cu viteză mică ar fi trecut prin văzduh în jurul lui. La stânga, spre fermă, una câte una, cădeau „bile mari negre". Nu mai erau gloanțe. Doar câte unul, rătăcit, trecea uneori peste drum, ridicând o subțire creastă de praf, sau pe deasupra ierbii, iute ca o șopârlă micuță pe care nici n-apuci s-o vezi. Ajunse astfel la șaizeci de metri distanță de plopi.

Se ridică, traversă drumul alergând. Un glonț șuieră. Foarte aproape, o voce îl făcu să tresară:

– Ce face tontul ăsta?

Dintr-o pâlnie ieșea un cap. Alergă, sări în groapă. Trei oameni erau acolo.

– Unde goneai așa? Voiai să te faci *kamerad*, sau ce naiba?

– Păi, spuse el, mergeam spre linii...

– Spre liniile nemților, da. Și apoi, mergeai așa, ca la plimbare!

– Înseamnă că nu mai sunt francezi pe acolo? îndrăzni el, șovăind de parcă se temea să nu spună o mare prostie.

Se distrau: „Ăsta e greu de cap!“ Alban înțelese în cele din urmă că nu mai exista nimic între germani și el. Și, de altfel, acum deslușea, deasupra unui rambleu de pământ, flăcările scurte ale mauserelor, săgetând, abia întrezărite, ca limbile reptilelor.

Spuse că asigura legătura, că ducea o hârtie aspirantului Prinet, dintr-a 19-a.

– Aaa, așa stau lucrurile! Păi, dacă nu vorbeai! Nu trebuie să-ți fie teamă! Că doar ai limbă să vorbești.

Întrebă unde era compania a 19-a.

– Vezi casele de colo...

Un obuz de calibrul 77 își anunță apariția venind spre ei. Se lipiră de pământ, se făcură una cu pământul, pricepură că erau teferi, văzură bulgării de pământ zburând pe deasupra capetelor.

– La revedere.

– Ești așa grăbit?

Uitând că spusese că asigura legătura, răspunse cu nevinovăție:

– Păi da, e vorba de prietenul meu.

– Altminteri, ai fi putut rămâne liniștit aici. Știi, n-avem deloc de gând să ne ducem să cucerim steagul nemților.

Fără să vadă nimic rău în cuvintele lor, replică cu simplitate: „Nu, nu“. Obuzul de calibrul 77 îi dăduse în sfârșit senzația morții și nu voia să moară lângă niște oameni pe care nu-i cunoștea, de care nimic nu-l lega: ar fi fost o moarte ratată.

Ceru să i se explice pe unde s-o ia. Compania 19 apărase un pic mai înainte cătunul, la un kilometru distanță. Putea ajunge acolo fără prea mare bătaie de cap, furișându-se prin spatele malului pârâului, pe sub plopi. De altfel îi va întâlni pe camarazi, postați acolo. Se strecură afară, ajunse la pârâu fără

încurcături şi, după o clipă de nemişcare, începu să se târască, mulţumit că nu îi era frică.

Mergea târându-se prin noroi. Vreo zece obuze îl neliniştiră, dar nu prea mult. Era la adăpost de obuze, nu era el pe jumătate ascuns de un gard de vegetaţie? Nişte gloanţe trecură pe deasupra lui, fără să-i dea impresia că era ochit. Îşi potrivise raniţa pe spinare şi avea grijă ca ea să rămână acolo pentru a-i apăra spatele. Sub picioarele lui, insecte se aşezau peste apa clocită, furnici se grăbeau pe rădăcinile plopilor, crenguţe uscate rămase din iarna trecută trosneau: o întreagă lume măruntă şi indiferentă, aceeaşi pe care ar fi văzut-o dacă s-ar fi aşezat în patru labe în Bois de Boulogne. În faţă, ascunse de acelaşi mal scund, zări mantale albastre. Un mic grup dintr-un pluton se afla acolo. Recunoscu oameni din compania 18.

– Fac legătura. Compania 19 e în direcţia aia?

– Da.

– Aspirantul Prinet e acolo?

– Habar n-am. Poate.

– Merg lucrurile?

– E linişte.

Plecă din nou.

Brusc, din stânga, pocnetul puştilor izbucni odată cu rafala unei mitraliere. Din instinct înălţă capul.

În depărtare, soldaţii se ridicau de jos, alergau înainte. Ieşeau de peste tot. Se mai vedeau unii căzând, de parcă s-ar fi împiedicat de ceva. Mai departe, îndărătul copacilor, mantale verzi se mişcau de asemenea, cădeau. Nu se înţelegea prea bine mişcarea tuturor acelor oameni: când se apropiau toţi de acelaşi punct, când nişte şiruri o porneau, se rupeau, apoi se strângeau iarăşi, aşa cum segmentele unui şarpe mare se unesc, apoi dispar, înghiţite de pământ, nu se ştie unde. „Parcă ar fi un film“, gândi el; s-ar fi putut spune la fel de bine că seamănă cu o

activitate nu prea serioasă, cu exerciții, cu un joc de copii, cu o partidă de fotbal, așa cum poți vedea la Bagatelle, unde, din tribună, vezi toată câmpia.

Abia atunci văzu că în fața lui uniforme verzi-cenușii se ridicau, o luau la fugă. „Ucide! Ucide!“ Puse arma la umăr, trase. Cel pe care-l ucidea nu era oare fratele celui pentru care suferise adineaori, în curtea fermei? Nici măcar nu se gândi la asta. „Ucide! Ucide!“ Un francez care venea din urmă îi trecu aproape peste cap, se întoarse, îi strigă: „Stai afară, acolo!“ ca și cum i-ar fi făcut un reproș, apoi își încrucișă într-un fel caraghios picioarele, făcu trei pași în lături, ca un boxer amețit de care sala râde pentru că pare să stea pe gânduri dacă să cadă sau nu. Căzu, iar casca i se rostogoli; ținea un braț în aer, ca gladiatorii care cer să li se lase viața, dar nimeni nu le-o acordă, căci nu se mai mișcă, supunându-se sorții. Alban, care-și lăsase pușca în jos pentru a putea privi, trase din nou, o dată, de două ori. Reculul care-i lovea umărul îi răspundea direct în rană, iar pansamentul mai cu seamă îl jena atât de mult când îndoia brațul încât încetă de a mai trage. Văzu un soldat alături de el, fără cască, având mâinile goale.

– Vrei să-ți dau pușca mea?

Celălalt făcu doi pași spre el, întinzând brațele, apoi, cu picioarele lipite, cu gambele lipite, dintr-odată, ca un scufundător care se joacă, se prăbuși în pârâu. Alban, împroșcat cu noroi, scoase un strigăt, când, cu o zi mai înainte, căpătase o schijă fără să bănuiască.

Chiar în clipa în care, cu dosul mânecii, își ștergea obrazul, suflul unui obuz de 77 îl trimise pe jos rostogolindu-se, cu mâinile pe ceafă; explozia îl plesni în interiorul creierului, de parcă obrazul avea să i se spargă bucăți, un șoc violent îi lovi spatele, șalele, picioarele, ca o trombă de apă căzând asupra lui de la o mare înălțime. Se ridică clătinându-se, pierdut, nu se

putu ține pe picioare, căzu din nou, în genunchi, convins că murea din pricină că se sufoca, începu să tușească, să tușească de-a dreptul cu furie, convins că pieptul îi era străpuns, că avea să dea afară sânge pe gură și pe nări. Scuipă pământ, tuși, tuși întruna, scuipă iarăși pământ. Se întoarse târându-se spre taluzul pârâului, neavând curaj să se uite la el însuși de teamă că se va vedea plin de sânge. Brațul stâng îl durea. Cu ochii ațintiți asupra peisajului, dilatați ca după o noapte fără somn, și cu o uimire aeriană în ochi, începu să-și palpeze cu mâna dreaptă brațul, coborând dinspre umăr: „A! Iată un capăt... ăsta, măcar, există“, și atât îi era de frică să nu se afunde în ceva moale' încât, atunci când ajunse la capătul brațului, în mod ridicol, de bucurie, își strânse singur mâna... Era viu! Simți plăcerea ca pe o ploaie scurtă!

Iar acum, din nou, ce să facă? Judecând după direcție, cei pe care-i văzuse atacând erau neîndoielnic oameni din compania 19. Se împrăștiau acum, foarte departe. Unde să-l întâlnească pe Prinet în învălmășeală? Ah! Toate astea doar pentru a se duce să dea de urma nesuferitului de băiat singuratic, dar puțin îi păsa...

Deodată auzi o voce, care chema poate de multă vreme, dar pe care o percepea pentru întâia oară. În urmă, cineva striga slab (probabil că se găsea foarte aproape):

– La mine, doi douăzeci și șase! La mine, doi douăzeci și șase!

Și modul ăsta de a-și chema regimentul așa cum un altul ar striga „Mamă!“ îl mișcase deja, când își dădu seama că vocea îi era foarte cunoscută. Unde oare o mai auzise? Cu siguranță, era a cuiva care se bucura de simpatia sa. După sunet, se îndreptă spre o pâlnie lăsată de un obuz de calibru 155...

Culcat în fundul pâlniei se afla Bellerey, un tip scund din contingentul 18 care tocmai fusese numit caporal şi pe care Alban îl ştia bine. Încercă să coboare lângă el.

– Trage-te un pic la o parte ca să cobor.

– Nu pot, se împrăştie...

– Ce?

Îl văzu îndepărtând mâinile pe care le ţinea pe pântece, văzu burta din care ieşeau intestinele, văzu ochii holbându-se, întorcându-şi privirea, şi începu şi el să tremure.

Coborî, aruncând pământ peste picioarele lui, de parcă acesta ar fi fost deja mort, apoi se strecură în pâlnie:

– Vreţi să-mi daţi pachetul dumneavoastră de pansamente?

Totdeauna băiatul ăsta îi spusese *dumneavoastră*, îi spunea la fel şi acum (era totuşi caporal!) Ah! Tare politicos era!

– Nu fi prost, poţi să-mi zici *tu*, îi spuse Alban celui care peste zece minute n-avea să mai să zică nici *tu*, nici *dumneavoastră*.

Pachetul lui? Îl folosise ieri, pentru braţ. Nu se gândise să ceară altul.

– Nu-l ai pe al tău?

– I l-am oferit unui prieten.

Respira deja greu, spunea totuşi *oferit* când ar fi fost cu atât mai simplu şi mai puţin lung să zică *dat*.

„Nu pot face nimic pentru el, se gândea Alban, nu, nimic în afară de a nu-l părăsi. Nu pot face nimic, şi totuşi pot face mult, probabil... Vai! Ce-i dau lui merită şi alţii la fel de mult!“

Îi şterse fruntea, sub părul uscat, tăiat drept în faţă, cum era probabil părul fraţilor romani Gracchus. Îi scoase cravata, îi desfăcu gulerul, îi făcu deja toaleta morţilor. Îi aşeză capul în scobitura umărului său, îşi petrecu braţul pe la subsuoara lui. Apoi rămase nemişcat. Atunci băiatul, ca o persoană care suferise deja prea mult, spuse aceste cuvinte înspăimântătoare:

– Mă săturasem.

Apoi nu mai spuse nimic.

Un obuz percutant căzu destul de aproape. Alban nu se mişcă. Îi era totuna să moară aici, acum. Nu stătea prea rău. Oroarea şi compasiunea se confundau în sufletul lui alcătuind un singur sentiment, şi nu mai voia să se mişte, acum, nu, nu se va mişca, chiar de-ar fi fost să se ferească de moartea cea neagră. Îşi spunea: „Îi dau ceea ce îi pot da. Sunt implicat în ceea ce trebuia să fac. Toţi cei care mai ştiu câte ceva spun sus şi tare că am făcut bine alegând-o, dintre toate datoriile, pe aceasta". Şi simţea că băiatul acela putea agoniza la nesfârşit, că avea să stea alături de el până în clipa morţii, că noaptea putea să coboare, că ceilalţi puteau executa tir de distrugere chiar asupra locului pe care-l ocupau ei doi, el nu se va mişca, el nu va pleca. Ah! N-auzise el de două ori aceeaşi chemare? „Nu pleca!" spunea Prinet cu vocea sugrumată în adăpost, iar neamţul: *Verlasse mich nicht!* În clipa asta chiar, pe câmpie, şi mai departe, mai departe încă, mii de fiinţe strigau către alte fiinţe să nu le abandoneze, se zbăteau împotriva indiferenţei, ştiau în sfârşit că nu poţi fi singur, şi totuşi recădeau singure, şi luptau singure, mureau singure. „Mie, însă, nesupunerea mi-a permis această faptă bună. Dacă aş fi fost de serviciu, ar fi trebuit să particip la atac cu ceilalţi, să-l văd, poate, şi să-l aud, şi să fiu nevoit să trec mai departe cu ceilalţi. Fiind liber, am avut dreptul să mă opresc. Bellerey îi datorează această biată consolare aspirantului."

Tot soiul de amintiri i se trezeau în minte. De mai multe ori Prinet şi cu el, la cantonament, îl poftiseră pe Bellerey la gustările lor: două sticle de „vin înfundat" de trei franci, struguri şi tomate necoapte, lucruri răcoritoare vara, totul servit pe o cutie cu grenade. Vedea atunci urcând în ochii micului ţăran, care îi spunea *dumneavoastră* şi nu îi întindea primul mâna, mirarea şi plăcerea că acest domn tânăr e băiat atât de

bun, atât de asemănător cu el, deşi atât de diferit. Se simţea atunci impregnat de extraordinara certitudine că, din cei doi care erau acolo, amândoi şi-ar fi dat viaţa pentru el, aşa cum şi el ar fi făcut-o pentru ei, şi asta fără ca ei să se vadă prea des, fără să se cunoască totuşi cu adevărat, fără să fie singurii care beneficiau de acel prilej: minunată şi simplă făgăduială, pe care nici unul n-o făcuse celuilalt prin vreo aluzie, vreun cuvânt sau vreun gest, dar pe care o citiseră, poate doar o singură dată, şi poate că şi atunci fără s-o recunoască bine, preţ de o clipă, în gravitatea ochilor.

Şi apoi veneau şi alte amintiri. Cu trei săptămâni în urmă, la Granrupt, Bellerey scosese din buzunar un petic de hârtie, i-l întinsese, cu un aer ţanţoş în ochii lui căprui, maliţios. Pe hârtie Alban citise, scris de mână, copilăreşte, mirosind de la o poştă a fals: *Subsemnatul, medic-şef Dubrulle, certific că soldatul Bellerey (Alexandre), din compania 18, este bolnav de orquită* (sic) *ce-l împiedică* etc. – „Înţelegeţi, dacă mâine începe dansul, cu asta...“ Alban îl implorase să nu facă prostia aia, cusută cu aţă albă, chiar dacă greşeala de ortografie n-ar fi fost revelatoare, şi care-l putea duce în faţa tribunalului militar. El însă spunea: „Gândiţi-vă! Cum să scriu *orchită* cu *ch!* Şi dacă pronunţă cineva cu *ş*, doar nu se spune *orşită.*“ O ţinea morţiş; nici măcar sergentul-major nu-l convinsese, dar până la urmă cedase în faţa argumentelor lor, cuprins de teamă. Atunci, prin cuvinte aluzive, prin mici tăceri, printr-o mică manevră stângace, îl rugase pe Alban să-i scrie un nou certificat, cu un scris frumos; şi Alban fusese nevoit să refuze, să-i stârnească decepţia, îndoiala, gândul ascuns: „Părea un tip drăguţ, dar de îndată ce trebuie să o dovedească, e ca toţi cei de o seamă cu el. Negreşit că ar fi şters-o când ar fi dat de greu...“ şi se poticnea de propriile lui tenebre ca un copil de zece ani... Ce departe erau acum toate astea! Ce se întâmplase oare cu

amărâta aceea de hârtie care trebuia să-l scape de luptă? Poate că în clipa asta chiar îi imputa lui Alban moartea sa.

Se gândea la toate astea când băiatul începu să geamă. Era un soi de „A, la, la... A, la, la..." mereu același, pe trei note. Cu mâna stângă petrecută pe după brațul lui, Alban îi ținea încheietura mâinii, îl mângâia apăsat, cu degetul mare, pe mână, acolo unde un inel din cupru îi învinețise un deget. Apoi geamătul se lungi, se modulă; da, nu te puteai înșela, fredona; ceea ce începea printr-un geamăt continua într-un soi de melopee care-i dădea o ocupație, îi făcea bine, îi ușura un pic suferința exprimând-o. Atunci, auzind jelania asta, ca a unui bebeluș năpădit de vise, simțindu-se atât de trist că nu putea face nimic pentru el, și cum, pe de altă parte, erau atât de aproape unul de celălalt, îl sărută pur și simplu.

Nu se mai auzea fâșâitul gloanțelor. Obuzele nu mai explodau deasupra lor, ci în față, și erau mai rare; bătălia se deplasase și, fără îndoială, se coagula. Din când în când, din pereții serios zdruncinați ai pâlniei, câte un bulgăre de pământ se desprindea și un pic de pământ mai moale curgea în jos, ca sângele dintr-o rană. Odată, împreună cu bulgărele, o floare violetă căzu pe umărul băiatului. „Ai înflorit!" îi veni lui Alban să-i spună, apoi se abținu, gândindu-se la florile de pe morminte. Altă dată, cum căzuse pământ pe mâna aceea aspră fără ca ea să tresară, Alban crezu că el murise și-l privi. Ceva bătrânicios se așezase pe chipul lui. Șanțul de sub nas se alungise un pic; două riduri se săpau până la gură; ochii, înălțați spre cer, nu mai clipeau, dar continuau să se miște. Alban își accentuă apăsarea pe încheietura mâinii lui, o strânse până simți oboseală. Până la prima clipă a nopții, cel ce se afunda avea să-i simtă ajutorul.

Mai trecu un timp. Nu se mai auzea nici un obuz, nimic altceva decât tiruri izolate, distanțate. Deasupra capului, un nor străbătea agale discul cerului; văzduhul își pierdea forța; simți

că ziua era pe sfârşite. Se întoarse iarăşi spre cel ce stătea la stânga lui, în partea unde-i bătea inima. O nesfârşită mirare se instalase pe chipul ajuns acum la pace. Tinereţea se înstăpânise pe chip, ochii nu mai străluceau, gura era întredeschisă, de parcă se pregătea să facă o prevestire. Desfăcu doi nasturi de la haină, îşi strecură mâna peste cămaşă, caldă ca lenjeria proaspăt călcată. Nimic nu mai bătu sub degetele lui. Bellerey era acum ţărână.

Îşi trase mâna, dar nu încercă să se degajeze. Acest camarad deja îndepărtat nu-i producea spaimă. Gândurile alunecau în el ca nişte corăbii cu pânze pe o mare fericită. „În clipa asta, aş fi putut fi la cină la Convoiul de Luptă dacă aş fi vrut, sau chiar la Paris, la minister. Am ţinut în braţele mele pe fiul unui obscur fermier, l-am îmbrăţişat. Ceea ce se află alături de mine e un mort; mâna mea nu-i dă drumul mâinii lui. N-am nici un chef să plec. Totuşi trebuie să mă duc să-l găsesc pe celălalt. Nu ştiu nici unde e, nici dacă e viu sau mort. O să se lase noaptea. Toate astea nu-s chiar lucruri obişnuite." Şi totuşi, în pofida acestei din urmă afirmaţii, i se păreau, dimpotrivă, foarte simple şi foarte obişnuite. Rămase astfel o clipă. Era singur? Erau doi? Bulgării de pământ care cădeau sugerau mai mult o prezenţă decât acel corp care fusese partea cea mai bună a vieţii.

Şi apoi se desprinse. Luă portofelul uzat şi inelul de cupru, încercă să aşeze un pic mai bine picioarele cadavrului, acoperi cu cravata lui acel chip din care viaţa dezertase. Când nu mai ştiu ce să facă şi îşi spuse că nu mai trebuia decât să iasă din acel mormânt, se simţi stingherit, aproape neliniştit, de parcă uita ceva de o extremă importanţă, iar plecarea ar fi fost o abandonare mârşavă. În picioare pe marginea pâlniei, îl încercă o scurtă ameţeală. Apoi îşi privi o ultimă oară camaradul, îl văzu deja asemănător cu atâţia alţii, când pentru el fusese atât

de diferit. Aidoma miilor de oameni care, în fața unui sărman mort pe care erau nevoiți să-l lase în voia degradării, căutaseră să se mintă pe ei înșiși și făgăduiseră: „Mă voi întoarce“, aidoma miilor de oameni care nu se întorseseră niciodată, făcu această promisiune în inima sa, apoi se întoarse spre câmpurile de luptă triste, greoi, el însuși, ca un mort.

Nu se mai auzea nici un zgomot. Acolo unde apunea soarele, cerul era vioriu, semănând cu o imensă plagă. În depărtare ardeau două ferme; cele două fumuri urcau drept, se împrăștiau fără a fi fost deviate; s-ar fi zis că aerul, străpuns și iarăși străpuns de atâtea ori, era în sfârșit, și el, ucis, odată cu tot restul. Alban se izbi de o veche imagine îndrăgită, „Roma cuprinsă de flăcări“, și o descoperi și pe ea moartă: Imperiul, și întreaga istorie, întreaga gândire, întreaga cunoaștere de când e lumea lume, nu erau nimic pe lângă Bellerey care murea. La mică distanță, cele trei case ale cătunului, zgâlțâite de suflul obuzelor, nu se prăbușiseră, dar se deformaseră, încovoindu-se într-o parte ca burduful unui acordeon, semănând cu niște lampioane venețiene care se turtesc; era fantastic spectacolul pe care-l ofereau acele locuințe omenești care se lăsau în toate direcțiile, la dreapta, la stânga, încremenite într-un râs nebunesc care le convulsiona, tresăriri ale unui monstruos dans cu figuri. Se făcea noapte. Întreg câmpul, de pe care se retrăsese aroganta bătălie, semăna, sub culoarea lividă a amurgului, cu un lucru folosit, cu un decor după o piesă ce nu se va mai juca, cu un car de carnaval după ce s-a încheiat sărbătoarea. Ici și colo erau întinse trupuri, iar în acea lumină incertă nu se mai deosebeau bine uniformele, ca și cum aparțineau toate aceleiași patrii și se măcelăriseră unele pe altele dintr-o abominabilă eroare. Brusc, ca printr-un declic, antebrațul unui cadavru se ridică, rămase înălțat. Totul rămase și mai inert, jur-împrejur. Asemănătoare cu o lămpiță lucind pe deasupra acelor lucruri abjecte și care

începeau să se confunde, plăcuţa de la încheietura mâinii lui sclipea.

Alban se îndreptă spre fermele care fuseseră centrul companiei a 19-a. Da, da, da, era într-adevăr a 19-a, o recunoştea acum după morţi. Iată-l pe Chuquet, Marcel, micul toboşar: cu degetele cadaverice şi ţepene în aer, ai spune că face semne în alfabetul Braille pentru orbi. Iată-l pe sergentul Ridel, care spunea cu o voce de guard nobil: „Eu n-am onoare militară". Iată-l pe Bruchon, cu intestinele ieşindu-i pe mai mult de un metru, ca vopseaua dintr-un tub turtit; parcă s-ar pierde în sol; parcă ar fi un monstruos cordon ombilical care-l leagă de Mama Terra.

Acareturile unei ferme arseseră. I se păru că păşeşte peste un obiect mic negru, semănând cu carcasa unui câine carbonizat; se uită mai bine: era un om, mare cât un copil de trei ani. „E poate Prinet", îşi spuse, devenit insensibil prin exces. Un mort, rezemat de un zid, avea capul înfăşurat într-un pansament care, din tot chipul, nu lăsa să se vadă decât ochii. Desigur că aici fusese un post de ajutor, înainte să fi fost instalată compania 19. I se păru dintr-odată că ochii aceia se mişcau. Era o halucinaţie? Mii de poveşti circulau prin regiment în legătură cu soldaţii care, la căderea nopţii, văzuseră morţii mişcând. Înaintă (avea nervii parcă retezaţi). Omul întoarse capul spre el, cât se poate de viu. Şi în mijlocul atâtor cadavre, acea viaţă cruţată era emoţionantă, la fel ca apariţia umbrei sau a apei, pe câmpie, după ceasuri de zăduf.

Stând în picioare alături de el, văzu că pansamentul i se înroşise deasupra gurii. Doar ochii – singurii vizibili în tot acel alb, după moda orientalelor –, ochii îl priveau aşa cum priveşti un lucru nemaivăzut.

Întrebă:

– Eşti din compania 19?

Pleoapele se coborâră, spuseră da. Alban îngenunche. Taina acelui chip era chiar lângă el, taină care nu lăsa vederii decât ochii, chip din care nu se cunoşteau nici trăsăturile, nici vârsta, nici vocea.

– Îl cunoşti pe Prinet, aspirantul?

Iarăşi semnul cu pleoapele: da.

– L-ai văzut azi?

Nici un semn. Însă neliniştea trecu în ochi, ca în cei ai pisicilor speriate, sprâncenele se crispară, capul se dădu pe spate. Tânărul se aplecă ceva mai mult.

– A mers la atac cu băieţii, acolo?

Ochii se închiseseră, nu mai vorbeau. Alban era aplecat deasupra lui.

– Hei? A fost la atac? Răspunde-mi!

Simţea că îi vine să facă gestul de a zgâlţâi, de a brutaliza acel trup chinuit. Brusc ochii se redeschiseră, mâna cafenie, lungă, acoperită de minuscule împroşcături de sânge, asemănătoare unor excremente de muşte pe rama unei oglinzi, schiţă un gest vag. Alban simţi sub pansament contracţia muşchilor, efortul făcut pentru a vorbi, mormăitul a ceea ce nu mai era o gură. Un pic de salivă trandafirie coloră pânza, în jurul crustei de sânge mai vechi negru. Apoi capul se mişcă un pic, făcu semn că nu.

– E rănit?

O clătinare foarte clară a capului: da.

– Grav?

Acelaşi semn, şi apoi iarăşi sunetul răguşit, de neînţeles, care nu iese decât din gât, unde se ghiceşte lipsa buzelor. Şi apoi, epuizarea din pricina efortului, capul care cade, ochii care se închid.

Alban se ridică, îşi scoase casca, îşi uscă cu interiorul palmei sudoarea de pe frunte. Mirosul sângelui proaspăt îi

făcea greață, fad, dulceag, asemănător celui al florilor anumitor copaci, și pe care-l simțise de multe ori, totuși, în acele *arrastraderos*, pe unde erau scoși din arenă taurii uciși. De ce se îndepărtase? Nu mai erau și alte întrebări de pus? Ceva lipsit de putere pusese stăpânire pe el.

Întunericul se lăsase aproape complet. Ziua, sora oamenilor, își împlinea destinul. Departe o lumină strălucea, ca o stea căzută din cer; trei stâlpi telegrafici, pe o movilă, sugerau niște spânzurători, sau cele trei cruci. În seara aceasta în care, pe sute de kilometri, întreaga armată se afla desigur în marș, nu se auzea nici un zgomot; nu, nici un singur zgomot în seara asta în care cu siguranță toată armata era în marș. Uneori însă orizontul se înroșea, o fracțiune de secundă, ca de la un fulger de căldură.

Iată ora marii neputințe, iată ora marii neputințe. De ce se îndepărtase el oare? De ce nu întrebase mai multe? S-a temut. I-a lipsit forța. Fusese puternic și orb, tot timpul de când părăsise Convoiul de Luptă, pentru că atunci exista ceva ce putea fi dorit; acum, ce putea să mai dorească? E ora marii neputințe. Scara asta nu duce nicăieri, e neagră în întregime, scara asta, neagră în întregime și pustie în întregime, fără nici un loc de care să te poți sprijini. Ah, gata, își va găsi reazemul în divin! În suflet izbucnește strigătul, vechiul strigăt al celor dintâi care au purtat numele său: „Credință în miracol!" Va renunța el la mijloacele nebunești? La box era numit „căposul"; și în viață e tot un căpos; tot ce poate fi încercat trebuie să fie încercat. Și trece peste prag, pătrunde *in absurdo*.

Maria, în Biblie, primește mai mult decât Martha. Lucrătorii care muncesc o oră primesc tot atât cât cei ce lucrează douăsprezece ore. Cel ce-și salvează viața o pierde. Sfântul Ioan cade la picioarele tânărului șef al bandiților și îi sărută mâna. Împărăția aceasta nu-i din această lume. Nimic

care să nu fie de-a-ndoaselea faţă de obiceiurile oamenilor, obiect de scandal şi bucluc. *Nu mi-este îngăduit să fac cu bunul meu ce vreau?* Alban redescoperă puteri nelimitate. Şi iată ce propune: se oferă pe sine însuşi în locul celuilalt. Rosteşte oferta cu voce tare, pentru ca acela ce aude să audă. Să fie el luat în schimb! Brusc îl cuprinde un scrupul: simte că această dăruire a vieţii lui nu-l va costa şi că, astfel, învoiala se vede anulată. Degeaba se închipuie pe sine întins pe pământ în mijlocul morţilor, cu masca de cadavru ce poate fi văzută într-o fotografie făcută în momentul în care termina un *cross-country*, imaginea asta este inofensivă. Chiar dacă ar întoarce pe toate feţele ideea propriei sale morţi, ea rămâne pentru el ca un revolver neîncărcat; poţi apăsa pe trăgaci cu revolverul la tâmplă, la gât, iarăşi şi iarăşi, nu-ţi poate face nici un rău. Ce preţ poate avea un sacrificiu care nu te costă? Atunci începe să caute ceva care să-l coste. Îndepărtează pe dată toate legămintele ce i-au umplut tinereţea: danii făcute săracilor, pelerinaje îndepărtate, umiliri orgolioase. Ce mai rânjeşte Păgânătatea! Căci iată tot ce a găsit, dementa propunere care nu ţine de domeniul învoielii. Dacă Prinet trăieşte, va renunţa pentru o lungă perioadă – de trei ani, de exemplu – la exercitarea inteligenţei; nu va citi, nu se va exprima, când îi va veni un gând, nu-l va nota; îşi va lăsa creierul în paragină. El, care a împins teama de timpul pierdut până la nevroză, până la a purta mereu o carte în buzunar pentru ca să nu rămână nefolosite nici măcar cinci minute de vid, se îndreaptă direct spre sacrificiul desăvârşit: acela de a jertfi intelectual trei ani de viaţă, de a-şi amputa viaţa şi aşa destul de scurtă, cu trei ani. Face această făgăduială, jură pe Sfântul Mihail şi pe cei pe care-i iubeşte. După ce jurământul a fost făcut, a terminat de făcut tot ceea ce depindea de el. Se simte mai bine. Urcă din

nou spre fermă. Şi-a recăpătat curajul. Va pune întrebări şi va afla.

Şi iată-l din nou în faţa acelui trup, aplecat asupra lui.

– Eu sunt cel ce îţi vorbea de Prinet, adineaori. Îţi aminteşti?

„Da" dă el din cap.

Atunci se apleacă şi mai mult, aproape lipit de chipul chinuit, ca şi cum nimeni n-ar trebui să audă ce va spune, ca şi cum ar vrea să vorbească atât de încet încât nici el însuşi să nu audă.

– A fost ucis?

Un „da" amplu, dând din cap, şi iarăşi un „da", energic, ca pentru un lucru în sfârşit găsit, şi un fel de plăcere, ca şi cum totul era de acum spus, ca şi cum se terminase, avea să-l lase în pace, şi iarăşi: „Da. Da. Ai găsit. Ştii acum ce doreai. Acum lasă-mă în pace".

XIV

TOTUL VINE DE LA FIINȚE

Zeii și combatanții purtând căști vegheau cu toții în noaptea gravă. Răniți venind puhoi dinspre front, sanitari ocupând poziții cucerite repopulaseră cătunul. Printre răniți se aflau mai mulți oameni din compania 19. Alban mergea de la unul la altul. Îi spuneau: „Eram în poziție de atac. Urma să plecăm peste câteva minute. Obuzul a căzut probabil în plin peste el, a explodat atingându-l. Când ne-am ridicat, el nu mai era acolo. O pâlnie se căscase chiar pe locul unde se găsea. Și Cornut dispăruse“. Cu diferențe mărunte de detaliu, trei oameni confirmară acest lucru. „Poate că dacă am fi putut căuta, am fi găsit bucăți din el, dar nu era cu putință să ne întoarcem să vedem...“

Fără efort, fără încordare, Alban punea întrebări, lucid și sec ca și cum ar fi stabilit un dosar mortuar pentru secretarul colonelului sau plutonierului de la compania 23. O reflexie bizară îl reținea: „Se plângea că nu e salutat. Măcar l-am fi salutat în mormânt. Dar el nu va avea mormânt“. Tot felul de sentimente secundare îl preocupau. Se mira că nu observă la oamenii aceia nici o amărăciune în privința lui, când el îi părăsise pentru a merge în spatele frontului chiar în ajunul luptei; le mulțumea că dovedesc, prin demnitatea cuvintelor lor, că îi cunoșteau sentimentele de prietenie pentru aspirant, și tot ceea ce pe nesimțite se distrusese; observa că nimeni nu exprima totuși vreun regret personal, ceva mai viu decât

melancolia resemnată a soldatului: „Da, asta e!...“ – „Încă unul mai puţin...“ – „Ah, nu e de glumă...“ Capta toate acele detalii, de la care nu se alegea nici cu ceva bun, nici cu ceva rău. În acelaşi timp, libertatea lui de spirit nu-l înşela. „O să fie îngrozitor peste puţin timp.“

Repede pansaţi, căci nou-veniţii se răreau, în curând răniţii plecară. Încă din clipa în care ultimul fusese luat şi dus de maşină, iar Alban rămăsese singur, părăsit de chipuri şi de cuvinte, într-o secundă durerea îl năpădi, îi frânse picioarele, îl trânti pe o piatră kilometrică, îl strânse ca într-un lasou.

Cu mâinile împreunate pe genunchi, cu gura pungă – atât de tare îşi strângea buzele – asista la acea dezlănţuire tăcută. Era ca lupta unui vânt furios în hornuri, cu răbufniri şi potoliri, dar totuşi surd, înăbuşit, fără un zgomot. Nici o lacrimă nu-i urca în ochi, nici dorinţa de lacrimi, nici putinţa de a plânge. Însă cerul gurii îl simţea dintr-odată jupuit de viu ca de o placă dureroasă, asemănătoare simptomului tulburător al vreunei boli ruşinoase.

Ideea unei rugăciuni pentru acel suflet, o întrebare despre locul unde se putea el afla, o speranţă de a-l regăsi într-o zi erau lucruri tot atât de absente în lăuntrul lui ca şi cum credinţa într-o supravieţuire n-ar fi existat niciodată pe pământ. Dacă cineva ar fi încercat să-l consoleze, ar fi respins cu semeţie acea consolare ca şi cum n-ar fi putut afla virtutea de a rămâne drept decât în conştiinţa unei absolute lipse de speranţă, limita extremă neputând fi atinsă decât într-o situaţie extremă.

Se cufunda apoi din nou în amintire, iar sufletul îi tremura din temelii. Îşi rechema amintirile, fiecare în parte, pentru a face din ele raţiunea curajului său. Urcau în el sfâşiindu-l, apoi, de parcă s-ar fi poticnit de buzele lui ermetice, fremătau, se topeau fără a ieşi la lumină, ca un obuz care nu explodează. Unele dintre ele pe care le căută nu le mai găsi. Îşi dădu seama,

de pildă, că îi uitase deja anumite expresii ale chipului. Dar continua să-i vadă pistruii.

Simţi nevoia să bea vin. Avea impresia că vinul îl va vindeca dintr-odată, aşa cum o nevralgie se lecuieşte cu aspirină.

Stătea tot aşezat pe piatra kilometrică, iar suferinţa îi acoperea chipul ca o mască. Drept, fără să se mişte, aştepta să se potolească furia furtunii; tot aşa, odinioară, când îi curgea sânge din nas, stătea nemişcat fără să spună nimic, cu capul un pic dat pe spate, cu persoane care se agitau în jurul lui, cărora nu le răspundea. Deşi piatra se găsea la picioarele unui zid, nu se rezema de el cu spatele, stând rigid şi închis în sine ca un valet bine stilat pe scaunul de pe capra trăsurii. Totuşi, cineva care l-ar fi privit, văzându-i chipul, ar fi crezut că e cuprins de mânie.

Cerul se schimba, se întuneca şi mai mult. O stea nouă se ivi, rămase atârnată, ca o lacrimă, soră cu lacrimile lui care nu curgeau. Se simţi furios, el, cel care suferea, în mijlocul tuturor acelor lucruri fără suferinţă; era convins că li se iartă prea mult celor care suferă. „Ridicole declamări despre *indiferenţa naturii!* Ce-ar dori oamenii? Ca arborii să se usuce de fiecare dată când un muritor moare?“ în faţa a tot ceea ce fiinţa umană adăugase demnităţii lumii în materie de prostie, sentimentalism absurd, grandilocvenţă găunoasă, avu o mişcare de recul, vie precum mişcarea melcului care se loveşte de un obstacol şi se vâră înapoi în cochilie.

Cerul îşi schimbă culoarea, se făcu albastru indigo; iar stelele păreau sate risipite în cer. Un freamăt străbătu acea nemărginire sporind-o, un altul, încă unul, venind dinspre fiecare din cele opt ceruri rotitoare auzite cândva de Scipio. În situaţia dificilă în care se găsea, vechile vise, vechile iluzii ale unei lumi stinse de douăzeci de veacuri – substanţa vieţii lui de zi cu zi –, îl abordau pe tânăr ca nişte camarazi familiari, pline de puterea de a vindeca inima, de a modifica gândirea, de a

provoca acțiunea. Simțea cu adevărat că mii de credințe, mii de experiențe fuseseră necesare pentru ca sufletul lui să aducă la lumină ceea ce crea el în clipa aceea solemnă; simțea că din miile de morți zilnic regretați, nici unul fără îndoială nu era regretat cu acel fel de regret care-i aparținea doar lui; iar aceste considerații îl ridicau la o înălțime la care puterea suferinței lui de a-l face să sângereze era ca și orbită, o înălțime la care suferința lui își pierdea ecoul sentimental și orice calitate care să o deosebească de bucurie. La acea înălțime, moartea lui Prinet nu trezea nici întrebare, nici neliniște, apărea într-un anume sens ca un act desăvârșit. Incapabile se dovedeau cele o mie de puteri ale vieții de a înfrâna adeziunea tainică a prietenului la moartea prietenului. La fel ca în noaptea petrecută în adăpost, când supremul efort se consumase pentru a-l ajuta pe cel pe care-l credea în pericol, iar Alban se rezemase de terasamentul adăpostului, el și natura, ca două ape care se întâlnesc, amestecându-se într-o obscură complicitate, tot astfel, în ceasul acesta de acum, când totul se săvârșise, pe buze îi veneau niște cuvinte deja rostite de un om, dar care încolțeau atât de spontan în lăuntrul lui încât păreau că sunt din nou create chiar de el însuși: „O, lume, vreau ceea ce tu vrei. Tot ce se întâmplă se întâmplă pe drept.“

Aproape că rostise cuvintele sublime când modulațiile freamătului care cobora din cer deveniră atât de distincte, încât această nouă realitate îl scoase din visele lui. „Avioanele nemților!“ În aceeași clipă, auzi în depărtare o explozie, apoi o alta.

Alban se ridică în picioare. Într-o secundă, așa cum într-o lanternă magică o placă înlocuiește o altă placă, Prinet dispăru, iar el nu mai văzu nimic altceva decât pe sine însuși.

Peste cinci minute avioanele vor fi deasupra. Aici e un loc de trecere și de cantonament, un loc desigur reperat. Ei și?

Cum? El, ar putea fi el ucis! Cum, ucis, el, în mijlocul acestor indiferenţi! Un cuvânt ţâşneşte, îl obturează, îl orbeşte ca lumina intensă a soarelui: Nu! Nu! Nu! Nu!

Nu, asta nu! Nu, asta nu! Gata cu toate lucrurile astea! Nu vrea să fie ucis. Moartea lui e acum inutilă, ratată. Prea este vie neliniştea trupului în clipa asta pentru ca el să-şi poată da seama de ce moartea lui pare inutilă, pierdută, pentru ce toate faptele lui de război posibile, toate proiectele după care a jinduit i-au devenit insipide, lipsite de raţiune, de scop, de răsplată. Toate astea nu-s întrebări pe care să şi le pună. Brusc, toate astea îi apar limpede.

De data asta se răzvrăteşte. Ce absurditate! Cum adică? Prinet era vârful unghiului, iar el, odată dispărut, totul se năruie? Haide, haide, era un tip de treabă, e de la sine înţeles, dar totuşi... Douăzeci de amintiri dau buzna: atâtea absenţe pe care le-ar fi putut împiedica, atâtea prezenţe ce nu erau mai consistente decât absenţele, atâtea dăţi în care conversaţia stagnase... Nu-i aşa că pur şi simplu are acum nervii încercaţi de încercările de azi? Îşi rememorează atunci prima senzaţie de teamă, când rămăsese singur pe drum, iar băiatul se pierdea în zare, şi cealaltă senzaţie de teamă, noaptea trecută, în camion...

Iarăşi o explozie, colo. Încă una. Teama, teama, senzaţie cu adevărat nouă, cu adevărat niciodată încercată. Nu teama scurtă, care explodează ca un obuz, chiar sub apăsarea morţii, iar apoi se împrăştie, tremurul trupului, reflexul de neîmblânzit; ci teama instalată, starea de teamă, refuzul deliberat de a muri, de a risca, doar dorinţa de a ţine piept, fuga în faţa zilei de mâine, teama de temerile de mâine şi de poimâine, teama sub formă de laşitate. Da, asta este ceea ce-l cuprinde în timp ce stă în picioare în faţa acelei case, sub lumina lunii. Se uită la dreapta, la stânga. Nici un adăpost. Unde se va duce? În pivniţa fermei? Salvare derizorie. În pădurice? Nemţii ochesc

întotdeauna păduricile, adăposturi obişnuite ale trupelor. Nu, în mijlocul ogoarelor: acolo este locul cel mai puţin vizat. Atunci îl încearcă o altă teamă. Un om singur în plin câmp, noaptea... Dar dacă o santinelă îl ocheşte? Sau dacă doar îl recunoaşte, ce ruşine! Ce să facă? Ce să facă?

Huruiturile se apropie. Ghiceşte o întreagă escadrilă. Aerul uneori atenuează, uneori face să vibreze vuietul greu, sacadat, gâfâit. Se simte că ele trudesc, că sunt încărcate cu lucruri ucigătoare. Şi vin! Vin mereu!

Alban se învârte în jurul fermei, lipindu-se de ziduri, având impresia că, dacă s-ar îndepărta doi metri, ar pierde un sprijin, s-ar lăsa descoperit de privirea nemiloasă ce coboară din văzduh, ca pe vremea justiţiarilor legendari. Iată intrarea în pivniţă, amenajată ca intrare de adăpost, cu saci de pământ şi apărători de schije. În clipa în care pătrunde acolo, aude un zgomot scurt, strident, ca acela al unei pânze sfâşiate, şi apoi explozia, foarte aproape, într-un zornăit de ţigle ce se rostogolesc, în vreme ce o băşică plină de apă îngheţată pare că se sparge în pieptul lui odată cu torpila, iar acum e inundat. Gata. Nemţii sunt deasupra satului.

– E cineva aici înăuntru?

Cu braţele înainte, pe bâjbâite, înaintează în bezna pivniţei, pe care o ghiceşte plină de oameni. Dar ca şi cum faptul de a ridica vocea ar fi de ajuns pentru a atrage răul, unul singur dintre ei, cel mai aproape, de care Alban s-a poticnit, răspunde în şoaptă:

– Aşază-te aici, stai liniştit.

De data asta nici nu s-a auzit bine şuierul că a şi explodat. Casa se zdruncină. Încă o dată, mai departe.

Cerul duduie de peste tot, nu e decât un huruit imens. Alban *vede* avioanele rotindu-se, rotindu-se pe deasupra satului, ca şoimul deasupra prăzii. După ecoul motoarelor, crede că ele

zboară foarte jos, la o sută cincizeci de metri poate. Își spune că dacă ar ieși trei pași pe drum, unul din ele s-ar năpusti asupra lui și l-ar mitralia. Are viziunea unor demoni dantești aruncându-se din înaltul norilor peste suflete. I se pare cu neputință ca, date fiind situarea ei la o răspântie și importanța ei, camioanele și roabele-târgi care o înconjoară, ferma asta să nu apară ca obiectivul principal al inamicului.

Se gândește că n-are casca, n-are pătura pe care s-o facă sul deasupra pântecelui (având grijă să lase picioarele libere pentru a putea fugi). Totul din lăuntrul lui e ca o cârpă udă pe care două mâini o storc. Afară duduie mereu. Din când în când se aude câte un om suflând greu pentru că, apăsat de enervare, și-a ținut mult timp respirația. Se aud afară un lanț care zornăie, un cal care se scutură, ca și cum s-ar simți și el apăsat. Se aud un zgomot ușor, foarte familiar lui Alban: ghicește că în pivniță se află și o pisică și că se spală. Iar lucrul ăsta îi aduce o vagă ușurare. Firește, dacă ar simți sub degete acea mică viață caldă, orice lucru ar fi mai puțin greu...

Și apoi duduitul scade. De-ar fi adevărat, de-ar putea fi adevărat! Deja trage altfel aerul în piept!

Crede că încă îi mai aude, când ei sunt deja departe. În sfârșit simte cu adevărat liniștea, o cântărește, o măsoară de-a dreptul îmbătat, cum ar cufunda o sondă în ocean.. Liniștea! Îl cuprinde atunci un tremur îngrozitor.

Tremură în întuneric, tremură așa cum nu bănuiește că ar fi cu putință ca cineva să tremure. Pe obiectul acela ce poate fi un cadru de lemn sau de sârmă, pe care treptat i s-a făcut și lui loc, tremură precum janseniștii cuprinși de convulsii la mormântul diaconului Paris, aude arcurile care scârțâie sub mișcările trupului, e înspăimântat la gândul că zgomotele, mișcările acelea vor atrage până la urmă atenția vecinilor. Izbutește să strângă din dinți, ca să nu mai clănțăne, dar degeaba își încordează

mușchii, își crispează pumnii până ce-și înfige unghiile în carne, sau se agață de mânerele de lemn, nu reușește să se oprească din tremurat, atât de tare, cu mișcări atât de greu de stăpânit, încât pe o fotografie ar putea fi văzuți zece Albani în loc de unul singur...

Și apoi mișcarea se liniștește. Dar era mai bună acea anestezie a gândirii. Acum gândește. Mâine vor pleca, vor merge înainte, *înainte:* cuvintele astea îi provoacă greață; poate că mâine se va întoarce la compania sa, înainte, tot înainte, singur, cumplit de singur. I se pare că însuși trupul face mișcarea de a se retrage, într-atât se împotrivește întreaga lui făptură. O dorință josnică îl străbate: de-ar fi pierderi mari și de-ar fi înlocuită divizia. Ca și acel „nu" de mai înainte, din străfundul ființei urcă un alt strigăt: Destul! Destul! Destul!

Totul devine mai confuz. O voce (unde oare?) zice: „Fiecare se va vindeca prin propriul său leac". O altă voce spune: „Tot ce este legat va fi dezlegat". O alta spune și ea: „Promenada Ranelagh", ca fiind locul unde se vor duce curând.

Și brusc, iarăși! Dumnezeule! Iarăși! Înțelege. Au plecat să se aprovizioneze și se întorc. Ar vrea să întrebe: „Nu mai existau oare și alte adăposturi decât acesta?" Dar nu îndrăznește. Are impresia că este singurul aici care se teme. Se încruntă în efortul de a-și închipui că Prinet e aici, lângă el, ca în ziua trecută. Încearcă să-și imagineze care era atunci starea lui de spirit. Trebuie să recunoască o dată în plus că teama lui din noaptea asta e rușinoasă, în vreme ce cealaltă nu era. Se întoarce, caută poziția în care corpul lui ar fi cel mai puțin expus, se așază în sfârșit culcat cu genunchii la gură, ca și cum o mică parte din el însuși ar fi fost astfel pe jumătate ferită. Se felicită că unul din oameni, mai curios, și-a scos bustul din adăpost pentru a privi, căci corpul acela va primi astfel grosul schijelor în locul corpului său, dacă o torpilă explodează cumva alături. Și apoi

își simte viața cum îi fuge din corp prin picioare; are senzația că se duce, că se părăsește pe sine însuși, că se coboară într-o groapă așa cum se întâmplă în coșmaruri. Se gândește că va leșina; își înalță bustul, dă din cap, cască ochii – „Deschideți-vă, tenebre de temut. Să nu mai coboare nici măcar o singură noapte pe pământ! O, Doamne! O, Doamne! Mor în așteptarea morții."

Mai aproape, tot mai aproape vin duduiturile, intermitent. Zgomotul lor se amestecă cu rugăciunea *miserere* pe care o îngaimă tânărul și pe care o întretaie cu mii de promisiuni: va face o fundație unde să se țină slujbe, va oferi daruri unor comunități... După ritmul din văzduh, Alban își dă seama că, de data asta, aparatele sunt mai încărcate: și-au făcut plinul de muniție și totul e destinat cătunului. Își umezește buzele. Inima i se zbate lovindu-i coastele ca un animal care ar trage să moară înlăuntrul lui. Atunci dorința întregii lui ființe care până atunci rătăcea, striga, se zbătea în zadar, brusc se cristalizează. Actul, fapta, i se înfățișează spiritului cu limpezime, perfect, viabil, așa cum un copil ajuns la perfecțiune iese în sfârșit la lumină din durerea mamei sale. Cu un suflet nou și vioi, dominat de imagini cărora nu le poate ține piept și care astăzi îl lasă pradă spaimei, așa cum ieri îl lăsau în seama temerității, o dată în plus își duce până la ultima consecință impulsul care în el doboară omul. Mâine dimineață, la prima oră, va cere să fie evacuat.

Această evacuare i-a fost deja propusă; e rănit, într-adevăr. Ideea îl copleșește în asemenea măsură încât n-a auzit șuieratul. Însă torpila explodează. Se aude un zgomot de lucruri ce se prăbușesc, se clatină, se prăbușesc iarăși. Și apoi o altă explozie, mai departe. Alban își multiplică implorările adresate nimănui: „De-aș trăi până mâine dimineață! De-aș prinde dimineața! De-aș putea să nu fiu ucis cu patru ceasuri mai

înainte de a părăsi pentru totdeauna aceste maluri ale iadului, pentru totdeauna!"

Torpilele cad peste tot jur-împrejur. Pare că totuşi nu-i mai este frică. Aşa cum un martir pierdut în idealul său aproape că nu mai simte tortura, gândul plecării îl abstrage atât de puternic, încât primejdia aproape că nu mai are influenţă asupra lui.

Nu se mai aud explozii. Se aud mai puţin huruiturile. Unul din oameni, nevăzut, spune: „Au lovit biserica", şi această primă vorbă omenească, reprezentând totodată şi enunţul unui rezultat, face aproape sensibil faptul că această a doua alarmă s-a sfârşit. Şi Alban repetă: „Mâine dimineaţă... mâine dimineaţă... încă trei ore şi apoi gata". El nu mai este o voinţă, ci un element dezlănţuit; el nu mai are scopuri, ci un scop. Pentru a atinge acel scop, ştie că va face totul. Îşi va băga piciorul sub un automobil care trece, va minţi, va ucide, da, va ucide unul, doi, zece oameni: teroarea îi dă forţa unei gorile. Poate că mâine, sau imediat, se va afla într-un Ford; fiecare minut îl va îndepărta cu şase sute de metri de locurile unde se poate muri. Ah, bucurie! bucurie! Convulsie de bucurie!

Somnul îl doboară.

Visează ceva legat de veacul lui Ludovic al XV-lea.

Zorii zilei. Oamenii ies din adăpost. Se teme că fiecare îi va citi ruşinea pe chip. În timp ce ei cască, se întind, el îşi spune: „Îi părăsesc. E josnic. Totuşi, asta e!"

Se poate acum desluşi clopotniţa bisericii, decapitată, semănând în penumbra lividă cu o epavă de vapor, cu un lucru îngrozitor coborât pe fundul mării şi pe care îl vezi prin pereţi de apă. „Părăsesc biata biserică, ea care nu trebuia decât să-şi tragă clopotul pentru a pune pe fugă duhurile rele! Îi părăsesc pe camarazi. Părăsesc rămăşiţele singurului meu prieten. Părăsesc tot ce jurasem să apăr. Oh, cât e de urât! Dar, asta e."

Oamenii se spală la adăpătoarea pentru animale. El își umezește fața, pe care apa se usucă instantaneu, atât de tare îi arde pielea; își răcorește gura pergamentoasă și un pic de salivă se lipește ca o crustă verzuie în colțul buzelor. Oamenii vorbesc.

– Au fost uciși niște ofițeri.

– Guichard, dintr-a 13-a.

– Era un tip cumsecade, știi doar. Înțelegea cum stau lucrurile în viață.

– De Marolles, de la a 13-a.

– Nu-l știu.

– Prinet, aspirantul dintr-a 19-a. Ăsta era un neisprăvit.

– Nu era un neisprăvit. Doar că, știi și tu, când un ofițer are o mutră care nu ți-e pe plac, n-ai ce face, nu-ți rămâne decât să părăsești regimentul.

– Le Hagre a fost rănit. Ah! Ăla...

Alban se îndepărtează, simțind cum ceva liniștit a pătruns în el pentru totdeauna.

Rețeaua de nervi ultrasensibilizată îi face pielea dureroasă, iar aceasta are ușoare frisoane, mărunte, de parcă s-ar mișca niște viermi pe dedesubt. Îl doare în jurul ochilor, la ceafă, îndărătul urechilor. De fiecare dată când trage aerul pe nas, simte o zvâcnitură ascuțită în spatele urechii drepte. Maxilarul îi atârnă un pic. Simte o adevărată năuceală. Uneori, când stătea câte o zi întreagă să dezmierde o fată, fără să ajungă la concluzia firească, simțea seara o asemenea sfârșeală în toată ființa.

Pe pragul pivniței stă o pisică alături de puiul ei: ei doi se tot lingeau în pivniță, noaptea. Scheletici, cu ochii înspăimântători, devorează un excrement, cu un aer hăituit, ca animalele jupuite la abator și revenite la viață. Alban îi privește și se gândește la

sine. Ce fac ei altceva, ei şi cu el, decât să se zbată luptând împotriva morţii, pe jumătate nebuni şi tremurând de suferinţă?

Soarele se înalţă, cerul nu are nici umbră de nor. Un sergent îi spune: „Convoiul dumneavoastră de Luptă va sosi curând. Iar apoi, plecăm cu toţii la amiază". Se uită la oameni, cuprins de o ciudată senzaţie. Ce-i pasă lui că vor pleca la amiază! Va pleca şi el, dar înainte de amiază, şi nu în acelaşi sens! Glume nelegiuite, o jubilare îngrozitoare îi destind faţa. „Micile mele poteci ascunse! Un ascunziş... un ascunziş..." Repetă aceste cuvinte întruna, iar asta îi dă o senzaţie de gust bun în gură, ca gustul divin al perelor mari zemoase, răcoroase, în august. Îi priveşte din nou pe ţăranii Franţei, cei cu care a împărţit atâtea, tovarăşii, camarazii. Iată-l pe unul care îi zâmbeşte. Îi vine să se ducă la el, să-i spună: „Nu, nu, nu te pot trăda. Trebuie să-ţi spun... Nu-mi zâmbi căci te părăsesc". Ei bine, atunci n-are decât să rămână! Dar e cu neputinţă. Corpul îi trage după sine raţiunea aşa cum un păianjen trage după el o muscă moartă.

Străbate cătunul, mergând pe şosea, şi nu merge la întâmplare.

În grădiniţa unei case, ajutorul medicului militar îşi pune moletierele. Alban se opreşte în faţa lui. Ajutorul medicului se ridică. Fără o vorbă, Alban îşi scoate vestonul, desface pansamentul de la braţ. Mica plagă apare la lumină.

– Pot rămâne cu aşa ceva?

Ajutorul medicului lărgeşte puţin marginile rănii; se vede tăietura proaspătă a cărnii, de un roşu luminos şi strălucitor ca acela al acadelelor supte.

– Vă fac fişa. Veţi lua primul Ford care se va înapoia.

Nimic nu tresare pe chipul lui Alban, care are un aer supărat. Dar în vreme ce infirmierul se pregăteşte să-i bandajeze din nou braţul, Alban se uită la braţul acela tare şi neted şi auriu ca un obiect frumos de fildeş din vremea cezarilor.

Atunci, preţ de o secundă, îi trece prin minte ideea că, având un asemenea trup, e cu neputinţă să facă ceva rău, că probabil se înşală atunci când crede că face ceva rău. Şi, cu un tremur, cu un elan sălbatic, de parcă şi-ar consola o fiinţă mult iubită, spune: „Nu, nu vei muri, trup al meu."

XV

CHEWING-GUM

Aflat de opt zile la ambulanța diviziei, la doi kilometri de orășelul Verberie-sur-l'Oise, și la douăzeci și cinci de front, Alban nu-și schimbase obsesia. Voia să se întoarcă în spatele frontului, și pentru totdeauna.

Războiul pentru el murise. Murise pentru că Stanislas Prinet murise. Vedea foarte limpede acum. Rând pe rând crezuse că polul războiului era propria sa plăcere, sau gustul libertății, sau patriotismul său, sau nevoia sa de repaus; nimic din toate astea; Prinet era polul războiului și nepăsarea lui aeriană. „În noaptea în care mă aflam sub tirul avioanelor, de-ar fi trebuit să-l găsesc a doua zi, aș fi fugit oare?" Răspunsul țâșnea ca o rachetă: „Ba nu! Ba nu!" O, rachetă! Ea lămurea totul.

Și apoi îi era frică. Frică de când băiatul ăsta nu mai era în regiment. Frică de moarte, neîndoielnic, iar frica aceea o privea drept în față. Frică mai cu seamă de o moarte obscură și fără rezonanță: moartea *pierdută*, moartea *ratată* pe care o respinsese deja în ziua bătăliei, alături de cei trei indiferenți, în timp ce chiar în minutul în care accepta, dorea aproape cealaltă moarte, cea pe care ar fi îmbrățișat-o sub ochii prietenului său.

Căci acceptase, dorise să moară sub ochii lui! Căci acea bună camaraderie deschisă, directă, fără pasiune, chiar cu zilele ei de neglijență, cu lipsa de reflexie asupra sa, putuse face asta! Simpatia, ca o pârghie ușoară, fusese suficientă pentru a ridica acea greutate! Ah! De mult timp știa că existau ființe – ca

Dominique – care îi consolidau conştiinţa morală, şi că întotdeauna era vorba de o problemă care ţinea de persoane. Acum însă se întreba ce este realitatea în afara acestor fiinţe, din moment ce războiul îi apărea diferit de absolut tot, după cum participa sau nu la el a opt suta mia parte din armata franceză, numită Prinet. Problema esenţială nu era: „Ce-i de făcut?“ Era: „Cu cine s-o facă?“ Şi în deosebi în luptă, mai întâi să aleagă şeful, apoi camaradul. Aceste două alegeri o dată făcute, toate obstacolele sunt sfărâmate!

Îşi aplica un verb viguros: „Eram *ocupat...*“ Existase ceva în el care constituia o armătură. Se dislocase, iar el odată cu ea. Gol de asemenea era şi frontul, gol sau plin de o enormă inutilitate. Nu exista nimic care să nu fi suferit aici o degradare. Ţigara pe care o va fuma, gamela de vin pe care o va bea erau încă de pe acum diminuate în importanţa lor. Deveneau odioase lipsurile, care până mai ieri fuseseră foarte suportabile pentru că celălalt le trăia în acelaşi timp cu el. Nu mai exista plăcere în suferinţă. Nu mai exista stima mută, caldă precum o mână aşezată pe o altă mână. Nu mai exista prezenţa îndepărtată, la capătul batalionului, îndepărtată, certă. Nu mai exista rezonatorul care, apăsat pe buton, o făcea să sune. Nu mai exista raţiunea actului, nici recompensa actului. Dar există, dură şi nudă, datoria, cu moartea la capătul ei, iar în faţa ei Alban care se uita la toate astea un scurt moment, apoi se înfiora şi făcea „nu“ din cap. Fie iertat!

Astea erau gândurile care-l chinuiau de opt zile, şi chiar în dimineaţa asta, cum stătea aşezat să privească curgând râul Oise în fundul parcului, unde era cantonat spitalul ambulant. Ceva mai devreme, la vizita medicală, medicului nu-i plăcuse cum arată rana. Ce urmări va avea ea? Voia să părăsească frontul, dar nu mai avea posibilitatea, sângele opune rezistenţă. În

clipa panicii, se văzuse scriind, în dreapta şi în stânga, scrisoare după scrisoare, adresate unor rude influente. Astăzi ruşinea îl reţinea. Cele două forme de curaj îi lipseau, curajul de a fi viteaz şi cel de a fi laş.

Râul curgea în faţa lui, pe sub nişte ramuri joase. Trepte de piatră acoperită de muşchi coborau până la râu, parcă pentru a te conduce în acea împărăţie lichidă în care toate lucrurile erau probabil mult mai plăcute. Le vedeai sub apă urmărindu-se, însufleţite de o viaţă tainică. Brusc tresări. Dominique venea către el.

– Dumneata aici!

Mai înainte chiar de a-şi spune că doar dragostea era în stare s-o ţină astfel lipită de urmele lui, o recunoscuse, vai!, pe chipul ei. Obrazul ei dezvăluia o dragoste imposibil de ascuns. Din miile de ore ale trecutului, nu rămânea decât acea care o văzuse, noaptea, prăbuşită peste o mână bărbătească. Doar aceea era veridică. Orice lucru bun pentru viitor era de acum distrus.

Ea se interesă ce-i face mâna. El începu să fluiere.

Ea întrebă dacă nu se petrecuse nimic altceva. El nu rosti numele lui Prinet. Ar fi avut sentimentul unui sacrilegiu dacă ar fi vorbit despre acea moarte în faţa unei femei îndrăgostite.

În timp ce ea explica în ce fel fusese anunţată de sosirea lui Alban la spitalul ambulant militar al diviziei şi cum reuşise să fie detaşată excedentar la „Triajul“ de la Verberie, „cunoaşterea de către ea a limbii engleze trebuind să se dovedească utilă pe lângă răniţii americani“, Alban simţea cum se acumulează în el o caldă durere. Pe cât era de simplă durerea care ţâşnise din el pentru Prinet mort, o durere pură, inexprimabilă tocmai din cauza acelei simplităţi, pe atât aceasta, complexă, confuză şi pe care inteligenţa o complica, cerea să fie exprimată în cuvinte.

Vorbi aşadar în mod foarte direct, atât din dorinţa de a fi scos din incertitudine, cât şi din dispreţ pentru şireteniile inimii.

– Dragă Dominique, îi spuse el, cu o nuanţă de afecţiune în voce, atât de vioaie încât el însuşi se pomeni mirat, poate chiar surprins, dragă prietenă, e necesar să vorbim cu curaj.

Şi cum ea îşi ţuguia buzele gata să-l întrerupă, el continuă zâmbind uşor:

– Ghiceşti deja. Da, la Granrupt, atunci când ne-am despărţit, ai făcut acel gest... şi iată că astăzi... Ascultă, Dominique, trebuie să mi-o spui, ca s-o ştiu: te-ai îndrăgostit de mine?

Ea îşi închipuise această întrebare învăluită sub mii de forme. Rămase descumpănită. Apoi începu să bâjbâie, trădându-şi cele mai bune motive.

– Dar n-am nevoie să răspund. Vezi bine, zise ea fără să-şi înalţe totuşi pleoapele. Apoi, cum el nu spunea nimic, ea adăugă: „Nu-i vina mea“, cu o voce scăzută.

El o văzu sinistră ca o boală.

Ştia bine ceea ce ea îi dezvăluia; evitase prea mult să se gândească la acest lucru pentru a nu-l cunoaşte. Capodopera obţinută vreme de paisprezece luni era distrusă, era retezată floarea nobilă ce constituia unica lor strălucire. Absenţa stricase ceea ce prezenţa construise. Se închidea o uşă pe care ştiuseră s-o deschidă pe una din căile măreţiei. Iar războiul şi pacea erau două lucruri corupte, amândouă.

– Lucruri enorme sunt distruse, spuse el cu încetineală, iar dumneata, dumneata ai să suferi tare. E greu să te încurci în propria dragoste, să ştii acest lucru şi s-o dăruieşti iarăşi şi iarăşi, şi încă celui care-ţi strigă că ea îl împovărează, fără a putea să opreşti această dragoste aşa cum nu poţi face să nu curgă sângele dintr-o rană. Te implor, dacă se mai poate încă, nu-mi face acest dar care ne micşorează şi pe unul şi pe altul.

– Nu se mai poate, spuse ea, cu privirea fixă.

Însă emoția tânărului, mișcarea spontană prin care el deplânsese suferința prietenei înaintea propriei sale suferințe ușurau un pic acea suferință. Întreaga eroare a lui Alban se afla în creierul lui; ea o știa bine pentru că își făcuse atât de mult timp iluzii în legătură cu el. Și, sigură de cauza ei, spunea, spunea cu vocea ei de femeie, joasă, un pic voalată:

– Ce vrajă te va elibera? Doar la auzul cuvântului de dragoste, iată-te zbârlit tot, simțindu-te rău fizic, ca un posedat la auzul numelui lui Dumnezeu. Însă din dragoste dumneata nu cunoști nimic, așa cum nici eu nu cunoșteam până mai ieri. Ai o mișcare de dezgust pentru perechile sentimentale, romanțioase, cu mâinile împletite, în care bărbatul face pași mărunți și ridicoli pentru a merge în același ritm cu femeia de la brațul lui; dar, dacă ai simți măcar o clipă ceea ce simt aceste mediocrități ale iubirii, te-ai așeza în genunchi în fața lor. Vai! Din păcate, dumneata rămâi întotdeauna excepțional, fără să cunoști odihna, mereu încordat, fără tihnă...

– Parcă te aud încă, la gimnastică la Palestra, în prima zi în care ne-am vorbit cu încredere: „Firește, te rog, nu se va pune problema să ne iubim“. Iar eu am răspuns: „Cred și eu!“ cu ce elan, deja, porniți să ne apărăm demnitatea!

– Ah! Cum de cutezi să-ți faci o armă din acele cuvinte de pe vremea când eram inconștientă și nechibzuită? Și cum de ești atât de pervers să te îmbeți cu fragila mea prietenie când respingi acel lucru infinit pe care îl culeg pentru dumneata în străfundul inimii mele?

– Perversitate pentru că gust puritatea!

– În atracția pe care o exercitau asupra dumitale puritatea și aparenta mea indiferență, era ceva aproape morbid...

– Virtuțile care ne lipsesc le numim defecte. Cel care are globule roșii este un degenerat pentru cel care are globule albe.

– Eram o delectare pentru mintea dumitale; satisfăceam un ideal deosebit pe care ţi-l construiai în legătură cu ideea de fată tânără; mă vedeai într-un anume echilibru, şi mă contemplai în acest echilibru fără să te întrebi dacă el era normal, nici prin câtă trudă mă menţineam acolo, nici dacă îmi rupeam coastele abandonându-l. Ce rol am jucat, Dumnezeule!

– Ia seama, spuse el, articulând doar cu buzele, fără a-şi descleşta dinţii. Ţi-ai pierdut cumpătul; eşti deja scuzată. Dar nu poţi fi scuzată atunci când încerci să arunci îndoiala asupra a ceea ce a fost lucrul cel mai bun din dumneata şi din noi.

– Lucrul cel mai bun din noi, fantoma asta, caricatura asta a perfecţiunii şi a fericirii! Uite, priveşte asta!

Scoase din geantă o fotografie, i-o întinse: Alban recunoscu instantaneul, deja vechi, făcut de un camarad. Dar, pe hârtia decolorată, apăruseră acum pete verzui, ca urmare fără îndoială a unei proaste tratări chimice. Un principiu secret de descompunere sălăşluia în interiorul acelei hârtii strălucitoare, şi iată că imaginile celor doi tineri aveau contururile neclare pe margini, arătau o ureche lipsă, o gură găurită, măşti de cadavre pe jumătate stricate. Nu era nimic, sau era un semn înspăimântător.

– Noi! Noi suntem! Uită-te la noi, mâncaţi de lepra asta! Ei bine, când întorc capul, văd aceste paisprezece luni mâncate de un rău asemănător, atât de puternic încât chiar şi în zilele în care aveai o adevărată dorinţă de blândeţe, tot îmi trebuia curaj... Lucrul cel mai bun din noi! Această legătură sterilă, care întotdeauna depăşea prietenia şi pe care o martirizai pentru ca ea să nu devină dragoste, şi care nu putea înainta, nu se putea îmbunătăţi, avea orizontul astupat, era ceva fără nume! „Ceva nou“: câtă chemare, câtă speranţă am pus în acest cuvânt banal! Ceva nou, orice, fie şi o duritate sporită! Oare n-ai simţit niciodată greaţă privind calendarul, văzând săptămânile cum trec, trec mereu fără nici o schimbare, iar noi îndreptându-ne

spre epoca în care va lua sfârşit acel lucru care n-ar fi fost nimic? Oare nu ţi-ai dat niciodată seama că eram sătulă, sătulă de noi, bolnavă de noi, de dumneata, de acele veşnice conversaţii din care ieşeam aşa cum veniserăm? De fiecare dată când ne vedeam, aveam senzaţia copleşitoare a ceva ce trebuia reluat, reîncărcat, reînceput la nesfârşit, ca şi cum în timpul absenţelor noastre stricam, fiecare pe partea lui, ceea ce ţesuserăm cu atâta hărnicie împreună. O, cuvintele mele, felul meu de a fi rămâneau aceleaşi; discuţiile simulau mişcarea; cuvintele goale ne susţineau aşa cum micile baloane cu aer susţin un om la suprafaţa apei. Dumneata nu-ţi dădeai seama de nimic, eu nu te avertizam prin nimic, iar între noi doi ceva murise. Era ca şi cum aş fi avut de la dumneata un copil mort, iar dumneata, pentru a te înşela singur, îl mângâiai spunând: „Ce frumos!" Ai construit relaţiile noastre pe principiul de a contrazice prin ele natura, şi ţi-ai găsit aici, recunoaşte-o, unica dumitale plăcere, orgoliul de a-ţi exercita forţa în a menţine necurbat spre dreapta ceva al cărui curs spontan o făcea la stânga. Iar eu n-am fost decât terenul de experienţă al cercetărilor şi al monstruozităţii dumitale.

În jurul lor răsuna bâzâitul de nestăvilit al muştelor. Fluviul curgea molatec sub frunzişul de pe margini, ca o divinitate strălucitoare.

Alban răspunse:

– Ai fost instrumentul virtuţii mele, dacă numim virtute actul de a te afunda în natură pentru a i te opune sau pentru a o corecta. Da, am exercitat presiune asupra noastră pentru a merge drept, aşa cum procedează îmblânzitorul de fiare cu animalele feroce, şi e adevărat că ele mai slobozesc şi răgete uneori. Ai fost preocuparea mea, parţialitatea mea minunată, şi eram atât de fericit să fiu drăguţ cu dumneata, să pot fi astfel! Căci e adevărat că m-am scăldat în uluire vreme de paisprezece

luni descoperind că n-am motive să te dispreţuiesc. Te-am instruit cu dragoste, în sfârşit rostesc acest cuvânt, cu dragoste, cu toată seriozitatea mea adică. Am avut pentru dumneata acea solicitudine a spiritului, acea solicitudine masculină în care tandreţea mi-era îngrădită şi conducea totul fără a se exprima vreodată, atât de strâns unită cu cel mai mărunt din gesturile mele încât n-ai ştiut s-o distingi, iar astăzi te îndoieşti de ea, nefericito! După ce am dobândit ceea ce e important în cursul acestui an, n-am avut tihnă până când n-ai dobândit şi dumneata acelaşi lucru. Îmi amintesc de bucuria pe care am simţit-o atunci când mi-ai spus că ştii greceşte: m-am simţit dintr-odată îmbogăţit, armonizat... îmi amintesc de o oră de lucru în cursul căreia am crezut că am găsit punctul de observaţie din care întreaga lume antică se întindea sub ochii mei, iar pe durata acelei zile m-am simţit neliniştit, nefericit, pentru că eram împiedicat să vin să îţi împărtăşesc acest lucru. Aveam impresia că asta stătea în calea prieteniei noastre, dacă nu-mi cunoşteai descoperirea...

Se opri, căci cuvintele i se poticneau, vocea îi era sacadată şi continua să articuleze cuvintele ca un cal care merge împiedicat.

– A doua zi te-am aşteptat, în dimineaţa plină de picături de ploaie, pe traseul care ducea la stadion. Ai văzut starea mea de presiune şi de febră. Şi când ai înţeles, n-ai fost mirată, n-ai fost dezamăgită, dar fără de cuvinte mi-ai mulţumit pentru faptul că, în loc să-ţi aduc un prostesc scrupul al unui amant, îţi ofeream acel fruct al cunoaşterii, acea perfectă plăcere care pentru mine devenea amărăciune dacă n-ai fi muşcat odată cu mine. Toate astea au existat. Ai fost fratele şi fiul meu. Nu mă pricep să-ţi spun mai multe: doar în această gravitate a dragostei stă talentul meu. Am mizat pe dumneata aşa cum mizezi pe un băiat, pe o fiinţă a cărei natură, în mod firesc, chiar şi fără să

vrea, te susţine atunci când te străduieşti spre binele ei. Am jucat şi am pierdut, din moment ce ai căzut. De ce anume te-ai împiedicat nu ştiu...

– Nu ştii? De parcă nu m-aş fi împiedicat de toate, mereu, când mă prefăceam că sunt fericită pentru ca dumneata să nu încetezi de a fi fericit, când strângeam din buze zbătându-mă sub egoismul şi orgoliul dumitale, pentru a suporta acea răceală care îţi dădea o plăcere îngrozitoare!

Umerii îi căzură, plângea în hohote.

Într-o zi când concura în finală într-un campionat de sărituri la înălţime, bara aflându-se la 1,32 metri, eşuase de două ori. La cea de a treia încercare, când un eşec trebuia s-o elimine definitiv din concurs, agăţase bara din nou şi se rostogolise pe nisip, unde rămăsese inertă. Veniseră toţi în grabă, crezând-o rănită, căci stătea nemişcată ca o moartă. Or, după ce o ridicaseră, o găsiseră nevătămată: ceea ce o frânsese şi o doborâse era neaşteptata ratare. Între timp, aplecat deasupra ei, Alban îi văzuse lacrimile din ochi; iar atunci răspunsese acelor lacrimi printr-un extraordinar elan de prietenie şi stimă. Dar lacrimile vărsate acum din pricina lui nu-i dădeau decât sentimentul ridicolului şi al unei necuviinţe care atingea absurdul.

Era gata să-i spună că minte, că nu avusese niciodată ideea acelui sacrificiu; cuvintele îi rămaseră pe buze. Minciuna asta de teatru ieftin, îndoiala aruncată asupra relaţiei lor de un tip superior, prăbuşirea, lacrimile, într-o clipă totul dădu năvală asupra lui. Ieşind de sub valul acesta, strigă: „Oare încă o mai iubesc?“ Tot astfel, după explozia obuzului, striga: „Oare mai trăiesc?“ Era de parcă vedea femeia lovindu-l, lovind în afecţiunea pe care i-o dădea, şi îşi spunea: „Va rezista oare afecţiunea pe care i-o port?“ Cineva care aude uşa trosnind sub presiunea asasinului nocturn nu simte o nelinişte mai puternică decât aceea.

Plângea, iar el o privea fără să spună nimic. În vidul ăsta, un popor de umbre se născu din aerul dindărătul acelei femei copleşite de nefericire şi începu să defileze în tăcere. Erau oamenii. Apăreau, dispăreau, soseau alţii; totul, în tăcere. Trecu Bellerey. Trecu Ertle. Nu se putea citi nimic pe feţele lor închise. Mai jos de umbre, femeia plângea, inutil.

Singurul dintre ei pe care Alban îl văzuse plângând plângea pentru că simţea că moare. Când aspirantul murise, Alban nu plânsese. Treceau. Trecu Prinet, cu capul întors. Alături, femeia plângea. În ierarhia lacrimilor, ce rang ocupau lacrimile astea? Ea era floarea din zona în care domnea ordinea ei şi, în ordinea ei, ea avea dreptate. Totuşi, tot ce se năştea, tot ce se putea naşte venind de la ea era dinainte infirmat. O văzu străduindu-se departe de el, în van..

Ştiu că se va întoarce pe front, din voinţa lui, ca şi altă dată; îşi dădu astfel seama că totul se terminase, că îşi părăsise cu adevărat prietena, căci lua această hotărâre atât de odioasă firii lui pentru a rămâne logic faţă de rigoarea cu care o lovea. Afecţiunea lui trăia încă, însă aspectele nobile ale fiinţei lui se retrăgeau din tânăra fată, retractate de o desconsiderare superioară. Ochii aceia roşii, batista boţită, mâinile care se strângeau una într-alta convulsiv, tot ceea ce exista în ea şi o arunca în groapa infirmilor, în timp ce umerii ei, tot drepţi, gâtul ei semănând tot cu gâtul lui Pallas Athena, rotunjirea minunată de deasupra coapsei, dezminţeau, rezistau, o reţineau în viaţa normală, totul îi sporea mânia dureroasă, iar el simţea, de la o clipă la alta, crescând în el o voinţă de a pedepsi. Aşa cum pisica refuză să se apropie de o altă pisică, fie chiar mama ei, dacă simte că aceasta trage să moară, aşa cum fiara se aruncă asupra îmblânzitorului care a căzut, aşa cum o întreagă curte de orătănii vine să lovească cu ciocul în găina care sângerează, tot astfel, pe măsură ce o vedea mai atinsă, îi purta parcă şi mai

multă pică. Ea își trase mâna pe care o dusese la ochi, și dintr-odată, văzând-o atât de urâțită de lacrimi, o dori.

Dorința! Fanion înălțat care însemna sfârșitul bătăliei! Totul era așadar acum consemnat. Antica substituire se făcuse. În vidul pe care-l lăsa dragostea sufletului prăbușindu-se, dragostea trupului își găsea locul și se înălța fără să se mai izbească de vreun obstacol. Căzut era ultimul dintre zăgazurile înălțate de prietenia și de respectul lui, din moment ce peste femeia inconștientă se năpustea pofta reținută vreme de paisprezece luni. O privi înspăimântător; simți că în acele luni de absență mâinile ei crescuseră; simți mirosul oboselii ei, al durerii ei de cap, mirosul a tot ce o lăsa lipsită de apărare; încercă o pasionată curiozitate de a ști cum ar arăta chipul ei dacă ea ar ceda: nu și-l putea imagina. Și neprevăzutul și ciudățenia dorinței lui, după o legătură care avea ca element esențial anestezia dorinței, această ciudățenie atât de mare care-l făcea să vadă dorința ca pe o infracțiune, bucuria suverană și vanitatea ingenuă pe care le ducea întotdeauna în clipele lui de nestăpânire, tot ceea ce dușmănia, pe care totodată o simțea pentru ea, adăuga drept ceva savuros și aspru dorinței lui, în sfârșit, acea calitate a firii ce-l împingea să evadeze întotdeauna din tristețe și din regret, îl făcură brusc să simtă că totul mergea bine și că, la urma urmei, era un destin triumfător, din moment ce legătura acea nobilă cădea și era pe dată înlocuită cu altceva.

Ea înălță capul:

– Poate că, atunci când ți-am spus, adineaori... M-ai fi iertat dacă mi-aș fi ieșit din fire?

Nu răspunse. Plăcerea de a o face să sufere urca din însăși senzualitatea lui. La gândul că avea putere asupra ei prin acel mijloc atât de simplu de a păstra tăcerea, era satisfăcut în inima lui.

Atunci Dominique îl văzu scoţând din buzunar o tabletă mică a cărei hârtie o desfăcu cu grijă, o bucată de chewing-gum pe care o puse în gură.

– Nu mai vrei să-mi vorbeşti?

Nu, şi dacă ar fi vrut, nu mai putea să-i vorbească, acum. Era ca şi cum muşchii din jurul gurii lui nu mai ştiau altceva decât ticul de a mesteca, de parcă şi-ar fi pierdut facultatea de a-l face să redea alt sunet decât bâiguiala lui Prinet, de atunci, din beznă: „Eu... eu... eu... nu pot... nu mai pot vorbi“, de parcă, cu o intensitate halucinatoare, se simţea metamorfozat în piatră. Şi mii de lucruri cădeau în tăcerea asta, cădeau, dar nu-l copleşeau.

– Spune, asta ai inventat acum? Crezi că am să continui să te întreb astfel? Ăsta-i supliciul pe care l-ai născocit?

„Supliciu! Ce expresii! O s-o vedem împotmolindu-se tot mai mult“, se gândi el cu mulţumire. Se uită la ea cum era făcută, ea care vorbea de supliciu şi care nu suferise niciodată în carnea ei. Douăzeci de manifestări ale dispreţului îi veneau pe buze, ca bulele de aer pe buzele bebeluşilor: „Să se înfurie... să facă pe eroina... să aibă o aventură...“ Uneori, cu ochii pe jumătate închişi, ca leii siguri de puterea lor, îi venea să-i devoreze obrazul; îi venea s-o strângă aşa cum strângi un tub de pastă de dinţi, s-o facă să-şi verse sufletul, spiritul vital, ca să simtă în gură o părticică din ea absolut intactă, niciodată până atunci ieşită la lumina zilei, esenţa delicată a vieţii.

– Am să plec atunci, zise ea fără să se mişte, scăpând aceste cuvinte care o pierdeau.

Pe malul celălalt al Oisei, pe un fir de telegraf, o rândunică îşi netezea penele, înălţându-şi aripa cu o mişcare aproape umană. „Suferă oare şi ea câteodată?“ se întrebă ea. „Cum îi e când suferă?“ O lăsă din ochi, se întoarse spre cel ce o persecuta. Cu gura pungă, atât de tare strângea din buze, cu

chewing-gum-ul fixat în partea stângă, cu pupilele devenite mai limpezi, aproape verzi, cu părul scurt care dezgolea capul şi ceafa, cu tot chipul subţiat, ras proaspăt şi parcă patinat, mai puţin patetic totuşi sub uzura războiului decât sub uzura păcii, îl văzu asemănător unui şarpe înălţat şi nemişcat, atât de nemişcat încât îl puteai crede împăiat, însă pasărea ţintuită sub privirea lui era dată gata de parcă ar fi fost muşcată. Iar ea, anunţând că pleacă, se simţea incapabilă să facă vreun gest. Se simţi totuşi în stare să-şi întoarcă privirea; rândunica tocmai zburase: firul încă mai tremura. Îl văzu tremurând vreme îndelungată. Brusc nu-l mai văzu, nu mai văzu nici un fir.

Hidoase fire telegrafice. Dintr-odată reapărură, în acelaşi loc în care în secunda precedentă ea nu vedea decât cerul albastru, ca o materializare a undelor de lumină, atât de pătrunzătoare că aproape ţipă. Apoi dispărură, fură absorbite de cer. Apoi iarăşi o orbiră, o făcură s-o doară ochii, îi răsuciră nervii în centrul craniului.

În depărtare, în câmpia încinsă de vară, se răspândea în valuri un Creator nestăvilit. Clipind din ochi, clipind din suflet, câmpurile pustii în lumina soarelui îi erau odioase, cu mutismul lor ce dădea fiori, cu animalitatea lor ascunsă. Ghicea unele identice, cu totul identice, la nesfârşit, la nesfârşit. Era cuprinsă până la nelinişte de monotonia, tristeţea şi stupiditatea miezului de august. Avea certitudinea că, având absolut acelaşi motiv de nefericire, ar fi fost mult mai puţin nenorocită dacă ar fi fost iarnă sau toamnă. Văzu cei doi kilometri de drum pe care trebuia să-i străbată în curând, ba nu!, imediat, sub arşiţă, prin praf, cu pieptul apăsat de durerea aceea îngrozitoare...

– Alban, spuse ea, te implor să nu mă laşi să plec astfel. Există o cale de întoarcere, oricare ar fi ea... Te rog, spune-mi ceva.

Încerca acele cuvinte ca pe altele, la întâmplare, ca pe nişte chei diferite la o uşă, la întâmplare.

– Ah! Cum voi putea fi vreodată îndeajuns de fericită pentru a compensa ceea ce sufăr în clipa asta din cauza dumitale!

Vorbele ei cădeau de ici, de colo, ca frunzele copacilor; se pierdeau, se împrăştiau în plin aer, pe când într-o cameră, se gândea ea, ar fi fost poate culese. Un hamac era atârnat nu departe de ea; îşi aminti de ciudăţenia care făcea ca atunci când era lipsită de griji să se poată legăna, dar că acest lucru îi dădea ameţeală când era mâhnită. O apucă greaţa gândindu-se că în momentul acela ar fi putut să se legene. Toate astea le gândea vag, într-un soi de năuceală, asemănătoare aceleia care te cuprinde când ai râs prea mult. Capul îi era plin de un vid zumzăitor, de parcă ar fi existat o gaură în fiecare tâmplă, prin care trecea un violent curent de aer.

– Alban, spuse ea încă o dată, îţi cer să nu mă laşi să plec astfel, în timp ce..., apoi se opri, renunţă, nu mai continuă.

Îşi întoarse faţa de la acel chip distant ce o fixa, insensibil şi spectral precum haloul lunii, dar tot mestecându-şi, muşcându-şi guma, scuturat fără încetare de mişcări distructive, de parcă ar fi sfâşiat bucăţi din trupul ei, al lui Dominique; şi totuşi, în mestecatul ăsta ea vedea ceva copilăresc, ceva de puşti mai curând, având ceva din ştrengăria persistentă care, departe de a-l face pe Alban inofensiv, era tocmai ceea ce-l făcea periculos. Atenţia îi fu atrasă de un vapor-ambulanţă care cobora fluviul, atât de lin, atât de lin; formele albe ale infirmierelor, pe punte, îi dădeau înfăţişarea unei mânăstiri duse de ape; trebuia să faci un efort pentru a-ţi închipui că deasupra vasului plana altceva decât fericirea. Imaginea dispăruse îndărătul copacilor, dar dâra lăsată pe apă tot mai tremura. Şi-l închipui pe Alban stând pe punte, grav rănit, temându-se că o să moară, având nevoie de ea.

Acum, ea nu putea renunța să privească apa. Din dâra vie urcau imagini, se amestecau cu durerea ei. Cât o durea rădăcina părului la ceafă, avea senzația că el o ținuse de ceafă ore întregi, scufundând-o pentru a o îneca, în timp ce ea se zbătea și lupta. Își strecură un deget pe sub fâșia ce-i strângea fruntea, pentru a lăsa aerul să circule: tot așa făcea odinioară pe stadion, cu bentița. Avea migrenă, semăna cu persoanele cuprinse de accese de febră, de parcă toate acele cuvinte neplăcute îi pătrunseseră până în oase, așa cum te pătrunde amurgul de octombrie când stai așezat sub lumina muribundă a cerului; și îi era frig, și frică, și rău. Și totuși, în pofida acestor lucruri, simțea în fundul sufletului ei dragostea ce se revărsa, se revărsa neîntrerupt, mai tare, de fiecare dată când îl privea. Așa cum Alban își înăbușise cu ajutorul orgoliului oroarea față de moartea lui Prinet cel ucis, tot astfel ea și-o înăbușea pe a ei prin plăcerea de a-l iubi încă. Și se adăpostea, ca într-un turn de cristal, în cortegiul fetelor cântând la procesiuni, în imnul pur și pierdut pe care îl înălța în miezul verii.

– Te iubesc, dragul meu, spunea ea, și nici eu, nici dumneata n-avem puterea de a mă împiedica să te iubesc. Te iubesc, iar binele pe care mi-l fac mie iubindu-te distruge răul pe care mi-l faci...

Vorbea, iar inima ei plutea peste marea eternei iubiri. Tandrețea ei creștea, reconstruia lumea, anula războiul și moartea. El însă, văzând-o aproape reînseninată, se gândea: „Aveam așadar dreptate să cred că lacrimile femeilor, care le aduc atâtea avantaje, nu le costă nimic. Își șterg un pic ochii: șmecheria e gata! Încă o mare durere urmată de un mic câștig!"

Orice motiv de respect dispărând, prin breșă se năpustea dorința, care pândise mereu în urmă, așteptând această cădere. Și în mintea lui rostogolea femeia așa cum fluxul rostogolește o piatră pe țărm; se agita și se zbătea în ea cu un lătrat vesel;

da, furios și mușcând și sufocându-se de lătrături precum câinii dezlănțuiți. O dorea cu o sănătate, o agerime și o integralitate ce depășeau posesia. Și i se părea cu neputință, de neînchipuit, să aibă motiv să se întristeze în răsturnarea de situație care-i îngăduia acea dorință. Când crezuse că ea are minte, o tratase ca pe un bărbat, îi dorise judecata. Acum acestea se terminaseră, după ce fusese totul atât de frumos. Acum, când ea nu mai era decât trup, o trata ca pe o femeie, îi dorea trupul, iar dorința asta, ca și cealaltă, era tot frumoasă. Și tot ce conținea ea frenetic în clipa aceea se descărca în agitația sălbatică a maxilarelor și a buzelor pe bucățica de chewing-gum, o impudoare triumfătoare se răspândea dinspre gura vorace peste obraz, o bestialitate excesivă îi reda sufletului întreaga lui latură binefăcătoare. Și în partea lui vizibilă, în partea lui invizibilă, în tot ce era el și îl făcea să fie el în acea clipă, nu era nimic ce nu putea fi demn de admirație.

Ea văzu această schimbare și o înțelese greșit. Deprinsă cu incoerențele lui, cu copilăriile lui, cu acea libertate de spirit care făcea din el două personaje, unul care se dezlănțuia și celălalt care, zâmbitor, se uita, deprinsă fiind cu gustul lui pentru anumite *exerciții* (să simuleze, de pildă, impasibilitatea), deprinsă cu plăcerea lui de a se lăsa să cadă din înălțimea mâniei izbucnind în râs etc., crezu că el se încăpățânase să păstreze tăcerea fără alt motiv decât acela de a se distra pentru a o face să sufere. I se păru destul de firesc acest lucru, scuzând totul din moment ce el nu era supărat, deja pregătită să accepte umilirile, să-și facă poate din ele un motiv de voluptate. Brusc destinsă, avu un elan spre el, se apropie din nou de el, gata să-i pună mâna pe brațul pe care el și-l rezemase de masă. La marginea gestului, șovăi și, într-un mod bizar, mai curând înduioșător, lăsându-și mâna alături de cea a tânărului, își puse deasupra doar degetul mic.

Îl văzu tresărind, ca şi cum acel infim contact (care îi dăduse probabil senzaţia unei picături calde de ceară căzându-i pe piele) stabilise între ei un curent. Înainte ca ea să fi făcut un gest, el îi prinse buzele, îi trase capul înapoi, îi imobiliză obrazul cu gura, îi apăsă cu putere buzele, făcând-o parcă să simtă povara globului pământesc, fără ca ea să facă un gest, paralizată de oroare. Se pomeni din nou liberă. El se îndepărtă, pe aleea luminoasă, iar petele de soare alunecau peste el. Avu timpul să distingă, după mişcarea maxilarului, că-şi păstrase guma în cavitatea obrazului.

Nu se mişcă, nu se ridică. Acum se isprăvise cu adevărat. Ea îi oferise inima ei şi tot ce conţinea ea, măreţia, miracolul, esenţa ei nenumită; îi dăruise totul, uşor, ca în vis. Iar el respinsese totul. Pentru ca ea să nu rămână cu nici o îndoială, îi dăduse sărutarea aceea lipsită de echivoc, comunicase gurii ei tocmai ceea ce deosebeşte impuritatea de tandreţe, plecase apoi liniştit, ca un cocoş arogant, şi o lăsase mai umilită decât dacă ar fi imobilizat-o şi ar fi posedat-o pe prundiş. Totul se terminase. Nu simţea nimic.

XVI

RĂU DE VARĂ

Dominique Soubrier se întorcea în vara distrugătoare. Soarele dogorea. Nici un copac pe drumul pe care se ducea spre oraş; căci se simţea totuşi în stare să pună un picior în faţa celuilalt, se ţinea încă pe picioare, mergea încă, la urma urmelor. Păşea cu capul plecat; avea nevoie de un efort de voinţă, un „hai!“ pentru a ridica ochii, iar uneori chiar îi închidea, scârbită. Cum de n-o răsturnase până acum nici o maşină, pentru că nu se grăbea deloc atunci când camioanele claxonau în spatele ei! Dacă un camion ar fi trecut peste ea, n-ar fi scos un ţipăt. Nu se îndepărta nici când o acoperea norul de praf, scârbosul miros cald de benzină şi ulei. Se poticnea însă cuprinsă de confuzie, cu adevărat gata să ţipe, ca şi cum ar fi avut o schijă de obuz în inimă, iar fiecare pas ar fi sfâşiat-o.

Niciodată nu mai suferise ca în ceasul acela; era cu mult mai rău decât tot ce presupusese ea. Căci nu punea nici urmă de demnitate, de disciplină, de imaginaţie în suferinţa ei. Coborând în acel abis şi ştiind că va urca din nou la suprafaţă dacă va lovi cu piciorul atingând fundul prăpastiei, ştia de asemenea că nu va avea forţa de a face acel gest. Avea o durere de animal.

Castelul Apremont, la marginea localităţii Verberie, era de o săptămână spitalul ambulant de triere. Răniţii din trei divizii se buluceau aici, abia pansaţi, apoi plecau câteva ceasuri mai târziu spre spatele frontului. Spre castel se îndrepta şi

Dominique, sigură că de îndată ce va sosi, avea să se arunce în somn, chemând prăbuşirea ca pe singurul leac posibil.

Mergea în zigzag pe mijlocul drumului, orbită de vălul lacrimilor, sau poate doar de fumul durerii ei. O fetiţă care se legăna între cele două braţe ale unei şarete la care se înhămase se strâmbă uitându-se la ea. Mai găsi în ea încă un locşor nerănit, pentru a primi şi rana asta. „Cred că par ridicolă." Îşi închipuia culoarea pământie a tenului ei, îşi absorbea amărăciunea gurii ca un burete, îşi simţea întreg obrazul dureros de parcă l-ar fi cufundat într-o baie chimică, sau de parcă s-ar fi descompus. Cu ochii plecaţi, îşi vedea pantofii albi care se târau prin praf, nu mai erau de mult curaţi. Îşi privi mâinile, unghiile un pic murdare, se gândi că sudoarea îi pătrunsese prin bentiţa de pe frunte, îşi dădu seama de încercarea la care te supune timpul, de lucrurile care se degradează, care tind să se strice, de necesitatea luptei; o armată de tăuni se ţinea după ea, ca şi cum viaţa ei ar fi fost viaţa amară a unui cal. Se privi în oglinjoara de buzunar: „Iată o fiinţă vie care suferă". Totuşi nu avea aerul mai grav decât de obicei. Încercă să-şi aducă aminte cum arăta când nu suferea. Nu găsea puncte de reper. Cum era ea când nu avea nimic să-i ierte lui. Îşi aminti, fără să-şi poată imagina, vremea când zicea: „Să trăiesc, chiar şi suferind!" Iar acum striga: „Să nu sufăr! Să nu sufăr!", fugind din faţa vieţii ca din faţa unei fiare.

Când ajunse la castel, merse direct la bucătărie, bău cinci pahare din siropul de lemn-dulce pregătit pentru răniţi, apoi, fără să mai cineze, fără să se mai intereseze în legătură cu serviciul – foarte elastic, de altfel – urcă în camera în care se culcau cele trei infirmiere şi, îmbrăcată, nescoţându-şi decât boneta, se cufundă în inconştienţă.

Fu trezită, în toiul nopţii, de o voce dindărătul uşii, care o ruga să coboare. Tot restul nopţii rătăci printre oameni plini de

sânge, în semiîntuneric (armă împotriva avioanelor) ca într-un coșmar.

Importanța nemăsurată pe care o acorda durerii ei o făcea să fie insensibilă la aceea a oamenilor, și puțin lipsea să nu-i invidieze. Prăbușindu-se, îi era de ajutor ca lumea să se prăbușească odată cu ea. Dar când fu chemată ca să-l ajute pe un tânăr arab, rănit la picioare, să meargă din sală până la mașina care trebuia să-l ia de acolo, și îl simți total sprijinit de ea, când îi simți brațul strâns în jurul gâtului ei într-o înlănțuire în care se vedea forța mușchilor, când simți mâna catifelată care-i atingea în treacăt obrazul, toată senzația de bine pe care o avusese în spital îi reveni în minte și în amintirea trupului. Și atunci își dădu seama unde își putea afla leacul inimii.

O dată în plus se reîmplinea actul etern: o atingere fugară ușura ultima suferință a sufletului. Acum un scop unic îi era dăruit până la ceasul zorilor: așa cum un înotător extenuat se duce de la o geamandură la alta, Dominique mergea de la un bărbat la altul. Durerea ei se ștergea. Se îneca de plăcere în clipele în care se înfierbânta la un simplu contact, ținându-și mâna sau punând-o pe un umăr gol, strângând un trup pentru a-l ridica. Chiar și timpul pe care îl folosea pentru a căuta și a provoca acele ocazii era ca un stupefiant pentru durerea ei.

La ce bun să numere bucuriile imobile, elanurile întunecate ale sângelui? Nu e prea plăcut să spunem cât îi fusese de ușor să abuzeze de împrejurări; în noaptea densă, fără funcții definite, fără supraveghere, în mijlocul zăpăcelii bietelor ființe năucite de epuizare și de durere, mai mult sau mai puțin dezbrăcate. În nemaipomenita promiscuitate, nici unul din nefericiții care o văzură aplecându-se deasupra lor pe fecioara consolatoare nu se gândi că ea era cea care se consola prima.

Chinuitoare imagine totuși. O văd, o văd pe această Persefonă în împărăția ei de beznă. La ceasul acesta, în alte spitale

de campanie, în tranşee, în cantine, în gări, de-a lungul şi de-a latul acelei mari patrii internaţionale a dezordinii, mii de fiinţe încearcă să-şi compenseze nefericirea cu aceleaşi clipe de purpură şi de umbră. Astfel, li se va părea mai puţin îngrozitoare următoarea bătălie, mâine.

Închisă, taciturnă, neamestecându-se, fără prietene, fireşte că Dominique ţinea un jurnal intim. Ocupată seara cu serviciul, îşi redacta acum însemnările aproape întotdeauna a doua zi dimineaţa. Distanţarea pe care o oferea durata nopţii le dădea o aparenţă de raţiune.

Ştia că era trezită de o suferinţă ascuţită care îi exploda în suflet. Unul câte unul, cu viteza bulelor care urcă la suprafaţa apei şi se sparg, motive de durere urcau şi explodau în conştiinţa ei: toate întristările, de la mâhnirea latentă a inimii şi până la sila în faţa unei „scrisori dificile" de scris. Era momentul nesfârşit de laş când tristeţea de a nu fi fericită făcea să pară foarte simple momentele abominabile de fericire; era ora, vai!, cu siguranţă cea mai bună a zilei. Prin golurile obloanelor nu se vedea încă lumina. Cu sudoarea adunată la încheietura genunchiului, strecurându-şi picioarele între cearşaf şi marginea saltelei pentru a da de un pic de răcoare, răsucindu-se de pe o parte pe alta, cu braţele întinse, ca un înotător care face *over-arm-stroke* – acele mişcări de înot lateral cu picioarele foarfecă – având o senzaţie fizică de sufocare, ghicea cum îi lucea nasul la sfârşitul nopţii, ghicea aspectul dinţilor încă neîngrijiţi, părul încă nepieptănat şi îşi spunea cu un soi de stupefacţie: „Peste trei ceasuri voi fi lângă el, cu toate simţurile treze, iar peste patru ceasuri se va fi terminat şi voi şti. Voi şti... ce? Ei bine, dacă el a fost rău sau drăguţ".

Atunci buzele ei încep: „Ddd..." pentru ceva ce pare a fi „Dragul, dragul meu Alban..." (înfundându-şi obrazul în

pernă), dar nu se formează nimic altceva decât un geamăt. Se tânguie, preaplinul dragostei se revarsă în gemete, ca preaplinul suferinței pe paturile de spital. Totul i se pare ușor de realizat, iar un ceas mai târziu, pe drum, totul îi va apărea de o monstruoasă neverosimilitate. Se gândește, se gândește, o doare întreg corpul din pricina gândurilor, se ostenește într-o căutare, ar vrea să nu se facă niciodată zi; se perpelește în așternutul jilav și totodată se simte uscată pe dinăuntru ca un pește abandonat pe nisip. Din curte se înalță o cadență grea de oameni care merg la pas: brancardierii, cioclii celor în viață. Se ridică în sfârșit, iar apa cu care-și spală trăsăturile obosite nu face decât să marcheze și mai mult oboseala; chipul îi rămâne încețoșat, acoperit de abur ca geamurile; Dominique urcă la suprafață din străfundul delectării ei ca din adâncul unei fântâni.

La ora asta, cu nici trei luni în urmă, lăsând perdelele trase de teamă ca tatăl ei să nu intre și să n-o ironizeze, își scotea de sub plapumă piciorul pentru a-și face masaj cu cremă.

Pagina următoare a fost scrisă a doua zi după marea suferință de pe malul Oisei.

5 august 1918. – Mă duc să-l aștept în dimineața asta, la ușa spitalului de campanie, de la opt până la nouă și un sfert. Pe măsură ce trece timpul, simt o ușurare. Mi-e atât de frică, încât am un fel de speranță că nu va veni. Iată-l ieșind, iar eu sunt pe punctul s-o iau la goană. Nu știu ce poate însemna pentru un soldat câmpul pe care-l străbate sub tir de mitraliere până la tranșeea inamică, pentru mine însă drumul ăsta de străbătut, sub privirea lui, reprezintă ceva abominabil. Nu știu ce mutră să fac. Chipul lui nu are nici o expresie, nici plictiseală, nici bucurie.

Fac un mic semn din cap, de parcă m-aş afla aici din întâmplare (întristător jocul ăsta de „a merge în întâmpinarea lui“, şi de fapt pe cine înşală?). Îmi notasem nouă lucruri să-i spun, pe spatele unei cărţi de vizită: aveam de gând să arunc o privire pe furiş, însă el, „reia discuţia“ atât de simplu, ca şi cum toate astea aveau aşa de puţină importanţă, încât nu îmi mai vin în minte frazele care, noaptea asta, ţâşneau arzătoare din inima mea. Am impresia că ele nu mai corespund sentimentului meu din dimineaţa asta, şi totuşi ştiu bine că acest sentiment este mereu acelaşi! Mi se pare că, dacă nu le-aş fi pregătit şi aproape învăţat pe de rost, n-aş şti ce să spun, pentru că în clipa asta *nu am nici un sentiment.* Aici, în faţa spitalului ăstuia de campanie, în mijlocul acestor oameni care se ocupă de viaţa şi de moartea lor, ele sunt atât de mult în afara peisajului, par atât de repetate, atât de puţin fireşti, bizare. E ciudat că mă aflu aici în acest moment, şi în acest scop! Că m-am întors pentru asta, la ora opt dimineaţa – ora la care mă duceam la stadion – pentru a răscoli toate lucrurile astea! Simt aici ceva anormal, ceva jalnic, un pic grotesc, şi simt că printre toţi aceşti răniţi, nesănătoasa şi bolnava sunt eu, da, bolnavă de el.

Câte cuvinte ale lui mi-ar fi furnizat o intrare în materie! Şi nu le-am reţinut. Găseam un fel de beţie în a nu profita, a nu împinge lucrurile mai departe, în a lăsa totul baltă. Am mers douăzeci de minute alături, asemănători în aparenţă cu ceea ce eram odinioară, fără ca nimic din realitate să mai semene cu ceea ce fusese odinioară; şi aveam impresia unei lipse de sinceritate faţă de trecători, care pur şi simplu ne puteau crede fericiţi. Am mers douăzeci de minute alături, fără să fi rostit vreun cuvânt în care să fi existat ceva din noi înşine. Dar se pare că e firesc, că aşa e bine, că nu sufăr din pricina asta. Dacă s-ar fi făcut o tăcere completă, o lungă tăcere de mai multe minute, ceva suprem ar fi fost atins, iar noi nu ne-am fi putut

despărţi fără să ne fi oferit o explicaţie; dar nici unul dintre noi nu dorea să se justifice, astfel încât chiar şi drama era imposibilă. În sfârşit, am văzut că ne apropiam de baraca în care se face masaj. Nu ştiu dacă aveam oroare de puţinul timp ce ne rămânea, sau dacă eram mulţumită de acest lucru, pentru că în sfârşit toate punţile erau tăiate.

I-am întins eu mâna; am scurtat eu prima întrevederea noastră. Atunci el a spus aceste cuvinte extraordinare: „Când te voi vedea?" (fără să mă privească). Iar eu, care aş fi vrut să-i spun: „Imediat, o să aştept să ieşi..." i-am aruncat cu dezinvoltură: „Habar n-am... într-una din zile." Apoi, cum el părea că aşteaptă: „Mâine dimineaţă, dacă vrei, la aceeaşi oră". Atunci după ce făcuse deja câţiva paşi, s-a oprit şi a spus: „Vezi să nu uiţi!"

Câtă tristeţe în aceste cuvinte care voiau să mă facă să nu uit, în toată atmosfera asta de moarte! De-ar fi vrut să ia din nou de la capăt acea jumătate de oră, nu de nelinişte, ci mai curând de amărăciune! De-ar fi dat impresia că ţine la mine! După ce am rămas singură, m-am făcut că privesc un cal căzut, şi astfel, pe furiş, l-am privit cum se îndepărtează, cu mersul lui de sportiv, cu picioarele perfect paralele. Apoi, după o clipă, s-a întors. S-a întors şi a doua oară. Apoi încă o dată.

Mâine, cu siguranţă, voi şti mai bine cum să procedez. Ah! Speranţa! Corabia cu pânze se desprinde spre larg. Plecăm, vai!, pornim iarăşi.

(E foarte bronzat, dar, când îşi apleacă puţin capul, i se vede la spate, acolo unde cravata se lărgeşte un pic, gâtul care e mai palid.)

(După cină.) Îl iubesc, îmi place să-l iubesc, îmi place să sufăr din această cauză, îmi place să fiu tristă în lâncezeala asta de sfârşit de zi, când un soi de praf urcă dinspre pământ spre

cer şi când, în ciuda tuturor lucrurilor, eu sunt doi, împreună cu el care nu mă iubeşte.

6 august. – L-am aşteptat încă. Aveam toate motivele să-l abordez fără probleme, după cuvintele lui de ieri: „Când te voi revedea?“ Or, iată ce s-a întâmplat.

Iese – iar eu simt că nu voi avea curaj. Nu-l abordez. Îl las să plece fără să mă fi zărit. De departe merg în spatele lui, nu caut să-l ajung din urmă. Am impresia că sunt ridicolă, că pe chipul meu, pe rochia mea, în înfăţişarea mea se află dovada vizibilă pentru toţi că sunt un obiect mizerabil, cu totul în mâinile lui şi slabă în faţa lui; că nimeni nu mă poate vedea fără a-şi spune: cine ar vrea s-o iubească? Îmi repet: „Peste o secundă se va întoarce, mă va recunoaşte şi va continua să meargă fără să se oprească.“ Şi pot eu spune că nu există în mine ceva care vine în întâmpinarea acestei idei şi o acceptă? Extraordinare, întristătoare minute, şi atât de calme! Merge în faţa mea, eu merg în urma lui şi nu încerc să-l ajung din urmă, pur şi simplu pentru că nu aştept nimic de la faptul de a-l vedea, pentru că nu ştiu ce să-i spun, pentru că vom vorbi vag şi în silă, şi aştept clipa asta de douăzeci şi patru de ore, m-am trezit în mod special, m-am grăbit, am zădărnicit încercarea unor oameni care voiau să mă vadă, m-am simţit apăsată toată dimineaţa din pricina asta, mi-am băut fără nici un chef ceaşca de cacao, şi suntem singuri şi nimic nu ni se opune, iar mâine poate că unul din noi doi va fi plecat! Lucrul cel mai rău e că nu sufăr. După un asemenea eşec al propriei mele persoane, am impresia că, în sfârşit, conştiinţa mea este împăcată, dar dacă n-aş fi venit, m-aş fi chinuit toată ziua. M-am chinuit până ce a dispărut în clădirea pentru masaj. Sunt iarăşi singură, nu sunt nici măcar furioasă pe mine însămi, ca şi cum ceea ce făcusem

era foarte firesc, ca şi cum aş fi venit special pentru a face acest lucru, ca şi cum aş fi descoperit o voluptate morbidă în a arunca perla aceea în mare. Va mai trece oare din nou? Poate că nu în cursul zilei. Există şi alte ieşiri prin spate. Iar eu îl aştept, totuşi, îl aştept!

Rămân. Aş rămâne acolo până seara. Nu-i nevoie decât de inerţie, şi e singura forţă de care sunt în stare în clipa asta. Locurile astea nu le pot părăsi. Ştie el oare ce înseamnă să pleci? La fiecare pas pe care l-aş face pentru a mă îndepărta de locul în care se află, parcă m-aş simţi legată fedeleş de carnea mea vie, iar cineva ar trage, ar trage de legături. Îmi spun că poate – e foarte posibil – după trei ore de aşteptare, voi proceda ca adineaori; mă voi uita la el cum pleacă fără să îndrăznesc nimic. Poate; şi totuşi rămân şi rătăcesc cuprinsă de nefericire şi plictiseală în mijlocul ostilităţii peisajului, pe marginea drumului odios, cu vremea frumoasă care mi se urcă la cap, şi mi-e ciudă pe el că nu l-am abordat. Voi avea cumva curajul ăsta peste o oră, sau două, sau trei?... Mi-e frică de soare, mi-e frică de drumuri, mi-e frică de acest decor în care ne întâlnim, mi-e frică de ceea ce citesc în ochii lui când mă zăreşte.

Ar trebui s-o fac totuşi.

Reiau după ce am fost întreruptă. Eram aşezată pe un strat de gazon la o parte, scriind rândurile astea, când un jandarm în trecere şi-a îndemnat calul pe pajişte, a coborât, mi-a cerut actele. Cu actele mele sub ochi, mi-a cerut să-i spun *toate* prenumele părinţilor mei (de parcă ar putea cineva şti *toate* prenumele părinţilor săi!). Apoi mi-a întins un carnet, m-a pus să semnez, a comparat semnătura cu cea din acte. După asta şi-a cerut scuze: există atâţia spioni, false infirmiere etc. Îmi bate

inima. Nu aveam eu dreptate să cred că am o înfățișare bizară, când merg la întâmplare prin singurătatea acestei câmpii[1]?

(Scris la ora opt seara:)

L-am revăzut, când a ieșit de la masaj. Scurtă strângere de mână, ce n-ar fi avut loc dacă n-aș fi întins eu prima mâna. Nu am curajul de a repovesti aici tot ce mi-a spus. Pentru niște nimicuri, pentru niște prostii, m-a luat peste picior cu atâta plăcere! Era o cruntă persiflare din partea lui, își bătea joc de fiecare cuvânt pe care-l spuneam. Pentru că e cumva stingherit? O dată mi-am dat seama că mă privea pe furiș. Cred că îi tremurau buzele, ca botul pisicii care pândește o pasăre. Poate că am visat amănuntul ăsta. Sincer, nu cred.

Îl părăsesc, sau mai curând el mă părăsește, spune că trebuie să fie înapoi la cutare oră... Povești!

Astfel n-am elucidat nimic, n-am explicat nimic, n-am îndrăznit să spunem nimic din ceea ce ne fixaserăm să spunem, n-am făcut nimic care să aducă ceva cât de cât nou; totuși ne-am văzut, ne-am vorbit: un fel de pace acoperă toate aceste lucruri urâte, așa cum pământul bine nivelat acoperă un mort.

La întoarcere am făcut un ocol mare pentru a trece prin fața cantonamentului său, – unde știu că la ora asta el nu este.

(Noaptea trecută am visat că tata intra în camera mea înainte să adorm. După ce punea lampa pe noptieră, îi luam mâinile și, cu ochii închiși, cu capul rezemat de mâinile lui, îi spuneam: „Ascultă... ascultă.... Îl iubesc pe băiatul ăsta... Asta e. Acum descurcă-te, fă în așa fel încât să fie drăguț...")

---

[1] *Dominique a scris pe marginea acestei pagini, desigur după ce o recitise:* Va mai veni oare o zi în care voi scrie în acest jurnal lucruri atât de lipsite de interes ca odinioară: „A venit medicul, crede că o sa am apendicită", etc.? Astăzi fiecare din zilele mele valoreaza cât trecutul întregii mele vieti. – Dar, de pilda, cum de mi-a ramas scrisul neschimbat? Lucrul asta mă șochează. (n.a.)

7 august. – Plec

De îndată ce am fost informată de acest lucru, m-am dus să-l văd pe medicul-şef. M-a primit în picioare, cu o politeţe rece. „Te-am primit, deşi nu mai erau locuri, doar pentru a-i face plăcere unchiului dumitale, care mă rugase. Nu aveam nici o nevoie de serviciile dumitale, astăzi însă pretextul pentru prezenţa dumitale aici – cunoştinţele dumitale de engleză – nu mai stă în picioare; ai văzut chiar dumneata însăţi că de patru zile nu mai e pe aici nici măcar un singur rănit american, şi nici n-au să mai vină. De altfel, nu ştiu cum se face, dar, în cele câteva ocazii în care am fi avut nevoie de dumneata, nu erai niciodată aici."

Plec poimâine dimineaţă.

Trebuie negreşit să-l văd în seara asta.

Ora 9 seara. – L-am văzut, l-am văzut, şi ceva pare să existe iarăşi între noi.

Nu l-am văzut decât un minut; era cu nişte... (cuvânt ilizibil) care-l aşteptau. Când i-am spus că plecam, l-am văzut schimbându-se la faţă. A spus doar un scurt „Ah!", dar era limpede că era foarte tulburat.

După o clipă de tăcere, a spus: „Întâmplarea face să mă duc mâine la o consultaţie la spitalul din Canly, la Verberie, şi am o permisie până la miezul nopţii. Ne-am putea vedea puţin. Ai totuşi o locuinţă în afara spitalului?" Eram atât de descumpănită de fericire (cred că era de fericire) şi mai ales de surpriză, încât la început n-am răspuns, apoi, gândindu-mă că răspunsul dorit era un „da", am spus: „Da, da, am bagaje la hotel..." La rându-i: „Îţi mărturisesc că sunt obosit de veşnicele noastre conversaţii la plimbare. Din moment ce ai o locuinţă, poţi să mă primeşti o oră, cred. Aici, lucrul ăsta n-are nici o importanţă". El! Eu! Într-o cameră de hotel! Eram atât de uluită

că aş fi şovăit poate, aş fi făcut să eşueze totul dacă nu l-ar fi chemat cineva. I-am spus atunci numele singurului hotel convenabil din oraş: „Central-Hôtel, la ce oră?“ – „Ora nouă.“ Şi a plecat.

Va veni! El mi-a propus! Ar trebui să fiu năucă de fericire, să binecuvântez această plecare care face să se nască între noi... ce? n-are importanţă, doar un fapt de viaţă asupra căruia poţi avea influenţă. De ce nu pot fi oare fericită? Nu cutez să mă gândesc la seara de mâine. Şi totuşi, ce cuvânt tânăr acest *mâine seară!* Am impresia că n-a existat niciodată pe pământ un *mâine seară* înainte de ziua de azi.

În clipa asta în care scriu, simt că leşin din pricina a ceva ce-mi cuprinde sufletul fără să-mi atingă trupul, dar mă face să tremur şi-mi dă ameţeală.

Alban! Alban! Alban!

Mi-e frig.

8 august. – Ah! de ce, atunci când un lucru se înfăţişează bine şi în chip neprevăzut, de ce acea perfidă dorinţă de a-l mai perfecţiona? E ca o ispită diabolică.

Am vrut să-l revăd în dimineaţa asta. De abia m-a zărit şi s-a întors spre un camarad, s-a făcut că nu mă vede, s-a îndepărtat repede.

Tot ce se va întâmpla va putea oare face ca acest lucru să nu fi existat?

Mă doare prea tare ca să mai pot continua.

Această ultimă frază din jurnal este o mâzgăleală aproape ilizibilă. Mâna nu mai conducea pana.

XVII

A NU TRĂI

După ce mâzgăli rândurile acelea, Dominique Soubrier se ridică. Era ora patru. Numărând pe degete – pentru mai multă siguranță! – cele cinci ore ce o despărțeau de cea a întâlnirii, întoarse capul, ca și cum s-ar fi aflat la poalele unui munte de urcat.

Reveni într-o stare proastă. Se afla în momentul de cumpănă în care tot ceea ce nu reprezintă o încercare de a-ți îmbunătăți situația în ce privește dragostea nu întâlnește în ființa ta decât dezgust, moment în care chiar aceste încercări îți produc silă, pentru că ești prea sigur de eșecul lor. Din mulțimea actelor posibile ce i se înfățișau, câștigă primul care era simplu și proaspăt: o luă peste pajiște spre râu.

Știa bine că nu primise niciodată de la natură decât descurajare și disperare; nu uitase cât de neîndurător fusese cu ea acel râu, și totuși i-ar fi fost de ajuns să se apropie de apă, credea ea, pentru a primi din partea ei o inspirație și o întinerire. Privi așadar cu curaj apa care scânteia, schimbându-și culoarea, ca o eșarfă de mătase din fire colorate. Sârmele telegrafice se aflau tot acolo, ca și data trecută, dar nu mai sclipeau; rândunelele erau tot acolo, ca și data trecută, dar zburau foarte jos, atingeau suprafața apei, apoi, din zbor, plonjau pe o distanță de câțiva metri, comunicându-ți o stare de voluptate. Cu voce tare spuse numele atât de plăcut: „Oise"; deschise ochi mari asupra întinderii ce se vedea mai departe, monotonă și posacă la fel

ca gândurile ei. Şi dintr-o dată, înfiorându-se, grăbi pasul spre Verberie. Avea inima atât de grea că trebui să se oprească de două ori pentru a respira adânc. Tot aerul cerului părea că nu poate s-o scoată de sub apăsare.

În dreapta ei, două coline se înălţau ca doi sâni tineri mişcându-se în ritmul respiraţiei. Seara încercuia cu roşu cercurile de la suprafaţa apei, asemănătoare petelor de pe penajul păunilor. Se simţea infinit de permeabilă la toate aceste lucruri, atât de slabă, avea impresia că se împrăştie în inconsistent, având nevoie să se aşeze, să-şi rezeme spatele şi capul, ca şi cum fiecare loc, tufişul, panta blândă, sinuozităţile drumului îi şopteau: „El ar putea fi aici". – „Este aici! Este aici!" îşi strigă ea. „În imensa Franţă el se află chiar în locul în care sunt şi eu. Suntem la şaizeci de kilometri de oraşul capcană, în câmpie. Prilejul este unic. Ce-a ieşit de aici? Şi mâine eu plec".

Merse mai iute, simţind întreaga umezeală a lacrimilor izvorându-i din interiorul obrazului, contractându-i trăsăturile; ceva se adâncea în ea, aşa cum se adânceşte marea în jurul pachebotului care se scufundă. Cu paşi mari de automat, se grăbi spre oraş, incapabilă de a suporta ideea celor cinci ore singură cu ea însăşi; căci tocmai reuşise să-şi închipuie că salvarea va veni de la lectură. Nişte negri care săpau morminte (spitalul golit se reconstituia la un metru cincizeci sub pământ) îi dădură bună ziua. Din nou băgă de seamă, în oraş, că era privită cu insistenţă: erau nişte soldaţi italieni, cu aer deşucheat, dar care tocmai din pricina asta îi erau simpatici, erau de fapt nişte puştani îngrozitori. Se simţi pândită, bănuită, până şi efortul ei de a părea nepăsătoare îi deforma trăsăturile într-un mod ciudat: conştiinţa încărcată se reflecta pe chipul ei ca o mască. Fiecare fiinţă pe care o întâlnea îi reînnoia chinul. Intră într-o prăvălie de mărunţişuri ceru să i se arate romanele ieftine, alese

unul, îl deschise la întâmplare, se aruncă în ceva ce nu o reprezenta, ca într-un fluviu.

Citea mergând, întorcându-se spre râu. Cartea îi conferea o anumită atitudine, o împiedica să vadă privirea cercetătoare a trecătorilor, o împiedica să gândească, mai ales. Citea, cu sprâncenele încruntate, cramponată de lectura ei, poticnindu-se, răsucindu-şi picioarele pe pavajul prost. Picioarele o dureau. Plecându-şi puţin capul, avu impresia, după felul cum mergea, că picioarele ei erau în formă de X. Ideea că picioarele ei începuseră să meargă în formă de X pentru că suferea din dragoste o făcu totuşi să zâmbească. Îşi băgă din nou nasul în carte. Nu pricepea nimic din intrigă, confunda personajele, dar ce importanţă avea lucrul ăsta! Constatarea o uluia, o trăgea parcă în afara ei înseşi, nu mai avea creier. Când se aşeză pe malul râului, puse o clipă pe iarbă cartea deschisă. Atunci fluxul ei interior crescu iarăşi, într-o secundă lacrimile îi udară genele, lacrimile acelea care nu o eliberau de nimic... Reluă cartea, înghiţi rândurile...

Citi vreme de două ore, neîntorcând ochii decât pentru a se uita la ceas. Ar fi vrut să-i fie foame, să poată umple o jumătate de oră cinând, dar mai curând ar fi putut cineva s-o omoare decât s-o facă să înghită o îmbucătură; de altfel ideea de a face dragoste, după mese, îi făcea greaţă. La opt şi un sfert, se ridică şi se întoarse la hotel. Cerul se întuneca, rostogolea nori de furtună. Iminenţa acţiunii îi dădea din nou putere, deşi tremura din cauza nopţii care se lăsa.

Aşa se scurse ultima din acele zile aproape smintite, căci e adevărat că ea nu mai gândea, zile care trecuseră peste ea ca nişte tornade, lăsând-o sfârşită. I-ar fi fost necesară, după fiecare dintre ele, întreaga zi următoare, pentru odihnă: întinsă fără nici un gând, fără să se mişte, aşa cum stă pe iarbă, pe stadion, după alergare.

Cum trecuse pragul hotelului, strecurându-se pentru a atrage mai puţin atenţia, patroana o chemă:

– Lumina electrică nu funcţionează. Am pus să fie duse sus la dumneavoastră nişte lumânări.

– N-aveţi lămpi?

– Sunt toate luate.

Spuse „Bine, bine“ ca să termine. Era prima oară că făcea act de prezenţă în camera asta, iar peste o jumătate de oră un bărbat va veni să o întâlnească aici; femeia aceea putea să bănuiască oare ceva din ceea ce veneau ei să facă aici împreună? I-o retezase pentru a putea dispărea, dar, după ce urcă trei trepte, regretă că nu trimisese pe cineva să cumpere o lampă de la bazar. Lumânările alea în nesuferita aia de cameră de hotel, ce exces de „întorsătură proastă!“ Dintr-un ungher al scării, un miros infect o izbi în treacăt. În cameră, fereastra era deschisă, jaluzelele închise. Nu va trebui să se arate aşadar la fereastră, cu boneta ei albă, să se chinuie cu jaluzelele în faţa mulţimii care ridică nasul pentru a o vedea.

Aprinse două lumânări: o lumină tremurătoare lăsă zone mari în umbră. Făcu un efort pentru a-şi da seama că, în timp ce vor vorbi, nimic nu va fi diferit în acel decor. Un bilet, pe uşă, îi aminti că nu trebuia să „introducă nici o persoană străină“ în camera ei, şi se crispă în faţa unor imagini dezgustătoare. Stinghereala ei spori. Dacă ar fi fost sigură că el va veni direct de la spitalul din Canly, ar fi ieşit, s-ar fi găsit departe pe drum, să-l aştepte; s-ar fi aşezat în curtea părăsită a castelului Apremont. Se simţea însă incapabilă să rişte fie şi pentru o şansă de unu la o sută ca el să-i scape. Îl blestemă atunci, pe el şi lipsa lui de delicateţe care-l făcuse să vorbească de un hotel. I se păru cu neputinţă ca el să nu fi vrut s-o jignească. În agitaţia în care se afla, gândul ăsta alunecă peste ea fără să-i facă rău.

Bătu de nouă, atât de încet de parcă bătăile nu se puteau hotărî, de parcă fiecare din ele era ultima. Ah! Aşteptarea asta, atunci, fixând flacăra unei lumânări până ce se simţi hipnotizată de ea, văzând-o cum se înalţă şi se înalţă mereu! Închisese fereastra pentru a putea trage perdelele, căci se temea că prin golurile jaluzelelor va putea fi văzută mişcându-se umbra ei, devenită un obiect de curiozitate; şi astfel se sufoca de căldură, în vreme ce căsca, morbid, simţind cum îi urcă lacrimi în ochi, căci – din pricina oboselii nervoase desigur – îi era şi mai somn de când era îndrăgostită. Jos, forfota străzii, şi zgomotul acela, sporovăielile, chemările, scârţâitul ca de fiare vechi i se păreau îngrozitoare. Vocile soldaţilor italieni, mesagere ale frumoaselor seri din Napoli pe care le trăise cu cinci ani în urmă, îi exasperau frământarea prin sunetele lor dulci. Mai ales unul din acele zgomote îi făcea rău, acelaşi rău pe care i-l provoca zilele trecute scânteierea bruscă a firelor de telegraf: o placă de tablă, pe trotuar, zăngănea sub pasul fiecărui trecător. O dată bubui tunetul. Judecând după rumoare, avu impresia că percepe o înghesuială în faţa hotelului. Realmente nechibzuită – cel puţin aşa trebuie s-o credem – se apropie de fereastră, îşi lipi urechea de ea, aşa cum se vede în filme, încercă să deosebească vorbele rostite, crezând că aude insulte, ameninţări: „Oho! scârbele de infirmiere... toate nişte târfe..." Oare n-o să lovească vreo piatră jaluzelele?

Nouă şi zece şi el nu era aici. Ce se petrecea? Şi dacă izbucnise vreo dramă? Dacă avea să audă vocea cumetrei, jos: „Da, domnişoara, la al doilea pe dreapta, trebuie doar să urcaţi..." şi-l va vedea pe tatăl ei apărând? Sau jandarmul, cel care îi ceruse actele? Fie şi numai închipuindu-şi aşa ceva, groaza îi schimonosi trăsăturile: o atmosferă de flagrant delict o apăsă, se instală în jurul ei; pentru prima oară luă cunoştinţă de realitatea unui chip răvăşit şi acuzator: ştiu că era incapabilă să

adopte o anumită atitudine, că primul venit intrând în clipa aceea şi văzând-o nu va avea nici cea mai mică îndoială: ea nu se afla acolo decât pentru a se dărui. Brusc o idee îi trecu prin minte. Întâlnirea asta bizară nu era oare pur şi simplu o glumă, un prilej de a o chinui? Tânărul nu cumva era acum în patul lui, închipuindu-şi neliniştea ei şi distrându-se pe seama acestui lucru? Era ea oare atât de mult în dezacord cu genul pe care îl adoptase, *din ziua aceea*, încât el să o persifleze, să se joace cu ea aşa cum te joci cu o jucărie? Aşa cum, atunci când scuturi o strecurătoare, rămâne în ea doar ce e mai consistent, tot astfel, agitându-şi nebuneşte în minte toate acele lucruri, nu-i mai rămâneau în curând decât cele mai jignitoare. Raţiunea ei o lua razna. Degetele îi erau reci, la fel ca degetele de la picioare în pantofi, dar fruntea pe care o rezema de geam, închizând ochii, nu era rece. Îşi umezea buzele cu limba, neputincioasă împotriva acelei Sahare din gura ei, de parcă din leagăn n-ar mai fi băut niciodată nimic. Un asemenea ceas te apropie cu un an de moarte. Şi totuşi, omul supravieţuieşte!

Era cu putinţă? Era oare cu putinţă? Era el atât de josnic? Şi ar mai putea ea să-l privească fără spaimă? Ei bine, da! Da! Îl accepta şi îl voia aşa monstruos cum era, numai să vină. Dragostea ei era neînfrânată, acum când el nu-şi respectase cuvântul pentru a doua oară... Brusc, încremeni. Cineva urca.

Târşâitul picioarelor trecu mai departe de uşa ei, se auzi mai slab mergând spre etajul superior. Simţi un fior de-a lungul cefei. Sus, o uşă se închise. Tăcere. Atunci, ilogic, cu teamă, cu disperare, străbătu camera, ajunse pe palier, ascultă aşa cum vor asculta oamenii tunetul trompetelor Judecăţii de Apoi. Nu se auzea nici un zgomot în casa plină de o beznă opacă, de parcă era deja cufundată în somn. Dintr-odată se simţi zvârlită înapoi de un reflex excesiv. Zărise, pe zidul scării, în dreptunghiul

luminos pe care-l proiectau lumânările prin ușa aceea deschisă, umbra ei imensă... Oare în clipa aceea n-o pândea cineva dintr-o încăpere alăturată?

Atunci, întoarsă în cameră, deschise dulapul, se uită sub pat, ridică trapa, ciocăni în perete, smulse o foaie din carnet pentru a astupa gaura cheii, apoi avu impresia că are febră (și n-avea), își luă pulsul, se văzu bolnavă și prost îngrijită, da, nefericita făcu toate aceste gesturi. Și iarăși se pomeni luată de vârtejul ideilor, lașe și dezordonate în capul acela gol precum coaja unui ou după ce i-a fost înghițit conținutul, iarăși mâinile crispate, ceasul la care se tot uita, lumânările care se consumau, țăcănitul pașilor pe bucata de tablă, iar în stradă acel zumzăit îngrozitor al oamenilor adunați la un loc, dintre care se va auzi țâșnind un țipăt...

Nouă și jumătate. – Nouă treizeci și cinci.

„Să aștept! Să aștept! Sunt nebună după el și nu știu ce să fac. Ah! Totul se rezolvă întotdeauna prin așteptare, și trebuie să mai și trăiești, să mai și trăiești, atât de mult timp, și cu atât de puțin câștig! Să aștept! Ore întregi ți se șterg din existență, cu adevărat goale și moarte, orele în care lumea zice, în cuvinte înspăimântător de adevărate: *„Asta nu-i viață.“* Sărim de la o oră la altă oră, precum arcada unui pod, fără să știm nimic despre podul care se rostogolește între două arcade, și din fiecare deziluzie, o, vai!, se înalță o speranță idioată... Dar orice, orice e mai bun decât așteptarea. Nici o suferință pentru un rău împlinit nu egalează teama de un rău ce nu-i decât amenințare.“

S-a sfârșit, nu va mai veni. Toate posibilitățile se ștergeau. Doar dacă nu-l va fi oprit vreun obstacol. Atunci, știind că va pleca a doua zi dimineață la ora șapte, va căuta poate s-o vadă la plecare... Puerilitatea iluziei o făcu să schițeze un biet zâmbet. Nu, nu, contactul era pierdut. Poate că va primi peste opt ore

unul din acele bilete în care își închidea secretul de a fi amabil și insultător, acel secret (ce-i aducea atâția dușmani) de a conferi gesturilor lui de politețe o banalitate atât de afectată, încât ar fi fost cu neputință să nu simți că le voise încărcate de indiferență: *Dragă prietenă, absolut încurcat... un eveniment neprevăzut...*

Un fel de bine imperceptibil o năpădea, pentru că renunțase la orice speranță. Știa că nu-l va mai vedea: acest lucru îi conferea un teren stabil. Avea mare nevoie de așa ceva. Șocul ca urmare a consumului nervos, ca și slăbiciunea din dragoste o făceau să-și simtă trupul sleit de parcă ar fi tras din greu. Nu mai avea un strop de forță, era doar conștientă de arderea și de sudoarea care o năpădea. Privindu-și valizele, își spunea: „N-aș fi în stare să le ridic." Se gândi că dacă el era ucis, ei bine, ea putea să se consoleze cât mai repede cu ceea ce adunase în acele opt zile și în acel ultim ceas. Iar dacă el trebuia să trăiască, i se părea atunci că acea îngrozitoare seară reprezenta un pas către o împlinire; o asemenea așteptare, atâta amărăciune, atâta furie acumulată creându-i un drept asupra lui, acționând ca un resort, aruncând-o într-o nebunie oarbă prin mijlocirea căreia clipa supremă ar putea fi în sfârșit atinsă. Ajunsă la acele situații extreme, se vedea foarte bine pe sine însăși propunându-i un târg, ca lui Bouchard: „Ia seama, familia mea e mai puternică decât a ta. Puțin îmi pasă dacă mă iubești sau nu; ceea ce vreau, este să-mi dai iluzia că mă iubești. Dacă nu, îți pot face rău, îți pot da planurile peste cap. Sunt o inamică primejdioasă...."

Auzi mișcare, jos. Desluși vocea patroanei: „La etajul doi. Veți vedea lumină." Recunoscu vocea care răspundea. „Vă mulțumesc." Atunci, cuprinsă de spaimă, se întoarse în fugă

spre fundul încăperii, se aşeză la masă, mimă impasibilitatea, bătând darabana pe sugativă.

– Se poate intra?

Îl văzu ivindu-se în cadrul uşii, încă în întuneric.

XVIII

VICTORIA ORDINII

Cei în care clocotește ca o sevă puterea nelimitată de a reconstrui nu sunt făcuți pentru regrete, nici măcar pentru întoarcerile îndărăt. Era una din trăsăturile esențiale ale firii lui Alban, acea ușurință de *a se obișnui imediat cu ideea* unui lucru irevocabil sau măcar bine stabilit. Așa cum *nu se întorcea* asupra vieții, asupra morții lui Prinet, tot astfel nu se mai întorcea asupra prieteniei lui cu Dominique. Fusese o extraordinară creație, ce nu va mai putea fi regăsită. Se terminase. Altceva acum! Distrusă fiind capodopera construită de inteligența lui, trupul lui dădea semne că tânjește și el după o chinuitoare capodoperă. Să plece, atunci? Să se întoarcă pe front, așa cum avusese de gând atunci când neînțelegerea cu sexul feminin îl respingea în interiorul ordinii masculine? A, nu! Nu înainte de a-i fi sacrificat dorinței lui ceea ce i se cuvine.

Știind bine că momentul sublim al dragostei se află într-o furișă atingere a mâinilor, și nu în îngăduința totală (a cărei formulă va deveni iute: „Ea, mă detestă; iar pe mine mă enervează corpul ei"), sacrificiul posesiunii era pentru el un mărunt sacrificiu. Pe marele violoncel uman, se pot cânta foarte frumoase arii doar la trei corzi. Ea, simbol al vieții pure, ce minune s-o culce lângă el și s-o adore! Blestemându-i inteligența, dar mereu gata să-i primească ajutorul, fie și pentru a o întoarce împotriva ei însăși, pătrundea cu iscusință în obscurele-i mișcări organice, dorindu-le să aibă virulența a ceea ce nu a

coborât în trup decât după ce a fost zămislit şi legănat în creier. Era mândru că asprimea lui îi îngăduise (totul socotit dintr-o aruncătură de ochi) să abandoneze drumurile străbătute vreme de paisprezece luni pentru a se arunca în direcţia opusă, cu întreaga lui forţă, în vreme ce atâţia alţii s-ar fi lamentat, ar fi tergiversat cu timiditate şi scrupule, pentru a obţine în sfârşit o victorie, o victorie – dacă putea fi numită astfel – otrăvită de tristeţe.

Şi totuşi, în cursul acelei săptămâni, rămăsese nehotărât. Desigur, nimic nu se schimbase în mintea lui, din ceea ce fusese atât de ferm spus pe malul Oisei. Nedreptate sau nu, atât timp cât va măsura lumea conform valorilor ordinii războiului, dragostea ce i-o purta Dominique va fi de nesuportat pentru el. Această nouă Dominique, care nu mai era iubită cu afecţiune, nu putea subzista decât prin plăcere. – Da, dar chiar şi asta, era oare ceva sigur?

Ar fi jurat că aşa este atunci când incendiul ce-i răscolea măruntaiele scotea un fum ce-i întuneca mintea. Îşi reluase sângele rece: „Desigur că prima întâlnire va fi torenţială. Dar de la a doua! Cum o voi mai cunoaşte! Ce puţine lucruri va avea să mă înveţe! Cât va fi de aidoma altor o mie! Sunt dinainte scârbit că va trebui să fac pe rafinatul cu ea. Orele astea dorite cu o adevărată demenţă, eu le voi distruge primul. Atunci când se va îmbrăca, şi nu voi mai găsi nimic să-i spun, şi când am s-o presez să fiu liber mai curând, iar privirile noastre se vor alunga, cum, cum anume voi proceda ca să nu se întâmple şi a suta oară? Voi aprinde o ţigară. Ea va mai scoate de la mine trei, patru fraze care vor părea că vin dintr-o altă lume. Nu voi face cumva şi gestul de a-mi căuta portofelul? Cunosc dinainte cele mai mărunte detalii... Ah! Trup imbecil, când sufletul ei mă descoperea atât de bine!"

„Şi după ce ne vom despărţi, artificial, plictisiţi unul de celălalt şi detestându-ne pe tăcute, încă nu voi termina să o trădez. Clipa în care ea era goală şi mi se dăruia se va tulbura în memoria mea ca un vis, căci îmbătrânesc şi nu-mi mai întipăresc bine în memorie momentele de fericire. Fiecare trup pe care-l voi întâlni, atât de mediocru pe lângă al ei, îmi va da imboldul dragostei. Nu mi se va părea că merită să fie dorit decât ceea ce nu este Dominique a mea. Mă voi lepăda de ceea ce am avut gândindu-mă la ceea ce nu pot avea. *«Toate, acum imediat, şi veşnic!»*voi implora eu; în afara lor, voi rămâne întotdeauna însetat, întotdeauna înstrăinat. Aşa cum Tiberiu dorea ca poporul roman să nu aibă decât un cap, pentru a-l putea decapita dintr-o singură lovitură, tot aşa nu m-aş sătura decât dacă întreg sexul n-ar avea decât un trup, pentru ca să-l pot poseda în întregime dintr-o singură dată." Mă voi lepăda, mă voi lepăda, şi lepădându-mă nu voi mai trăi decât pentru următoarea din aceste ore lipsite de bucurie, pentru această aşteptare care, doar ea, înseamnă bucurie. Ah! tristă dragoste! O halbă de bere vara îţi aduce mai multă fericire. Şi totuşi, la momentul potrivit, te voi declanşa, nu-i aşa, tristă dragoste? Ea, eu, acea frumoasă amintire: totul distrus pentru o clipă de ameţeală... Da, voi face asta, o ştiu."

Şi o făcuse. Ameninţat de plecarea fetei, fixase întâlnirea ambiguă.

Cine va fi oare mirat de acest lucru? Omenirea repetă acel *omne animal;* există însă oare vreo singură fiinţă pe care această „tristeţe" să o fi oprit? Pentru a o obţine, omul îşi dăruieşte timpul, durerea, banii, sănătatea, gloria, onoarea, fericirea. Totul, dăruieşte totul pentru a nu mai auzi răgetul pe care nici un alt răget nu-l acoperă, acela al trupului care nu are ceea ce doreşte.

Când Alban apăru în cadrul ușii, în fața chipului sfârșit al fetei, își recăpătase chipul luminos de la șaisprezece ani.

– Tocmai m-a urmărit un urs, zise el cu mare seriozitate, așezându-se.

Ea se apropie, zâmbi înfiorată, presimțindu-i jocurile copilărești, de temut.

– Era un urs negru, preciză el.

Apoi, după o pauză, satisfăcut că o vedea descumpănită:

– O întreagă zi la plimbare! Toamna asta ivită în miezul verii are ceva ce nu pare a fi în ordine și care mă ațâță. Cum aș fi putut rezista? Vedeam o nuanță de galben al frunzelor pe cerul alb și-mi plăcea atât de mult! Eram fericit să-mi așez albastrul uniformei de culoarea cerului alături de acel galben...

Ea se tot străduia să zâmbească, fără a nimeri vreun răspuns.

– Totul era atât de misterios că mă așteptam să văd ieșind din crâng un elefant, sau poate un om de statură gigantică, sau un cerb de culoarea zăpezii cu coarne de aur. Pe un copac necunoscut o pasăre cânta în dreapta mea, de acolo de unde vin prevestirile fericite. Am ciulit urechea. Cântul ei îmi vestea: „Toate îngăduințele îți vor fi acordate."

Se simți cuprinsă de suferință sub privirea lui.

– Și dintr-odată m-am ridicat. Ca și cum comuniunea mea cu natura mi-ar fi dat acuitatea simțurilor animalului, ghicisem prezența unei ființe. La treizeci de metri, îți vine a crede? Când pădurea mi-o ascundea în întregime și nici o frunză nu se mișcase, eu adulmecasem viață, o bănuisem tânără, presimțisem o voce plăcută, plăcută ca vocea unui duh. Nu-i ciudat? Mă arunc în singurătate, dar după un sfert de oră de solitudine, chem tulburat o voce. Îmi amintesc de bătăile inimii pe care le-am simțit în acel sector neevacuat din Hautes-Vosges, când,

după ceasuri de pândă, vedeam mişcare pe sub copaci. Era vreun neamţ, sau vreo fetişcană? Stăteam înălţat şi pândind ca un şarpe, fără să ştiu dacă, peste o clipă, voi împărţi moartea sau bucuria...

Auzindu-i cuvintele, începu să se simtă apăsată.

– Şi atunci, adineaori? întrebă ea, fascinată de ofensa pe care i-o aducea acea inconştienţă voluntară.

El deschise ochii, plini de melancolie.

– Vrei să ştii ce s-a întâmplat cu fata? Ce s-a întâmplat cu mica făptură albă de care brusc îmi agăţam viaţa?

Mica făptură albă se pierduse la marginea pădurii. Spuse că mai apoi căpătase gust pentru câte o floare, o băltoacă, un pui de căprioară, un câine.

Toate asta le născocea treptat; îşi petrecuse ziua în baracă gândindu-se la Dominique. Nu geniul speciei era cel care îl îndemna să spună acele cuvinte, atât de apte s-o ardă pe fată, şi nu din timiditate se eschiva de la un limbaj mai direct. Fapt este că în acel minut chiar nu ştia dacă avea sau nu intenţia s-o atace chiar în trupul ei. Se închipuia foarte bine pe sine părăsind-o, seara, cu inima uşoară, fără să-şi fi onorat dorinţa.

Dar când o văzu muşcându-şi buzele, trăgând aer în piept, atât de neputincioasă în disimulare, mica lui pălăvrăgeală se opri, aşa cum se opreşte vântul. Pe întregul lui chip se aşternu gravitatea dorinţei, acea gravitate atât de înspăimântătoare încât este mai uşor să râzi în faţa sicriului unei mame iubite decât în faţa femeii pe care o doreşti din dragoste. Încetă să mai vorbească şi o privi.

Ea rămase mai întâi nemişcată sub acea privire fixă, făcându-se că priveşte interesată în altă direcţie; apoi, neştiind ce expresie să adopte, zâmbi stângace; se întoarse spre el cu vioiciune; se aşeză picior peste picior, bătu tactul cu piciorul,

glumi fără să mai poată zâmbi: „Am cumva pete de cerneală pe față?“, în timp ce el n-o slăbea din ochi.

Stătea complet nemișcat. La fel cum în fața mâțelor care se contorsionează, motanii stau imobili, un lung moment, atât de siguri de ei încât mimează indiferența, uitându-se în dreapta și în stânga, tot astfel Alban rămase nemișcat. Știa că va obține de la ea tot ce va voi, în clipa când o va dori. În jurul acestei certitudini totul era adormit, ca sub influența unui narcotic tare. Nici o obiecție nu se făcea simțită. Nici o amenințare nu l-ar fi oprit. Dacă tatăl lui Dominique ar fi strigat dindărătul ușii: „Deschideți!“, n-ar fi deschis înainte de momentul potrivit.

Se ridică, se apropie de ea. Pâlpâitul sordid al lumânării împingea la infinit limitele cutezanței. După căldură, după miros, simți distinctă clipa în care pătrunse în atmosfera trupului ei. Se dădu înapoi întorcând un pic capul, de parcă ar fi vrut s-o ucidă.

Se pomeniră în picioare unul în fața celuilalt, încordați din toate puterile, la limita puterilor, lipiți de parcă ar fi fost vid într-unul din trupuri și l-ar fi aspirat pe celălalt; Alban nu și-ar fi încordat mai mult mușchii dacă ar fi stat agățat de o stâncă deasupra prăpastiei. Desfigurați, îmbătrâniți cu cincisprezece ani, el apărându-i ei mai nesuferit decât o audiție din Beethoven, ea apărându-i lui mai cumplită decât clipa atacului pe parapet, ei nu s-ar fi recunoscut întâlnindu-se pe stradă. Pipăindu-i pe sub păr forma capului, o ținea răsturnată pe acea Gorgonă, respirând puternic pe nări și suflându-i peste față. Ea îi azvârlea parcă o flacără în obraz. De-ar fi fost flacără, el ar fi stins-o. Și toate astea, pe tăcute.

Ah! Dragostea aceea cu chip neliniștit, când o va fi uitat oare Alban? Căldura de febră neplăcută, de boală care mocnește, uscăciunea, teama din ochi, trăsăturile confuze, estompate, de parcă ar fi privit printr-un zid de apă, masca

aceea, toată numai mărturisire, acuzația de neșters etalată pe chip! Fără să o fi atins, îi dezarticulase deja gura. Cea care fusese toată numai minte și suflet, acum asuda, împrăștiindu-și mireasma trupului și, înecându-se, tușea mărunt.

Preț de o clipă, privirea ei rătăcită îi amintise de ochii lui Prinet, pe drum, când îi fusese frică. Dar Prinet nu era pentru el un obstacol.

Îi spuse:

– Chipul tău e nou ca și sufletul, toate clipele tale sunt însemnate aici, pe chip. Am recunoscut ridurile astea ivite în zori, în jurul ochilor, și care nu vin de la cutele pernei.

– Am dat totuși cu un pic de pudră peste cearcăne, ca să nu par bolnavă...

Adâncurile vieților lor erau răscolite, însă în jurul a ceea ce murea, în jurul a ceea ce se năștea, doar murmure răgușite se făceau auzite acum: voci pe care le credem joase și care răsună tare, sălbatice sunete care străbat ușile cu zgomotul celei mai violente dispute.

Alban îi sărută pleoapele, care aveau gustul acrișor al merelor *reinette;* și apoi, deasupra lor, fruntea călduță ca la câini; și apoi, mai jos de pleoape, locul pe unde trece o venă, ca un fluviu în asfințit. Fata spusese adevărul, cearcănele ei apăreau acum, ca ametistul tainic, diluate la culoare. De parcă mii de guri, atingându-se de locul acela, accentuaseră până la urmă în jurul ochilor culoarea brună a cărnii.

Îi desfăcu primul nasture al gulerului. Mâna îi tremura atât de tare încât se opri la al doilea, atât de tare îi tremura mâna care ucisese oameni! „Ajută-mă!“ articulă el cu greu, respirând sacadat. Atunci ea însăși, fără o vorbă, desfăcu un nasture mai jos. Chipul ei înspăimântător la vedere, tăcut, ca acela al unui militar căruia îi sunt smulse galoanele.

Dezgoli umerii. Gesturile, niciodată visate cu gândul la ea, îi antrenau degetele ca într-un vechi obicei. Ieşiră la iveală umerii, plăcuţi la vedere şi tari ca miezul strugurelui, şi un instinct mai puternic decât dorinţa îl opri, îl aruncă înapoi, în gestul de a se distanţa pentru *a privi.* Căci tocmai zărise, spre vârful deltoidului, două scurte înfiorări ale cărnii, asemănătoare unduirilor unui drapel.

– Ce e asta? întrebă el, neputând numi acei muşchi. Şi îi cercetă cu gura, ca un copil în extaz pe o pistă, însă bucuria lui nu era deplină, pentru că numele acelor muşchi îi scăpa. Preocuparea asta deveni atât de intensă, încât iarăşi se îndepărtă, privi. „Ah! zise el cu emoţie, nu s-a schimbat." Se referea la trupul ei. Aşa cum, odinioară, extremităţile muşchilor drepţi sugerau o prăjitură modelată din ceară, tot astfel umbrele reliefurilor stimulau dorinţa de cântec; ridurile delicate ce ieşeau de la subsuoară dădeau aceeaşi senzaţie de virginitate pe care o dau nişte cute încă vizibile într-o ţesătură desfăcută pentru prima oară. Era aceeaşi vigoare uşoară, trupul eroic şi subtil, obiectul desăvârşit, copleşitorul lucru frumos pe care îl văzuse înflorind de la o lună la alta însufleţit de o asemenea mişcare interioară încât uneori, punându-i mâna pe spate, i se păruse că îşi simte mâna uşor ridicată, ca aşezată pe o pânză de corabie umflată de vânt. Şi ar mai fi putut spune că deasupra acestui trup fusese pus la întâmplare un cap adus de altundeva, atât de izbitor era contrastul între acel trup păstrat aşa cum îl ştia el şi chipul alterat.

Clipă extremă de slăbiciune şi de forţă. Alban stătea nemişcat, cuprins de o stranie înduioşare. Degeaba încercase aşadar să fugă sufletul nobil şi temător, în zadar îi modificase tulburarea fiinţei până şi chipul, în zadar trupul deprins cu îngrijirile fusese părăsit şi atacat; trupul acela rezista, rămânea intact, proclamând: „Nu-i totul pierdut, eu rezist, mai e încă

timp..." Părea că sufletul, alungat dinlăuntrul pieptului, venise să se împrăştie pe suprafaţa lui. Nu mai era trupul de altădată, inocent şi indiferent şi asemănător aceluia al unui tânăr erou; totuşi el continua să strălucească de gloria trupurilor nefolosite încă, nemanevrate. Ca şi cum ar fi văzut împlinindu-se un act de încântătoare bravură, Alban îşi spunea: „Biet trup, cât e de curajos! Am să-l trădez oare?"

Împotriva acelui trup, acum, gesturile dragostei nu-i mai veneau la îndemână. Transformarea tipului de puritate într-un tip de impuritate, cum ar putea fi el părtaş la o astfel de faptă! Îşi amintea de toate moliciunile şi, sub nume graţioase, de toate maladiile trupurilor dezmierdate... Cum! S-ar putea lăsa el antrenat în ceva? A, nu, n-ar putea fi el vandalul! Nici vandal şi nici sperjur. „Dar, atunci, ce fac, îmi sacrific plăcerea?... Iubesc oare îndeajuns pentru a sacrifica?..."

Cu amândouă mâinile îi luă iarăşi bluza şi îi acoperi umerii.

Nesfârşit fusese desigur acel gest pentru ca, abia schiţat, el să fie înţeles. O cumplită senzaţie de bine străpunse inima femeii. Fericirea asta semăna cu moartea. O văzu pălind, stingându-se, toată faţa lungindu-se parcă spre locul în care se duc ochii atunci când se sting. „ţine-mă", mai putu ea să suspine, căci picioarele n-o mai ţineau. O susţinea în timp ce ea aluneca, cobora de-a lungul lui precum apa, inundând în dreapta şi în stânga, căzând mereu, furată de greutatea pieptului, grea ca arborele împovărat de ploaie.

– Te iubesc, spuse el. Nu muri.

Din cealaltă parte a lumii, o voce îi răsună în urechi repetând: „Mai spune-mi-o, mai spune-mi-o, mai spune-mi-o", tot aşa mereu, fără a se putea opri. Capul lui Dominique Soubrier era complet îndoit pe umăr, de-ai fi putut crede că cineva îi frânsese gâtul între două vertebre; capul lui Dominique Soubrier.

– Te iubesc. Nu muri. Nu muri şi nu te teme deoarece te iubesc. Dar ascultă cuvintele astea, cuvintele pe care nu le-am mai spus niciodată, cuvintele astea pe care nu le-am conceput niciodată, căci am cunoscut afecţiunea şi prietenia şi dezmăţul, dar ceea ce îţi dăruiesc în clipa asta este pur ca în ziua în care m-am născut. Ceea ce îţi dăruiesc acum e ceva ce a fugit veşnic de mine, ca soarele fără raze pe care-l urmărim necontenit în nopţile de febră. Ceea ce am făcut, ceea ce am învăţat, ceea ce am cunoscut, ceea ce am iubit vreme de douăzeci şi doi de ani este sufocat acum de un vuiet cumplit, acoperit de un fum negru ca oraşele incendiate. M-am născut din nou. Nu există nici un punct comun între ceea ce eram acum o oră şi ceea ce sunt acum.

– Ţine-mă bine, ţine-mă bine, ia-mă în braţe, aşa; eu nu mai pot rezista de una singură pe pământ aşa cum rezistă femeile care nu ştiu ceea ce eu ştiu. Simţi? E deja toamnă. Răul de vară a murit. Tu eşti aici, războiul s-a sfârşit, iar la Bois alunecă trăsura prin beznă. O, să simt ploaia alături de tine! Ploaia serii alături de tine! Te aştept fără să mă mai prefac că nu te aştept, iar tu vii trecând peste băltoacele luminate...

– Nu spune că avem nevoie de toamnă! Anotimpurile nu mai au nevoie de speranţă, pentru că fiecare îşi va ţine făgăduiala. Nu te strâng cumva prea tare la piept? Te ating, te pipăi, mă îneci cu chipul tău, îţi văd gura care a mâncat şi a băut, gura care a rostit vorbe pe care le-am uitat, gura cu vorbele ei spuse şi nespuse, cu cele nerostite, cele tainice, rozele nopţii tale. Ah! Învăluieşte-mă, aruncă dragostea ta peste trupul meu, îmbată-mă iarăşi şi iarăşi ca să dau de puterea miraculoasă de a te găsi neîncetat.

Dominând-o, vorbind ca în delir sub adierile ce-i veneau dinspre trupul ei ca sub adierile ridicate dintr-o genune, vedea dragostea revărsându-se şiroaie peste faţa istovită de fericire;

dragostea se revărsa din ea ca valul de sudoare după o emoție, și ea părea acoperită ca de un văl, nemaiputând s-o deslușească prea bine. Îi simțea gura caldă, element marin întredeschis spre adâncimi, și era adevărat că păreau că trăiesc amândoi pe fundul unei mări. Îi sărută gura, se ciocni de dinții umezi, îi ridică părul deasupra frunții, sărută pe mijlocul frunții o paloare pe care n-o mai văzuse niciodată până atunci, îi sărută urechile reci, de parcă abia și-ar fi scos o cunună de violete, îi sărută sprâncenele, și încheieturile mâinilor, și degetele, unul după altul, și articulațiile degetelor; sărută totul, necontenit, necontenit, oprindu-se uneori cu respirația tăiată. Ea îi spunea între două sărutări: „Ei, Alban, iubește-mă, iubește-mă". El îi sorbea cuvintele, care renășteau mereu, iar gura, devorată, rămânea intactă. Tulburarea ei și tulburarea lui, ca două mări care ar năvăli una peste alta, și-ar rostogoli valurile venind din străfunduri și s-ar înălța amestecându-se. Cu mâinile blânde ale forței lui, o despletea de-a lungul întregii sale vieți.

Când, în sfârșit, dintr-un sentiment de amândoi împărtășit, își dădură seama că nu se puteau depăși fără să pătrundă într-un domeniu pe care și-l interziseseră, ea avu o înduioșătoare și fatală inspirație. Își sprijini fruntea de fruntea lui. Și rămaseră astfel, nemaiavând între ei decât acest redus și mediocru contact, deși el simțea poate, la răstimpuri, mișcarea genelor ei pe obrazul lui.

Care a fost atunci mișcarea lui secretă? Oare prin ce tertip înclinația firii lui, în aparență atât de bine domolită, îl luase din nou în stăpânire? Nu trebuise să facă decât acea comparație, atât de simplă și de izbitoare, între vanitatea lui ofensivă, dacă cineva l-ar fi surprins dezbrăcând-o, și umilința pe care ar fi încercat-o de a vedea că doar un singur martor cunoștea gestul acela care nu era decât tandrețe? Se simțise cumva stingherit că frunțile li se atingeau deoarece, în aceeași clipă, o voce îi striga

că sufletele lor nu se atingeau? E adevărat, aşa cum crezu el mai târziu, că o oglindă ascunsă îi reflectase imaginea, o fadă imagine de nătâng extaziat? Nu-i mai puţin adevărat că el, primul, cu un gest rapid ca cele născute din frică, se dădu la o parte, îşi îndepărtă capul.

– Ah! spune el, unsprezece fără cinci! Şi trebuie să fiu înapoi la unsprezece.

– Mi-ai spus miezul nopţii.

– Am spus unsprezece, şuieră el, ursuz pentru că ştia că minte.

– Tună. O să te prindă furtuna.

Dar dintr-odată, ce mirifică inspiraţie! Cu câtă siguranţă merge drept la cuvântul care va tranşa totul! Admirabilă prezenţă de spirit!

– Ştii că peste opt zile mă întorc acolo.

Din instinct, a descoperit această armă. Veritabil agent provocator, face tot ce trebuie pentru ca ea să se înjosească şi, înjosindu-se, să-i uşureze lui fuga. Dar nu, nu-şi face socoteala asta; gestul nesăbuit se naşte, gata pregătit, din panică; la fel ca o pisică speriată luată prin surprindere, Alban zgârie femeia, zbătându-se ca să-i scape. Acum, ea n-are decât să se dezonoreze! Ascult-o, băiat perfid ce eşti, deschide bine urechile! Te imploră. Spune că este „torturată". Spune: „Aşadar, nu-ţi sunt de ajuns?" Spune: „Ai făcut destul!" Gata, acum nu te mai doare s-o zgâlţâi.

„Oh, ba da, mă doare, încă mă doare! Era grozavă în braţele mele. Niciodată n-am avut parte de ceva aşa de grozav ca ea." În grădină, atunci, pe malul Oisei, fusese bucuria ei să se distrugă. Acum, în pofida celor întâmplate, a stat lipită de el ca propria-i coastă în trup. El îi oferă cuţitul şi tot el suferă s-o vadă cum se înfige în lama lui.

–Taci, nu-mi spune nimic. Acceptă fără să spui nimic, Dominique...

– Te implor!

– Iar eu te implor să taci. Nu înţelegi pentru ce îţi cer să taci?

Mâinile se freacă una de alta, capul se lasă un pic pe spate.

– Dar stai odată! Stai dreaptă! Şi taci, taci.

Ah! e prea târziu. O respinge în timp ce ea se agaţă. Disperarea asta îl înspăimântă ca o reptilă. Are, o clipă, pornirea de a o hărţui. Vai! Şi aici se poticneşte; o iubeşte prea mult pentru a o iubi cu trupul, n-o mai iubeşte de ajuns pentru a o iubi cu mintea. Doar noaptea îl mai poate salva. Se dă înapoi şi deschide uşa.

Ah, strigătul acela! Inima i se frânge şi îl primeşte. Se întoarce cu un pas:

– Cum? Ce ţi-am spus? Nu ţi-e ruşine să ai mai puţin curaj decât miile de femei care la ora asta...

E prăbuşită, din nou, nu-i aşa? Are impresia că e a zecea oară când o vede prăbuşită astfel. Dumnezeule! Ce se întâmplă? Ce s-a mai întâmplat iarăşi, în sufletul ăsta plin de furtună? Toată dragostea îi e smulsă, se risipeşte, îi iese din membre, din inimă, inima lui e acum o bucată veche de burete ros şi uscat. O priveşte: stă cu faţa-n palme! O priveşte: îşi înghite lacrimile! Se uită, se uită se îmbată de josnicie. Întunericul îl învăluie. E deja afară.

XIX

DUMNEZEU ÎI TRIMITE O FURTUNĂ FERMECATĂ

„O, natură incapabilă de suferință, o, beznă neclintită, veniți la mine! Să vă strâng la pieptul meu. Vânturi, spălați-mi gura de sărutări. Porțile dragostei false sunt acum închise, jalnicele brațe animalice s-au desprins, iar eu sunt propriul meu rege liber și pur ca în ziua împlinirii celor șaisprezece ani ai vieții mele de băiat!" Anticul cânt al Descătușării îl îmbie la drum, cu capul dezgolit, ca un adevărat element al naturii. Cocoțat pe un camion, un soldat bărbos din armata teritorială se încrucișează cu el. O, fericire! Iată un ins care nu-l iubește! Cât bine îi poate face chipul lui! L-ar îmbrățișa pe omulețul ăsta care n-are mai multă minte decât o legumă, care nu caută sensuri ascunse la ceea ce i se spune, care va adormi liniștit chiar dacă Alban nu l-a salutat fluturându-și mâna. Impasibilitatea vieții îl regenerează, ca pătrunderea bruscă a oxigenului în adăpostul pentru mitralieră din care s-a tras mult timp. Iată unde l-a adus ea: la oroarea de a simți, la sila și la dezgustul pentru suflete. „Dă-mi drumul, demon al sufletelor! Să nu mai existe urmă de sentiment pe pământ!"

În beznă, i se pare că aude văicăreala, tot mai slabă, tot mai umilă a acelei femei. Degeaba încearcă să-și spună: „Suferință de fată... Va trece de la sine! Hai! Să trecem la treburi mai serioase!" Degeaba încearcă să reînvie clasica dispută a grecilor în problema de a ști dacă femeia are sau nu suflet. Pe aceasta a

zidit-o de vie, iar ea se lamentează. A rostogolit peste ea o piatră de mormânt. Gândindu-se că în clipa asta ea trăiește, este vie, închipuindu-și nefericirea ei disperată, se înfioară de parcă ar vedea pe cineva înecându-se.

Din dreapta se aude un bubuit. Să fie cumva frontul?

Frontul. Peste opt zile va fi acolo. Frontul gol. Fără scop. Fără motiv. Pe care-l dorește totuși. Pe care-l dorește! Brațe dulci, voi faceți să-i fie plăcută iubirea asta sălbatică.

Din nou, pe dreapta, răgetul terestru și celest. Însă Dominique nu s-a înșelat: e furtună.

În grădină, un vârtej de vânt zgâlțâie aerul. Arborii își ies parcă din minți. Palizi, cu toate frunzele răsucite, cheamă, se revoltă, neagă, binecuvântează, condamnă. Praful, adunat vreme de trei săptămâni de secetă, se rostogolește pe drum și brusc se ridică, vertical ca un gheizer. Cu miile, frunze moarte înainte de vreme se înalță, urcă în spațiu, câteva trec în goană, orizontale, ca un stol de păsări care-și cunoaște ținta. O paloare se prelinge din cer. Formidabile rândunele, abătute din drumul lor, cu aripile drepte, la înălțimi inumane, sunt luate pe sus, cu coada înainte, alandala, ca un avion pierdut. Una din ele urcă, urcă... Oare o să dispară? Iar el, Alban, va dispărea și el, ca Romulus în timpul furtunii?

Un fulger acoperă zarea de pământ cu o zare de foc, iar Alban își face semnul crucii. E înfiorat, la fel ca sub bombardamente; înalță capul și își dilată nările, precum mârțoagele posedate de demoni ce presimt apropierea taurului. Izbucnește ploaia. Își dă capul pe spate și primește darul ploii pe obraz. Excesul firmamentului îi leagănă propriul lui exces.

În sinea lui își face loc ideea că el a fost instrumentul unei justiții superioare. La ora la care mii de ființe suferă de singura suferință demnă de interes, cea a trupului, este bine ca ființele cruțate să sufere un pic în sufletul lor, pentru o durere *ireală* și

iluzorie care nu există decât prin părerea pe care şi-o fac despre ea. Este începutul unei încercări de compensare. Ba chiar, dacă răutatea lui Dumnezeu pretinde o cantitate dată de suferinţă, cine ştie dacă răul făcut lui Dominique nu a răscumpărat răul ce trebuia făcut unei vieţi mult mai utile, mai meritorii, mai valoroase decât a ei: viaţa celui mai neînsemnat dintre soldaţii noştri? Cine spune că unul dintre soldaţii noştri n-a scăpat de o rană, pentru că Alban a jignit-o pe Dominique? Erau limpezi vocile morţilor auzite pe malurile Oisei şi în micuţa cameră de hotel: ele cereau un sacrificiu. Ei bine, el s-a petrecut! Împăcate fie sufletele acestor morţi, aşa cum el însuşi este acum împăcat. Împăcate fie spiritele vieţii puternice pe care se pregătea să o trădeze. Acum pot să se înteţească vânturile care-l iau cu ele pe Alban înapoi în larg, spre ordinea masculină. Ifigenia a fost jertfită pe altar.

Furtuna se domoleşte. Mii de miresme încătuşate se răspândesc. Pământul este aidoma unei flori imense. Micile vieţuitoare ale nopţii ies din nou. Bâzâitul necontenit al unei insecte răsună ca un semnal într-o gară. Câmpia e acoperită de toate sunetele liniştii câmpeneşti: un cor de voci dulci şi joase.

Atunci – minunată revenire – dintr-odată câştigul din ultimele ceasuri începe să-l apese pe Alban. Un extraordinar reflex îl aduce înapoi la tânăra fată. Ar vrea să-i spună: „Ascultă, am mâncat şi am băut din răul pe care ţi l-am făcut. Am plămădit din el o pâine a vieţii. E a ta. Ţi-o înapoiez. Hrăneşte-te“. Şi tot aşa: „Eu nu am nevoie de dragoste. Sunt puternic atunci când dăruiesc şi mai puţin puternic atunci când primesc. Cel care îmi dăruieşte mă prinde“. Cumplite strigăte care adesea au fost ale lui! Dar acum spune: „Sunt puternic atunci când dăruiesc...“ cui dăruieşte el oare?

Lasă capul în jos. Mai limpede ca niciodată îi apare trufia devizei atât de îndrăgite: „Îmi sunt suficient mie însumi“. Nu, nu

își este suficient, din moment ce simte nevoia să dăruiască. Ah! La ce i-a folosit să arunce anatema asupra *nevoii de a iubi*, care desconsideră dragostea ce se naște din această nevoie, deoarece i-o dăruiește lui X... așa cum i-ar fi dăruit-o lui Y..., pentru că trebuia ca ea să fie dăruită cuiva și pentru că s-a întâmplat să fie X... cel ce se găsea acolo! Acea nevoie de a împărți cu un altul fructul vieții, ce este altceva decât nevoia de a iubi? Așa cum viața corpului se câștigă muncind, viața sufletului se câștigă iubind.

Alban recunoaște acest lucru și, fără să vrea, la cuvintele astea se răzvrătește. La ora asta, neîndoielnic, în această moleșeală a naturii, ici, colo, multe ființe, marcate de sentimentalism, cheamă o moleșeală asemănătoare. Se ferește de ele cu violență, ar vrea să strige lumii: „Nu faceți confuzii! Nu sunt una din aceste ființe!“ Se mai leapădă o ultimă oară de momentul minciunii și de amețeala încercată între niște brațe distrugătoare; o ultimă oară calcă în picioare chipul dragostei false. Și în aceeași clipă simte în el inocenta posibilitate de a iubi, de a iubi în așa fel de data asta încât să fie incapabil de a mai face rău. „Dorința e ceva incomplet. Prietenia nu are măruntaie. Dragostea așa cum este înțeleasă de obicei e o inferioritate. Cine va izbuti să extragă din ființa mea o tandrețe care să vină din străfundul trupului meu și pe care s-o aprob totuși cu întreaga mea rațiune? O tandrețe tăcută și puternică, având aripi de vultur!“ în bezna neagră o masă vagă i se ivește înainte: spitalul de campanie din care va pleca o săptămână mai târziu, împovărat de efecte militare, pe același drum, spre gara care îi trimite pe oameni acolo departe. Iată rambleul căii ferate. Iată firele telegrafice, cu stele agățate printre ele, ca notele pe un portativ. Și brusc – să fie cumva răspunsul la întrebare? – chipul lui se transfigurează. O misterioasă ardoare tinerească îi destinde trăsăturile crispate, toată vechea lui amabilitate le

luminează. Cu un soi de surâs în ochi, pune mâna pe lemnul unui gard cum ar pune-o pe umărul fragil al unui copil:

– Ah! puştiulică, ia te uită... Taică-tu o ia de la capăt!

Şi în inima lui se face lumină.

1919–1922

CRONOLOGIE

1895 – 20 aprilie – Se naşte la Paris Henry-Marie-Joseph-Frédéric Millon de Montherlant, descendent al unei vechi familii aristocratice, cu tradiţii catolice şi regaliste

1905 – Studii la liceul Janson-de-Sailly.

1911 – Studii la liceul iezuit Sainte-Croix din Neuilly. În paralel, nutreşte o mare pasiune pentru sport şi tauromahie, după ce descoperise coridele din Bayonne.

1912 – Începe studii de drept la Institutul catolic din Paris, pe care nu le va continua. Duce viaţa mondenă tipică pentru un tânăr din mediul său. Moartea tatălui în **1914** pune capăt acestei perioade mondene. Urmează un timp de solitudine şi de inhibiţie, „de absolută mediocritate", după propria-i apreciere. Pasionat de lecturi şi de pictură, îşi împarte timpul între Biblioteca naţională şi muzeul Luvru, dar participă şi la activităţi sportive şi de pregătire militară. Moartea mamei în **1915** reprezintă pentru el o grea lovitură.

1917–1918 – Pleacă pe front; grav rănit în **1918**, demobilizat în **1919**. Practică în continuare sportul, în pofida rănilor (are în corp mai multe schije de obuz ce nu putuseră fi extrase). Începe colaborarea la diverse reviste literare.

1920 – Debutul literar cu romanul *La Relève du matin/Schimbul de dimineaţă.*

1922 – *Le Songe/Visul*, publicat la editura Grasset, primul roman din seria *La Jeunesse d'Alban de Bricoule/Tinereţea lui Alban de Bricoule.*

1924 – Apar volumele *Les Olympiques/Olimpicele* (chiar în anul în care Jocurile Olimpice sunt ţinute la Paris) şi *Chant funèbre pour les morts de Verdun/Cânt funebru pentru morţii de la Verdun.*

1925 – Călătorii în Spania, Maroc, Tunisia, surse de inspirație pentru *Les Bestiaires/Bestiariile*, **1926**, *Aux fontaines du désir/La izvoarele dorinței*, **1927**.

1929 – Publică *la Petite Infante de Castille/Mica Infantă din Castilia* și piesa *L'Exil/Surghiunul*

1932 – Revine în Franța după o ședere de trei ani în Africa de Nord. Colaborări la: *Le Figaro*, *L'Écho de Paris*, *Revue des Deux Mondes*. Apare volumul *Mors et vita*.

1934 – Apare romanul *Les Célibataires/Celibatarii*, în *Revue des Deux Mondes*. Obține Marele Premiu de literatură al Academiei Franceze.

1936 – Apare primul volum din seria *Les Jeunes Filles/Fetele*. Volumele ciclului se vor înșirui în continuare astfel: *Pitié pour les Femmes/Îndurare pentru femei*, **1936**, *Le Démon du bien/Demonul binelui*, **1937**, *Les Lépreuseses/Leproasele*, **1939**.

1938 – Publică *L'Équinoxe de septembre/Echinocțiul din septembrie*. Se manifestă ca adversar al acordurilor de la München, scrie articole ostile campaniei Italiei în Ethiopia.

1940 – Corespondent de război în zona de luptă pentru ziarul *Marianne*. Din nou rănit. Se ocupă (**1942–1945**) în cadrul Crucii Roșii elvețiene de copiii francezi victime ale războiului. O parte a notelor va fi publicată în *Textes sous une Occupation/Texte sub Ocupație*,**1953**

1941 – Publică eseul *Solstice de juin/Solstițiu de iunie*.

1942 – Scrie piesa *La Reine morte/Regina moartă*, reprezentată la Comedia Franceză în decembrie al aceluiași an, cu mare succes, fiind considerată triumful dramatic al lui Montherlant.

1943 – Scrie piesele *Malatesta*, publicată în **1946**, *Fils de personne/Fiul nimănui*, reprezentată în același an.

1944 – I se reproșează la Eliberare colaborarea la periodice apărute sub Ocupație. Comitetul național al epurării îl condamnă la un de suspendare a dreptului de a publica.

1945 – Scrie piesa *Le Maître de Santiago/Maestrul ordinului Santiago*, pusă în scenă în 1948.

1949–1950 - Reprezentații ale unor piese care înregistrează un eșec: *Demain il fera jour/Mâine va fi lumină și Celles qu'on prend dans ses bras/Femeile pe care le îmbrățișăm.*

1951 – Publică piesa *La Ville dont le prince est un enfant/Orașul al cărui prinț e un copil.*

1954 – Premiera piesei *Port-Royal* la Comedia Franceză.

1958 – Eșecul piesei *Don Juan.*

1959 – Grave tulburări de sănătate care îi vor întuneca ultimii ani.

1960 – Ales membru al Academiei Franceze. Premiera piesei *Le cardinal de'Espagne/Cardinalul de Spania.* Apare numărul special din *La Table ronde* închinat scriitorului: Hommage à Montherlant.

1963 – Publică romanul *Le Chaos et la Nuit/Haosul și Noaptea.*

1964 – Publică piesa *La Guerre civile/Razboiul civil.*

1967 – Apare romanul *La Rose de sable/Trandafirul nisipului.* Este pusă în scenă piesa *La Ville dont le prince est un enfant*, înregistrând un mare succes care o va face să ramână pe afiș vreme de patru ani.

1969 – Romanul *Les Garçons/Baieții* este publicat într-o ediție trunchiată.

1971 – Apare romanul *Un assassin est mon maître (Le cas Exupère)/Cazul Exupère.*

1972 – Publică *La Marée du soir* (Carnets,1968–1971) /*Mareea de seară.* În septembrie, Montherlant se sinucide, nesuportând degradarea fizică provocată de orbire si boală.

1973 – Apare în editie de lux cu tiraj limitat romanul *Les Garçons*, în versiune integrala, formând împreună cu *Le Songe* și *Les Bestiaires* trilogia *La Jeunesse d'Alban de Bricoule.*

Principalele ediții: *Oeuvres,* Gallimard, "Bibliothèque de la Pléiade", vol. I, *Le Théâtre*, 1954; vol. II, *Romans et œuvres de fiction non théâtrale*, 1959; vol. III, *Essais*, 1963.

CUPRINS

OPERE XX

„Un adăpost, mizerie, moarte... Voi arăta că pot suporta excesul mizeriei așa cum am suportat excesul voluptății: așa cum au procedat Alcibiade, și Cezar, și Catilina. Voi suferi, îmi voi răscumpăra păcatele. Am păcătuit, Dumnezeule, am păcătuit! Am provocat suferință, dar eu n-am suferit. Am ridicat mâna asupra unui preot. În confesional, am luat ferma hotărâre să fac tot răul cu putință dușmanilor mei! Și mărturiseam acest lucru. Și eram absolvit de păcate! De data asta însă, totul va fi spălat. Voi căuta mai multă suferință, așa cum odinioară, părăsind-o pe cea pe care o iubeam și care tocmai fusese dură cu mine, îi telefonam fără alt scop decât acela de a-i auzi duritatea vocii la capătul firului. Mă voi oferi pentru tot ce e mai greu, voi îngropa morții, iar pe fiecare dintre aceste încercări o voi oferi Dumnezeului meu pentru salvarea mea și pentru salvarea celor pe care îi iubesc."

HENRY DE MONTHERLANT

rao
international